

in christi nomine Amen

Domine Deus

qui sedes ad dexteram

Michael Servetus ist Autor von dem
Trüffeln Befangt Anima Christi
vid. Buddi Lexicon Universale | wol.
aber man auch in d'harigen in die
in d'frachen überfetzt hat. Es ist das
Jahr 1678 in Holland, als 1699 zu Lü.
neburg u. 1710 durch Vermittlung des
ord. auf eine gewisse Anzahl
der besten diepelig reomendisch
folgend jederman auf die Bücher in
für die sein von Joh. Calvino, wie es
mit d' Mich. Serveto Umgang
ist p. 223.

Ugl. über diese Dissertatio:
Hobfimus Audeoweitiger
Wortung einer Kutzengebfiste
1748 S. 286 folg., worauf
~~diepelig reomendisch~~
~~folgend jederman~~ nicht ist
Lactius Lofimus der Vf. ist.
Hobfimus beweist wider die erste
Anlg. von 1554 noch diese, welche ja
ausfall fürstent 1602 woffimus (Hof
Nij), sondern eine von 1612, durch
dritten durch diese Druck nicht mit
Freifame.

2x 8x0

DISSERTATIO

2VA

disputatur, quo jure, quove fructu
Hæretici sunt Coercendi
gladio vel igne.

Deut. 13.

*Si frater tuus incitauerit te dicens: eamus & seruiamus
Dijis alieni, non parces ei oculus tuus ut oc-
cultes eum, quin potius occides eum, & manus tua
prima sit ut illum interficiat.*

Prov. 14.

Impiorum verba insidiantur sanguini, at pro-
borum os eum defendit.

Psal. 2.

Et nunc Reges prudenter agite Erudimini
judices Terræ.

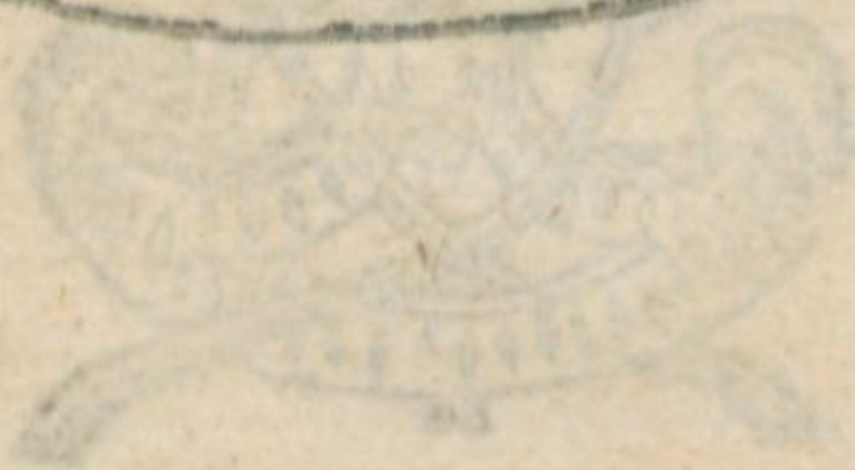
DISSERTATIO

DE

disputatur quo iure, quove iure
Hæreticorum excommunicandi
iudicio vel igne.

DE

Si hæreticus in iudicio sit, et hæreticus
annus Dei, non potest et excommunicari
et igne.

PROV. 14.

Impiorum verba in lingua
sunt sicut os eorum detrahens.

PROV. 14.

Et nunc hæreticos prudentes agere
iudices Ter.

Benevole Lector.

Novis morbis nova adhibenda sunt remedia: Quoties vero antiquo morbo quempiam correptū videmus, antiqua etiam & tali morbo adhiberi solita, adhibemus remedia. A Egritudo seu potius Lethalis ille morbus, Tyrannis scilicet in conscientias aliorū, antiquo erat, et iam per multos annos in animis multorū regnum possederat, atque innumeros cum in his, tum in alijs regionibus truculenter necaverat. Huic malo Reformationem Ecclesię in Europę tractu posse succurrere spes erat, & aliquo certe modo succurrit, hoc enim conscientię jugo pressi, spirituali gladio sese huic tyrannidi fortiter opposuere, atque Magistratus suos sacris concionibus, salutaribusque admonitionibus a tali persecutione ita absteruerunt & abstraxerunt ut lethalis hic morbus multis locis exulare, atque alias sedes quęrere cogeretur. Sed o hominum inconstantiam, qui enim præter cęteros hunc morbum depręcabantur, cum eo præmerentur, jam ab eo, gratia Dei liberati, quod spiritu optime cęperant, carne cōsummare conati sunt, & intolerabile hoc

(::) ij

COU.

conscientie jugum, quod suo collo Auxilio
Dei fortiter excusserunt, alieno rursus inij-
cere strenue studuerunt, non minori cum
crudelitate, quam cum illis antea actum fue-
rat. Exemplo est celeberrimus ille Genev-
sis Ecclesie Doctor *Ioannes Calvinus* in sua illa
adversus *Michael. Servetum* persecutione,
quem suae fidei aut potius infidelitatis ergo
retinuit, cui dicam scripsit, & vivum de-
inde cremavit. Infidelitatem *Serveti* blas-
phemiam appellat, quod infidelitate longe
quid majus est; Non hic inficias eo, infideli-
tatem grave peccatum esse, blasphemiam e-
tiam gravius, neque etiam *Serveti* erroribus
patronum aut defensores me offero, qui
alte eos sub terra deprimi, ne pestilentiales
quosdam halitus emittant, satius esse credo.
Hoc tantum dico; *Serveti* factum aut respice-
re fidem, aut potius infidelitatem, atque fuisse
de sacrae scripturae sensu: Blasphemus erat in
Deum (si vera, quae *Calvinus* scribit, ipsius
enim *Serveti* libri non extant, neque etiam
eos usque adeo desiderem) cum tamen cre-
deret se Deum extollere. Magnus certe &
damno publico conjunctus error, & tamen
error hic ex ignorantia; alioqui quae infania
quis furor, tam horribili mortis generi opi-
nionis

nionis cuiusdam ergo (quam tamen rectius edoctus repudiare & ejurare potuisset) se obijcere? Vitam itaque pro falsa quadam veritatis persuasione effundere, quam cum aliquo conscientiae suae (quamvis male doctae) verme vivere maluit. Morte ergo sua Deum se glorificare sibi persuasit. At persuasio ista (dices) falsa: Esto: *Serveto* tamen falsa non fuit, alioqui certe mortem refugisset. Rebellionis factionis, aut criminis laesae Majestatis, saltem Gænevensis, argui aut convinci non potest: soli⁹ igitur conceptae opinionis ergo. At dicis, pravæ, impiæ blasphemæ. Sit ita, sed tamen, quam ille non impiam, & ad Dei honorem facere credidit, & sacra Scriptura confirmare conatus est: Immo pro qua vitam sibi relinquendâ, atque ita horrendam mortem gustandam putavit, quo sic gloriae Dei ferviret, cui & adversarij illius cremando ipsum se servire putabant.

Quæritur an hæc non sit intolerabilis quædam & illicita conscientie Tyrannis & inaudita quædam ac plus quam beluina crudelitas: Ego certe ita esse pronuncio. Calvinus hoc suum factum publicis tippis extenuare & defendere conat⁹ est. Idem etiam *Beza* latius. Solidissimis vero & ex verbo Dei depromp-

*Declara-
tion Cal-
vini con-
tre Ser-
vet. Anno
1553.
" An D.
Calvino,
proprij
commodi
atque
honoris*

causa ali- tis argumentis utriusque liber cū omnib' fi-
quid affir- argumentis a multis refutatus est. Preter cę-
mant, si- teros autem hic fortissimum libertatis con-
des adhi- scientiæ propugnatorem & vindicem se-
benda? sciens præbuit erudita pietate & pia eruditione
D. Sibran se excellens. *S. Castellio*, cuius labores et vigi-
lus, fol. lias circa hoc argumentū adversus Calvinū
211 ES 27 tibi exhibemus, quo rectius deinde de hoc
et passim negotio iudices. Roget quis, ad quid quatri-
duani hui' et jam grave olentis Lazari resu-
scitatio, hoc est errorum veterū renovatio?
Verum sic habeat. Si ullam in cælo positus
clarissimus ille Sol regionem aspicit, quæ
capitaliter illā de occidendis hæreticis hæ-
resim (hoc enim proprium Tyrannidis in
Conscientias nomen) odit, detestata est, et
expulit, certe illa hæc nostra est regio, nos-
træ hæc arctissimo foederis vinculo conjunc-
tę Provinciæ. Multa homines passi sunt,
multum sanguinis effusū, multa æraria ex-
hausta ad teterrimā hanc et sanguinariā be-
luam abigendam: omnia hæc nostra vidit et
experta est regio. Paucis ab hinc annis nulli
hæc Tyrannis adhuc innotuerat, pauci enim
plus equo fervidi Theologi, qui Monstrum
hoc adhuc in sinu fovebant, quantum pote-
rant tēgebant.

Sed

Sed ecce veterator ille Sathan sub blando
 & specioso quodam glorię Dei & Zeli Ec-
 clesię prætex, tu subdole & quasi per cuni-
 culos quosdam irrepens, thronũ Dei affec-
 tat, ut sic hominum conscientijs & fidei rur-
 sus dominetur, atque præsit. Vetus enim
 ille T. Bezæ Tractatus de occidendis Hęre-
 ticis Gallice & Latine ante multos annos
 conscriptus & editus, a quibusdã verbi in Fri-
 sia Ministris cum præfatione quadam nimis
 aculeata & sanguinem redolente, ex latio
 in Belgiũ translatus, & tunc mandatus ac di-
 vulgatus est, quem etiamnum hodie quidam
 extra omnem repræhensionis, & calumnię
 aleam positum autumant (nemo enim ex
 reformatę religionis Ministris hactenus in-
 ventus, qui huic doctrinę (si dijs placet) sese
 opponeret) atque hinc est quod, semel a nos-
 tro depulsus corpore languor, paulatim rur-
 sus illud occupet, & magis magisque infici-
 at. Multos etiã non puduit, erroris & fervo-
 ris sui filo ducti, in alio quodã Tractatu exē-
 pla, *Serveti*, *Neuseri*, *Gentilis* & aliorum, ad
 probandum illud quod volunt, adferre, &
 in quę finem hæc omnia, tute Lector bene-
 vole apud te expende: nil mihi cum *Serveto*,
Neusero, *Gentile* aut alijs illius farine ho-
 minibus

*In præfa-
 tione Li-
 belli cui
 Titulus
 Paeder
 waer=
 schou=
 winge.
 Contra
 Vorstium*

minibus commune esse, novit ille, qui omnia, neque etiã patron^o illis esse velim: unũ hoc me torquet & animum meum angit, eos qui pro hæreticis habentur ita crudeliter occidi, & pro virili mea hanc sanguinariam labem ab hoc, nobilissimo nostrarum fœderatarũ regionum corpore, & à bene compositis & tranquillis nostris Ecclesijs arcere studeo, atque hunc Tractatum in præsentia (daturus fortẽ in posterũ etiam alium) tanquam vetus quoddã & præsens antidotum ad verũ hanc denuo renascentẽ & indies gliscentem pestilentialẽ luem, dono, Lege Lector, & æqua iudicij lance trutina, senties certẽ adulterinã esse hanc doctrinã, & animæ pariter ac corpori, & regioni esse exitialem: contra vero plurimum facere ad propagandam veram doctrinam ad animarum salutem & corporum securitatem atque ad beatam & summam Provinciarum nostrarum tranquillitatem & pacem, si quis ei se fortiter opponat.

2. Tess. 2.

8.

2. Cor. 10

4. 5. 6.

Tit. 1-2.

Hebr. 9.

22.

Tunc alia ratione filium perditionis conficere studes quam spiritu oris Dei? Veritas suis armis vincit, quæ spiritualia sunt, & divinitus valida ad subversionem munitio-
 nũ: ratiocinationes evertendo, omnemque sublimitatem que sese extollit adversus cog-
 ni-

nitio[n]em Dei, & in captivitate[m] redigendo
omnem cogitationem ad obediendū Chri-
sto, ut Apostolus inquit. Doctores qui hanc
deserūt, quasi ad convincendos *hostes* per se
non satis sufficiens & valida sit, errant, & in
ipsam veritatem graviter peccant, cui non
satis confidunt, quia vim eius ignorant: & in
ipsam Charitatem, quam erga proximū non
satis exercent. Corpus quidem occidunt, a-
nimam vero occidendo non servant, imo
potius eam perdunt, qui infidelem quempi-
am e medio tollunt. Hypocritas quidem
efficiunt multos, Christianos vero nullos. Et
quid si (ut fere fieri solet) ovem pro lupo,
orthodoxum pro hæretico, fidelem Dei ser-
vū & testem pro Blasphemo occidant? Estne
quod hos nostros rigidiores Theologos, ne
hoc fiat, securos & certiores reddat? Vbi
quæso huius facti diplomata? Num sacra
scriptura? Nusquam certe hoc privilegium
ipsis concessum invenies. Sacra enim Scrip-
tura ad veritatem amplectendā blande ho-
mines invitat, non vi aut morte adigit, at-
que hanc hæresios extirpationem & hæreti-
corum occisionem expresse prohibet: quod
non modo in hoc Tractatu, sed et in libello
contra *Besam* aperte & dilucide ostenditur.

Esto

Mat. 13.

In prafa: **E**sto ergo Ecclesiæ utrinque iudicium
Libelli idque Christiane & candide ex Dei verbo
„Dær- ut decet. Quid si autem Synod^o, quid si ipsa
„der Ecclesia, penes quam omne volunt esse ju-
„warr- dicitur, hoc negligat monitoribus suis sese
„schou- fortiter opponat, *alteram partem audire at-*
winge. que emendationem admittere nolit? Quod
contra D. D. Ordinum decretum & bene-
placitum, videre licuit in recusatione *Revi-*
sionis (ut vocant) humanæ Confessionis &
Catechesios, cui etiam non nullos è contra-
rio subscribere coegerunt. Quid si etiam
ipsa graviter erret? Cujus nimis multa, pro
dolor, adferri possunt exempla, ac inter ali-
a Ecclesiæ Iudaicæ quæ per errorem Pro-
phetas & Apostolos trucidavit, & ipsum
Christum, immaculatum illum, & innoxium
agnum, tanquam *Blasphemum* (quod
& hodie magna cum temeritate & impudē-
tia multis Pijs obijcitur) damnavit, & inter
maleficos crucifixit. Etiam ipsa Ecclesia Ro-
mana an non hanc sangnariam viam in-
gressa? At nostra, inquit Ecclesia reforma-
ta: Utinam Deus hanc Reformationem no-
bis largiatur & diuturnam esse velit. Verum
quemadmodum illas, quas dixi ecclesias u-
na cum Helvetica & Genevensi errasse con-
stat

Stat, ita & nostra (vt quæ ex hominibus non unde quaque perfectis, & errare valentibus non autem ex omniscijs quibusdam Dijs, constat, & ab optimis non semper pascitur & regitur. Pastores enim in Lupos sæpe mutantur, & Lupi Pastoribus sæpe succedunt, (testante Calvino & Beza) in his articulis de hæreticis occidendis, & conscientiæ freno iniij iendo, errare graviter potest: Quid tum in his omnibus Ecclesiarum erroribus futurum? Quis nobis, tanquam incorruptus aliquis, & cælo demissus Iudex, in tanta opinionum discrepantia, de doctrina aliqua, *utrum Hæretica sit nec ne?* quis de ipsis hæreticis quinam sint, iudicabit? Num Magistratus? minime: Beza enim hoc non fert.

Scribit enim: *Hæ enim sunt Ecclesiæ non Principum partes: eoque observare debent Principes ut intra potestatis suæ fines atque cancellos sese contineant, ne scilicet audeant de Hæresi iudicare.* Sed & hodie maxima pars cum longo illo, gradibus & dignitatibus distincto, Pontificiorum ordine, nihil aliud quam Ecclesiam, Concilia & Synodos crepat. Verum hic mihi quæso responde: ergone ejusmodi Ecclesiæ & Synodi in tali rerum statu, & tanta opinionum diversitate, adversarij, actores, & Iudices in propria causa (quod

Cal. epist.
190 Idem
in scandalis fol.
143. Beza
7a Com.
de lestar.
fol. 279 b

In Tractatu de
Hæreticis
à Magistratu puniendis
pag. 168
Edit:
Gall. pag.
422. Edit
Belg. pag.
343

(quod in Romana ecclesia detestati sumus)
futuri? Quis hæc æquo animo feret? Quid
aliud hinc quæso exurget, quã bellum quod-
dam Madianiticum? Aut novus quidam Pa-
patus, novum conscientiaë jugum, veritatis
frænum, Tyrannis quædam, & Prophetiaë
(quæ libera esse debet) quædam extinctio?
Maxime, quando sic Ecclesia à suis partibus
Magistratum habet, *ut earum nutriti* Hi sint
& *filium osculentur* hoc est interprete Beza
Hæreticos occidant. Sed & hoc Iudæ aut Io-
abi osculum futurum, & vt Naziansenus,
Pro Christo erunt contra Christum.
Audiunt homines quotidie, multi etiam
magno cum dolore, fervidiores quosdam
& biliosos Theologos Stentorea voce pas-
sim exclamare & invehi etiam in fratres &
collegas suos, qui in aliquibus sacraë scrip-
turaë locis explicandis, nõ per omnia cum ijs
consentiunt, & hanc suam apud multos age-
re fabulam, ut pro *Atheis & Hæreticis* habe-
antur, eos nunc *Pelagio* nunc *Arrio*, *Samo-*
sateno, *Socino* aut *Serveto* (qui vivus com-
bustus) comparantes. Quis autem harum im-
potentiaë vocum, & temerariorum Iudicio-
rum, fructus futurus sit, facile omnes
pij & prudentes intelligunt, maxime in
his regionibus, in his Ecclesiarum nos-

Beza
tract. fo-
lijs. 306.
307.
Dupts
252. 253.
Inprefat.
Concionato-
rum.
Enecam.

169

trorum diffidijs, quibus alius alium facile
damnat, & ita coloribus suis apud omnes &
presertim D.D. Ordines depingit, ut in odia
& inimicitias eorum incurrat & inauditus
pœnis subijciatur.

Maxime itaque Tractatû hunc usui fu-
turum speramus. Tum ut qui humanis in-
genijs nimium confisi, & existimatione atque
autoritate duorum doctorum (scilicet Cal-
vini & Beza) seducti, in rectam viam redu-
cantur. Tum etiam ut Ecclesie fœdi erro-
res qui in eam irrepserunt & adhuc irrepere
possunt demonstrantur, & ab ea arceantur
& ut zelus ille fervidus, quo Reges & princi-
pes ad persequendos & occidendos hæreti-
cos excitatur, reprimatur. Denique ut D.D.
Ordines alijque Magistratus fœderatarum
Provinciarum (pro quorum, sapienti re-
gimine, & fœlici ductu nunquam satis digne
etiam in hoc negotio, Deo Opt. Max. gratie
agi possunt) hac nuda veritatis demonstra-
tione, à subtilibus istis libertatis fidei hosti-
bus, Theologis, sibi magis magisque cave-
re discant, & nunquã suã illã sibi à Deo datã
dignitate, & summa potestate ex arbitrio &
placito Ecclesiasticorû quorundam (quod
in Antichristi regno plerumque fit) abuti
velint, atque ita cœci executores & Ministri cru-
delitatis aliena fiant.

1

2

3

4

5

Cal. epist.

255.

Beza.

Tract. fo.

lio. 423.

Hæc

Hæc enim illorum infana crudelitas, Evangelicæ doctrinæ & Christianæ Charitati (cujus tamen se doctores & imitatores profitentur) tam affinis est, quam Christo Belial, qui jam inde a condito mundo homicida est.

Mirum certe est Theologos, tam Iesuitas quam alios, qui *Prædestinationem* usque adeo urgent, in occidendis hæretici multo alijs crudeliores esse, cum tamen hos magis illorum misereri decebat, quibus hæresim illam in fatis esse sciunt, nec si velint aliter posse sentire. Itaque Lector benevole Tyrannidem hanc arcere si nequis saltem suffragio tuo eam firmare & stabilire noli, atque sic animum tuum innoxio sanguine etiã aspergere: Deum potiùs precare ut hanc animabus, corporibus, & regnis exitialem doctrinam, sua potentia & sapientia præmat & tollat, atque ijs, qui eam tantopere urgent famorem det mentem, & omnibus nostris Principibus & Magistratibus gratiam suam & sapientiam illam *Solomonis* largiatur, quo sicinter fallam et veram matrem (quæ dilecti filij sui vitam a manu falsæ (quæ in necem illius jam consenserat) vindicavit) cum spiritu discretionis discernat. Vale Lector benevole, & eo quod damus utere ac frueri.

Præfatio

Præfatio

Oportandum est ut bonorum Hominum magna sit authoritas, malorum autem nulla: Propterea quod authoritate multum ducuntur Homines, et plerumque de rebus incertis sola alicuius authoritate freti statuunt: Quo fit, ut si, qui authoritate pollet, vir bonus est, minus peccetur: si malus est, graviter et sepe peccetur. Sed cum in hac perversa vita authoritas fere a multitudine pendeat, et multitudo ijs plurimum tribuere soleat, qui ipsius utilitati aut voluptati, aut honori inserviunt, et famæ celebres sunt apud externos, quæ res ipsi multitudini sit ornamento: Ab ijs abhorreat, a quibus reprehenditur, aut qui ipsi non indulgent: plerumque fit ut assentatores et simulatores in prætio sint: Synceri autem et severi homines, et famæ contemptores contemnantur.

Rursumque quoniam nihil tam tectum est quod non aliquando detegatur, quoniam præsens assentationis dulcedo parit postea dolores amaros, fit ut postquã in magna damna, assentationibus obcæcati, reciderint homines, agnoscant et detestentur assentatores, bonosque laudent et defendant: quorum concilium quia carni esset adversarium, prius repudiarunt. Hinc fere fit ut boni post mortem laudentur, mali vituperentur: quod in vita fere contra fit, ut boni vituperentur, mali laudentur. In culpa est hominum inscitia, qui malunt præsentis voluptatis brevitatem, quam futuræ perpetuitatem: Sicut puer mavult in præsentia unum

pyrum

pyrum, quam in futurum hereditatem. Quod si homines essent viri, contra facerent, et ita maxima mala evitarent. Exempla occurrunt quamplurima. Noe suo tempore caruit auctoritate, quanti si habuisset, non ita misere Diluvio extinctum fuisset illud seculum. Idem accidit Lotho, quem aspernati perierunt Sodomitæ. Idem Prophetis, et Iohanni Bap̄tistæ, & Christo, & Apostolis; quibus contemptis Iudæi in Longissimas & gravissimas calamitates sese coniecerunt: secuti videlicet blanda & assentatoria, eademque cruenta Scribarum & Phariseorum consilia. Iam vero docuit Christus futurum, ut in adventu suo sit is status, qui fuit temporibus Noe & Lothi: hoc est, ut sit summa securitas, & eorum contemptus qui a peccando avocabunt. Quod si instat adventus domini maxime nobis suspecti esse debent, qui sunt in eo gradu in quo Scribæ & Pharisei, ne suis blandis consilijs precipitent nos in damna sempiterna: maximeque eos debemus facere aut etiam querere, qui sunt Noe aut Lothi similes, hoc est qui nos a peccatis avocant, etiam si eorum consilia in presentia sint amara. Omnino accidet nostris temporibus, quod accidit tum: Contemnentur & vexabuntur, qui hominum saluti studebunt: Contra in pretio habebuntur falsi Prophetæ, quonia carnî blandientur. Si quis habet aures, hæc audiat & eruminet. Parvus est numerus eorum, qui sapere volunt: ijs nos laboremus. Qui sanum consilium contemserint, idem postea frustra requirent. Beati qui nec ipsi sibi assentantur, nec aliorum assentationes admittunt.

Quorsum hæc a me dicta sint, jam referam. Est hodie Iohannes Calvinus summa auctoritate,

tate, quam equidem ei optarem maiorem, si
 mitis ingenij hominem & misericordem vi-
 derem. Sed quia proximo facto palam ostendit,
 se sitire multorum sanguinem, scriptoque suo
 multis pijs periculum creaverit, ego qui & na-
 tura & disciplina a sanguine totus abhorreo
 (sicut omnes abhorrere debent) palam orbi
 (si Deus volet) ostendam eius conatus, ut qui
 perire nolint, desinant ab eo decipi, & in viam
 revocentur. Combustus est Genevæ, ob opini-
 ones de religione, superiore anno, qui fuit 1553
 die 26. Octobris, Michael Servetus Hispanus,
 impulsore & authore Calvino, eius Ecclesie
 Pastore. Divulgato Serveti supplicio multi
 offensi sunt, præsertim Itali & Galli: Primo
 quod occisus esset homo propter opiniones de
 religione. Deinde quod ita crudeliter occisus
 esset: 3. quod authore Pastore: 4. quod con-
 spirasset in eo occidendo Calvinus, cum ini-
 micis suis: nam et hoc ferebatur: quinto quod
 combusti essent eius libri Francfordiæ. Sexto
 quod post mortem damnatus esset a concio-
 natoribus ad Gehennam. Hæc audiens Calvi-
 nus publicavit Librum contra Servetum, ut se
 purgaret et illum refelleret, atque insuper fer-
 ro coërceri debere ostenderet. In eo libro quid
 conetur efficere Calvinus pauci vident. Est e-
 nim falsa specie pietatis ita fucatus & colora-
 tus, ut deprehendere non sit facile, præsertim
 ijs qui Calvino sunt addicti. Hunc ergo Librū
 nunc examinandum suscepi, et explicandum,
 ut aliquos, si fieri potest ab errore revocem. At
 nemo mihi hoc Loco tumultuetur, ponderet
 rationes Lector, & avvocato a personarū dig-

*Michael
 Servetus
 Hispanus
 alias de
 Renes ab
 Arrago-*

*nia.
 Catalo-
 gus qui de
 librorum
 a Serveto
 editorum
 recense-
 tur in bi-
 blioteca
 Gesneri
 qui dicit
 illum
 scripsisse
 de Trini-
 tatis er-
 roribus
 lib. 7.*

A ij

nitate

no 1531. nitate animo, in veritate (quæ ali oqui perspici
Excusos non potest) totus sit intentus. Efficiam volente
in 8. Di- Deo, ut conatus huius hominis deinceps ijs pa-
alogum teant qui se cœcos esse nolint. Dicit fortè Cal-
de Trini- vin^o, suo more, me esse Serveti Discipulum: Sed
rate Li- id neminem terreat, Serveti ego Doctrinã non
bri 2. de defendo, sed Calvinì falsam doctrinam osten-
justitia do. Itaque de Trinitate, de Bap̄tismo, & cœte-
regni ris arduis questionibus non disputabo, cum
Christi, Serveti Libros, quippe combustos diligentia
capitula Calvinì, non habeam, ut possim ex ijs videre
4. Anno quid senserit, Sed in cœteris quæ sunt extra il-
1532. I- lam Servetanam disceptationem, Calvinì erro-
rem li- res sic demonstrabo, ut quivis perspicere pos-
brum in- sit, cum per sitim sanguinis palpare in ipsa me-
scriptum ridie. Agam autem cum eo, non quomodo e-
Christia- git ipse cum Serveto, pueni postquam una cum
nismi re- libris combussit, mortuum Lacerat, et eius er-
stitutio, rores citatis etiam (si superis placet) libri, quem
in quo hac combussit, paginis, multisque locis, refellit: per-
continen- inde ac si quis Domum combusserit: Deinde nos
turi^o. de ex ea Domo aliqua vasa petere jubeat, & cubi-
Trinita- cula aut capfas indicet. Nos vero Calvinì libros
te divi- non comburemus: Vivunt & author & Liber,
an, quod & equidem latine et gallice ab eo editus, ne quis
in ea non causaripotit aliquid a nobis depravari. Ponam
fit in visi- autem ipsius verba, & eos Locos, de quibus dif-
bilium ferere volam, signabo numeris, sicubi opus erit:
trium re deinde numeros illis respondentes ponam an-
tum illu- te mea verba, ut ita breviter perspici res possit.
sio, sed Ac primum titulum ponam, qui sic habet.
vera sub- Calvinus 1.
stantia Defensio orthodoxæ fidei de sacra Trinitate,
Dei ma- contra prodigiosos errores Michaelis Serveti
nifesta, Hispani

Hispani, ubi ostenditur Hæreticos jure gladij *rio in*
coærcendos esse, & nominatim de homine tam *verbo, &*
impio juste & merito sumptum Genevæ fuisse *commu-*
supplicium. *Vaticanus.* *nicatio*

Hæreticos ab errore denominat, quasi sic dicat: *in spiri-*
Scribam contra errores Serveti, ut ostendam er- *tu. Lib.*
rantes hoc est, hæreticos jure gladij coærcendos *7. De*
esse, sicut errans Servetus gladio coërcit⁹ est. *fide &*
Hanc esse mentem Calvinii postea apparebit, ut *justitiæ*
velit eos qui graviter errant interfici nisi velint *regis*
in Calvinii Sententiam descendere. Atque hoc *Christi*
agit tota hac de hæreticis disputatione (quem- *legis ju-*
admodum ostendemus) ut quoscunque Cal- *stitiam*
vinus cum suis hæreticos judicat, ij Serveto co- *superan-*
mites mittantur: Quod si fiat, comburendi e- *tis, & de*
runt omnes Christiani nominis homines, ex- *charitate*
ceptis Calvinianis, hoc est, Calvinii institutum *Lib. 3. de*
ratum habentibus, quod deinde sic aggredi- *regenera-*
tur. *Calvinus 2.* *tione ac*

Quamquam inter alia errorum portenta, *mandu-*
quibus Satã renascentis Evangelij Lucem hac *catione*
etate obruere conat⁹ est, apprime detestabilis *suprema,*
est (1) impietatum congeries, quam Michael *et de aeg-*
Servetus Libris editis evomuit. Ante hac ta- *no Anti-*
men hominem non putavi ex professo refutan- *Christi.*
dum, quia tanta suberat eius (2) delirijs absur- *Lib. 4.*
ditas, ut nullo contra repugnante (3) ultro in *Epistola*
fumum abitura sperarem. *30. ad*

Vaticanus.

I. Impietates vocat, quas in titulo errores ap- *Ioannem*
pellavit, et hic deliria, quæ convenire non pos- *Calvinii*
sunt. Nam error impietas proprie dici non po- *Signa 60,*
test, nisi velis impium, appellare Paulum, dum *regni An-*
persequitur Ecclesiam, aut Thomam, dum non *tichristi,*
& reve-

A iij

credit latiorum

aus tam credit resurrexisse Christum, qui errores erant
enunc pre certe gravissimi, Sacrae literae impios vocant e-
sentis. os, qui scientes & impio animo, non infirmita-
te victi, aut ignorantes seducti, peccant; cuius-
De mis- modi fuit Cain qui fratrem suum occidit, aut
terio Tri- Saulus, qui Davidem persequabatur, cum ta-
nitatis men ipse suo ore confessus fuisset, se ei facere in-
et vete- juriam. Pro talibus non orat Christus, qui
rum dis- dicit se non orare pro mundo. At pro errantibus
ciplina orat, dum dicit: Ignosce eis, quia nesciunt quid
ad Philip faciunt, id est errore peccant. Si enim eum cog-
Melanct. novissent, nunquam dominum gloriae crucifixis-
apologia sent. (2) Deliros vero impios appellare, hominis
Omnia est propemodum delirantis. Nam in quem non
hac im. cadit pietas, in eundem non cadit impietas: non
pressi cadit autem in delirum pietas, non magis quam
sunt a° in bestiam; non cadit igitur in delirum impie-
1553. tas. (3) Et certe in fumum abiissent, si fuissent
Et. absurda deliria. Nec enim ita delirant homi-
nes ut capiantur absurdis delirijs, & futilibus
ineptijs, ut ipse paulo post appellat. Pergit de-
inde paucis interjectis.

Calvinus 3.

1. Postea ex bonorum virorum relatu agnovi
me fuisse deceptum.

Vaticanus.

Erravit igitur Calvinus, commisitque aliquid,
ut sit dicendum non putavi. Hoc si quis antea
de eo dixisset, is fortassis pro blasphemo habi-
tus fuisset a Calvinii discipulis. Pergit deinde
paulo post, ubi antiquorum curiositatem accu-
savit.

Calvinus 4.

Quid hodie? major pars humano quoque pu-
dore excusso, palam Deo illudit: (1) In tremen-
da

da eius mysteria non minus proterve irrum-
pit, quam si porci rostra in pretiosum thesaurū
ingererent. Vaticanus.

I. Videtur contra seipsum loqui. Dei vere tre-
menda mysteria sunt Trinitas, Prædestinatio &
Electio. De his rebus hic homo sic affirmat,
quasi fuerit in Paradiso, & ita spinose de Tri-
nitate in hoc libro docet, ut nihil aliud quam
simplicium conscientias hac curiositate labe-
factet, inque dubiū vocet. De prædestinatione
vero ita crude docuit, ut innumeros homines
adduxerit in tantam securitatē, quanta fuit an-
te Diluuium, aut tempore Lothi, ut præparatus
ab eo mund⁹, possit adventu Domini securius
opprimi. Calvinus. 5.

Multi impura scelestaque vita Evangelij pro-
fessionem contaminant.

Vaticanus

Impuros & scelestos appellat adulteros, ebrio-
sos, & eius generis cæteros, qui vere sunt im-
puri. Sed non intelligit, nullum hominum ge-
nus impurius esse quam hypocritas, qui sub o-
vina pelle oves devorant.

Calvinus. 6.

Atque ut alia taceam, videmus quam (x)
audacter lasciviant plurimi in suis commentis:
quamque inexplebilis novarum rerum cupidi-
tas insani pruritus instanter alios exagitat.

Vaticanus

I. Vt ipsemet qui ita audax est, ut eius com-
mentis contradicere Genevæ putetur nephas,
Itaque nec infantes alijs verbis bap̄tisare licet,
quā præscriptis a Calv. nec psalmos alijs dieb⁹
canere, Plus innovavit ipse decem ānis, quam

universa ecclesia sexcentis: cum tamen in suis Institutionibus in tales innotatores acerrime invec^o fuisset, ut videatur eos depellere voluisse, quo ipse in eorum locum subiret. Ponam eius verba ex primarum Inst. (quæ Basileæ impressæ fuerunt anno 36) Capite 6. pagina 429. Calvinus 7.

Calvi-
mus in
Institu-
tionibus.

Jaco. 4.

1. pet. 5.

1. Legum vero ferendarum potestas. cum et ipsa Apostolis incognita fuerit, et toties ecclesie ministris per verbum Dei adempta, mirer qui eam, præter Apostolorum exemplum, contra manifestum Dei interdictum ad se trahere ausit. Non enim ambiguum est quod scribit Jacob^o: (2) Qui iudicat fratrem, iudicat Legem, qui Legem iudicat non est observator Legis, sed iudex: Unus autem Legislatores, qui potest servare & perdere. Et paulo post: Petrus quoque, cum pastores officij sui admonet, sic gregem pascere hortatur, ne (.3.) dominium exercent aduersus clericos. En precisum adeoque a radice revulsum, quicquid sibi potestatis vendicant, qui se sine verbo Dei efferre volunt. Non enim quicquã Apostolis datum, quo ipsi suam doctrinã & suum regnum stabiliant, sed duntaxat quo regnum ac doctrinam magnificent.

Vaticanus

1. At tibi cognita fuit, qui Leges tulisti Genevæ ante annos octo, quarum autoritate et contra alios usus es, et proxime paucis diebus post mortem Serveti, Bertellerium oppugnasti, & Magistrat^o presidium ex Legibus, quas tu tulisses, Magistratus sanxisset, contra alios postulasti, & easdem ad tuas illas helveticas Ecclesias misisti, ut ex tuis illis, legibus pronunciarent de excom-

municando Bertellerio, quemadmodum paulo
ante de Serveto pronunciarant. Quod si di-
ces te non novas illas leges condidisse, sed om-
nia ex verbo Dei statuisse, Primum obijcietur
nihil ergo a te scribendum fuisse, sed leges ut a
Deo latae sunt, sic relinquendas fuisse, Non ita
proterve rostrum in pretiosum thesaurum in-
gerendum fuisse. Deinde quaeretur ex te, ubi-
nam doceat verbum Dei psalmos certos, certis
diebus ad prescriptum Calvini canendos esse,
& alia multa, quae ex prescripto tuo sic istic
observantur, ut sit contravenire magis nephas,
quam si quis peccaret in Spiritum Sanctum.
(2) Tu scilicet Servetum & innumeros alios
non judicasti. (3.) Ipse ita dominatur, ut a
multis simpliciter Dominus appelletur. Dis-
putatum aliquando fuit inter ipsos conciona-
tores, utrum Calvinus Dominus appellari de-
beret, cum alij appellarentur Magistri, optinu-
itque dominatio, ut Dominus appellaretur. Ve-
nit enim in eius aedes quidam pauper simplex
homo, qui quaesivit an frater esset domi? Cui
responsum est: Quid frater? Satis magnus est
ut a te Dominus appelletur. Denique sic do-
minatur Genevae Calvinus, ut eum offendere
sit longe periculosius, quam regem Galliae in
ipsa regia. Sciunt haec innumerabiles ab eo
ejecti, & misere vexati, quos enumerare longa
esset historia. Ostendat nunc tale aliquid vel
fecisse vel docuisse Apostolos. Sed redeamus
ad institutum Librum.

Calvinus 8.

His ergo vitijs justam ac debitam mercedem
rependit Deus, dum homines alioqui non stu-

A 5

pidos

pidos, & aliqua doctrina finctos, bruta quadam
sordida in foedos pudendosque errores pro-
labi finit. Hoc, quanquam non in tempore, ut
decebat, remedij adhibendi causa meditatius
sum: ubi tamen re ipsa edoctus agnovi, non a-
deo miratus sum multos esse in (1) Italia tabe is-
ta infectos. Quod dico non modo in bonam
partem accipient, equi & (2) modesti illius gen-
tis homines, sed in corrigendo (3) patrie suae
malo (quod utinam non alijs quoque regioni-
bus, & praesertim Galliae nostrae communis fo-
set) mihi libenter subscribent.

Vaticanus.

Est operae pretium perspicere cur hoc potissi-
mum de (1) Italis dicat & Gallis. Caeterae na-
tiones Calvinum magis ex scriptis norunt quam
ex moribus. Hinc fit ut eum multi remotarum
gentium homines habeant pro Deo, quod eius
vitam putant ipsius professioni respondere. Ex
Italia vero & Gallia multi Genevam confluunt
& longinqua consuetudine Calvinum ingenium
nonnulli deprehendunt. Id cum antea patefie-
bat, tum vero in Serveto palam factum est. Nam
quo tempore erat ibi Servetus in vinculis, ve-
nit eo forte fortuna Italus quidam Ictus cele-
bris, cui cum de Serveto narratum esset, dixit se
nunquam eius fuisse sententiae, ut aliquis pro
opinionibus quamvis haereticis, moreretur, &
ad id rationes suas adduxit. Deinde de opini-
one Serveti, qui dixisset Iesum Christum etiam
quod ad humanitatem attineret, esse verum na-
turalemque Dei filium, ex ipso Deo & virgine
genitum, nonnulla differuit, & eam sententiam
sibi non admodum displicere dixit, quin se a
puero

*Ictus no-
men (ut
mihi qui
dem vide-
tur) ex-
primit ar-
gumento,
ubi dicit
Gribaldum
a Calvino
superbe
repudia-
tum. Idem
et hic di-
situr.*

puero ita semper sensit. At fratres illi protin⁹
offensi, eum in Serveti opinione esse dixerunt,
& si perseveraret, ut hæreticum devitandum.
Cœpit ille ut de re valde ardua suspensus eos
rogare ut sibi conventum darent, ubi rationē
suam palam posset exponere: Aut saltem aures
Calvini (cuius auctoritatem ipse semper plu-
rimi fecisset) sibi conciliarent, ut ab eo ea de
re tanti momenti, apertius posset institui. Sed
nihil impetravit. Itaque ea de re graviter com-
motus discessit, & ad Vincentinos fratres ea de
re literas scripsit. Præterea Lelius quidam
Zosin⁹ literas Genevam misit adamicum suum,
in quibus scribebat Abelis sanguinem conque-
ri ad Deum, & fore ut Cainus non inveniret pa-
cem in terris. Item Bernardinus Ochinus re-
dux ab Anglia Genevam pervenit postridie
quam Servetus combust⁹ est, ad eum venit qui-
dam, qui ei mortem Serveti narravit. Bernard⁹
vero ita locutus est, ut appareret ei non pro-
bari factum: Quæ res eum reddidit invisum.
Ad hæc venerunt a Rhæticiis fratribus quæ-
dam carmina, in quib⁹ dicebatur vnum Serve-
tum a Calvino extinctum, sed revixisse innu-
merabiles: Corpus eius crematum, sed animā
intactam remansisse: Si Christus ipse Genevam
veniret, fore ut crucifigeretur: Non esse jam
eundem Genevam ad Christianam Libertatē.
Ibi enim esse alterum Papam, sed qui vivos tor-
reret, cum Romanus prius suffocaret: Nam fere
universi Itali, etiam qui Calvinī doctrinā appro-
bant, tum ea crudelitate offensi sunt gravissime,
quod & in Gallia magna ex parte accidit. Hæc
res nationib⁹ his Calvinū reddidit iniquiorem.
(2) *Aquos*

Æquos modestosque vocat eos, qui subscribunt
eius crudelitati (3) Et quo nihil habent melius
id patriæ malum appellat Calvinus, videlicet
quod nolunt cuivis homini temere credere.
Quod autem Italorum maximum vitium est,
eius nullam mentionem facit Calvinus: Lo-
quor de vindictæ cupiditate, qua nimirum la-
borant multi Itali. Sunt enim Itali natura val-
de boni aut valde mali. Sed quoniam id viti-
um Calvino cum Italis sic commune est, ut eis
palmam præripuerit, prudenter de eo tacet.

Calvinus 9.

Vulgaris hic morbus est, ac fere ubique reg-
nat, quod ut quisque ingenij agilitate pollet,
ita eum titillat inanis curiositas, Sed in Italis
forte propter rarum acumen magis eminet.

Vaticanus.

Mavult simplices et bardos, quibus posset
quidvis persuadere. Ingeniorum Lumina re-
formidat, & extincta cupit, ne detegatur. Ta-
lis fuit olim præstigator ille Alexander pseudo-
mantis, hoc est, falsus propheta, qui a suis præ-
stigijs Christianos & Epicuræos remouebat.
Tum ipse Calvinus de ingenij acumine potis-
simum gloriatur, & multa tam argute disserit,
ut ea nemo intelligat: Sed vult solus esse, quo
possit maiori cum lucro nundinari. Pergit de-
inde, & eos qui se eius crudelitatis ministros
præbere nolunt, Serveti discipulos appellat, ut
eos reddat invisos. Hic enim quorundam mos,
ut quicumque eis non assentatur, is inferni ali-
quo nomine denigretur: Atheus, aut Liberti-
nus, aut Anabaptista, aut quid aliud huiusmodi
vocetur: quem quidem morem didicerunt a
patri-

patribus suis, qui sic solebant pugnare: Samaritanus est, Dæmonium habet, quid eum auditis? Hac diffamandi ratione alios imperitos ab eis audiendis absternent, atque ita victoriam non auditis alijs obtinent. Dicit deinde eos esse Madianitarum similes, cum nulli unquam Madianite magis inter sese dissiderint, quam ipse cum suis. Atque ubi proposuit se contra Servetum scripturum, ut alios ad sobrietatem revocet, causam sui facti sic reddidit.

Calvinus 10.

Si quis obicijat vel ignavum esse bellum, quod mortuo infertur, idque non obscurum diffidentia meæ signum esse, quod nunc mortuo insultem, cui vivo & Loquenti pepercerim: vel crudelem esse, qui mortui hominis umbram insecter: Vtriusque prompta est facilisque defensio. Ego enim quam diu spes fuit eius (1) ad sanam mentem revocandi, privatim operam meam impendere non destiti.

Vaticanus.

Hoc est ad opinionem Calvinii. Nam pro insanis habet, quicumque cum ipso non sentiunt. Sed fingamus sanum esse Calvinum, quomodo ad sanam mentem revocare potuisset eum, quem tam inique tractabat? Præcipere solent Rethores de concilianda auditorum benevolentia, quo persuaderi possit. Nam a quo quis alienum animum habet, ab eo persuaderi non potest. Calvinus orator bonus, ut Serveti benevolentiam sibi conciliaret, eum confestim rapuit in carcerem, omnes ad eum aditus, ijs qui eum consolari, aut ei concilium dare possent, dili-

diligentissime præclufit. Omnes fuos collegas
in eum incendit : ipfe eum in carcere absen-
tem quotidianis concionibus ad populum in-
vidiofiffime traduxit. His rationibus conciliata
Servedi benevolentia, eum ad fanam mentem
revocare conatus eft. Si me hercle Calvinum
audire et ab eo difcere Servedus ftatuiffet, his
iniquitatibus deterreri potuiffet.

Calvinus. II.

Ac ne dubijs narrationibus Lectores morer-
tantum (1) fimpliciter referam, quod duabus
ante mortem fuam horis verum effe coram
multis teftibus confeffus eft. Quum meum col-
loquium petiffet (2) miffi funt duo Senatores
(3) qui me in carcerem deducerent.

Vaticanus.

I Quam fimpliciter mox videbimus (2) Præter-
ea quod eft præcipuum, Negaverat fe iturum
nifi permiffu Senatus. Et qui Senatum primo ad
capiendum Servedum pene coegerat, is nunc
eum jam ad mortem damnatum adire fine præ-
fidio non audet. Itaque hanc puerilem Calvi-
ni simulationem ipfi Senatores admirati funt.
(3) In carcerem Calvinus. (Chrifti Discipulus)
a Senatoribus honorifice deducitur: Servedus
fum macum ignominia a licitoribus ductus fue-
rat. Nunc confer cum Calvino Chriftum.

Calvinus. 12.

Quidnam vellet rogatus, dixit fe a me veniam
petere.

Vaticanus.

Expectabam ut confiteretur, que tu paulo
ante dixeras, videlicet quod tu privatim ope-
ram tuam ad eum fanandum impendiffes. Ni-
hil tale confitetur, & tu nobis illudis, neque
pro-

promissū præstas. Non idem est veniam petere,
& illa confiteri. An putas omnes ita bardos esse
ut istam artē nemo animadvertat? Sta promif-
sis, ostēde illum ea esse confessum. Sed quoni-
am callide dissimulas, ego pro te narrabo. E-
rat Servetus paulo iracundior. Cum incidisset
in Calvinum, hominem extremæ iracundiæ, &
ab eo ita inique tractatus fuisset in vicula, ex-
acerbatus ita est, ut in eum multa magis iracū-
de, quam Christiane dixerit. Ad ea quid Calvi-
nus responderit, qui non adfuerunt, conijciāt
ex eius scriptis & concionib⁹, quas in eum toto
illo tempore habuit: Igitur Servetus postquam
sibi mortem instare vidit, coepit de reddenda
ratione Deo cogitare: & quoniam intempe-
rantius locut⁹ fuisset, a Calvino veniam peti-
it, non propter doctrinam, neque quia Calvi-
nus ei unquam benefecisset, sed quia Servetus
maledicta maledictis, cōtra Domini præceptū,
rependisset. Hæc dissimulans, tenebras offudit
oculis lectorum, quasi Serveti modestia Calvi-
num reddat infontem. Hic subit illud quod in
proverbijis: *Dives cum fecit injuriam in super mi-
natur: Pauper cum affectus est injuria supplicare
cogitur*: Servetus capitis damnatus, a Calvino
damnatore suo veniam petit. Calvinus veniā
Serveto neque viventi dedit, neque mortuo, ut
ostendit totus hic liber in illum accusatorie
scriptus, & conciones, & quod eos tam acerbe
& verbis, & factis, & scriptis inseciatur, qui
Serveti vicē audent vel misereri. En pastorem
ovium Christi, qui animam suam ponat pro o-
vibus suis: en hominem Christianū, qui Solem
occumbere non patitur super iracūdiam suam:
Calvinus

Calvinus 13.

Ego vero ingenue præfatus (1) me nunquam privatas injurias persecutum, quãta potui m̄-
suetudine admonui : jam me ante annos .15.
non sine præsentis vitæ discrimine obtulisse me-
am operam ad eum sanandum, nec per me ste-
tisse, quo minus resipiscenti manum pij omnes
porrigerent. Deinde Literis privatis cum ipso
placide egisse, nec ullam captasse ostentatio-
nem, Denique nullum a me benevolentia offi-
tium fuisse pretermisum, donec libris meis ob-
jurgationibus exacerbatus (2) rabiem magis
quam bilen effudit.

Vaticanus

.i. Negat se unquam privatas injurias per-
secutum, qui vindictæ cupiditate sic ardet, ut
eum nemo de Magistratu quidem offendere
ausit ulla minima ore, nisi velit suscipere inex-
piabiles inimicitias. Atque hæc sunt toti illi
nationi notissima. Enimvero est operæ pretium
ex ijs quæ scripsit, cognoscere hominis erga
Servetum benevolentiam. Scripsit Calvinus
commentaria in Ioannem, quibus commenta-
rijs epistolam prefixit Robertus Shephanus, in
qua Calvinus in refellendis aliorum opinionibus
modestiam mirifice predicat. In prima sta-
tim pagina eorum commentariorum Calvi-
nus Servetum his verbis aggreditur : Servetus
superbissimus ex gente Hispanica nebulo. En
modestiam dignam quam Robertus ad coelum
extollat. Sed facit Robertus quod cæteri Cal-
vini Discipuli: Hominem tanti faciunt ut eius
facta et dicta omnia nullo iudicio, ne conside-
rata quidem, certatim celebrent. Quo quis-
que

que eum magis laudavit, eo Christi amor est.
Adducam aliud exemplum modestiæ Calvini
in Servetum. In Libro de scandalis, pag. 59.
sic scribit: Pro multis unum exemplum Serve-
ti sufficiat. Is enim Lusitanico fastu inflatus,
magis etiamnum propria arrogantia turgens,
hanc sibi comparandi nominis rationem opti-
mam esse statuit, si omnia religionis principia
convelleret. Quicquid ergo de tribus in Deo
personis, olim ab ipso Apostolorum seculo tradi-
tum a patribus, & continua ætatū serie ab om-
nibus pijs receptum fuit, non modo tamque in-
sultum repudiat, sed plusquam atrocibus con-
vitijs exagitat ac proscindit. Tantum cani-
na illa mordendi latrandique rabies, quæ ebul-
liunt omnes scriptorum eius paginae, satis tes-
tantur, qualis hominem spiritus instiget. Ad
rem vero si venias, satis perspicias jejuna inanis
gloriæ siti jaccensum, absurdissima quequæ deli-
ria cupide hausisse, quibus sese inebriaret, &c.
Interim multa speculationum plaustra conge-
rit, quæ adeo nihil habent coloris, ut facile sano
cuivis homini constet, non nisi cæco sui amo-
re fascinatam, posse ita desipere. Hæc sunt verba
Calvini. Credam⁹ igitur eum vitam suam ob-
tulisse perinde propter Servetum, in quem ca-
ninam hanc mordendi Latrandique rabiem
(benevolentia suæ iudicium) ebulliverit, ut of-
tenderet quali mansuetudinis spiritu instigare-
tur. Et postea non erubescit, publicatis toto
orbe libris differere (2) Deest, & qui Servetum
vivum torruerunt. En pietas, deberet hoc sal-
tem dicere sine rabie. Cætera quæ deinde po-
nit, omitto, quod Serveti libros non habeo &

B

Cal

Calvino credere periculosum nimis est. Subij-
cit deinde.

Calvinus. 14.

Cum monendo & hortando nihil profice-
rem nolui (1) supra magistri regulam sapere (2)
nam ab hæretico homine qui *asforapl. x. ritos*
peccabat, secundum Pauli Apostoli præcep-
tum, discessi.

Vaticanus.

Callide tacet quid responderit Servetus: &
tamen supra dixerat se relaturum quid Servet⁹
duabus ante mortem suam horis confessus es-
set (1) Magistri regula est, peccantem admone-
re seorsum: Deinde adhibito uno aut altero tes-
te: Postremo, dicere Ecclesiæ. Calvinus prima
admonitio fuerunt illa, quæ supra posuim⁹ con-
vicia: altera carcer: tertia fasces. Hanc ratio-
nem a Magistro Christo non didicit (2) vide-
licet Calvinus hoc loco hæreticum appellat e-
um, qui aliquoties admonitus non paret: &
recte sane. Sed oportet admonitionem esse &
bonam & veram. Bona est, quæ a charitate
proficiscitur: Calviniana admonitio fuerunt
vincula: Talis admonitio etiam amicum alie-
nare posset, tantum abest, ut alienatum revoca-
re valeant. Vera admonitio est de re vera, &
in qua is, qui admonetur peccare se videat:
Ut si ebriosum rite moneas & amice ut se cor-
rigat, si non parebit aliquoties monitus, erit
pertinax & habendus pro publicano. Quod si
Servetus a Calvino amice & ex Christi præ-
cepto monitus fuisset, & errores suos videns,
tamen in eis pertinaciter perseverasset, recte a
Cal-

Calvino vocaretur hæretic⁹. Sed talem non fuisse, ostēdit ipsa confessio Calvinī, qui supra dixit eum veniā petiisse ab ipso Calvino, id quod fuit animi certe non præfracti, neque pertinacis neque se facile sic demitteret Calvinus. Quod si sic errores suos vidisset Servetus, quomodo vidit modestiam, non fuisset ei gravius errores confiteri, quam a Calvino (ut dictum est) veniā petere.

Calvinus 15.

Ad populum quod in plausibili causa me non venditavi, modestiæ, non timiditati tribuent æqui & boni Indices.

Vaticanus:

Hic Locus clarior fiet ex pagina 663. ubi sic loquitur Calvinus: Quam varie denique, diuque verbis certatum foret, & subinde querimoniam illam repeteret: Non decere pietatis causas in carcere tractari. Respondi quod verum erat, & initio præfat⁹ eram, nihil mihi fore gratius, quam si in templo & toto populo audiente disceptaretur. Cur igitur factum non est, si utrique gratum erat? Quod si postea recusavit Servetus, cur id modestiæ suæ tribuit Calvinus, non recusationi Serveti? Iam quod causam vocat plausibilem, de Trinitate loquitur, quæ in vulgus ideo plausibilis est, quod vulgus non aliam Trinitatem novit aut comprehendit, quam qualis a pastoribus depingi solet.

Calvinus. 16.

Quin potius formidavi, ne si argumentum illud ex animo & serio tractandum susciperem, malevoli forte aliqui aut blasphemī obstreperent.

B ij

perent

perent me pugnandi nimis esse cupidum.

Vaticanus.

Cur ergo quodam die Dominico frequentissima concione Serveti (qui tum recens erat in carcere) opiniones populo exposuisti, & copiose tractasti? An malebas cum absente pugnare quam cum presente?

Calvinus. 17.

Quam præpostera obsecro ista est humanitas, ut si silentio tegatur unius hominis dedecus, Sathanæ aucupijs mille animas prostitui.

Vaticanus.

Si Serveti errores ista aucupia sunt, tum mille animas Sathanæ aucupijs prostituis, qui eas agites & Camerinam moveas. Quamvis enim multa dissimulas, multaque trunca allegas, tamen ex ijs ipsis etiam in Libro tuo capientur multi. Poterit enim venenum potores lædere, etiam in paulo tuo, licet de vino tuo multum affundas. Vidi ego hominem qui citatis a te pagina 215. Serveti rationibus, de non baptisandis infantibus, ita sit captus, ut dixerit nihil esse apertius. Adeo frigida sunt tuæ rationes. Iam illud quale est, quod se fingit sollicitum esse de Salute animarum, quo possit corpora cremare, ut post apparebit.

Calvinus. 18.

Vtinam sepulti essent Serveti errores. Sed dum eos volitare audio, tacere sine perfidiæ culpa non licet.

Vaticanus.

Tu ipse in causa es ut volitent, ut enim prioris eius libri nulla fere erat mentio, ita hic posterior poterat aliorum more vendi sine tumultu.

Nunc

Nunc postquam tu hominem cum libris combussisti, ardent omnes eius legendi cupiditate, & putant ibi aliquid fuisse boni contra te, propterea quod tu librum & tunc cremari volueris, & nunc maledictis obruere coneris. Has turbas omnes excitasti, quæ sine te nullæ forent.

Calvinus. 19.

Quamquam non tam huius Lucubrationis, quam inflicte homini poenæ, reddenda Ratio est. Nam quicquid a Senatu nostro actum est, mihi passim ascribitur. Nec sane dissimulabo mea opera consilioque jure in carcerem fuisse conjectum. Quia recepto huius civitatis jure criminis reum peragere oportuit, causaque huiusque me esse profecutum fateor. Ex quo convictus, me nullum de poena verbum fecisse non solum boni omnes viri mihi testes erunt, sed malis etiam concedo. ut proferant si quid habent.

Vaticanus.

Principio cum rumor esset opera Calvinii fuisse captum Servetum, amici Calvinii id negabant, ut Calvinum ab hoc crimine defenderent. Nunc ipse suis hanc defensionem præripit: se authore factum confitetur, sed jure factum affirmat, quod an verum sit post disputabimus.

Calvinus. 10.

Sed quatenus progressus sum, non tanti est ut publico libro Calumniam, quam mihi aspergunt vel turbulenti homines, vel maligni, vel stolidi & ebriosi, purgetur. Alia ut vidio causa nunc agenda est.

Vaticanus.

B iij

Attendi

Vaticanus.

Attendite per Deum immortalem hominis animum & concilium, horrebitis si vere perspexeritis. Vult ostendere non solum, se recte fecisse, sed ita etiam omnes hereticos tractandos esse ut tractatus est Seruetus, Venit in mentem concilium Hamanis, qui pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas (audierat enim quod esset gētis Iudææ) magisque voluit omnem Iudeorum, quæ erat in regno Assueri, perdere nationem. Sic hic novus Haman parum habet unum extinxisse, nisi detur intemper propemodū universo hominum generi patria facere, vt ostendemus. Vult enim occidendos esse omnes hæreticos: hæreticos etiã vult haberi omnes, qui ab ipso dissident. Ita fiet ut omnes Papistæ, Lutherani & Zwingliani, & Anabaptistæ, & si quialij sunt, sententia Calvini sint interficiendi, solique supersint in terris Calviniani cum Turcis & Iudæis, quos excipit. Nam illos omnes a Calvino dissidere postea ostendemus.

Calvinus. 21.

An Christianis iudicibus hæreticos punire liceat.

Vaticanus.

Quæso vos lectores, vt utriusque dicta benigne audiatis. Hoc volo ostendere, nullam a Calvino ad hoc probandum firmam rationem aut authoritatem adduci, eumque sola regnandi cupidine, sanguinisque inexhausta siti omnia hæc dicere, quæ dicit. Hæc nisi plana fecero, non reculo quo minus omnes me damnent.

Calvi

Atque ut hic mihi cum duobus, hominum generibus negotium est, ita distincte utrosque ut merentur, tractabo. Multi hodie sunt turbulenti homines, quibus si liberum foret, quicquid intus conceptum habent, effutire, nihil non pro effræni sua audacia convellerent. Istis non mirum est si tantopere arridet impunitas, Licentiæ mater: facile etiam subscribent Epicuræi omnes ac Lucanici, quorum voluptati hoc unum deest, quod quæ inter se clanculum & ænigmatice sacrilegia obmurmurant, pleno ore crepare non audent.

Vaticanus.

Quæso te, Domine Calvine, si tibi lis esset de hæreditate cum aliquo, & is a Iudice postularet, ut sibi loqui liceret, tibi non liceret, nonne tibi diceres fieri injuriam? Cur alijs facis quod tibi fieri non vis? Lis est de Religione, cur alijs os præcludis? Nisi quia tibi male conscius metuis ne detegaris aut vincaris, atque ita deijciaris de dominatu tuo? Quem vero Lutherum, quem alioquin tanti facere soles, appellabis? Epicuræum ne an imperitum? Is enim in postillis in. 13 Cap. Math. sic contra te loquitur. *Hic vero vide, ut malesani hæctenus fuerim, qui Turcas bello, hereticos igne, Iudæos necis metu, & alijs injurijs voluimus ad fidem compellere, & Zizania nostris viribus evellere, ac si nos illi essemus, quibus potestas esset in corda & spiritus, & in nostra manu ad justitiam & pietatem omnes homines revocare. Quod si*

unus Deus non faciat, manet perpetuo infec-
tum. Nos isto pacto vere homines potius a
verbo avellimus, eos perimendo ne possit in
eis aliquid operari: & duplicis necis (quantū
in nobis est) non reos constituimus: Corporis,
quod perdimus morte temporaria, & anima-
rum, quas in gehennam detrudimus, morte af-
ficientes æterna: Postea jactamus obsequium
nos præstitisse Deo, ac peculiare nobis pollice-
mur hinc in cælo præmium. Iure igitur debe-
bat hic locus inquisitores hæreticorum et ho-
micias illos (qui ob errorem quemlibet, qui ip-
sis videtur, homines a deo facile mactant, si
non esset illis frons ferrea, etiamsi quando ve-
re hæreticos in manibus haberent) per terra fa-
cere. Nunc autem exurunt veros sanctos, &
sunt ipsi hæretici. Quod quid aliud est, quam e-
vellere triticum, & præ se ferre evulsionem zi-
faniorum. Hæc agunt isti Homines vere amen-
tes, & præterea nihil. Vide Calvine, hic Lu-
therum a te damnari, & vicissim ab eo te hæ-
reticum & homicidam, & frontis ferreæ, &
amentem appellari. Audi nunc vestram con-
cordiam prædicare. Sed quid unum Lutherum
commemoro? Impressus est Liber, cui titulus
est: De hæreticis an sint persequendi, quo in
Libro citantur plurimi autores, quos universos
tu damnas. Citantur enim ibi Augustinus,
Hieronimus, Hilarius, Chrysof. Theophilactus,
Pellicanus, Lutherus, Brentius, Otto Brun-
feldius, Urbanus Regius, Cælius Secundus, S.
Castalio, Georgius Renbergius, & ipse Ioan-
nes Calvinus, & alij multi, qui omnes contra
Calvinum pugnant, quos omnes nunc Cal-
vinus

pinus uno in fasce colligatos conjecit una se-
cum in cineres Serveti : Tantas sane inferias
inimico suo mittens, tanta est ulciscendi cu-
piditas, Et postea audet dicere, eos sacrilegia
obmurmurare: quasi vero non sit verisimilius
eum sacrilegia & portenta meditari, qui sibi so-
li ac suis loquendi potestatem permitti postu-
la.

Calvinus. 23.

Denique quotquot poenæ metu magis quam
pudore a male scribendo cohibentur, indig-
na tyrannide Ecclesiam opprimi contendunt,
nisi cuique liberum sit, quæ placuerit in lucem
proferre.

Vaticanus.

Male scribere putat omnes, qui non ipsius
arbitratu scribunt. Itaque eos non solum a scri-
bendo, sed etiam a loquendo arceri postulat,
ut sibi soli quidvis effutiri liceat, & hanc ne-
gat esse tyrannidem. Pergit deinde & disputat
contra Servetum quædam, que ego hic non po-
nam. Non enim Servetum, sed veritatem de-
fendo. Ad finem sic loquitur:

Calvinus. 24.

Ad hæc, unde inter fidei violationem, & a-
lia maleficia discrimen, nisi ex cerebro suo
sumpsit?

Vaticanus.

Facillime sumi potest discrimen hoc vel ex
parabola de satore, ubi qui semen acceperunt
inter saxa vel inter spinas, fidem violant & a
veritate, quam læti acceperant desciscunt, hic
propter curas, ille propter persecutiones, &
tamen eos nulla lex interfici jubet. Cur? quo-
niam

B v

niam

niam fidem, violant: sed proximo non nocent; quemadmodum nec invidi, nec avari aut vindictæ cupidi, si hæc vitia intus clausa teneant. Quod si Calvinus vult omnes hos interficere (qui tamen fidem violant, & in Dei conspectu nihilo sunt furibus aut homicidis meliores) quis supererit?

Calvinus 25.

Si vult Christi adventu mitigatum esse contra hæreses rigorem, testimonium proferat.

Vaticanus.

Quomodo mitigatum? Ante Christi adventum nulla fit in tota Lege hæreticorum mentio: & tu illic hæreticorum pœnam petis, ubi nihil nominatur? Nam si putas rigorem non esse mitigatum, ostende rigorem ullam Legis fuisse in hæreticos ante Christi adventum: Ostende nomen hæreticorum. Neque vero negotum quoque fuisse hæreticos: sed in eos pœnam Lege constitui non invenio: At in novo Testamento evitandos invenio. Itaque pœna non est vel mitigata, vel mutata: sed in novo Testamento constituta & inde petenda.

Calvinus, 26

Prodit alter fanaticus ex suo antro, qui Serwetum vocat optimum suum fratrem, & ideo puniendos esse negat hæreticos, quia sacris oraculis sensum quisque suo arbitrio affingat, ut certa veritas quasi nubibus obvoluta jaceat.

Vaticanus.

Indignatur esse aliquem, qui dicat sacras literas esse obscuras: ipse putat apertas: In quo pugnat contra Zwinglium, qui putat obscuras pugnat contra seipsum, quia ad has tam apertas
Literas

Literas aperiendas, pene innumeros edidit
Commentarios: pugnat contra eos omnes qui
hactenus tam multos de his libros & scrip-
serunt, & quotidie scribunt, ut omnibus le-
gendis non sint satis tres ætates hominis. Ipse
met in præfatiuncula in suas institutiones, di-
cit suum institutionum Librum esse ad Scrip-
turas intelligendas instrumentum necessari-
um: Denique multos jam annos quotidie con-
cionatur, scribit, Disputat, ad declaranda ea,
quæ dicit esse clarissima.

Calvinus. 27

Ita bonus interpres fidem ex hominum cor-
dibus delere mavult, quam pœnis subijcere,
qui eam labefaciunt.

Vaticanus.

Non delet fidem ex hominum cordibus qui
hæreticorum pœnam vult in adventum Iudi-
cis differri: nisi vis Christum ipsum accusare,
qui jubet usque ad messem zizania relinqui:
Nec utem a pœnis vindicat, qui vult eos suo
tempore a Deo, non permature ab hominibus
puniri.

Calvinus. 28.

Qualis enim extabit religio? 2. Quibus notis
discernetur vera Ecclesia? 3. Quid denique
erit Christus ipse, si incerta sit ac suspensa (4)
Pietatis doctrina?

Vaticanus.

1. Erit fundata in fide certa de rebus quæ spe-
rantur, non cernuntur, qualis fuit Abrahami,
qui iussus migrare, paruit, cum nesciret quo
vaderet: iussus mactare filium, obedivit, cum
tamen eventum ignoraret. Sed eius erat cer-

ea fides, quia fidelis Deus promiserat. 2. Charitate, quæ a fide proficiscitur, cuius præceptio, certa est. *In hoc enim, inquit, cognoscant*
Johã. 13. 35. Homines vos esse meos discipulos, si dilexeritis
Hebr. 11. 1. vos inter vos 3. Lapis offensionis ijs, qui nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. *Est*
Johã. 20. 29. enim fides rerum quæ non cernuntur. Beati qui non viderunt & crediderunt. (4) Pietatis doctrina:
Matth. 5. 44. Diligere inimicos, benefacere ijs qui nobis malefaciunt: Esurire & sitire Iustitiam: beati
Luc. 6. 22. qui persecutionem patiuntur propter Iustitiam: Ve vobis, cum de vobis benedicunt omnes
Homines: sic enim faciebant falsis Prophetis. Hec & alia huiusmodi certa sunt, etiam si ignorentur
obscure ille, questiones de Trinitate, de Predestinatione, de Electione, & ceteræ, propter quas Heretici habentur homines, & quas multi pij ignorarunt.

Calvinus 29.

Quantum vero Dei probrum est, si ita (1) flexiloquus censetur in suis oraculis, ut nobis jocose illudat? atqui nisi certa Religio prodita sit in Scripturis, sequitur nos ambagibus, imo fallacijs ab ipso frustra occupari.

Vaticanus.

*Hic cognoscitur
 Auctor lex unius
 quis.*

Imo quantum Dei probrum, nisi sit flexiloquus? Nam si aperte loqueretur, objiceret margaritas porcis, cum oracula legant multi porci. Primū Paul⁹ ait, Iudæos velatum habere vultū dum Legē legunt, nec posse intendere in Christū, qui finis Legis est: ut vniversa Lex Iudæis nihil aliud fuerit, quam flexiloquentia. Atque idem docet Moyses: *Quæ sunt abdita inquit, eas sunt Dominus Dei nostri: quæ aperta vero, eas sunt nostræ.*

2. Cor. 3

Deuter.

29. 29

nostra, & nostrorum filiorum in æternum, ad exe-
quenda omnia quæ dicta sunt in hac Lege. Quasi
hoc diceret: Quæ in hac Lege in ceremonijs
& cæteris significantur, ea nobis occulta, sunt
penes Deum condita. Sed quæ nos facere ju-
bet, ut de amando Deo & proximo, de non oc-
cidendo, & furando: itemque de sacrificando
& cæteris, ea nobis aperta sunt, quod ad obe-
dientiam attinet, ut ea faciamus: etiamsi quæ
ibi latent, ignoremus. Hæc enim est vera fides
& obedientia, tantum tribuere Deo, ut facias
quæ jubet, etiam si nescias quorsum spectat.
Ipse Esaias oraculū suum vocat Librum clau-
sum, quem nec illiterati, nec literati possint in-
telligere. In fine Danielis scriptum est: id ora-
culum esse obsignatum usque ad tempus ulti-
mum, nec intellectum iri ab ullis impijs. In
psalmis proponuntur quædam ænigmata, quæ ni-
hil aliud sunt quam flexiloquentia. Hic certe
fatendum est, Deum esse flexiloquum, nec ta-
men jocosè illusisse, ut calumniatur Calvinus:
*Nam Dei gloria est abscondere verbum, & Calvi-
nus putat probrum esse. Neque verò dici potest
in novo Testamento non esse flexiloquium,
cum ibi scriptum sit, Christum cum externis
non nisi par parabolas agere, hoc est, flexilo-
quentia: sed Discipulis omnia seorsim aperire,
Ex quo apparet sacras literas non nisi a Christi
discipulis vere intelligi posse. Sunt autem Dis-
cipuli Christi qui ei obediunt & charitatem
habet, ut supra dictum est: ij soli eas intelli-
gunt: cæteris quidem, quamvis omniū scien-
tiarum peritis, sunt Laqueus. Videre licet Apo-
calypsim mera esse ænigmata, quæ a solis sapi-
enti-*

Esai. 29.

11.

Daniel.

12. 9.

Pro 25.

Marc. 4.

33. 34.

apoc. 5. entibus, hoc est, Deum timentibus possint per-
spici. Est enim Liber clausus, quem solus ag-
nus aperire potest. Paulus ipse de Antichristo,
& ultima tuba, & Christi adventu, ænigma-
tice vaticinatus est: Denique omnia sunt ænig-
matum plena, quæ erit maxima Dei gloria,
cum hæc ænigmata suis, hoc est pijs ad ex-
tremum aperuerit: & Calvinus putat Deum
affici probro, si dicatur flexiloquus, cum ea-
demum vera certa que fides sit, credere Dei
dictis flexiloquis, quæ non intelligas, quoniam
persuasum habeas eum esse veracem. Nihil ve-
ro igitur certum est? Imo omnia, que sunt nobis
ad salutem adipiscendam, & ad obedientiam,
officiumque nostrum necessaria. Certum est
ea omnia esse vera, que sunt in sacris literis.
Certum est Iesum esse Christum, esse Dei fili-
um, & ea gessisse quæ de eo scripta sunt. Cer-
tum est nostro tempore detectos esse plurimos,
& eos ita crassos errores, ut palpari possint.
Certa sunt pietatis precepta, de amando Deo
& proximo, de amandis inimicis, de patientia,
de misericordia, de benignitate, & cæteris
huiusmodi necessarijs officijs. Sed nos hæc, que
sunt officij nostri negligentes, de Dei officio
sumus solliciti, & perinde, ac si ei fuerimus
a consilijs. De eius æterna Electione multa
disputamus, & de Predestinatione, & de Tri-
nitate, que nunquam vidimus affirmantes,
et quæ sunt ante pedes omnia contemnentes.
Hinc nascuntur questionæ infinitæ, quarum
exitus sanguinis inopum & imbecillorum, si
nobiscum sentire nolunt, effusio est.

Calvinus.

Quid

Calvinus. 30.

Quid superest? Nisi ut eiusmodi homines
viam petulantiae suae facturi, Scripturam, quae
obstaculo est, penitus submoveant.

Vaticanus.

Mera calumnia est. Non submovet Arcam ora-
culi, qui dicit esse clausam. Non submovet E-
saiae aut Danielis ænigmata, qui dicit ea intel-
lectum iri ultimo tempore.

Calvinus 31.

Interea verum esse, quod nuper dixi, appa-
ret, tum Lucianicos, & crassos Dei contempto-
res, tum etiam omnes tumultuosos suam cau-
sam agere, ut omnia impune perturbent, dum
*Religionem tuendam a principibus suscipi, & Le-
gum pœnis vindicari nolunt.*

Vaticanus.

Hic graviter damnat Lutherum suum & Au-
gustinum, cæterosque omnes quos supra cita-
vimus, & eos omnia uno in fasce impune &
tuto perturbare velle dicit. Callidus & quo-
rundam latronum similis, qui viatores admo-
nent ut caveant a latronibus, quo suspicionem
declinent. Sic Calvinus cum velit omnia pertur-
bare, alios huius criminis accusat, ne quis hoc
de ipso suspicetur. Certum est in persecutionibus
(quales hic molitur) maxime perturbari omnia
ut ipse interficiendo Serveto non solum Ge-
nevam suam, sed totam pene Europam per-
turbavit, & plurimorum animos gravissime
labefactavit. Iam quod dicit alios suam causam
agere, hoc ipsemet agit. Olim enim cum per-
secu-

Quid

secutionem pateretur, scripsit contra persecu-
tionem longe aliterquam hic. Ac ne quis hac
de re dubitet, ponam eius verba ex Institutio-
nibus primis: nam in secundis, ut causam suam
ageret, omnia perturbavit. Sic igitur loqui-
tur in primis Institutionibus Cap. 2. pag. 144.
de excōmunicatis: *Qui vero aut nobiscum non*
» *consentiunt in eandem fidem, aut etiam si con-*
» *fessionem in labris habent: Deum tamen, quem*
» *ore confitentur, operibus abnegant (ut quos*
» *videmus in omni vita sceleratos ac perditos,*
» *peccandi voluptate ebrios, malisque suis in-*
» *dormientes) huiusmodi omnes suis se inditijs*
» *produnt non esse ad præsens Ecclesię membra.*
» *In hunc usum constitutę sunt excommunica-*
» *tiones, quibus a fidelium consortio abdicaren-*
» *tur atque expellerentur ij, qui fidem Chri-*
» *sti falso obtendentes, vitę nequicia, essequique*
» *peccandi licentia nihil aliud sunt quam scan-*
» *dala Ecclesię, ideoque indigni qui Christi no-*
» *mine gloriantur. Primum ne cum Dei contu-*
» *melia inter Christianos nominentur, ac si sanc-*
» *ta eius Ecclesia foret maleficorum & publica*
» *improborum hominum conjuratio. Deinde ne*
» *frequenti consuetudine alios corrumpant per-*
» *verse vitę exemplo. Postremo ut eos ipsos pu-*
» *dore confusos suę turpitudinis pœnitere inci-*
» *piat, ac ex ea pœnitentia resipiscere tandem*
» *discant. Tales quidem judicare, possumus pro*
» *tempore ab Ecclesia alienos, quantum cernere*
» *datur, ac secundum eam, quam diximus notitię*
» *regulam. Verum ne sic quidem desperandi a no-*
» *bis sunt, quasi extra manum Dei abjecti, ac om-*
» *nino nephas quempiã expungere ex electorum*
aume-

numero, aut desperare quasi jam perditu, nisi
quos certo constet verbo Dei jam damnatos:
ut si quis data opera ac destinata malitia veri-
tatem oppugnet, ut opprimat Evangelium,
& nomen Dei extinguat, & Spiritui sancto re-
sistat. De ijs enim jam ore Dei pronunciatum
est, cum dixit, non remitti peccatum in Spi-
ritum sanctum, neque in hoc seculo neque in
futuro. Quod raro a deo a nobis sentiri potest
(si vnquam tamen potest) ut sanioris sit con-
siliij expectare diem revelationis, nec teme-
re iudicio Dei praeire. plus licentiae ne nobis in
iudicando arrogemus, nisi volumus Dei virtu-
tem limitare, ac misericordiae eius legem dice-
re, cui quoties visum est, pessimi in optimos mu-
tantur, alieni inseruntur, extranei cooptantur
in Ecclesia, ut sic hominum opinionem eludat &
temeritatem retundat, ne sibi iudicandi ius su-
pra quam decet usurpare audeant. Danda
potius opera, ut mutuo candore alter de altero
quam poterit optime fieri sentiamus: alij alio-
rum facta & dicta vicissim in optimam partem
accipiamus, non, ut suspicaces solent, oblique
ac sinistre torqueamus. Quod si qui ita perversi
sunt ut de se bene sentiri non permittant, eos
tamen in manum Dei committamus, bonitati-
que eius commendemus, meliora de his spe-
rantes, pacem & charitatem alamus, nec stolide
irrupentes in secretiora Dei iudicia, errorum
tenebris nos involuamus. Et vt vnico verbo
absolvam, non personam ipsam, quae in manu
atque arbitrio Dei est in mortem abdicemus,
sed tantum qualia sint cuiusque opera aesi-
memus ex lege Dei, quae boni & mali regula
est.

E

est;

est. In hunc sensum accipiendę sunt excommu-
nicationes, non quibus deiciantur ex spe salu-
tis, qui coram hominibus abdicantur ex Eccle-
się grege, sed vt in viam redeant, quemadmodũ
Paulus scribit, se tradidisse hominem Sathanę
in interitum carnis, ut spiritus saluus fieret in
diem Domini, hoc est (ut ego quidem interpre-
tor) coniecisse in damnationem temporariam,
ut in æternum saluus fieret. Itaque tametsi fa-
miliarius versari aut interiorem consuetudi-
nem habere cum excommunicatis per Ecclesi-
asticam disciplinam non liceat, debemus ta-
men contendere quibus possumus modis, siue
exhortatione ac doctrina, siue clementia ac
mansuetudine, siue nostris ad Deum precibus,
ut ad meliorem frugem conversi in societatem
ac vnitatem Ecclesię sese recipiant. *Neque iij*
modo sic tractandi sunt, sed Turca quoque ac Sara-
cenī, ceterique vera Religionis hostes, tantum abest
ut probanda sint rationes, quibus eos ad fidem no-
stram adigere hætenus moliti sunt, dum aqua &
igne, communibusque elementis illis interdiciunt,
cum omnia illis humanitatis officia denegant, cum
ferro & armis persequuntur. Hęc tum Calvinus,
quæ omnia, si quis cum ijs quæ nunc facit &
scribit conferat, tam pugnãtia videbit, quã pu-
gnant Lux & tenebrę. Nunc enim vires nact⁹,
causam suam agit. Et quia Servetũ interfecit,
vult omnes interfici, qui a se dissentiant, & per-
sonas ipsas contra suam ipsius normam in mortẽ
addici. Itaque mirum non est, si vult alijs silen-
tium imponi: metuit enim ne suam hanc in de-
terius mutationem & inconstantiam detegat
aliquis

aliquis, Itaque ergo lucem reformidat, quia male agit. Neque vero est quod dicat, se tum de homine leviter peccante scripsisse. Imo scripsit de ijs, quos viderimus in omni vita sceleratos ac perditos (ut ipsius verbis utar) peccandi voluptate ebrios, malisque suis indormientes: qualem vix credibile est fuisse Servetum: Etiam si jam vera forent, quæcunque ei Calvinus imponit: Et tamen si talis fuisset, debuit Calvinus sua regula in eum uti, non ipse secum ita pugnare.

Calvinus. 32.

Sed jam ad bonos & simplices me convertor, qui incitiam quidem labuntur, præcipue tamen tyrannicis Papistarum edictis offensi, a recto iudicio declinantur. Vident cum impie sub Papatu foedata sit Religio & corruptelis innumeris referta, meris terroribus diabolicam illam confusionem fulciri, ut contra vel syllabam vnam mussitare capitale sit.

Vaticanus

Quis coelum terræ non misceat & mare coelo, si fur displiceat verri, si homicida Miloni? Hic homo invehitur in eos qui faciunt quæ facit ipse. O frontem effrontem, qui hoc toto Libro id unum agit, ut sua ferro defendat & contradicentes ferro tollat, is de aliorum tyrannide & terroribus conqueritur: cum ipse Genevæ terroribus ita compleverit, ut ipsi consules (nisi qui jam sunt hostes aperti) mussitare non audeant.

Calvinus,

C ij

Iusta

Calvinus. 33.

Iusta sane offensio, veritatem Dei cernere & ferro & ignibus oppressam, ut nemo eam suo patrocinio juvare audeat: Errores vero Legitimi iudicij prætextu violenter septos, ut coarguendi nulla sit libertas. Atque hæc querimonia pijs omnibus communis est. Itaque non taciti solum gemimus, sed clara voce deflemus, eo servitutis redactum esse miserum orbem, ut nec ulla disceptatio locum habeat, nec qui præsulū nomine dominantur, vocem aliquam suis placitis dissonam admittant: Nec denique dubitare vel inquirere permittant.

Vaticanus.

Ego non possim gravius in Calvinum invehi quam ipse in seipsum invehitur. Nam hæc omnia prorsus eodem modo facit quæ culpam in alijs.

Calvinus. 34.

Barbaries est non ferenda, ubi nulla viget cognitio, possessionem nullo jure nec ratione munitam, gladio tueri.

Vaticanus.

Cur ergo tuam gladio tueris? Cur ergo Hieronymo, cur Gribaldo cur Serveto (ut multos alios taceam) non fuit apud vos libera ex quo loco disceptandi potestas? Estne apud vos libertas in carcere? Si rationem habes, cur ea contentus non es? Cur vi rem geris? Cum scripseris ad Regem Daniæ, pelli e medio sapientiam, ubi vi res geritur, Cur pepulisti e medio sapientiam.

Calvinus. 35.

Verum cum sanctos Dei Prophetas & Apostolos

los olim similis premeret iniquitas, non negarunt, quin Dei cultum & coelestem eius doctrinam fas esset legitima potestate defendi, ut de impijs eius everforibus poena devinitus praescripta sumeretur. Severum certe, ut postea videbimus, iudicium Deus in eos constituerat, qui populum tentassent a vera religione abducere.

Vaticanus.

Neque nos negamus. Sed quinam sint impij isti everfores controversia est. Neque enim pro impijs doctrinae coelestis everforibus protinus habendi sunt si qui a Calvino in rebus controversis dissident. Exemplum afferam, quo tota res illustrari possit. Erant ante & tempore Christi Iudaeorum sectae quatuor, Scribae, Pharisei, Saducaei et Essaei: Hi omnes de Lege benesentiebant: sed eam alij aliter interpretabantur. Si quis eorum Legem negare aut impie evertere tentasset, et suos ad Iovem aut alium Deum colendum abducere, is merito poenas dedisset. Itaque merito puniverunt eos Machabaei, qui in Iudaeorum gymnasiaritis Graecorum invexerant. Sed sectas illas ferro puniri nulla Lex jubebat, qui non impie & de industria Legem everterent, sed in Legis interpretatione errarent. Sic hodie sunt multae sectae Christianorum, quae omnes pie & religiose sentiunt de Evangelio, sed id alij aliter interpretantur. Si quis Evangelium, quod ante professus fuisset, plane negaret, & de Christo, aut de Deo malediceret: ac petulanter blasphemaret, pro eo loqui equidem minime vellem. Sed qui dicta Christi credens ea aliter quam

Lyc. 216.

nos intelligit, eum impium religionis everfore esse non credo: Est enim aliud impietas, aliud error. Si Calvinus fuisset Phariseus, occidisset omnes scribas & Saduceos & Esscos, nec eos Christo docendos reliquisset. Ego vero ante adventum Christi illos non arbitror vocari potuisse hereticos, sed postquam Christus advenit, qui ei rite monenti non paruerunt, fuerunt heretici & pertinaces: Sic hodie tot sectas non puto debere omnes hereticas appellari: Sed cum venerit os & sapientia, cui resistere nemo possit, huic si quis non obsecutus fuerit, eum habebō pro heretico. Quod si Calvinī sapientia talis esset, ego nunc rite contradicere nō possem: Ex quo apparet illum non esse præditum illa sapientia. Itaque expectandus est Iudex Christ⁹, nec temere Dei iudicio præeundum, ut ipsius Calvinī verbis supra positus utar.

Calvinus. 36.

Ascleratis tyrannis Ieremias ad capitale supplicium tract⁹ & in foveam projectus, ad hoc asylum minime confugit, Cultum Dei non esse gladio vindicandum: Sed diversa exceptione utitur, pœnam daturus veritatis hostes, ubi innoxium sanguinem fuderint,

Vaticanus.

Ineptissime citatur hoc exemplum, propterea quod nondum fuerat Ieremias in foveam projectus. Sed hic est Calvinī lapsus memoriæ, cui facile dari venia potest, tametsi ipse aliorum errores ferre non vult. Erat Ieremias captus a Sacerdotibus & falsis Prophetis, qui ei mortem gravem inferre tentabant & conabantur,

bantur, quoniam vaticinatus fuisset contra Hierosolimam. Hinc Ieremias sic eos alloquitur: Equidem sum in vestra manu, facite quod vobis visum fuerit. Sed hoc scitote, si me interfeceritis, futurum esse, ut vos, & hæc civitas, & eius habitatores pœnas detis sanguinis innocentis. Hic vides non agi de Religione, sed de Homicidio. Non enim eis pœnas minatur, si veritati adversati fuerint, sed si sanguinem innocentem effuderint: & minatur non a Magistratu (volebant enim ipsi eum occidere, non per Magistratum) sed a Deo. Atque hoc exemplum potest nō pro Calvino, sed pro Serveto allegari. Poterat enim dicere Sacerdoti Calvino & Genevensibus: Equidem sum in vestra manu, sed si me interfeceritis, dabitur Deo pœnas homicidij. Sunt & alia apud eundem Ieremiam exempla huic loco convenientiora. De contempta veritate, sed Calvino plane contraria. Monet Ieremias Sedechiam ut se dedat Caldæis, quod si renuat, prædicat ei a Domino graves pœnas. Hic nulla mentio Magistratus. Monet Ananiam falsum Prophetam, ut desinat suis blanditijs populum decipere: Cum ille in errore perseveraret, prædicat ei mortem, sed a Domino, non a Magistratu.

Calvinus. 37.

Quid Apostoli? an exostulant cum adversarijs qui Religionem ex Legis mandato pœnis defendant? Imo sola causæ bonitate freti, nullam severitatem refugiunt, si quid peccasse deprehensi fuerint.

Vaticianus.

C iij

Neque

Neque expostulant cum eis qui adhuc circuncisionem & alias ceremonias tuerentur, quas tum Christus aboleverat: An sequitur propterea recte fecisse illos, qui legem ceremonijs defenderent? Calvinus argumentis destitutus, cum non possit dicere, aiunt, dicit, non negant, ut paulo ante de Apostolis & Prophetis: non negarunt inquit: & mox de Ieremia: Ad hoc asyllum minime confugit. Hoc pacto licebit defendere errores innumerabiles: Non negarunt Apostoli orandum esse pro mortuis: non negarunt esse purgatorium: Non negarunt eundem esse ad Missam, ergo Licebit. Si haberet hic homo argumenta vera, nunquam sic ineptiret. Calvinus. 38.

Hilarium quidem longius provehi fateor: Queritur enim Ecclesiam carceribus & exilijs terrere, atque ita cogere ad credendum, quæ exilijs & carceribus est credita, nimis propensam esse ad dignitatem faventium, quæ persequentium terrore consecrata est: Fugare sacerdotes, quæ fugatis sacerdotibus est propagata: gloriari mundi favore, quæ Christi esse non potuit, nisi eam mundus odisset. Sed illi (1) Auxentij & similium ferocitas stomachum movit, ut presentem magis indignationem carperet (sicuti plausibile illi dabatur argumentum) quam perpetuam tuendæ fidei rationem expenderet.

Vaticanus.

Quod est in Hilario optimum, id vituperat Calvinus: Nam si Hilarij verba consideres, sunt plane divina. Atque idem Calvinus eundem Hilarium contra eundem Auxentium citat & laudat in prefatione suarum institutionum his verbis:

verbis: Et sane id jam summi vitij loco ducebat quia
stulta episcopalis dignitatis admiratione occupati
latentem sub ea larva exitialem Lernam non ani-
madverterent. Sic enim loquitur: Vnum moneo:
cavete Antichristum: male enim vos parietum
amor coepit: Male ecclesiam Dei in tectis edi-
ficiisque veneramini, male sub ijs pacis nomen
ingeritis. An ne ambiguum est in ijs Antichris-
tum esse sessurum? Montes mihi, & Sylva, & La-
cus, & carceres & voragines sunt tutiores, in ijs
enim Prophete aut manentes, aut demersi pro-
phetabant. Hæc tum Calvinus causæ suæ ser-
viens scribebat. Nunc postquam factus est E-
piscopus, vertit folium, & occupatis stulta Cal-
vinianæ dignitatis admiratione animis homi-
num, exitialem sub ea Larva Lernam nutrit. (1)
Imo Calvino audacia Serveti (qui se reprehen-
dere non dubitasset) stomachum movit, ut pre-
senti magis ultioni indulgeret (sicuti plausibi-
le illi dabatur de Trinitate argumentum) quam
perpetuam tuendæ fidei rationem ab Hilario
optime descriptam expenderet.

Calvinus. 39.

Nam quod inopem suæ virtutis Christum
argui caulatur, dum fidē terrena suffragia com-
mendant. (1), non debet in eam partem trahi,
quasi Evangelij certitudini quicquam derogat
credentium authoritas, vel Religio vilescat Re-
gum patrociniis adjuta: sed in eos tantum que-
rimonia dirigitur. (2). qui Dei verbo desti-
tuti. (3), manu armata perversos errores susti-
nebat.

Vaticanus.

C v

Tamen

Vaticanus.

Esdra. 8. Tamen Esdras cum ex Babilonia rediret, nullū
32. a Cijro rege præsidium postulare voluit cōtra
hostes, quod diceret, domini in præsidio tutos
esse omnes, qui cum rite invocarent. Et apud
Esa. 63. 3. Esajam Christus dicit se solum calcasse torcu-
lar, nullo sibi de populis auxiliante (2) Non mi-
nus habebant Dei verbum quam Calvinus:
Erant enim Christiani ut tu. (3) Nam si verita-
tem haberes, daretur tibi os & sapientia, cui
resistere nemo posset: Sed de infirmitate verbi
tui conscius, advocas armatam manum.

Calvinus 40.

Ibidem hodie deslere licet statum Papalis
Ecclesiæ non nisi vi & cædibus suffultum esse,
omisso Pastorum officio (1) tyrannicis solum
edictis fulminare, qui se præfulum titulo ven-
ditant: (2) cum vera & genuina Christi Ec-
clesia ex persecutionibus orta, sub iisdem flo-
ruerit.

Vaticanus.

Et hæc scribit Calvinus manib⁹ adhuc Serve-
ti sanguine cruentis, qui nisi se tyrānicis edic-
tis tueretur, & præfulis titulo venditaret, non
posset stare adversus eos, quibus notus est. Nā
pastoris officium non aliud novit, quam illi ip-
si quos accusat. Libet hic edictum ponere Ma-
gistratus Genevensis, cuius autoritate muni-
untur Institutiones Calvini, Fuit autem edicti
causa hæc, Fuit Genevæ quidam civis nomine
Trouillet, is in Calvini Institutionib⁹ ausus est
quedā reprehendere: Hanc ob causā in jus vo-
catus est: Postquā diu litigatum est, fit senatus-
consul-

consultum gallico sermone in hæc verba:

Estant ouys en conseil & savans Ministres de la parolle de Dieu, Maistre Guillaume Farel & Pierre viret, & apres eux spectables Maistre, Iohan Calvin & maistre Iohan Trouillet en leurs direz & reproches souvent debatues, de l'Institution Chrestiene du dict monsieur Calvin, & le tout bien consideré le conseil arresté & conclu que toutes choses bien oyes & entēdues a prononcé & déclaré le dict livre de l'Institution du dict monsieur estre bien & sainctement fait la doctrine estre sainte doctrine de Dieu, que lon le tient pour bon & vrai ministre de ceste Cité, & que de ici a l'avenir personne ne soit osé parler contre le dict livre ou la dicte doctrine. Commandans aux pareilles & a tous se doivent tenir a cela. Le Merquedi, que fut neuvieme de Novembre. L'an mille cinq cens cinquante et deux, hoc est.

Cum auditi essent in Senatu spectabiles doctissimique ministri verbi Dei Magister Guilhelmus farellus & Petrus Viret^s, & post eos spectabilis magister Iohannes Calvinus, & Magister Iohānes Trouilletus in suis dictis & objectionibus jam sepe disceptatis super Institutione Christiana ipsius Domini Calvinii, omnib⁹ bene consideratis Senatus fert & decernit in hūc modum. Omnib⁹ rite auditis & intellectis Senatus pronunciavit & declaravit, pronunciat & declarat eum Librum Institutionum superioris nominatū Domini Calvinii esse bene & sancte factum, eiusque doctrinam esse sanctā doctrinam

trinam Dei, ipsumque authorem haberi pro bono & vero Ministro huius Civitatis. Itaque edicitur ut deinceps nemo audeat loqui contra eum librum, & doctrinam eius. Mandatur ambabus partibus & omnibus, ut hoc decreto stent. Datum die Mercurij quod fuit nona Novembris Anno millesimo, quingentesimo quinquagesimo secundo.

Perpende Lector hoc scriptum, videbis quibus armis munita sit huius hominis doctrina, & quam indignum sit eum in Papistas invehi, cum ipse faciat eadem (2.) Et Genevensis Ecclesia qualis fuit ex persecutionibus orta, sub iisdem floruit duce farello. Nam tum vigeat Genevæ nonnulla Charitas. Sed nunc postquam ipsa se Calvinianis armis, hoc est ferro tueri coepit defloruit maturo fructu, versumque est eius argentum in scoriam.

Calvinus. 41.

Verum non obstant persecutionum gladij, quo minus suis sceptris pij Magistris ecclesiam, que injuste afflictata olim fuit, tueatur. Nec martijrum cruces impediunt, quo minus iusto Legum præsidio, ad Deum tranquille colendum fideles juventur. Vaticanus.

Si te armis Serverus oppugnasset, recte a Magistratu defensus fuisses: sed cum scriptis oppugnaverit, cur contra scripta ferro flammisque pugnavisti? Hoc sine vocas defensionem pij Magistratus? Nullane apud vos alia pietas est quam rapere in ignem peregrinos, istac sine vlllo tumultu transeuntes? & audes in Papistas invehi? Ostende apud Papistas vllum Lutheranium aut Calvinianum esse raptum ex Missa in carcerem,

carcerem, sicut Servetus apud vos ex concione.

Calvinus 42.

Prudenter enim Augustinus (1) Imperatores, inquit, si in errore essent (quod absit) pro errore suo contra veritatem Leges darent, per quas Iusti & probarentur & coronarentur, non faciendo quod illi juberent, quia Deus prohiberet: Sicut jusserat Nabuchodonosor ut aurea statua adoraretur, quod quia facere noluerunt, Deo prohibenti placuerunt. Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa contra errorē jubent, quod quisquis contemserit, iudicium sibi accersit. Nam & inter homines pœnas luit, & coram Deo sortem non habet, qui hoc facere noluit, quod ipsa veritates per cor Regis iussit: Sicut ipse Nabuchodonosor postea miraculo commotus atque mutatus pro veritate contra errorem edictum proposuit.

Vaticanus.

Prudenter, ne dicam malitiose, dissimulat Calvinus Locos Augustini, in quibus loquitur contra persecutiones, & totum hunc Calvinianismum damnat. Libro 3. contra Cresc: Item de fide & operibus Cap. 5. Et epistola 158. & 159. ad Marcellum & 150 ad Appen. & in Libro quæsti: Evangelij secundum Math. Cap. 13 & contra Epistolam Manichei, alijsque locis. Hi omnes loci Calvino nullius sunt momenti: Ibi ei fuit Epicure⁹ aut Lucianicus Augustin⁹, aut certe Imperitus. Atque hic est sane istorum hominum mos, ut ex ijsdem authoribus alia damnant, alia laudent arbitrari suo, sed ea potissimū dam-

Luc. 18.
8.
2 Timot.
3.1.
Apoc. 17
14.

damnent, quæ sunt elementæ Christianæ convenientiora, ut intelligatur ipsos ab omni misericordia abhorrere. Sed tamen perpendamus Augustini dictum: est enim Calvino plane contrarium. (1). Erunt autem multi in errore ultimis temporibus, ut Christus ostendit, qui dicit se non inventurum fidem in terris cum veniet. Et Paulus dicit, ultima tempora fore pessima. Et Iohannes in Apocalypsi, qui dicit adorari a Regibus bestiam & denique oppugnari agnum. Plurimi sunt tales Loci in sacris Literis: Itaque dabunt Imperatores & Magistratus ultimis, hoc est nostris temporibus Leges pro errore contra veritatem: Et Calvinus cum eos ad persequendum inflammat, nihil facit aliud quam eos contra veritatem armat, putant enim omnes se tenere veritatem.

Calvinus. 43.

(1) Qui regulam ex puro Dei verbo petunt, rite & ordine ab illis Religio colitur. (2). Si quis sibi cultum fabricat pro arbitrio, vel fortuito, quod ab alijs temere commentum est arripit, quo magis sataget, eo se majore reatu constringet, quia nihil laudis meretur superstitio.

Vaticanus.

(1) Hoc faciunt omnes sectæ. Dicit Calvinus omnes errare præter suam. Sed quis nobis eum Iudicem dedit? Cur non expectatur Iudex Christus? (2) hoc facit ipse Calvinus in suo die Mercurij, canendis psalmis certis diebus & alijs ceremonijs. Non reprehendo ordinem, sine quo contineri non potest multitudo. Sed scio quam superstitiose hæc servantur.

Calvi-

Calvinus. 44.

(1) Si verus & legitimus Dei cultor, quatenus feret eius vocatio, pro fidei suae defensione pugnabit, incredulos caeca (2) rabies arripiet.

Vaticanus.

Scilicet armis suis, Iustitia, fide, patientia, ceterisque virtutibus, quae arma Christianis tribuit Paulus. At Calvinus ferrum. (2) Si hominem Christi nomen invocantem, & nullius facinoris non modo convictum, sed ne accusatum quidem, terrere flammis non est caeca rabies, nulla potest esse caeca rabies.

*Ephes. 6.
1. Thess.
5. 8.*

Calvinus. 45.

Ita in Papistis stultum & scientia vacuum Zelum, qui eos precipitat, merito damnamus, non minus scilicet quam insanas superstitiones, quibus fascinati, superbe Dei verbum conculant.

Vaticanus.

Cur ab eis terrere homines didicisti? An te morem istum a Christo didicisse dices? Dic unde didiceris?

Calvinus. 46.

Si preposteris zeli vitium ex ignorantia manat, cur non laudabilis, erit ille zelus, qui non fortuito raptat. 1. Dei filios, sed ad fidem, quae illis solide testata est, 2. asserendam inflammat?

Vaticanus.

Si Dei filij essetis, Dei opera faceretis. Sed homines non interficiendos interficitis. Hoc nunquam fecit Dei filius (2) fidem suam asserere non est hominem cremare, sed potius cremari.

Qui perseveraverit usque ad finem, inquit, salvus erit: Quomodo? Persequendo? Imo pati-
endo. Hec est vera, sed Calvino ignota fidei asseritio

*Matth.
10. 22.*

Cal-

Calvinus. 47

.1. Denique sicut inter martyres & blasphemos in poenę similitudine, culpa tamen discrimen statuit; (2) sic pios & rectos Zelotas cognitio; Iniquos & perverfos temeritas & coecus impulsus facit.

Vaticanus.

Itaque discrimen est inter Raimonetum, qui propter horrendas & indubias in Deum blasphemias Genevę securi percussus est: Et Servetū, qui de Deo quam potuerit optime scripserat, & si quid male scripserat, errans fecerat, sicut ipsemet farellus ad populum, orante ante rogam Serveto, testat⁹ est. Nec non ipse Calvinus, qui in huius Libri titulo errores appellavit. Neque Raimonetus dixit unquā, se errantem fecisse, nec suas blasphemias unquam defendit, ex quo apparet, quantum sit discrimen inter eum & Servetū (2) Ita est Pios autem zelotas instruit Christus cum dicit: Nescitis cuius spiritus sitis. Filius hominis non venit ad perdendum, sed ad servandum. At Lupus non venit nisi ut mactet.

Calvinus. 48.

Trahetur ad supplicium, qui figmentum esse contendit, quicquid sacris oraculis proditum est, Quis tale monstrum honorifico martyris titulo ausit ornare? Nempe ut ipse Augustinus recte definit: Martij rem facit causa, non poena.

Vaticanus.

Hic homo vult eos, quos ipse pro hæreticis habet, hac invidia gravare & invisos reddere, cum nemo plus tribuat sacris oraculis, quā qui vulgo pro hæreticis habentur. Nam qui negāt
sacras

sacras Literas, ij non hæretici, sed infideles & impij habendi sunt, De quibus nos hic non agimus.

Calvinus. 49.

Ergo hic tenenda est prudentia & moderatio, ne vel pro causa (1) incognita tumultuose efferveatur principes, vel (2) inani sævitia ad sanguinem fundendum ruant.

Vaticanus.

(1) Scilicet non fuerint incognitæ causæ propter quas Servetus perijt, De Trinitate, de Fato, de Libero arbitrio, & ceteris, cum de eis ambigat & disputet totus mundus. Sed Calvinò nihil est incognitum. (2.) Si hominem vivum, maleficij ne reum quidem, viridi ligno torrerre immanis sævitia non est, ostende quid sit sævitia.

Calvinus 50.

Veteri proverbio audax inscitia vocata est: superstitionis vero mira est tam audacia, quam crudelitas.

Vaticanus.

Ita est: & audacia & crudelitas apparet in interficiendis ijs, quos Deus vetuit interfici.

Calvinus. 51.

Itaque videmus nihil hypocritis, cum suæ inscitie & errorib⁹ secure indormiant, magis esse sanguinarium. Nec vero fieri aliter potest, quin patris sui ingenium referant increduli omnes, qui & homicida fuit ab initio & mendacij *Ioha. 8.* pater.

Vaticanus.

Ego hæc in Calvinum scripturus eram, nisi ipse me prævenisset. Videtur hæc scripsisse sanguine Serveti.

Calvinus 52.

D

Veris.

Veris autem Dei cultoribus ab utroque vitio cavendum, ne vel eius incognitæ atrocitatem temeræ arripiant, vel ad severitatem intemperanter ferantur.

Vaticanus.

Veros Dei cultores putat Magistratus suos, per quos inimicum suum ultus est. Sed Deus novit omnia.

Calvinus 53.

Nam si in terrenis causis, omnium probris merito traducitur iudicis fœcordia, qui (1) ex aliorum opinione, ignarus ipse totius rei, sententiam fert: quanto minus ferendi sunt, qui in causa pietatis, inquisitionem (quæ privatis etiam quibuscunque precipitur) supino fastidio negligunt?

Vaticanus.

1. Sicuti Genevensis magistratus ex opinione Calvinii Servetum judicavit, ipse ignari totius rei, quippe homines illiterati: Id ostenderunt in litteris quas ad Ecclesias scripserunt, in quibus dixerunt, se de pastorum suorum fide non dubitare.

Calvinus. 54.

Iraque detestabilis est illa, quæ in Papatu dominatur barbaries: nec vero horribile Dei iudicium effugiet. Ad sunt parati martyres ad reddendam omnium rationem si liceat. Adeo ex verbo Dei (1) nulla conceditur defensio, ut (2) actionis principium sit, nullam disceptationem admittere.

Vaticanus

1. Imo conceditur: sed sicut Serveto: videlicet ea conditione ut pereundum sit, nisi recantetur

tur. 2. Et tuæ actionis principium fuit carcer, & nullum vel Serveti amicum, vel saltem non inimicum ad disceptationem admittere. Testis Grybaldus a te tam superbe repudiatus.

Calvinus. 55.

Itaque anfa rationibus præcisa, miseros homines (1) non auditos (2) excarnificant diris tormentis: postea linguis (3) exectis ad ignem extrudunt, non qui sua flamma eos statim absumat, sed lenta ustulatione conficiat, quo se mori sentiant, ut dicebat tyrannus ille. Exemplar sane illud est cum beluni stuporis, tum immanis sævitæ.

Vaticanus.

1. Imo auditos quanquam quid refert, verum audiantur an non audiantur? Cum sint in mab^o iniquorum iudicium, a quibus nil nisi mors expectari possit: sive recte dicant, sive secus, ut cum Serveto factum est, qui non nisi ab inimicis suis audit^o fuit, hoc est, a Calvino & helvetijs, qui debebât ipsimet esse rei, non iudices, cum Servet^o contra eos omnes scripsisset. 2. idē facere probabant Genevenses Serveto, si verū audivi, Cum enim de Libro & de omni veritate sua sponte confessus esset, admota est insuper Gehennam (sic vocant illi patrio sermone tormentum) & excarnificatus fuisset, nisi intercessisset Petrus Vandalus senator, & idem Calvinus summus inimicus: Ut intelligatis eos qui sunt paulo clementiores non posse esse Calvinus amicos (3) Gloriat^{ur} hoc nomine Calvinus, quod Serveto Linguam non absciderit. Sed vitam abscidit & Libros combussit, ne possit Servetus, saltem Libris post mortem causam dice-

D ij

re

re toto orbe terrarum. Sed Calvinus suum de
Serveto iudicium puta tratum omnib⁹ esse de-
bere, nec amplius inquirendum esse, postquam
magister noster ipse dixit. At cur libros com-
bussit? Metuebat credo ne homines corrup-
perentur. Cur idem non metuerat antea in *In-
terim*, quē librum ipsemet Genevę curavit im-
primendum, cum suo adversus eum scripto?
Cur non idem fecit in Serveto? Nisi quod Ser-
vetus. Calvinum magis detegebat quam *In-
terim*. Quod si dicet se non potuisse extinguere
Interim: Cur id saltem ex urbe sua non exclu-
debat? Cur alios perniciosos libros Genevę
vel imprimi vel vendi non prohibet? Ibi licet
habere Aristotelem, qui negat primum & præ-
cipuum articulum fidei de Creatione mundi:
Licet Alcoranum, Apuleium, Martialem, Plau-
tum, Terentium, Horatium, Catullum, Tibullū,
Propertiū & ceteros morū corruptores nefa-
rios: licet Ovidiū de arte amandi, hoc est adul-
terandi, & eius imitatore[m] Clementem Maro-
tum. Venerat ante aliquot annos quidā ex Gal-
lia Genevam: Is ad quendam amicum suum sic
scripsit: Emigravi ex Babylonia: Mitte mihi
omnia opera Ovidij cum commentarijs. Ba-
byloniam vocant ipsi Papatum. Quid vis est
illis Hierosolima. Quid dicam de ijs, quę ibi
imprimuntur nugis? Zographia Besę & eius-
dem Epistola Passavantij, de morte uxoris Vi-
reti, qui libelli nihil aliud sunt nisi scurrilitates
& nugę. Sed isti scurrilitates pro peccato non
habent: Sedent enim in cathedra derisorum.
Tales libros cum in sinu circumferant combu-
gunt libros Serveti. Cur? Nisi ut non dete-
gantur

gantur, sed impune, dicant & faciant quidlibet. Metuunt hominum oculos, & Dei omnia hæc spectantis oculos contemnentes. 3) Describit mortem Serveti, & alios deprehendit tyrannos. Soli enim sibi & suis hæc licere credit.

Calvinus. 56.

Recteque etiam in hac parte Augustinus: Si terreantur inquit, & non doceantur, improba quasi dominatio. (1). Videbitur. Sed rursus si docentur & non terrentur, vetustate consuetudinis obdurati, ad capescendam viam salutis pigrius surgent. De convictis hæreticis loquitur, qui superba tantum morositate inducti discessionem ab Ecclesia fecerant.

Vaticanus.

Et nos terrendos censemus, sed ijs armis, quibus Paulus de justitia & continentia, & futuro Iudicio differens prætorem foelicem terruit. Verum hanc Calvinianam terrendi rationem ignorarunt omnes Apostoli, habetque Calvinus plus quiddam quam illi.

Argo. 24

Calvinus 57.

Quid ergo dicturum fuisse putamus, si pios & simplices unius Dei cultores crudeliter vidisset hac tantum causa vstulari, quia hominū figmentis clarum Dei verbum opponerent?

Vaticanus.

Certe non probasset.

Calvinus. 58.

Neque enim Papæ incendiarijs soeviendi alia ratio est, nisi quod fictitijs suis legibus quicquam derogari non sustinent.

Vaticanus.

Sanxerunt illi fere primum suas leges sanguis

D iij

MS

ne in Ioannem Hus, in Concilio Constantiensi,
cum jam multa secula regnassent: Hic idem,
cum vix dum regnare cœpisset: Qualis erit de-
cimus a Calvino? Et postea alios damnare non
erubescit. Calvinus. 59.

Sed eos oppressa doctrinæ luce, tam impoten-
ter furere mirum non est, quorum dominatio
in confusis verbi Dei ruinis fundata est, & qui-
bus spes victoriæ non nisi in tenebris sit sita.

Vaticanus.

Atque idem facit Calvinus, qui aliorum Li-
bros comburit, & loquendi libertatem violen-
ta manu eripit, ne eius nefarij conat^o patefiant,
quippe cui spes victoriæ, non nisi in tenebris sit
sita. Calvinus. 60.

Longe aliter Ecclesia Dei, quæ ut fidei suæ con-
fessionem ex ore Dei petit, ita ad eandem regu-
lam præpostere referatur, zelum suum tempe-
rat. e Vaticanus.

Vt Discipulos suos docuit Christus, cum vel-
lent ignem de cœlo evocare exemplo Helix:
Nescitis inquit, cuius spiritus sitis, filius homi-
nis non venit ad perdendum, sed ad servandū.
Verum hanc zeli temperationem Calvinus non
ponit. Calvinus. 61.

Nobis igitur quin servanda sit exacta tum
prudencia, tum mansuetudo, nulla dubitatio
est: Deinde quin iudicio præire debeat placi-
da & religiosa doctrinæ cognitio.

Vaticanus.

Qualis servata est in Serveto, qui simulac
conspicis die Dominico, ex concione tractus
est in carcerem, unde postea nuquã exivit,
nisi cum ad ignem ductus est. Hec est calvini-

ana

*Luc, 9.
55.*

placida illa et religiosa doctrinae cognitio.

Calvinus, 62.

Sed hoc minime obstaculo est, quin Magistratus officium sit gladio et poenis coercere qui cum ipsi sint apostatae, a recta fide alios ad defectionem sollicitant, et in Deum contumeliosi, miseras animas illaqueant, suis fallacjis: pacem conturbant (1) Ecclesiae et pietatis consensum scindunt ac lacerant.

Vaticanus.

Promiserat Calvinus se Loquiturum de poena haereticorum: Multa deinde locutus est de errantibus, & impijs & blasphemis, quasi errantes, impij blasphemj, Apostatae & haeretici sint ijdem. Ac ne quis discrimen videre & Calvinij fallaciam possit animadvertere, nusquam definit quid sit haereticus. Ita nobis jocosè illudit in re tam seria. Iam quod de Apostatis dicit, male dicit. Apostata enim in sacris literis dicitur, qui ad alium Deum deficit: Haereticus vero qui eiusdem Dei cultum retinens, alicui falsae sectae aut opinioni pertinaciter inheret. Hec duo confundere vult Calvinus, ac ne sic quidem assequitur propositum. Nam si Apostata dici debet, qui a recta fide alios ad defectionem sollicitat, & ab ea ipse jam defecit (alioquin Apostata dici non debet, sicuti Iudaeus a Christo Apostata non est, cum in eum nunquam crediderit) Servetus nunquam a Lutheranismò aut Calvinismò defecit. Semper enim eis adversatus est. Quod si fuit Apostata, sicut Calvinus velle videtur (sumsit enim ab eo huius disputationis occasionem) oportet Papae fidem a qua Servetus defecerit, esse rectam. Ita erit ipse Calvinus.

*Quid sit
Apostata
Quid sit
Haereticus.*

D iij

EX

ex sua sententia comburendus, quippe qui a
Papa defecerit (.i.) Ecclesiam vocat Calviniani-
animum, nam ceteras pro Ecclesijs non ha-
bet.

Calvinus. 63

Quas tamen obtendant rationes imperiti,
sed non mali homines, quibus tanto sceleri
danda videtur impunitas breviter videndum
est. Regnum suum, inquit, manu & armis cō-
stitui non voluit dominus, sed spirituali Evan-
gelij gladio: & suos hortatus est ut parati essēt
propriū sanguinem fundere, ut alienum fun-
derent nusquam præcepit. Apostolos tanquam
agnos in medio Luporum emisit, non instruxit
carnis potentia. Atqui si contra excipiam, Nus-
quam Dominum mandasse suis, ut furta, rapi-
nas, adulteria, cædes, veneficia puniant, ideo-
que impune ferenda esse hæc omnia, quid dic-
turi sint? Concedentne laxandas esse habenas
sceleratis? Ac non potius dicent non obstare
quæ singulis præcipitur tolerantiam, quo mi-
nus vigeant Legum sanctiones?

Vaticanus

Cum furta, rapinæ, adulteria, cædes &c. puni-
untur, non puniuntur ad constituendum Reg-
num Christi, non ad justificandos, aut pios
reddendos homines, non ad generandam no-
vam creaturam, sed ad tuenda bonorum cor-
pora aut facultates. Itaque Papistis, Iudæis,
Turcis, cæterisque, quos putat extra regnum
Christi, concedet ipse Calvinus punire eiusmodi
facinora: At propter fidem punire aliquem
non concedet, cum supra dixerit, hoc non
nisi pio & bono Magistratui licere. Itaque non
de.

debent hic omnia confundi, sed suum cuique
tribui, & cœleste regnum a terrestribus dis-
tingui: Christus ea quę sunt extra regnum su-
um, non attingit. Sed quę ad regnum suum at-
tinent omnia tradit. Itaque omnia ab eo pe-
tenda sunt. Sed de his postea plura.

Calvinus. 64.

Verum quidem esse fateor, neque vi armata
erectum ab initio fuisse Christi regnum, neque
armorum præsidio stare. Evangelij enim præ-
dicatione regnare Christum oportet, ut imple-
atur vaticinium illud: Populus quę non noverã
mihi subiectus fuit: Ad auditum auris obedivit
mihi. Itaque dominus, quo illustrior esset, vocis
suę efficaciam, nudos & mermes misit Apostolos,
nec modo destitui voluit terrena potentia, sed
totum fere mundum habere infestum, ut Cœles-
tem esse Evangelij victoriam omnibus consta-
ret, dum instar palina contra tot tamque ardua
obstacula emerfit. Nec vero aliter hac ætate,
quam invito & reluctante mundo vel denuo
surrexit, vel adhuc floret. Sua igitur virtute,
non hominum manu sustinetur Religio (1) Nec
fustra Evangelij ministros potentia magis ar-
mat Christus, quã Bellandi facultate, quia sic a-
nimatos esse convenit, ut quam lingua asserunt
doctrinam, proprio sanguine, quoties opus fue-
rit, obsignare non dubitent.

Vaticanus.

Hęc vere dicuntur: utinam in his persevera-
ret (1) Est ita, si de vera Religione intelligas: sed
vestra Religio hominũ manu sustinetur. Tolle
enim vestri Magistratus, violentiam & persecu-
tiones, & redde loquendi aut scribendi liber-

D V

atem,

ratem, quam a Paulo traditam (potestis enim
(inquit) omnes prophetizare) vos sustulistis,
& videbitis quid possit libra veritas. Quod si
hoc negas, fac periculum, eventus iudex esto.
Hoc tu ipse per sentiscere videtis, qui tam
sollicite caves, ne alijs loqui aut scribere li-
ceat. quod profecto nunquam faceres nisi ho-
minum manu stares.

Calvinus. 65.

Primum veræ sanæque doctrinæ plerumque
adversantur mundi principes.

Vaticanus.

Itaque armati hac Lege Calvinii, eos qui ve-
ram sanamque doctrinam tenebunt, interficient.

Calvinus. 66.

Deinde multos quibus ad breve tempus arri-
sit, suo rigore exasperat.

Vaticanus.

Non est ergo doctrina Calvinii sana. Nam &
ego expertus sum, & multi quotidie experiun-
tur, adeo nullam esse rigorem in ea, ut nulla sit
in terris lætior. Itaque qui a Papa ad Calvinum
deficiunt, levare se, non gravari sentiunt: mul-
toque facilius ferunt doctrinam Papæ Gene-
vensis, quam Romani.

Calvinus. 67.

Pauci sunt qui ferendo jugo libenter cervi-
cem submitunt, & quemadmodum delicias si-
bi ipsi faciunt, ita. I. Doctores appetunt blan-
dos & mellitos, qui serviliter adulentur.

Vaticanus.

Itaque cum suffragijs res agitur in Religio-
nis causis, sicuti in Servetana acta est, maior
pars vincet meliorem, & pauci illi semper
pluri-

pluribus vincantur (.i.) Quinam blandi sine
doctores, facile iudicabit, qui utramque vide-
licet blandorum & severorum viam gustave-
rit.

Calvinus. 68.

Iam videmus, quod non equalis sit princi-
pum successio, sed bene compositum a patre
ecclesie statum, filius quasi violenta procella re-
pente subvertat.

Vaticanus.

Itaque etiam si hodie bene compositus esset
status Genevensis, cras subverteretur, & si ho-
die aliquis impius hæreticus combureretur, cras
pro idem fieret.

Calvinus. 69.

Atqui Evangelij ministros minime ad quamli-
bet auram flexibiles nutare decet, verum quo-
cunque inclinent hominum animi, & quam-
libet dissimilis sit temporum conditio, rectum
cursum tenere, ne æterna & immutabilis Dei
veritas, quæ apud eos deposita est perfida eorum
ignavia concidat.

Vaticanus.

Hoc si fecisset Calvinus, non mutasset senten-
tiam de persecutione, ut cætera taceam. Quod
si in melius mutasset, laudarem, sed in deterius
mutasse est vitiosum.

Calvinus 70.

Sic veteres Prophetas, Licet propitijs in-
terdum Regibus vsi sint eorum præsidio ad-
iuti, videmus tamen varijs subinde tempe-
statibus fuisse iactatos, ut negari non pos-
sit omnes sub crucis Christi vexillo mili-
tasse. Hoc certe seculis omnibus commune est

Homini.

Hominibus non placere, quicumque Christo fideliter serviunt.

Vaticanus.

Atqui Homines ex Calvinii sententia, erunt de causa religionis iudices: Itaque eos semper damnabunt, qui ipsis non placebunt. Calvinum quidem non damnabunt: Is enim vult ut Magistratus de hæreticis iudicet: Iudicant autem suffragiis, in quibus cum maior pars vincat meliorem (paucos esse bonos Calvinus supra dixit) oportet Calvinia nos majori, hoc est deteriori parti placere, quo possit Servetos opprimere, alioqui non posset.

Calvinus. 71.

Absurdum esse obijciunt, spirituale Christi regnum carnis potentię subniti, nempe ut fidem absurdum, est in humana eloquentia fundatam esse. Nunc si quis obmutescere jubeat quicumque disertis sunt, doctos omnes & Liberalibus artibus politos a suggestu prohibeat, ne fidem exinaniat eloquentia, nonne aperte Deo ejusque donis injuriam faciet?

Stultescere quidem jubet Paulus quicumque sapere videntur, ut Christi Discipuli fiant: nempe ut sapientia carnis in ordinem coacta, eminent sola fides. Quod si nulla ratio impedit, quo minus Evangelij prædicatio tantum virtute spiritus sit efficax, & pedissequas tamen habere possit humanas artes: Ita nec Religio, tamen si sola Dei manu continetur, & sub cruce triumphat, a Legittimis tamen subsidijs, ubi ita visum est Deo, non abhorret.

Vaticanus

Absurda fallaxque similitudo, & eadem obscure

scure tractata. Habet enim hoc Calvinus, ut si quando Lectores aut auditores fallere vult, loquitur obscure, ut hac obscuritate absurditatem tegat, & ita tanquam anguilla in turbida aqua evadat. Sed nos discussa hac obscuritate, eius similitudinem explicemus. Quemadmodum ille inquit, ad Docendum Evangelium adhiberi potest eloquentia, tametsi necessaria non sit. Ita ad Religionem tuendam, adhiberi potest gladius, tametsi necessarius non sit. In hac similitudine hoc absurdum est, quod religioni ferrum sic jungit, ut doctrinæ eloquentiam. Enimvero non sic ad Religionem adhibetur ferrum, ut ad doctrinam oratio, Sine oratione doceri non potest, at sine ferro religio constat, nec magis gladium requirit, quam divitias aut aratrum. Alioquin ad imitationem Calvinii sic liceret ratiotinari: quemadmodum a medico adhiberi potest eloquentia ad persuadendum egroto, Ita gladius ad tuendam eius valetudinem. Hæc sunt absurdissima. Sed hic homo tantopere ferrum cupit, ut id omnibus rebus intermiscere gestiat. Nos vero similitudinem longe accommodatiorem asserre possumus: Quemadmodum ad præliandum gladio opus est, neque refert utrum is politus sit an rubiginosus, modo sit acutus: Ita ad Docendum Evangelium opus est oratione, neque refert utrum ea incompta sit an ornata, modo spiritus acumen habeat. Et sic ut prælia ferro non verbis, tractantur: Sic Religio verbis non ferro tractanda est.

Calvinus. 72.

Que

Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut sapientes confunderet: verum qui a piscatoribus exordium fecit, postea alios sibi delegit (i) ministros, neque ita rudes & elegantiori doctrina tinctos. Vaticanus.

Mat. 11.
150

2. Tim. 2
16.

Quæ stulta sunt mundi rejecit Calvinus cum suis, ut sapientes extolleret: Itaque ad docendi aut concionandi min^o neminem admittunt nisi scientiarum & linguarum peritum, præsertim Latinæ. Ipse Christus si veniret, nisi latine loqueretur, ab istis non admitteretur. hoc certum est. Fuit quidam Laufaniæ concionator, vir inculpatae vitæ, sed qui Latine nesciret: hunc isti coegerunt ad audiendum Corderium pueros latinam linguam docentem. Homo jam natu grandior, non ferens hanc indignationem, discessit. Tantum istis in latino sermone positum est. Denique si componas eos cum Christo, invenies prorsus contrarios. Christus patri gratias agit, quod arcana sua celaverit, & sapientes & doctos, & ea parvulis & indoctos patefecerit: isti gratias agunt, quod ea parvulos & indoctos celaverit, & sapientibus patefecerit. Christi ecclesia gloriatur, quod non multos sapientes, non multos nobiles habeat: isti solis sapientibus & nobilibus gloriantur (i.) De doctoribus illis loquitur, qui constructam a piscatoribus ecclesiam destruere coeperunt: Nam postquam artes humanæ ab illis cum Theologia misceri coeperunt omnia deinceps in deterius abierunt, vanæ & inutilis quæstiones (vetante Paulo) inductæ sunt, quibus casta illa veritas adeo implicatur & obscuratur, ne dicam extincta est, ut restitui non possit, nisi ad eosdem piscatores & indoctos rede-

de
la
pl
in
it,
Po
ab
er
ob
qu
am
tib
tan
du
cif
ve
er
vir
do
no
qu
pr
cri
co
en
su
Se
ol
Ge
ijc

lit
lij

deatur, ut verum sit illud: ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem. Hujus rei exē- *Psalm. 8.*
plum videre est in ipso met Calvino. Farellus in principio Evangelium magno ardore docuit, auctores prophanos tanquam pestem rejecit, Poëtam si quem nactus erat, tanquam stercus abijciebat, ab ulciscenda injuria a deo alienus erat, ut cum gravissimas plurimasque injurias ob Evangelium pertulerit, nunquam quemquam in jus vocaverit, quin imo suos vicē suam ulciscentes semper deterruerit. His ille artibus in fugandis erroribus, serendaque charitate proficebat. Sed postquam Calvinus introductus, profanas scientias sacris admiscuit, ulciscendarum injuriarum mille tectos Christi velle modos excogitavit, a deo in deterius abierunt, ut ipse met Farellus (heu dolor) jam calvinizet, & vitia ab eo didicerit, quem virtutes docere debuerat: Tantas vires habuit illa falso nominata scientia, ut Pauli verbis utar. Denique quo plus semper tributum est humanis & prophanis scientiis, eo longius a divinis & sacris deerratum est. Et qui tam studiose eas colunt, & ad eā rem collegia instruunt & turgentur, nihil aliud quam milites armant adversus simplicem illam iusticamque veritatem. Sed instruant quātum volent, faciet Deus quod olim fecit, ut immanem illum prodigiosum Goliath armatus nomine Dei David funda deijceat, & ei caput ipsius met ense prædicat.

Calvinus. 73.

Quin etiam Paulus ipse, qui se facundia destitui fatetur, non omnis doctrinæ expers, ut alij ejus collegæ, sed a puero in Lege (1) erudi-

cus fuerat.

Vaticanus.

Philip. 3. (1) Recte in Lege, sed vos prophanatas scientias evehitis, Quanquam quod tu de Paulo dicis, contra te est. Nam ea litteræ doctrina inflatus veritatem longe acrius insectat^o est, quam alioquin fecisset. Itaque postea veram scientiam, hoc est Christum & charitatem adeptus, illam literæ cognitionem pro stercore habuit, quam nunc Calvinus extollit.

Calvinus. 74.

Vt autem de successoribus taceam, Isaia sermo non modo purus & nitidus, sed etiam artificio (1) ornatus, satis testatur eloquentiam fidei interdum ministram esse.

Vaticanus

2. Petr. 3. 2. (1) Non est ita: non enim artificio ludit humano more spiritus ille fatidicus, nec humana voluntate aut arte, sed S. Spiritus impulsu locuti sunt sancti homines Dei. Fuit igitur in Iesaiâ nativa, non arte quæsitâ eloquentia, quæ ab ea, quam illi affectant tantum differt, quantum honestæ matronæ pulchritudo a meretricis fūco. Sed volunt isti miscere sacra prophanis. Sic fecit antea Sebastianus Castalio qui in præfatione in Mosem suum latinū, Mosi tribuit omnes artes, quas homero tribuerat ante Plutarch^o, & ad id magno apparatu, quasi præclarum aliquid facturum utitur: quasi vero non scripserit impulsu divino Moses, nulla prorsus ullius artis habita ratione. Sed homines leves omnia trahunt ad institutum suum, & ut humanas artes (quarum sunt discipuli) evehant, eas sacris authoribus admiscunt ut tanquam lethales

thales muscæ odoriferum sacri eloquij unguen-
tum contactu suo inficiant.

Calvinus. 75.

Et certe Christus non minus stelle radijs (1)
magos ad se duxit, quam pastores angeli voce.

Vaticanus.

(1) Et Calvinianos duceret, si se dignarentur i-
ta demittere, ut in stabulum descenderent. Non
enim Doctos sed superbos aspernatur Deus.
Sed quia superbia fere laborant docti (nam sci-
entia inflat) fit ut pauci docti serventur. Erunt
quidem nonnulli ex doctis qui sese ad Christi
præsepe demittent, quales fuerunt Magi, cæ-
teris eum despicientibus, quales fuerunt Scri-
bæ & Pharisei. Sed pastores & illiterati primè
plurimique erunt, quibus angelus Christi na-
tales nunciet, cum tamen isti illiteratos nullo
numero habeant, Nam si quis pastor aut illite-
ratus eis nunciatum aliquid de veritate veni-
ret, certo scio, non magis moverentur, quam si
asinus ruderet.

Calvinus.

Quare nec rude obscurumque vulgus ex quo
sumsit Christus ecclesie primitias (1) viam re-
gib⁹ præcluserit, quin ipsi quoque & se & sua om-
nia ei offerrent, & ipsa etiam gladij potestas,
qua instructi sunt sacra esset oblatio.

Vaticanus.

Tradit Paulus Christum cum ascendisset in
altum dedisse Apostolos, & Prophetas, & E-
vangelistas, & Magistros ad componendos sanc-
tos, ad operis ministerium, ad extructionem
corporis Christi, hoc est, Ecclesie: Hæ sunt
sacræ oblationes ad hoc sacrum opus. Gladius

E

quidem

Contra quidem ad Christi regnum non abhibetur, ni-
Monaste- si ad occidendum Christum & suos. Sunt qui-
renses A- dem qui gladium gerunt, ministri Dei, sed ad
nabaptis- puniendos maleficos, non ad extruendū Chri-
tas. sti regnum. Atque id Christianis commune est
cum ceteris nationibus, quæ & ipse eundē gla-
dium gerunt neque tamen Christi regno ser-
viunt. Calvinus. 77.

Nunc videmus ut ad ferendam crucem, ad
odia, probraque mundi sub eunda paratos esse
oporteat Evangelij ministros: Sicuti non alijs
quam patientiæ armis dominus eos instruxit:
& tamen jubeantur Reges pietatis (1) doctri-
nam suo patrocinio tueri.

Vaticanus.

(1) Hominem occidere, non est doctrinam tue-
ri, sed est hominem occidere. Cum Geneven-
ses Servetum occiderunt, non doctrinam de-
fenderunt, sed hominem occiderunt. Doctri-
nam tueri non est Magistrat^{us}, (quid gladio cum
Doctrina?) sed doctoris. Doctorem autem tueri
est Magistratus, sicut agricolam & fabrum &
medicū & ceteros contra injuriam tueri. Ita-
que si Calvinum occidere Servetus voluisset,
recte Calvinum defendisset Magistratus. Sed
cum rationibus & scriptis Servetus pugnaret,
rationibus & scriptis repellendus erat.

Calvinus. 78.

Obijciunt deinde nihil minus esse consenta-
neum, quam ad fidem (quæ propensa obedien-
tia constat) violenter cogantur homines. Ego
ut omittam quæ vere & scite in hanc sententi-
am disputat Augustinus utiliter, scilicet invi-
tos trahi, qui Deo omnipotenti reluctantur ut
castiga-

castigatione subacti, sponte accedant, respondeo in tuendo Ecclesie statu alium esse gladii usum, quam ut ad fidem quis cogatur.

Vaticanus.

Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Isti volunt a Magistratu trahi homines, trahenti Deo reluctantes, scilicet ut Magistratus plus efficiat quam Deus. Scilicet castigatione subacti sponte accedent: Qui si sua sponte accederent, deterrerentur: sicuti pisces, qui ultro ad escam aut rete accedunt, si cogere velis aufugiunt, Testis est Geneva & Sabaudie pars, quae Evangelium vi coacta admisit. Ibi enim ita pauci sunt, qui non concionatores capitaliter oderint, & missam avidissime desiderent, ut dictu sit incredibile. Testor ego totum illum populum.

Calvinus. 79.

Nam ut demus in principum manu & arbitrio non esse, edictis suis penetrare in hominum corda, ut obedienter salutis doctrinam amplexi, Deo se subijciant. Hoc tamen postulat eorum vocatio (1) ne impuris ac petulantibus linguis lacerare permittant sacrum Dei nomen, eiusque cultum pessundari sinant.

Vaticanus.

Modo laudaverat Augustinum, qui disputat utiliter invitos trahi, ut sponte accedant, nunc sui oblitus fatetur edicta Regum non penetrare in hominum corda, ut obedienter doctrinam amplexi, Deo se subijciant quae sunt plane contraria: Nam sponte accedere & obedienter doctrinam amplecti, idem est.

E ij

(1) Dicuntur

(1) Dicuntur hæc accusatorie & malitiose. Non enim continuo impura & petulanti lingua est, si quis a Calvino in Cœna Domini, aut in puerorum Baptismo, aut Predestinatione, aut in persecutione dissentit, modo sacras Literas veras esse credit.

Calvinus 80.

Privatus homo, qui vitæ & mortis potestatem non habet, si domum cui præest, sacrilegijs pollui sinat, culpa non vacabit: Quanto foedior erit principis ignavia, si ad effrenem pietatis violationem conniveat? Sedebit scilicet Iudex in sublimi ac magnifico solio, & Christi gloriam probrose (.i.) deiici tacitus feret, & imperium sibi pænarum metu asserens, licentiam improbis dissipandæ ecclesiæ concedet?

Vaticanus.

Pergit rhetorice magis quam Christiane, rem exaggerare, ut intelligamus quanto plus profecerit in prophanis artibus quam in sacris. Quid enim effrenem pietatis violationem vocat? Proponatur nobis Servet⁹, cuius odio Calvinus hæc omnia scribit. Negat Servetus baptisandos esse infantes. Vtrum ita sentit Servetus ut dicit, an non sentit? Et hunc sensum vocat Calvinus effrenem pietatis violationem: Qua ratione? Nam effrænis violatio in eo intelligitur, qui sciens peccat: Servetus si peccat, nesciens facit. Vtrum igitur Servetum interficis Calvine, quia ita sentit, an quia ita loquitur? Si interficis quia sic loquitur ut sentit, interficis propter veritatem: Nam veritas est, dicere quæ sentias, etiam si ferres, & psalmus 15, beatum pronunciat eum,
qui

qui vere dicit quæ habet in animo : Et tu eum
interficis ? Sin interficis quia ita sentit, doce e-
um aliter sentire, aut ostende ex sacris literis in-
terficiendos esse errantes & male sentientes.

Calvinus. 81.

Ergo pietatis doctrinæ vindices erunt pij Ma-
gistratus non solum ut ad (1) Eadem cogant mi-
nus voluntarios, sed ne ab ea ditione exulet (2)
Christus, in qua eius beneficio regnant (3) Ne
Ludibrijs impune subjaceat sacrû eius nomen,
cuius splendore honorifica est eorum potestas,
(4). Ne contra eius doctrinam protervant
impij, qui tranquillum eorum imperium conti-
net (5). Ne infirmos, quibus divinitus præfecti
sunt custodes, in exitium rapi silentes & quieti
videant.

Vaticanus.

(1. Hoc fieri non posse modo confessus erat,
nunc iterum affirmat, & ipse secû turpiter pug-
nat: ne quid interim dicam, quod hoc nunc Ma-
gistratui tribuit, quod in primis Institutionibus
Pastori tribuerat. Ibi enim Cap. 6. Pag. 427. 22
sic de Dei sermone disserit : Hæc sunt arcana 22
illa spiritualia poemata Dei ad demolitionem 22
munitionum, quibus consilia demoliantur fidei 22
milites, & omnem celsitudinem quæ extollitur 22
adversus cognitionem Dei, & captivam ducant 22
omnem cognitionem ad obediendum Christo 22
& promptam habent vindictam adversus om- 22
nem inobedientiam. En plane & perspicue de- 22
finitam pietatē, qua ecclesiæ pastores, quocun- 22
que demû nomine vocentur, præditos esse con- 22
venit, nempe ut verbo dei (euius positi sunt mi- 22
nistri (ac dispensatores) confidenter omnia 22
audiant: cuius Maiestati omnem mundi gloriā, 22

E iij.

vii-

virtutē sublimitatem cedere cogant, ipse om-
nibus a summo vsque ad novissimum impe-
ret, Christi domum edificent, Sathanę domum
subvertant, oves pascant, rebelles & pertina-
ces arguant, increpent, revincant, solvant, li-
gent, fulgurent, denique & fulminent, sed om-
nia in verbo Dei. Hęc sunt quę in illo tempore
scripsit Calvinus, omnia tamen verbo agens,
verbo rebelles ad fidei obedientiam cogens,
verbo Lupos interficiens, verbo denique fulgu-
rans & fulminans. Nunc ex verbo suo (quoniā
id nullas vires habet) cudit gladiū, & hanc Ma-
gistratibus provinciam assignat, ut ferro ad fi-
dem cogant minus voluntarios, In quo iterum
turpiter a se dissentit. Nam in postremis Instit.
a Roberto impressis Anno 1553. cap. 8. Dist.
170 (hec ideo sic deligenter noto, ne quis erret,
si forte hęc postea Calvinus ut solet mutave-
rit) sic scribit: *Est igitur longe diversa ratio, quia
nec quacunque sibi sumit Ecclesia, quod sit pro-
prium Magistratus: neque hoc efficere potest Ma-
gistratus quod ab Ecclesia peragitur.* Hęc ibi Cal-
vinus, Magistratum (ut obiter dicam) ab Eccle-
sia separans, quasi soli Pastores sint Ecclesia:
Illic igitur negat hoc efficere posse Magistra-
tum, quod ab ecclesia peragitur, nunc Magis-
tratus officium esse dicit cogere ad fidem mi-
nus voluntarios, quod tamen in primis Institu-
tionibus verbo non ferro tribuerat. O hominē
versatilem & omnia ex tempore ad arbitrium
suum mutantem. O cœci qui cœcum hunc se-
quimini, quando tandem aperietis oculos? (2)
Scilicet Geneva exularet magis Christū, si Ser-
vetus non fuisset occisus (.3.) Imo tum maxi-
me

me ludibrijs subiacet & male audit, cum interficiuntur qui id confitentur (4) ac tum maxime proterviunt impij tyranni, cum sibi savi- re fas esse putant magistro Calvino (5) hoc est Calvinianos, quos scilicet Serverus in exitium rapuit.

Calvinus. 82.

Obtendunt præterea Christi discipulis colendam esse mansuetudinem quæ in magistro apparuit. Neque enim armis, inquit, præfractos compulit in suum obsequium, sed doctrina omnes blinde allicere tentavit. Ut illud impleret Esaia vaticinium: Ecce servus meus non rixabitur neque contendet, neque in plateis audietur eius clamor: Calamum quassatum non confringet & elichnium fumigans non extinguet, quasi vero contraria exceptio nobis non sit in promptu, ut doctoris officio functus est Christus, ita arreptum ab eo fuisse flagellum, quo templum Dei a prophana nundinatione purgaret (1) Si impetu profligavit filius Dei, qui divini cultus prætextu hostias in atrio templi vendebant, cur gladium sibi commissum non exerant pij Magistratus ad coercendos perfidos (2) apostatas, qui totum Dei templum aperta contumelia prophanant ac violant?

Esa. 42.

Mat. 12.

Vaticanus.

(1) Et nobis Calviniano more sic argum- tari liceret. Si adulteram non damnavit fi- lius Dei, cur adulteros damnet Magistratus? Quod si dicet Calvinus eum in adultera non fuisse iudicem: nos idem de flagello dicemus: Neque enim præscribebat Lex (quam Christus, si Magistratum gessisset, sequi debuisset) hanc fla-

E iij

gelli

gelli poenam illis nundinatorib⁹. Item si Christi-
stus nundinatores illos tantum eiecet, non in-
terfecit, & jam Magistratus debet Apostatas
tantum eijcere, non interficere. Item si Christi⁹
sua ipsius manu id fecit, debet magistratus sua
manu id facere, non per carnificé. Si Christi⁹ ex
templo manufacto illos eiecit, idem debet fa-
cere magistrat⁹. Quod si Calvinus dicet: Tem-
plum illud figuram fuisse Templi non manu-
facti, hoc est, cordis hominis (nam Templum
Dei sanctum est, quod estis vos. Item: Corpora
vestra templa sunt Spiritus sancti) Dicemus &
nos eadem ratione, flagellu illud manu factum
figuram fuisse, flagelli spiritalis, hoc est, verbi
Dei, quod verbum non magistratui, sed pasto-
ribus traditum est, per quod debeant Lupos in-
terficere, Sathanę domum subvertere, & cete-
ra omnia præstare, que paulo ante ex ipso Cal-
vino citavimus. Item si Christus injuriã nec a
se nec ab alijs depulit, sed multos suo tempore,
& maxime Ioannem Baptistam injuste inter-
fici passus est, idem facere debet Magistratus.
Denique si Magistratus officiu placet ad Chri-
sti vitam revocare, Magistratum habebimus
inermem, qui ne Latrones quidem, nedum hæ-
reticos possit interficere. Discamus potius sine
sophisticis argutijs sic argumentari, & Calvi-
num suo ipsius gladio jugulare. Si Christus nun-
dinatores illos non mandavit Magistratui eij-
ciendos ex templo Domini, neque se accusato-
rem dedit adversus eos, sed ipsemet, eos sua ma-
nu suoque telo eiecit, non debuit Calvinus (qui
se Christi vicarium esse vult) mandare Serve-
tum Magistratui eijciendum, nedum necan-
dum

2. Corint.

3. 27.

1. Corint.

6. 12.

dum, neque se, aut coquam suum accusatorem
dare adversus eum, sed ipsemet eum sua manu,
suoque telo, hoc est verbo, eijcere, vincere, ce-
dere, contumelias afficere, cogere, trucidare, de-
nique fulgurare & fulminare. Sed cum esset in
corde tam ardens vindictæ spiritus (quemad-
modum exprobrat ei Servetus in hoc ipsius
Calvini Libro pag. 104) in malevolam eius a-
nimam non introivit hæc sapientia. Itaque of-
ficij sui oblitus homicidium turpissime patra-
vit & nunc ut id tegat homicidia insuper infi-
nita in hoc Libro molitur, & omnia divina ora-
cula ad suum institutum trahere conatur, qua-
si pepigerint omnes cum eo, se se quicquid ef-
futiverit id credituros, sicut solent eius disci-
puli. Iamjam, Calvine, patescunt artes tuæ :
videt te Deus, & videbunt homines brevi (2)
hic homo omnia inepte comparat, nundinato-
res cum apostatis, & Christum cum Magistratu,
& profligare cum coercere: cum neque Chri-
stus fuerit Magistratus, nec apostata nundinan-
tur in templo Domini, nec profligare sive eij-
cere sit idem quod ferro coercere. Nam Apostata is est, qui sua sponte exit templo Domini, hoc est ecclesia, Quomodo potest igitur in ec-
clesia nundinari, aut inde eijci, qui est extra ?
Ipsæ potius Calvinus & eius similes nundinan-
tur in templo Domini, suntque vere Cananæi,
hoc est mercatores: nam hoc significat nomen
Canaan. Primum non nisi stipendio docent.
Scio vivere debere ex ara qui servit aræ: sed
isti sic stipendio sunt addicti, ut si auferas ab
eis stipendia, non sit eorum pars vigesima re-
mansura. Cum esset in Comitatu Montpellicar-

*Quid sit
Apostata.*

*1. Cor. 9.
13.*

E v

denfi

denſi introductum *Interim*, quo Concionato-
ribus ſtipendia præcidebãtur, fuerunt ibi mag-
na pars, qui concionari pergere noluerunt ſal-
tem uſque ad Paſcha, quod inſtabat : cum ta-
men eos adhortaretur eorum primarius, Lau-
ſania vero ſic nundinantur, ut ſint ibi ſemper
præſtantes, qui ſic concionandi munus aucu-
pentur, quomodo in Papatu expectantur Cu-
rionatus, Abbatia & cætera mercimonia. Ac
eouſque nundinationibus ac Litibus procef-
ſum eſt (litigant enim aſſidue inter ſe ſicu-
ti mercatores) ut Magiſtratus Bernenſis cum
ex eorum litigationibus aſſidue obtundere-
tur, detraxerit eis ſingulis centenos ſtoneros
illius monerẽ de animis ſtipendijs. Prudens ſa-
ne Magiſtratus, qui cum intelligeret mercato-
res iſtos nulla re magis gaudere quam Lucro,
judicaverit nulla poena convenienti⁹ aut me-
lius coërceri poſſe, quam damno. Atque hæc
eſt eorum nundinationis prima pars. Altera
quod ex Theologia fecerunt artem humana-
rum ſimilem. Itaque ad concionandi munus
neminem admittunt niſi ſit humanarum ſcien-
tiarum peritus, & niſi linguas, hoc eſt Hebræ-
am, Grecam, & Latinam ſciat, aut ſaltem Lati-
nam: Nam has tres, quæ mortuæ ſunt (quippe
que nulli jam populo ſunt in uſu) ſolas nume-
rant in Linguis, Cæteras quæ vivæ ſunt qui-
buſque populi utuntur, nullo loco habent.
Itaque ſi quis de cæteris Linguis, vel viginti
ſciat, ſi tres illas ignorat, nuſquam vocabitur
trilinguis: Sin illas tres didicerit, etiam ſi alias
calleat, tamen tantum trilinguis vocatur: tan-
ti faci-

ti faciunt isti quæ vulgus ignorat. Præterea neminem admittunt, nisi sit ab ipsis missus: mittunt autem neminem, nisi qui cum ipsis per omnia consentiat, eorumque dicta & facta omnia probet, & eis non solum assentiatur, sed etiam assentetur. Qui hanc notam ab eis non accepit, huic memoriam exercere non licet. Ipse Christus si veniret, nisi saltem Latine sciret, & nisi ab eis missus esset, haud scio an admitteretur.

Iam vero animas hominum quando nuntiuntur, pretereundum non est Ecclesiam bifariam interpretantur. Sed ponamus potius verba Calvinii ex postremis Inst. Cap. 8. in expositionibus quartæ partis symboli: Bifariam (inquit) de Ecclesia sacræ literæ loquuntur: Interdum enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt, quæ revera est coram Deo, in quam nulli recipiuntur, nisi qui & adoptionis gratia filij Dei sunt, & Spiritus sanctificatione vera Christi membra.

Sæpissime autem Ecclesiæ nomine universam hominum multitudinem in orbe terrarum diffusam designat, quæ unum se Deum & Christum colere profitetur: Baptismo initiatur in ejus fidem. Cænæ participatione unitatem in vera doctrina & charitate testatur: confessionem habet in verbo Domini, & ad eius prædicationem ministerium conservat ab eo institutum. In hac autem plurimi sunt permixti Hypocritæ, qui nihil Christi habent præter titulum atque speciem: Alij quam plurimè ambitiosi, avari, invidi, maledici, nefarij, aliqui

aliqui impurioris vitæ? Qui ad tempus toleran-
tur, vel quia legitimo iudicio convinci neque-
unt, vel quia non semper ea viget disciplinæ se-
veritas, quæ debeat. Quemadmodum ergo no-
bis invisibilem, solius Dei oculis conspicuam
ecclesiam credere necesse est, ita hanc, quæ re-
spectu hominum ecclesia dicitur, observare, ei-
usque communionem colere debemus. Item
Dist. 9. Rursum tamen, quia aliquatenus ex-
pedire videbat, ut sciremus, qui nobis habendi
pro ipsius filijs essent, hac in parte se captui no-
stro accommodavit. Et quoniam fidei certitu-
do non erat, quoddam charitatis iudicium eius
loco substituit, quo pro ecclesiæ membris agno-
scamus, qui & fidei confessione, & vitæ exem-
plo, & sacramentorum participatione, eundem
nobiscum Deum ac Christum profitentur. Hæc
sunt verba Calvinii.

Talem observant habentque ecclesiam isti, vi-
delicet quæ respectu hominum ecclesia dicitur
in qua fidei certitudo necessaria non est, sed
tantum quoddam Charitatis iudicium, de qua
charitate sine fidei certitudine indicant. In hac
permixti sunt hypocritæ plurimi & alij quos
commemorat. Quæro igitur, cur illos non eij-
ciat? an quia iudicio convinci nequeunt? Imo
longe facilius quam hæretici: nam de Hypo-
critis, ambitiosis, avaris, quinã sint nulla con-
troversia est, præsertim de Hypocritis, qui veni-
unt in vestitu ovium, & a fructibus, hoc est ho-
est, homicidijs, cognoscuntur, sicut & Lupus
ab esu ovium: At de Hæreticis est controver-
sia, nec adhuc ostendere potuit Calvinus, quid sit
Hæreticus, cum tamen de Hæreticis occidendis
hominæ-

nominatim scribat. Curigitur neminem unquam propter avaritiam aut invidiam combussit, cum plurimos noverit, & accusare & convincere possit? An quia non viget Genevæ ea disciplinæ severitas, quæ debebat? Imo viget auctore Calvino. Supra enim ostendit, non nisi boni Magistratus esse persequi Hæreticos. Quod cum suo Magistratui in Servetum persuaserit, habet suum Magistratum pro bono. Cur ergo ab eo impetrare non potest, ut Hypocritas & avaros illos occidat? An sunt ei Hypocritæ meliores quam Hæretici? Aut si non sunt, cur obsequenti orem habet Magistratum in Hæreticos, quam in illos? Sed quid ego hæc persequor? Calvinus non habet pro magnis vitijs ea, quæ Deus habet pro maximis, ut apparet in ijs legibus, quas condidit de administratione Ecclesiæ, in quibus facit vitiorum genera quo: Vnum eorum quæ in ministro *omnino* tolerari nequeunt, quorum primum ponit hæresin, inter cætera Lusiones Legibus vetitas & choreas. Alterum tolerabilium, in quibus ponit scurrilitatem, mendacitatem, calumniam, avaritiam, nimiam iracundiam & contentiones. Hæc vitia sunt ei tolerabilia, cum sacræ littere nihil deterius inveniant quam scurras, adeo ut in I. Psalmo inter pessimos ponantur: & avaros cum omnium malorum radicem vocet Paulus avaritiam. Sed hæc vitia Calvinus tolerare potest, quæ sunt notissima; Hæresim, lusiones & choreas non potest, quid hoc homine facias, qui scurrilitatem & avaritiam & calumniam leviora vitia putet quam Hæresim aut Lusiones, & choreas? Itaque ergo avaris, invidis,

vidis, maledicis, delatoribus, calumniatoribus, mendacibus, Hypocritis (quorū Hypocritarum Calvinus in illis Legibus nullam fecit mentionem? Tantuli est apud eum momenti hypocrisis) apud istos facile Locus est : At si quis ab eis aliqua in re dissentiat, etiamsi sit alioquin inculpatis moribus, Hæreticus est, ferri non potest.

Ponam atque narrabo exemplum unum, ex quo cetera perspici possint. Narrat Ioannes Gastius concionator Basiliensis in Libro de Anabaptistis, fuisse quendam tornatorem Anabaptistam capitis damnatum Basileę, sed ei Oecolampadius gratiam a Magistratu impetravit, dummodo recantaret : Recantavit, & postea fuit homo pessimus, nec ei tamen ququam propter flagitiosam vitam molestus fuit. Ponam verba ipsius Gastij : Revocat (inquit) ridenti ore in Ecclesia : Sed quid dicam? Postea scelestiorem, obscœniorem & magis perfrictæ frontis hominem nemo unquam vidit. Iactabat se coram suis, cum probitati studeret, Religioni sanæ adhereret, persecutionem passum fuisse : Tum cum sceleribus inundet, potest usque ad mane sumnum, scortetur, choreas ducat, a nemine corripì. Hæc Ioannes Gastius.

Sic igitur docent, Modo sit doctrina & sacramentorum usus sanus, adesse Eccelsiam : Peccata vinci non posse : Nos esse & fore carnem usque ad mortem. Hisce modis populo assentantur, & ignarum eius rei Magistratum assidue irritant in Hæreticos (sic appellant eos, qui ab ipsis dissentiunt) docent nihil eis esse deterius

deterius aut majori supplicio dignum . Itaque rebaptisatum esse , apud eos longe est capitalius quam adulterare , aut invidere , aut maledicere , ludere tesseris , tempus , quo nihil chari⁹ inutiliter consumere , huc illucque divagari , ut solent Scortatores omnes , annos adolescentiæ suæ mulieribus inhonestis transigere , aut superbum aut iniustum , detractorem , aut suum ipsiusquærentem commodum , aut avarum , aut scurram , aut calumniatorem esse . Rebaptisatos interfici jubent , non ex scripturis sacrosanctis , sed ex sententia Swinglij , qui præclaram hanc legem tulit , *ut qui mergatus fuerit , mergatur* . Cumque clament omnia se ex scripturis sacris facere , nondum tamen unam inde syllabam ostendere poterunt , quæ jubeat interfici , si quis erret in intellectu Cænæ aut Baptismi . O Magistratus , qui vos ducunt , seducunt . Hæ sunt vere prophanæ animarum nundinationes : Hisce modis illi animas vivificant , quas Deus non vivificat , & occidunt quas Deus non occidit . Itaque cum venerit Dei filius , eijciet mercatores istos , non quo flagello ipsi nos eijciunt (nam eis Christi flagellum , ensis est carnificis) sed igneo , in victoque sermone suo , quoniam totum sanctum Dei templum aperta contumelia & blasphemia porphanant & violant .

Calvinus. 83.

1. Hic unum quid em huius sancti Zeli specimē edidit Christus . In reliquo autē vocationis suæ cursu ab externo correctionis genere abstinuit
ne

Tamen Scribas & Phariseos pertulit, qui debiles confringebant, & populum a veritate avocabant, nec tamen fovit eorum obstinationem, non enim fovetur obstinatio patientia, sed potius rumpitur, si ullo pacto rumpi potest: nam malum bono vincitur, non malo.

Calvinus. 87.

Manfuetus est ut parcat elichnijs fumigantibus an ideo, ut tenebras non discutiat?

Esai. 43.

Mat. 12

Vaticanus.

Quare discutiat? ferro ne an Luce?

Calvinus. 88.

Quin potius scepro ferreo armatur, quo inimicorum capita conterat.

Vaticanus.

Conterere capita, non est tenebras discutere: & sceptrum ferreum Christi vocant sacrae Literae fervorem potentem & inexpugnabilem, & spiritum oris eius, quo Antichristum sternet sicuti supra ex ipso Calvino citavimus. Vbi ferrum?

Calvinus. 89.

Scio equidem, ut non alio quam verbi gladio utatur Christus, promptam illi esse vindictam in omnes impios (1) sed non dicemus alio quam eius spiritu actum fuisse Petrum, quum Ananiam & Saphiram subita morte percussit: nec Paulum dicemus fuisse Magistro dissimilem, quum Elymam magum in caecitate ultus est.

Vaticanus.

Nobis mirifice illudit hic homo: utitur adversativa conjunctione, Sed, & tamen nihil contrarium ponit ei quod dixerat: Nec enim alio quam verbi gladio Petr^o usus est. Et Hoc ipsum est, quod nos dicimus, Christi gladium esse ver-

F

buce

bum. At enim Petrus eodem spiritu actus fuit.
Quis negat? Sed ostende eum eo gladio usum
fuisse, quo tu usus es in Serveto. Deinde Pe-
trum falso accusat: Non enim a Petro occisus
est Ananias, sed tantum objurgatus & repre-
hensus. Quod si objurgatione attonitus periit,
non objurganti debet hoc tribui, sed vltori
Deo: Alioquin dicendum erit etiam Nabilem
ab Abigaele vxore sua fuisse occisum, quum
posteaquam illa ei narraret in quanto ipse pe-
riculo fuisset, dirigit homo, & post aliquot
dies obiit. Atque idem dico de Saphira. Quod
enim ei dixit Petrus: Pedes eorum qui virum
tuum sepeliverunt, sunt pro foribus, qui te ef-
ferent, mortem praedixit non intulit. Alioqui
dicendum esset Prophetas, quoties mortem
alicui predixerunt, etiam importasse, Id quod
falsum est.

1. Sam. 11.
25. 37.

Act. 5.
8.

Eadem dico de Paulo & Elynam. Sed di-
catur sane a Petro occisus Ananias quoniam
eius sententiam ratam Deus habuit, & quod
Petrus in terra ligavit, id ligatum fuit etiam
in coelo, Quorsum hoc citatur a Calvino? v-
trum enim debet pastor imitari Petrum, an Ma-
gistratus? Certe pastor: non enim gessit Ma-
gistratum Petrus. Cur ergo non percussit Ser-
vetum verbo Calvinus, sicuti Petrus Ananiam?
Cur eam provinciam mandavit carnifici? Non
potuit, si modo vera est illa, quam diximus,
Calvini sententia. Quod Magistratus nihil fa-
cere potest, quod ab Ecclesia peragitur.

Calvinus 90.

Nec video quorsum pertineant potentiae, quas
integ

ter Spiritus dona commemorat idem Paulus,
nisi ut ad incutiendum contemptoribus ter-
rorem vigeret Spiritus severitas.

Vaticanus.

Paulus gloriatur sibi datam esse potentiam
ad ædificandũ, non ad destruendum: & Chri-
stus dicit se non venisse ad perdendum, sed ad
servandum. Itaque ad hanc rem dedit dona sa-
nandi & consolãdi, & cæteras potestates: Do-
na occidendi dedisse eum ego non legi: Sed
quod abolebit omnem potestatem, hoc legi. Ver-
bum quidem dedit potens & invictũ, quo pos-
set contumaces cogi, sed ferrũ non dedit. Erant
ille potentia ad servandũ, hæc Calvinii ad per-
dendum: illæ novæ, hæc vsque a Caino ducens
originem. Atque illæ jam pridem cessarunt,
quemadmodum prædixit Paulus fore, ut pro-
phetiæ & linguæ cessarent, quod idem de mi-
raculis videmus accidisse. Itaque Calvinus ip-
se, qui de his potentijs gloriatur, tamen eis ca-
ret. Nam Servetum nunquam alio, quam verbi
telo occidisset, si verbi vires habuisset. Enim-
vero cum verbo nec sanare, nec occidere pos-
set, servandæ provinciam totam omittit (non
enim venit ad servandum sed ad perdendum)
perdendi autem provinciam Magistratui com-
mittit, ne, si id sua manu fieret, detegeretur hy-
pocrisis. Nam hypocritis non licet interficere
quenquam, quippe ovina pelle teclis.

Calvinus 91

Ergo verbi ministris licuit corporali, i. pœna
coercere impios: principes, quorum proprium
est munus gladio tueri sanctum ordinem, in fi-
dei dispositione cessabunt?

Vaticanus. F ij

2. Cor. 10.

10. 8.

Luc. 9.

55.

1. Cor. 13.

13. 24.

1. Cor.

13. 8.

10h. 16.

35.

Vaticanus.

Sibi contradicit, Dixit enim in Inst. ut ostendimus, nihil facere posse Magistratū, quod ab ecclia peragitur. Nunc sic argumentatur: Si verbi ministris licuit corporali pœna coërcere impios, licet & principibus: cum sic ex illa superiore ejus regula argumentari liceat. Si licet ministris, non licet principibus. Sed nos sic argumentabimur: Quemadmodum Apostoli suo telo, hoc est verbo, puniverunt fontes quos habebant in potestate verbi, idque ob peccata, quæ verbis & doctrina consistenterent: sic debet Magistratus suo telo, hoc est, gladio, punire fontes quos habent in potestate gladij, idque ob peccata, in quæ jus habet gladius. Et quemadmodum Petrus verbo punire non potuisset homicidam, sed eum Magistratui reliquisset: Sic Magistratus ferro punire non potest hypocritam, aut hæreticum, aut mendacem (nullam enim ad id legem habet) sed eos debet Pastoribus puniendos relinquere: alioquin miscbuntur sacra profanis. Hoc aperte docet Elisæus, qui querenti regi Israëlitarū, an deberet interficere Sijrios, quos Elisæus cœperat, respondit, non percuties: neque enim cœpisti eos gladio & arcu tuo, ut percutias. Sic dicet verus Pastor Magistratui, non occides hypocritas, hæreticos, mendaces, neque enim cœpisti eos gladio & arcu tuo, ut occidas. Capiet & occidet eos dominus spiritu oris sui. Occide homicidas, raptores & cæteros, quos gladio potes capere. Atque ut exemplum hoc absolvam, componam cum Petro Calvinum, ut ex collocatione perspicui possit, qualis hic fuerit imitator

4. Regum 6.

tor Petri. Petrus Ananiam objurgavit, & si placet (ut hoc Calvino concedam^o) occidit solo verbo, sine cuiusquam opera. Calvin^o Servetū occidit solo ferro, opera Magistratus. Petrus illum propter mendacium, quia mentitus esset Spiritui sancto: Calvinus hunc propter veritatem, quia mentiri noluisse: si enim recantare, & contra conscientiam loqui Servetus voluisset, evasisset, sed quia dixit quod sensit, perijt. Petrus facto illo effecit, ut alij deinceps mentiri formidarent: Calvinus hoc facto effecit, ut deinceps alij verum dicere, metu pœnæ, reformident. Petrus illis ostendit vires verbi sui, ad laudem Dei: Calvinus hic ostendit imbecillitatem verbi sui, ad Laudem gladij, qui Calvinus Deus est. Petrus postea nihil tale fecit, quod sciamus: Calvinus hunc ipsum librum pertinaciter & obstinate (1) nominatim scripsit ad excitandas similes toto orbe persecutiones. Væ cœcis cœcorum ducibus: Væ væ & ijs qui ab eis ducuntur, nisi hic oculos aperire, & se in viam reduci volunt.

Calvinus. 92.

Porro crudelis est ista, quam laudant, clementia, oves exponere in prædā, ut lupis parcatur.

Vaticanus.

Lupos verbo, & quidem a pastore interfici ipse Calvinus ante docuit: nunc vult a Magistratu: atqui ab utroque interfici non possunt. Taceo quod lupi veniunt in pelle ovium, intus autem sunt lupi rapaces, a fructibus eorum cognoscetis eos. Fructus autem lupi est carnem crudam comedere. Itaque non qui interficiuntur, sed interficiunt lupi sunt. *Math. 7. 15.*

F iij

Calvi

Calvinus. 93.

Animas ipsi pravorum dogmatum veneno inficiunt, & legitima gladij potestas ab ipsorum corporibus arcebitur?

Vaticanus.

Acto. 12. 32. Etiam invidi & avari & superbi animas inficiunt, multos enim sui similis & verbis & exemplis assidue gignunt: Invidus invidos, superbus superbos, avarus avaros, sed in eorum corpora gladio potestas nulla est. Occisus est ab angelo domini Herodes propter superbia: Sed a Magistratu ea de causa occidi non potuisset.

Calvinus. 94.

Lacerabitur totum Christi corpus, ut putridi unius membri intactus maneat foetor?

Vaticanus.

I. Cor. 9. 5. Putrida membra Paulus amputat, Dum ea tradit Sathan, hoc est excommunicat, idque in poenam corporis, ut spiritus servetur in Diem Domini: Itaque ea iterum recipit, si ad sanitatem redierint. Hoc officium pastoris Calvinus ad Magistratum transfert, etiam contra seipsum. Nam in causa Bartelerij, contendit id officium esse pastorum, non Magistratus. Et ea de re gravissimam habuit cum Magistratu Genevensi controversiam, adeo ut ad Helveticas ecclesias missum fuerit. Iam si Magistratus amputat membra, non potest id facere Pastor, nec ea rursus possunt recipi: Sin pastor facit, non potest Magistratus. Taceo quod hominem occidere non est membrum amputare. Amputatur enim membrum incredulitate, quemadmodum docuit Paulus, de Iudæis ex olea amputatis, qui tamen occisi non

Rom. 11. 30.

non

non sunt, Cum Magistrat⁹ eivem interficit, non privat eum Civitate, sed vita. Item cum occiditur aliquis tamque hæreticus, non amputatur ex Christi corpore, sed ex vita corporis: alioquin si mors corporis esset amputatio, omnes qui moriuntur amputarentur ab ecclesia.

Calvinus. 95.

Et quidem vt moderate agant principes, a pijs Doctoribus monendos hortandosque esse fateor, & medicorum instar ultimam non adhibeant medicinam, nisi desperatis morbis. Sed a dissoluta mollitie, quæ nihil aliud est quam mali fomentum, multum differt levis humanaque medendi ratio. Vaticanus.

Hoc si Calvinus observasset, nunquam Servetum, quo primum die vidit, capitis accusasset, nec postea tam cito tamque crudeliter interfici passus fuisset, ne dicam fecisset.

Calvinus 96.

Adducunt etiam Scripturæ testimonia, in quibus videntur habere aliquid coloris: Sinite (inquit *Mat. 13.* Christ⁹) zyzania crescere cū tritico, ne simul evellatur & triticum. Si præcise nobiscum agunt ex verborum formula, non tantum prohibetur Magistratus ab usu gladij, sed omnem disciplinam e medio tolli oportet.

Vaticanus.

Explicandum est apertius quid sit evellere zyzania, quoniam res est maximi momenti ad hanc questionem. Cum essent inter Corinthios lites & dissidia, ita ut diceret, ego sum Pauli, ali⁹ ego sum Apollos, sic eos objurgat Paul⁹. *1. Cor. 3. 4.* Ego minimi facio de me, vel a vobis, vel omnino humana die judicari: quin neque ipse de me

F iiij

scn.

sententiam fero, quamvis enim nihil mihi cō-
sciam, non tamen idcirco sum absolvend⁹. Ve-
rum qui de me iudicium factur⁹ sit, Dominus
est, quamobrem ne quid ante temp⁹ iudicate,
donec veniat Dominus, qui tenebrarum occul-
ta proferet in Lucem, & animorum cōsilia pa-
tefaciet, ac tum demum Laudem quisque con-
sequetur a Deo. Hæc ego fratres in me & in
Apollo derivavi propter vos omnes, ut in
nobis discatis, nemini super quam scrip-
tum est arrogare, ne alius de alio contra
alterum tumēatis. Quis enim de te iudicatu-
rus est? Hæc Paulus, quasi hoc dicat, Qui dicit:
Ego sum Pauli, tumet de Paulo, & eum iudicio
suo præfert Apollo, & seipsum præfert discipulis
Apollos. Hoc autem est iudicare, quo quis sit
excellenti⁹ & Deo chari⁹. Atqui hoc iudi-
cari non debet ab hominibus, neque ante di-
em Domini. Itaque quamvis ego nullius mali
mihi sum conscius, tamen nolo me iustum iudi-
care, etiam si iustus: non enim meum est de
me iudicare, sed Domini, cuius iudicium non-
dum venit, sed expectandum est: Qui iudicat
aliquem esse reprobum aut electum, iudicat de
occultis tenebrarum & consilijs cordium.
Nam ex consilijs cordium reijciēt aut accipi-
& domin⁹ homines. Atqui occulta illa non ante
Lucem & diem adventus Domini patebunt.
Itaque ante diem illam iudicari nō potest quis
sit reprob⁹. Alioquin periculum esset, ne Co-
rinthij aliquem reprobarent, quem Deus non
reprobaret, & non reprobarent, quem reproba-
ret. Itaque quamvis habent nonnullam scientiam,
qua iudicare possunt de rebus alijs, non est tamē

ea tanta, ut eis de rebus tam arduis iudicium
permittat Paulus, cum ne id sibi quidem, qui e-
os scientia longe superabat, permittat. Iam cō-
fer hunc locum Pauli cum parabola de ziza-
nijs, invenies similem. Nam quod dicit pater-
familias: Ne evellite ea ante tempus messis, vi-
delicet ne forte zizania evellentes, evellatis
etiam frumentum. Id ipsum est quod dicit Pau-
lus: Ne quid ante tempus iudicate, videlicet,
ne quem forte damnetis, qui non sit damnan-
dus. Nam hoc sepe fit ab ijs, qui ferro sarrunt
Ecclesiam. Et quod dicit ille: Messis tempore
mandabo messoribus &c. Id ipsum est quod di-
cit Paulus, Donec veniat Dominus &c. hoc est,
cum dicet benedictis: Venite, & maledictis. Ite.
Igitur evellere zizania, est iudicare aliquem es-
se reprobum, & eū ex Christi corpore in sem-
piternum abscindere. Id quod fieri non potest
ante diem Domini. Iam quod obijcit Calvinus
de Magistratu, nihil ad zizania pertinet. Cum
enim Latronē occidit, non evellit eum ex cor-
pore Christi, sed ex hac vita. Et saepe bene spe-
rant Magistrat^o de eorum anima, quorum cor-
pustrucidant, Nec eos interficiunt quia mali
sunt, sed quia male fecerunt & nocuerunt. At in
hereticis alia ratio est. Qui enim eos interfici-
unt iudicant eos reprobos & in æternū damna-
tos, in quo Dei iudicium, quod Paul^o expectari
jubet, antevertunt. Propterea in interficiendis
facinorosis non aberratur, si modo constet de
facinoribus: nam ipsi met facinorosi confitentur
se mortem meruisse. At in hæreticis aberratur,
multi enim pij occisi sunt pro hæreticis, confi-
sentes quidem id, cuius accusabantur, sed id

3. Timo.
3.10.

peccatum esse, aut morte dignum negantes. Primum Christus non negabat id de quo accusabatur, videlicet, quod dixisset, se esse filium Dei: atque hanc ob causam interfectus est tanquam blasphemus. Idem accidit postea Apostolis & cæteris, qui propterea interfecti sunt, quod Christianam religionem profiterentur: Cum igitur id illis acciderit propter improbitatem hominum in causa religionis: in alijs autem causis non accidit (nam qui tunc propter facinora patiebantur, recte interficiebantur, nec Iudæi neque cætere gentes propter talia supplicia reprehensæ sunt a Deo) non debemus putare nostrum seculum esse melius illo, ut in eo errari non possit, cum scriptum sit, ultima tempora, hoc est nostra, fore pessima. Ad hæc cum Christus hic dicat latorem esse filium hominis: Satorem autem zyzaniorum esse hominem inimicum, hoc est, Diabolum, qui zyzania sevit post doctrinam Christi, non videtur zyzania appellare latrones & adulteros, cæterosque eius generis maleficos. Non enim sevit Diabolus post Evangelium, cum essent jam ante Evangelium: Sed videtur zyzania appellare eos, quos Diabolus sevit falsa doctrina post Evangelium cuiusmodi sunt Hæretici & hypocritæ, qui per speciem religionis Christianæ, decipiunt homines: & sic inter pios latent, quomodo herbe latent in segete, donec fructum ediderint. Hæc jubet Christus usque ad messem relinqui, ne quis forte bonus una cum eis interficiatur. Præstat enim ut omnes mali vivant usque ad iudicium, quam si vel unus bonus in interficiendis malis interficeretur: Quemadmodum rex

malet

malet ut omnes in suo regno Latrones, viverent, *Similia-*
quam si unus regis filius cum omnibus latro- *tudo ele-*
nibus occideretur. Sic enim rem fingamus. Est *gantisse-*
rex Galliarum qui habet aliquot filios in regno suo *ma.*
dispersos alba veste indutos, sed populo igno-
tos. Cum eis permixti sunt simulatores qui-
dam, qui ut honorentur tanquam regis filij, ves-
tes albas sumserunt, & se quoque Regis filios
esse jaçant. Rex hac de re certior factus edi-
cit, ne quis hominem alba veste indutum neca-
re aut violare audeat, sub poena capitis, ne quis
forte de Regis filijs interficiatur, sese post annū
omnes congregaturum & nudaturum esse, &
simulatores occisurum: suos autem filios (quo-
rum in corpore detracta veste conspiceretur
impressum Liliū) servaturum. Nonne puni-
etur a Rege, si quis albatum hominem interfe-
cerit, sive is regis filius sit, sive non sit? Iam Rex
Christus est, albatū sunt eius Discipuli: Hypo-
critę vero & Hæretici ijs sese admiscuerunt &
vestes albas sumpserunt, ut honorentur tanquā
Dei filij, hoc est, sic in speciem vivunt, ut sancti
& pii esse videantur. Hoc intelligens Christus,
iussit utrosque relinqui usque ad diem iudicij,
in quo detracta simulationis veste, occulta te-
nebrarum proferet in Lucem, & patefaciet con-
silia cordium, quę nunc latent. Nonne expecta-
ri debet illa Dies? An putamus nos tantā cog-
nitionem habere, ut videamus consilia cordiū,
quę Paulus docet non patefactum iri ante di-
um Domini? Nonne contra hoc Christi edictū
facimus, si hypocritas aut hæreticos albo vesti-
tos, hoc est, nullius facinoris reos (nam si quod
facinus commiserint, jam non sunt albi: Est e-
nim

nim facinus nigra vestis) occidimus? Nonne ijs
occidendis accidere potest ut occidatur pius
aliquis, sicut haecenus semper accidit? Quod si
dicem⁹ nos non errare, idem semper dixerunt
qui pios occiderunt: nonne errare possumus, ut
illi erraverunt, in ijsdem faciendis, quæ fecerunt
illi, cum nihilo illis simus meliores? Quis unquã
putavit se tenere falsam religionem? Errarunt
Iudei qui Christum & Apostolos persecuti sunt:
Errarunt gentiles, qui Christianos persecuti
sunt. Erravit Papa, qui Lutheranos & Zwingli-
anos persecutus est. Erravit Henricus Angliæ
Rex, qui Papistas & Lutheranos, & Zwingli-
anos, & Anabaptistas interfecit. Erravit Lu-
therus, qui Zwinglianos, Diabolos appellavit
& in Gehennam damnavit. An soli Zwingli-
ani & Calviniani non errabunt? An soli hi in
Christi tribunali sedebunt, ut eis solis liceat de
Hereticis judicare, & eos occidere? O serve ne-
quam qui tardius veniente domino, inebri-
aris rebus secundis, & verberas occidisque cõ-
servos tuos, veniet dominus, qua hora minime
seris, & te dissecabit, ibique ponet, ubi ponun-
tur Hypocrite, ibi erit fletus stridorque denti-
um.

Calvinus, 97.

Excommunicatio purgandæ Ecclesiæ opti-
mum est remedium: atqui locum non habebit,
si zyzania attingere fas non est.

Vaticanus.

1. Cor. 5.
5. Non consequitur. Quos enim excommunica-
bat Paulus eos ad tempus tradebat Sathanæ, ut
hac poena subacti sese corrigerent, quo spirit⁹
eorum (cum sese correxissent) servaretur in di-
em Domini. Hoc non erat zyzania evellere:

nam

nam evulsa zyzania funditus pereunt: ne eos
Paulus pro zyzanijs habebat: non enim conge-
runtur zyzania in horreum. At illos Paulus ser-
vabat in horreum Christi.

Calvinus. 98.

Adde quod non tantum de perversis dogma-
tibus illic Dominus agit, sed quascunque cor-
ruptelas ad vitium bonum semen spargit
Sathan, in genere designat (1) Facebant igitur
Leges & judicia, si relinqui zyzania oportet us-
que ad messem. Vaticanus.

Non consequitur, quemadmodum jam osten-
dimus, Sed Calvinus non intelligens quid sit
zyzania, aperte negat non relinquenda, quae
Christus aperte docet relinquenda, ut sit Anti-
christus, hoc est, Christo aperte contrarius. Pu-
tat evelli zyzania a Magistratu, cum interfici-
tur homo: quod perinde est, ac si putaret sana-
ri febrem a carnifice, cum febricitantem inter-
ficit. Sic sanetur sane Calvinus, si hanc curati-
onem amat. Pergit deinde, & postquam eccle-
siam cum agro comparavit, qui zyzania ferre
cogatur, sic infert.

Calvinus. 99.

Est quidem illud verum, simul ac cum Evan-
gelio suo prodit Christus, ventilabro paleas a
tritico discernere. Sed hoc ita facere incipit, ut
plena purgatio ad diem ultimum differatur
quo segregabit agnos ab hædis.

Vaticanus.

Si ventilabrum ferrum est, hoc nihil ad ver-
bum Evangelij: si verbum est, hoc nihil ad fer-
rum Magistratus, præterea Christus Evangelio
suo sementem fecit, paleas quidem a tritico,
tem-

tempore sementis discernere non potuit, hoc enim esset contra naturam: sed neque potest, si quando prodijt cum Evangelio suo: Aliud enim est segetem adhuc viridem colere, aliud metere. Omnino messis tota fiet tempore messis, idque non a Magistratu, sed Dei nuncijs: nec palea a tritico ante diem illam separari, aut in ignem conijci incipiet.

Calvinus. 100.

(1) Non igitur quemlibet rigorē cessare Christus jubet, sed tolleranda esse mala admonet (2) quæ sine pernicie corrigi nequeunt.

Vaticans.

1. Neque quisquā id dixit, quod sciam: Est enim excommunicatio rigor, quam nemo tollit: sed ea nihil ad evulsionem zyzaniorū (2) At Calvinus putat hæreticos a se posse interfici sine pernicie, cum nulla unquam major extiterit pernicies, quam ex occisione eorum, qui habentur pro hereticis.

Calvinus. 101.

Acto. 5.

Gamalielis autoritas perperam ab illis adducitur. Suadet Gamaliel ut quiescant Scribæ, quia si ex hominibus est doctrina, sponte dissolvetur: si ex Deo, nunquam poterit dissolvi. Nam id imperite dictum esse facile inde patet, quod non modo pessundet omnem politicum ordinem, sed ecclesiæ quoque disciplinam enervet. Et certe habenda erat personæ ratio. Nam Gamaliel ambigens quid rectum sit, quasi cæcus in tenebris neque huc neque illuc se convertere audet, sed suspēdit sententiam. Interim ex veris principijs malam consequentiam elicit, nihil adhibendū esse consilij, quia Deus quod suum est tuebitur; quod autem ab hominibus

pes.

pestum ibit,

Vaticanus.

Est operæpretium videre istorū (qui alios inter- *Bullin-*
ficiunt, qui ab ipsis dissentiāt) concordiam. Bul- *gerus in*
lingerus Calvinī in fundendo sanguine socius, *fundendo*
Gamalielis consilium summis laudibus extol- *sanguine*
lit in Actis his verbis: Gamaliel pro pruden- *Calvini*
tia sua & animi modestia, longe aliud decre- *socius.*
vit. Illi in templo laniandis pecudibus assueti
de sanguine & Laniena differunt. Hic vero
Scripturis & Legi Dei assuet⁹ a crudelitate re-
trahit & sapienter consulit. Habet enim Deus
ministros suos vel in impiorum medio, quorum
opera ad defendendum suos utitur. Qualem
hoc loco Gamalielē videmus, cujus quidem
authoritas magna fuit non tantum apud exte-
ros Iudaicæ religionis cultores, sed apud nos-
trates quoque: meminerunt enim ejus, non ci-
tra insignem honoris prerogativam Doctores
ecclesiastici. Nam ipse Paulus in 22° hujus Li-
bri capite fatetur se ad pedes hujus Gamalielis
perdidicisse Legem. Hinc Divus Hieronimus e-
jus mentionem facit in catalogo scriptorum
Ecclesiasticorum. Imo Chrysostomus, & post
hunc Beda ex autoritate Clementis Alexan-
drini aiunt Gamalielē fuisse in fide Apostolo-
rum socium. Minime ergo mirandum est, quod
tam cordate Apostolorum causam agit. Hæc
Bullingerus. At Calvinus tanto socio in re tan-
ta plane contrarius est. Statuit enim (quia suam
non veritatis causam agit) optima quæque e-
nervare. Superius commendaverat Pauli fēten-
tiam Legis, quam a Gamalielē didicerat, hic
Gamalielē cæcum facit. Quæramus igitur ab
hoc

hoc tam perspicace Calvino, quid ipse Scribis
consulisset, si in illo concilio adfuisset? Nimi-
rum ut interficerent Apostolos. Cum enim cę-
cum appelleret eum, qui id dissuadebat, non est
dubium, quin ipse contraria, hoc est mortem,
suasur⁹ fuerit: atque ita sententia Calvini in-
terfecti fuissent Apostoli: & certe interfecit
quod in se est, quod si negat, ostēdat nobis quid
illis suasurus fu- rit? Suasisset, credo, ut eos di-
mitterent, sed alias rationes adduxisset. Quas-
nam? Dixisset esse insontes? Non habuisset lo-
cum apud Scribas, qui id non credebant: Et
consilium interea dandum erat de re ambigua.
Quid agis Calvine? Si quis Cardinali Turonio
super illis quinque religionis hominibus, quos
ille Lugduni paulo ante, quam tu Setvetum
uno rogo cremavit, dedisset consiliū Gamalie-
lis diceresne fuisse cęcum? Aut quid ei consulu-
isses? Ut eos dimitteret: Quia ratione? Quia ve-
ram religionem colerent? At hoc non credebat
Cardinalis, & ad credendū cogere tu non po-
tuisses. At disputasses. Sed ille disputationes
& rationes tuas non admisisset: Est enim Scri-
barum similis. Adde quod disputationes lon-
ge sunt, durantque jam annos plus triginta: &
præsens captivorum periculū postulat præsens
aliquod consilium. Quid igitur tu Cardinali
suasisses quo illorum vitæ consuleres? Nonne
videmus in tali causa nihil esse Gamalielis con-
silio prudentius? Non enim de re quæ scribis
certa esset, hoc dicit. Si actum fuisset de puni-
endo adulterio, nunquam dixisset: Si a Deo est
Certum enim erat adulterium non esse a Deo.
Nec talia veniunt unquam in deliberationem.
Sed

Sed cū de Religione ageretur, quę tamen con-
troversa erat, non potuisset etiam si Christian^o
fuiſſet (quod fortassis erat) Iudeis dare consili-
um melius. Primū, ratio est vera, Si a Deo non
est, sponte pessum ibit. Qualis est illa Christi :
Omnis planta, quam meus Pater cœlestis non
plantavit, extirpabitur: Sinite eos. Item Davi-
dis qui Saulem interficere cum posset, nolebat,
Item exempla, quę adducit Gamaliel vera sunt.
Nam Theudas ille & Iudas Galilæus in nihi-
lum abierant. Iam quod metuebat Gamaliel,
videlicet, ne cum Deo pugnarent, id illis postea
accidit. Quod si Gamalielis consilium semper
secuti fuissent, nunquam cum Deo pugnassent.
Atque hodie eadem plane ratio est. Si enim
Papistę consilium hoc sequerentur nunquam
tot infantes homines punirent: Quod idem di-
co de Zwinglianis & Calvinianis, Papistarū hac
in re discipulis & imitatoribus. Nunc cum au-
diunt Gamalielē authore Calvino cęcum fuis-
se, si volunt ducem hunc sequi, erunt plane Ga-
malieli contrarij, atque ita authore Calvino pa-
ssim fundetur sanguis, etiam Calvinianorum.
Sed hic homo ita crudelis est tamque inexpi-
abili odio Serveti manes persequitur, ut malit
etiam suos a Papistis comburi, quā hoc Gama-
lielis consilio servari, ne ipse peccasse videatur.
Iam quod dicit Calvinus Gamalielis dictū esse
eiusmodi, ut pessundet omnem politicum ordi-
nem, & ecclesię disciplinam enervet, non ve-
re dicit. Nam nec Apostolorum disciplina
fuit enervis, quę tamen caruit his Calvinī
nervis: & ordo politicus manet in peccatis cer-
tis & controversia carentibus. In Lege Mosis

Mat. 23.

13.

G

de

de facilioribus minoribusque causis iudicabant 70 Seniores : Difficilioresque causas ad Mosem referebant: Ipse super eis Deum consulebat. Sic hodie fieri potest. De adulterijs, de homicidijs, de falsis testimonijs, & cæteris notis certisque criminibus iudicari sine periculo potest : Sed de Hæreticis controversa res est (nam si controversa non esset, non magis de eis disputaretur quam de homicidijs) & ideo ad oraculum referenda. Quemadmodum igitur Moses tempus oraculi expectabat, neque tamè politicum ordinem interea pessundabat : ita nobis temp⁹ Iudicij Dei expectandum est, quod erit certum super hisce controversijs oraculum. Interea nihilominus utetur Deus suorum ministerio in rebus controversis.

Calvinus. 102.

Acto. 23.
29.

Claudius Lysias Felici scribit, se nullum in Paulo reperisse crimen, quia tantum cum Iudejs de Lege disceptet: Nō quod probet Pauli causam, sed quia Legem susque deque habet, imo cuperet prorsus esse abolitam, ideoque gaudet intestinis dissidijs convelli. Tam boni, scilicet patroni voce, iudicij laqueos dissolvere conatus est Servetus, quasi cœleste esset oraculum quod Lucas a tam malo authore profectum esse recitat.

Vaticanus.

Missus erat Lysias, ut de maleficijs aut facinoribus iudicaret, De Lege vero non magis iudicare poterat, quam de musica. Itaque quod de re sibi neque nota, neque commissa iudex esse noluit, sapuit. Quod si sapuisset & Genevensis Magistrat⁹, nunquam de Serveto iudicasset, non
magis

magis quā de musica. Nā quid sit Hypostatice & cognorative, & cætera nunquam in Biblijs lecta verba, quę in causa Serveti teruntur, & omnino quid sibi velit tota hæc Calvinus de Trinitate spinosa & tenebricosa, nec ipso Calvinus satis explicata disputatio, certo scio non magis novit Magistratus Genevensis, quam Lyfias noverat Pauli causam. Ostendunt hæc Literę eorum ad Helveticos Ministros, in quibus scribunt, se non dubitare de fide Ministrorum suorum, quasi hoc dicant. Iudicare se aliena fide, alienisque oculis.

Calvinus. 103.

Obijciunt tandem: Cum iustus est Petrus gladium in vaginā recondere, Dominum satis clare testatum esse, quam sibi non placeat violenta & armata Evangelij defensio. Sed quid si excipiam, ne verbis quidem coram Pilato suam innocentiam asseruisse, ut jure poterat?

Mat. 26.
38.

Vaticanus.

Job. 5.
26.

Hoc mihi videtur contra Calvinum esse. Si enim ne verbis quidem pugnavit, quanto minus ferro?

Calvinus. 104.

Si decreto Patris obsequi volens, quasi agnō coram tonsore obmutuit, & tantisper a prædicando Evangelio abstinuit, dum sacrificio mortis sue peccata expiaret, miramur si Petrum a cæde prohibuerit?

Vaticanus.

Etiā ejusdem Patris Decretum est ut compatiāmur, si conregnare volumus.

Calvinus. 105.

Rom. 8.
17.
2. Tim. 3.
11. 12.

Verum aliud est quod respondeam. Ius strigendi gladij Christus ministro suo non concedit: temere enim homo privatus arripuerat.

Vaticanus.

G ij

Et

Et tum homo privatus erat, cum Ananiam & Saphiram stravit. Sed dic mihi Calvine, cum Servetum accusasti, nonne privatus homo gladium arripuisti? Nam qui accusat, interficit. Non tu quidem tua manu, sed ne Herodes quidem Iohannem sua manu.

Calvinus. 106.

Tumultuose non vult repelli milites, a quibus vincendus erat, nempe ne hanc infamiam subiret, quasi aleret pro Evangelij ministris ficiarios.

Vaticanus.

Hanc Infamiam non timuit Calvinus.

Calvinus. 107.

Hinc colligi nulla ratio patitur, Principum manus ligari, ne ordinarium munus suum exerceant.

Vaticanus.

At nos ordinarium munus esse Principum negamus.

Calvinus. 108.

In summa, vi Petrum grassari non ideo vetat, vel ut Magistratus exarmet, vel ut eos repellat a Iusta Evangelij propugnatione (.i.) Sed quia non vult illum ruere præcipiti impetu extra vocationis suæ metas, nec morti suæ, qua reconciliandi erant homines Deo, quicquam moræ afferri.

Vaticanus.

Magistratus officium Christus hoc loco non attingit. Nam si Magistratus officio suo functus fuisset, Christum non comprehendisset sed adversus illos defendisset, non propter fidem aut Religionem, sed propter innocentis hominis defensionem in lege præscriptam. Cur Petrum uti gladio prohibuerit, causam ipse dicit: Calicem quem mihi dedit Pater non vis ut bibam? Hunc

cali-

calicem Calvin^o alijs propinare novit, non ipse bibere, nihil enim eum ad se pertinere putat, quasi eum sic potaverit Christus, ut nobis potandus non sit: Nec est Calvinus ex eorum numero, quibus dictum est: calicem quidem meum bibetis (1) Calvinⁱ vocatio longius porrigitur quam Petri: Huic enim occidere licet, sed aliena manu. Mat. 20.

Calvinus 109.

Haecenus quaecumque ab adversa parte obtendi solent bona fide retuli, & me satis doluisse arbitror.

Vaticanus.

Imo multa alia solent obtendi, quae extant in illo de hereticis libro, quem supra citavimus; Quorum nihil vere diluit Calvinus.

Calvinus. 110.

Super est, ut non modo liberum esse Magistratibus doceam poenas sumere de caelestis doctrinae corruptoribus, sed quod illis nolunt licere (1) imperiti, divinitus esse mandatum, ut pestiferis (2) erroribus impunitatem dare nequeant, quin desciscant ab officij sui fide.

Vaticanus.

Imperitos vocat Augustinum, Hilarium, Chrysostomum, Lutherum, & ceteros, quorum tamen testimonijs, praesertim Augustini, doctrinam suam saepe fulcire solet. Credamus igitur imperitum esse eum, qui imperitorum testimonijs nitatur, aut peritos appellet eos, quorum testimonijs nitatur. 2. Erroribus dat veniam Lex, etiam si quis hominem per errorem interfecerit, qui tamen error est Lethifer.

Calvinus. 111.

G iij

Ac

Ac primum quidem hoc dictare natura fen-
sum, ut in omni politia bene composita, prin-
cipium teneat religio, & Legum præsidio
integra servetur, testes sunt ipsi increduli:
Legantur Philosophi, quicunque hoc ar-
gumentum tractarunt. Certe incipiunt a Di-
vino cultu, & eo religionis genere, quod opti-
mum esse putabant, ut secundum eos barbarus
sit & insipidus legislator, cui pietatis erga Deos
prima non est cura. Pudendum vero nobis erit,
illos in tenebris vidisse, quod nos in luce fugi-
at. Nec superstitioni tribui potest, quod illi in
Legibus suis religionis custodiam complexi
sunt. Vaticanus.

Paulo ante repudiavit exemplum Lysie, quem
malum authorem appellavit. Nunc exemplo
nititur incredulorum. Cur potius incredulos
imitemur, quam Lysiam? Neque tamen nego
admittendum esse, si quid in illis boni fuit, Sed
quod idem Lysie negetur, hoc vero indignor.
Preterea cum Legislatores illi multa vitiosa
tradiderint, nolo eos sequi, ne in ijs quidem que
bene tradidisse videantur, nisi ea mihi aliunde
constent. Periculosum est enim ei credere, qui
te aliquando decepit. Tradiderunt non esse ad-
mittendos Deos novos aut advenas: hac de
causa Christum repudiarunt Athenienses phi-
losophi: & Elymachus Romanis suavit, ut Chri-
stum repudiarent, quod novus Deus esset. Quod
si authores hos, quos nobis commendat Cal-
vinus secuti fuissent maiores nostri, nunquam
Christum acceperunt, & nunc si nos illos sequi
volemus Christum repudiabimus, & ad Philo-
sophiam scientiamque vanam (ut Pauli verbis

utatur

utar) revertemur, quæ nos deprædetur Christo-
que privet. Itaque si statuissent illi religionem
ferro esse defendendam, nollem eos sequi, nisi a
aliunde certum testimonium haberem. Sed ne
id quidem statuerunt, quod sciam. Religionis
quidem in suis Legibus rationem primam ha-
buerunt, sed non ut eam ferri præsidio sic sepi-
rent, ut vult Calvinus: Nam Cicero in 2 de Le-
gib⁹, ubi testatur se optimas & reipub: consen-
taneas daturum sic Leges exorditur: Ad Divos
adeunto. Caste pietatem adhibento. Opes amo-
vento. Qui secus faxit, Deus ipse vindexerit. Et
paulo post hunc locum declarans, sic loquitur:
Quod autem non iudex, sed Deus ipse iudex
constituitur, præsentis poenæ metu religio con-
firmari videtur. Et paulo ante hunc locum: Le-
gem perjurij his verbis concepit. Perjurij poe-
na divina exitium, humana dedecus. Vides hic
impietatem & impium gladio non subijci. Fe-
cerunt enim illi Legislatores duo genera pecca-
torum, quorû alia Deo punienda reliquerunt, ut
ea quæ modo diximus: Alia quia læderent ho-
mines, hominibus punienda mandarunt, ut ip-
se Cicero in eodẽ loco scribit: Sacrum sacrove
commendatum qui clepserit, rapseritque, parri-
cida esto. Perjurij poena divina exitium, humana
dedecus. Incastum pontifices supremo supplicio
sanciunt. Calvinus, 112.

Quid enim absurdus est, cum furta severe puni-
at. Iudex, sacrilegijs licentiam dare? Cum suum
cuique honorem salvum tueatur (1) lacerandâ
impijs exponere Dei gloriam?

Vaticanus

Argumentû a minori ad maj⁹, si minora peccata

G iijj

pu ni

puniuntur, magis decet majora puniri. Ac primum peccat ipse contra Legem hanc in suis illis, quas supra dixi, Legibus, in quibus levio-rem poenam statuit avaritiæ mendacio, calum- niæ & Iracundiæ, quam lusionibus & choreis: Deinde in tota Genevensi republica, cum ibi furtum & falsæ monetæ cussio aperte contra Mosis Legem plectantur: adulterium autem & inobedientia in parentes (quæ longe graviora sunt, & in lege capite sanciantur) non plectan- tur. Quid si hæc a Magistratu tuo non petit, cur hic tantopere urget? Sin petens non potest ob- tinere, habet inobedientem & malum Magis- tratum. Ideoque ei non debuit permittere ut hæreticos persequatur, cum eam persecutionem non nisi bonis permittendam esse docuerit. De- inde peccat quod de hæreticis disputans sacri- legia nominat, quasi vero idem sit sacrilegium & hæresis. Postremo quod indistincte argu- mentari solent quidam: Si Magistratus est de- fensor secundæ tabulæ, quanto magis primæ? Hæc sunt sophismata otiosorum hominum, quibus imperitum vulgus illaqueant. Sic enim eorum more argumentari liceret: Si pastores possunt Magistratum animis imperare, quan- to magis corporibus? Si verbo possint ligare a- nimas, quanto magis ferro corpora? Si verbo licuit Petro sternere Ananiam, quanto magis Malchum ferro? Si Eliæ fas fuit ignem de cælo devocare ad comburendos Regis nuncios, quanto magis Apostolis ad comburendos Sa- maritanos? Si Mosis licuit occidere Ægyptium, quanto magis Christo? Hæc sunt omnia fallacia, quibus isti sophistæ ad sanguinem fundendum homi-

homines inpellūt. Res sic explicari potest: Si fur-
tū punitur, quanto magis punietur Hypocrisis,
& avaritia, & Invidia? etc. Recte: sed furtum ab
hominibus, Hypocrisis a Deo. Si punitur qui
lacerat honorem hominis, quanto magis qui
Dei? Recte: sed hic a Deo, ille ab hominib⁹. Pu-
nit enim Magistratus a cōtionem, Deus cogita-
tionem: Hic ebrietatem, ille ebriositatem: hic
furtum, ille furacitatem: Hic corporis, ille ani-
mi adulterium: hic raptum, ille rapacitatem:
hic stuprum, ille stuprandi voluntatem: hic ho-
miciidium, ille odium: Denique ille radicem, hic
ramos: hic rivum, ille fontem: hic corpus ille a-
nimam, Hæc nisi sic distinguamus, omnia con-
fundemus (1) Lacerabat Dei gloriam Herodes,
cum laudante populo ejus eloquentiam, super-
biret, nec Deo gloriam tribueret: nec tamen a
Magistratu puniri potuisset: nulla enim Lex ca-
pite sancit ejusmodi superbiam. Itaque a Deo
punitus est, qui animam punit. Idem dico de
Nabuchodonosore, qui superbiens dixit, magnā
illam Babylonem a se fuisse conditam, prop-
ter quem factum, conversus est in bestiam. Idē
dico & de ijs, quos Deus sic opjurgat: O filij
hominū, quousque gloriā meam convertitis in
infamiam? Quousque amabitis vanitatem &
queritis mendacium? Amare vanitatem est la-
cerare Dei gloriam: & tamen si vellet Calvin⁹
omnes vanitates amatores puniri a Magistratu,
nemo superesset ei qui punire possit ipsum Ma-
gistratum. Punientur hæc a Deo non ab homi-
nibus.

Act. 12.

Dan. 4.

27.

Psal. 4.

Calvinus. 113.

De perjurijs nemo litē movere audebit, quin

G v

grā

grauiter punienda sit, Cur hoc fatentur, qui
hæreticis exhibendam esse molestiam negant?
nisi quia perjurijs læditur humana societas?

Vaticanus.

*Lex Rho-
mia.*

Perjurium si alteri nocet, ut sit in falsis tes-
timonijs punitur talione, non lege perjurij, sed
lege falsi testimonij: Alioquin perjurij poena
est divina, exitium, ut supra ex Cicerone posui-
mus, ut patet Num. 5. vbi si vxor, viro suspecta
de adulterio, adhibita aqua illa dira, id perpe-
traverit, punitur a Deo, non a Magistratu. Sed
esto sane, puniatur perjurium: quid hoc ad hæ-
reticos? Qui peierat, sciens peccat: sicut qui
hominem interficit: hæreticus (ut nunc hære-
tici) non item: Cur in eodem loco ponemus eos
qui errantes peccant, cum ijs, qui data opera
faciunt? Etiam perjurium inscienter patratum
condonat Lex, & ad eam rem institutum est
sacrificium. Homicidæ vero, qui imprudens fe-
cerit, venia datur, & postliminium post mortem
Pôtificis. Cur non errantibus idem præstet Chri-
sti mors?

Calvinus. 114.

Ergo Dei gloria hominum commodis impli-
cita vindicabitur, vbi autem de sua iactura ne-
mo queretur. i. multa cum ludibrio jacebit?

Vaticanus.

Imo punietur, sed a Deo, ut de Herode & ca-
teris diximus.

Calvinus. 115.

Supervacuum foret pluribus verbis hoc perse-
qui. Nam cum rectæ politix sit finis, legitimi
inter homines ordinis conservatio, neglectus
autem pietatis ordinem hunc ita dissipet, ut ci-
tra ipsam bruta sit hominum vita: mutilam esse
gubernationis formam, constat, in qua negli-
gitur religio. Et Magistratus non nisi dimidi-

os

os esse, & umbratiles qui forensibus tantum negotijs intenti, de asserendo Dei cultu non cogitant.

Vaticanus.

Legittimus ordo est, ut Pastor animas curet, Magistratus vero corpora. Qui animas Magistratui tradit, privat Pastore officio suo, & omnem pervertit ordinem. Sic Moses precibus, *Exo. 17.* Iosua manu bellum gerebant. Solvite quæ *Mat. 22.* sunt Cæsaris. Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. *21.*

Calvinus. 116

Huius rei illustre nobis exemplum, Spiritus Dei proponit in Nabuchodonosor. Nam eius edictum celebrat Daniel: quo capitalem poenam denunciat, si quis in Deum Israel blasphemus fuerit. Honor profecto non vulgaris crudeli tyranno habetur, cum Prophetam suum dominus, ad publicandas, quas tulit Leges, quasi preconem assignat, & Leges ipsas in acta sua refert, sacrisque suis oraculis annumerat. Quid? An Spiritus sancti & prophetæ elogio laudatur Nabugodonosor, qui veri Dei gloriam pro imperio tutandam suscepit, ut ad impiam eius prophanationem conveant sancti Magistratus? Ac non potius his Dominus, sub prophani regis persona, quid ipsos deceat prescribit?

Dan. 3.

Vaticanus.

Cum ante tanto fastidio repudiaverit Calvinus consilium Gamalielis, cur nunc tantopere Nabugodonosoris celebret quæ causa sit non video, nisi quod illud erat mitius, hoc durius, ne dicam sævius: & Calvinus omnia sæva libenter amplectitur, mitia rejicit. Nam quod dicit hoc edictum a Daniele celebrari, idem de Gamalielis consilio dici potest; Sic enim illud

parrat

narrat Lucas, quomodo hoc Daniel: neuter sententiam suam interponit, rectum sit, an non ita. Sed Calvinus homo Nabugodonosorianus, hoc supra modum extollit, illud cæcum esse refert. Mihi vero Gamaliel mollior & novo foederi aptior esse videtur. Nabugodonosor sapit ferrum & plane crudelem tyrannum, quemadmodum eum appellat ipse Calvinus: Ac eadem temeritate videri potest hoc edictum promulgasse, qua paulo ante voluerat interficere sapientes suos, quia somnium explicare nescivisset: aut qua Danielelem adoraverat, & ei sacrificium suffitumque fieri imperaverat. Quod si placet hoc imitari, sacrificetur etiam Calvino, non solum Deo. Talis erat illorum non imitanda temeritas, qui Paulo & Barnabæ sacrificium facere volebant, & mox facillime mutati, Paulum lapidarunt. Sic hic Nabugodonosor, postquam mortem minatus est omnibus qui male loquerentur de Deo Sidraci, Misfaci & Abdenagonis, tantum ipsemet absuit, ut ei Deo dignam gloriam tribueret, ut quemadmodum capite sequenti narratur, adversus eum immodice superbiverit, & eam ob causam in brutam naturam conversus fuerit.

Nota. Sed fuerit sane justum hoc tyranni edictum, quoniam Calvinus tyrannorum facta libenter approbat, tamen non est in novo foedere imitandum. Potest responderi: Nescitis cuius spiritus sitis, filius hominis non venit ad perdendum sed servandum. Si noluit Christus ut Apostoli Eliam, Privati privatum, Prophetæ Prophetam imitarentur, quanto minus vellet ut Christiani Magistratus cruentum tyranni edictum imitentur?

Dan. 2.

Act. 14.

Luc. 9.

55.

8

1000

tentur ? Verum esto, concedamus omnia sava
Calvino, sit imitandus sane tyrannus, quid inde
consequetur ? Interficiendos esse omnes qui de
Deo Israel maledicunt: at huc quidem lege ne-
mo interficietur: omnes enim Deum confiten-
tur, Sed hæc ad Christum transferamus: Inter-
ficiendi erunt Iudæi, qui de Christo maledi-
cunt, Hæc nihil ad hæreticos, qui Christum con-
fitentur, etiam si errent. Nam errare non est ma-
ledicere: Quemadmodum si quis Calvinum er-
rans diceret esse alba veste indutum, cum sit ru-
bra, non continuo de eo malediceret. Enimve-
ro si placet imitari edicta Regum, imitemur Cijri
edictum, quem Esdras longe magnificentius
celebrat, quam Daniel Nabugodonosorem. Est
enim factum instinctu divini Spiritus, quo edixit
ut Iudæi, qui in eius regno degerent, Hierosoli-
mam profiscerentur, sed neminem coegit. Sic
nos ad pietatem neminem cogere conemur:
Nam invitus nemo fiet bonus, Et qui ad fidem
cogere volunt homines, perinde faciunt, ac si
quis in os recusantis ægroti baculo cibum in-
truderet. Sacre literæ cum de docenda charita-
te loquuntur, utuntur verbo persuadendi: Isti
non verbis persuadere volunt, sed ferro coge-
re: Ergo Christianos habent ferreos, sicut Evan-
gelium ferreum. Sed pergamus, & omissis Cal-
vini jam satis refutatis exclamationibus, ad
rem veniamus.

Calvinus. 117.

Sed jam audiamus quid juris dominus statue-
rit in sua ecclesia: Postquam enim prophetam
& Somniatorem, qui populum abducere tenta-
verit a recto pietatis cultu, iussit occidi, eandem
pœnam

Den. 134

Deu.
23.

poenam extendit ad singulos his verbis: Si inci-
taverit te frater tuus, filius matris tuæ, aut filius
tuus, aut filia tua, aut uxor quæ est in sinu tuo,
aut proxim⁹, quem habes quasi animam tuam,
secreto dicens: Eamus & seruiamus Dijs alie-
nis, quos nec tu nosti, nec patres tui, non acqui-
esces ei, nec audies eum: Non percutet ei ocu-
lus tuus, nec ei propitius erit, ut occultes eum:
quum potius occidendo occides eum & manus
tua prima sit, ut illum interficiat: Deinde man⁹
totius populi: Opprimes autem eum Lapidib⁹.
Vaticanus.

Mat. 22.
29.

Ioh. 20.
25.

Act. 10.

Hæc nihil ad Hæreticos: nullus enim eorum
dicit: Eamus & seruiamus Dijs alienis: Quia
profitentur omnes eundem Deum, quem nos
agnoscimus, & patres nostri. Nec quisquam
nos ad Baalis, aut Astharoti, aut Neptuni cul-
tum impellit. Quod si dicit Calvinus eos, qui
pravæ intelligunt sacras scripturas, Deos alie-
nos colere, male dicit: nam & Saducei eas pra-
ve intelligebant cum resurrectione negarent,
qui error erat certe gravior, quam ullus Serve-
ti: Itemque cum de Dei regno circa connu-
bia carnaliter sentirent: Nec tamen unquam
accusati sunt huius criminis: Nec Christus
eos alieni Dei cultores appellavit, sed erra-
re dixit, nescientes scripturas, & eos benigne
docuit. Erravit & Thomas & quidem gravi-
ter, qui Christum resurrexisse non ante credere
voluit, quam vidisset, cum tamen & Christi an-
tegressam prædicatione, & Apostolorum om-
nium consentiens testimonium haberet. Er-
rarunt & ipsi Apostoli, qui primum non puta-
runt in Evangelij gratiã admittendas esse gen-
tes, qui error tanti erat momenti, ut nos omnes
a gratia excluderet neque tamẽ idololatræ, aut
impij

impij aut blasphemi fuerunt, Postremo Papif-
tas ipse Calvinus non solum errare, aut Hæreti-
cos esse, sed impios & blasphemos & alieni dei
vel potius Deorum cultores & Antichristos es-
se contendit. Quod si habent alienum Deum,
baptisant pueros in nomine alieni Dei. Atqui
Calvinus ipse ab eis baptisat⁹ est & baptismum
hunc ratum habet. Quod si is baptismus verus
est, oportet ut habeant Hæretici Papistę verum
Deum: Ita fit ut non debeant Hæretici inter a-
lieni Dei cultores numerari: Sin malus est bap-
tismus, debet Calvinus rebaptisari, nec dum est
Christianus. Sin alienos Deos interpretatur
peccata, Avaritiam, Luxuriam, & cętera, que
Dij in novo Testamento vocantur (quorū Deus *Phil. 3.*
venter est, inquit, & avaritia, quę est Idolorum *19.*
cultus) & significata sunt per illos veteris Te- *Col. 4. 5.*
stamenti peregrinos Deos, hæc nihil ad magis-
tratum: Ipse sibi quisque Magistrat⁹ esse debet,
in hoc negotio, ut docet Christus: Si oculus *Mat. 5.*
tuus, aut manus, aut pes te impedit, abscinde. *19.*
Hęc est vera illa lapidatio, quę hac Mosis Lege
significatur: Ad quam ubi ventum est, finem
habet illa: Sicuti finem habent umbrę Legis,
postquam Lux venit. Quod si Calvinus volebat
servare Legem, debebat Servet⁹ non comburi,
sed a populo Lapidari, & Calvinus ipse, ut In-
nocentissimus, primum lapidem jacere.

Calvinus 118.

Eant nunc & crudelitatis Deum accusent, quib⁹
instar venialis Delicti est a pura fide & Dei
cultu defectio. Vaticanus

Quinam ij sint nescio. Mihi videtur hæc defec-
tio gravissimum & plane Lethale peccatum, &
ita Lethale ut ab hominib⁹ (qui ęternam mor-
tem

tem non habent) puniri non possit, sed tantum
a Deo igni æterno, ut ostenditur in Epistola ad
Heb. 10. Hebræos: si volentes peccaverimus (inquit) post
acceptam cognitionem veritatis, non ultra pro
peccatis relicta est hostia sed formidabilis quæ-
dã expectatio Iudicij, & ignis vehementia, qui
devoraturus est adversarios. Sed hæc defectio
est in spiritum sanctum, cuius pœna Magistratui
non datur, sed Deo reservatur. Et Calvinus de
hæresi disputaturum se pollicitus, huc diverti-
tur, quasi sit idem: Ut eos, qui ab eo dissentiunt
(quos hæreticos appellare solet) omnibus infamib⁹
nominibus obrutos possit opprimere. Hæc
eandem artem exercuerunt olim Scribæ & Pha-
risæi. Calvinus. 119.

Ceterum antequam ultra progrediamur, duo
notare operæpretium est. Neque enim religio-
nem, qualiscunque tandem sit, tam severe con-
servat ac sancit, sed quã verbo suo instituerat.
Deinde lapidationis pœnam in exteros non e-
dicit, sed qui Legis doctrinam professi perfide
ab ea desciverunt. Ita tollitur offensio, quæ mul-
tos imperitos fallit, dum metuunt ne hoc præ-
textu ad sæviendum armentur Papæ carnifices.
Nam si Dominus populo suo certam pietatis re-
gulam ante patefecit, quam pœnis subijceret
apostatas, quisnam mortalium sibi hoc sumere
audebit, ut doctrinæ genus suo vel alterius
arbitrio confictum, gladio & pœnis sanciat?
ergo non vaga & cæca potestate instruimus
Magistratus, ut eorum præsidio sine delectu re-
cepta quævis religio in suo statu maneat: Sed
tenendam esse contendimus Legem divinitus
præfixam, ut compertæ veritati succedat de-
mum

mum poenarum sanctio.

Vaticanus.

Omnes sectę religionem suam verbo Dei tu-
entur, certamque esse dicunt. Itaque omnes
Seclę hac Calvinı norma armatę alias perse-
quentur. Dicit Calvinus suam esse certam, &
illę suam: Dicit illas errare, & illę eum: Calvi-
nus vult esse Iudex, & illę volunt. Quis erit Iu-
dex? Quis Calvinum constituit omnium sec-
tarum Iudicem, ut solus alias possit occidere?
Quo Iudicio ostendit se solum sapere? Habet
verbum Dei, & illę habent. Si ita certa res est,
cui certa est? Calvino? Ei alij putant sibi esse
certam, Sed cur tot Libros scribit Calvinus de
comperta veritate? Cur nullum librum scri-
bit, quo ostendat homicidium, aut adulterium
esse flagitium? Quia certa res est. Cur nemo
comburı se patitur ut neget vera esse, quę sunt
in sacris literis? Quia omnibus in confessio res
est. Cur ergo existunt, qui interfici se substine-
ant propter rebaptisationem, & alia quędam,
cum tamen sacras literas admittant & reve-
antur? Nonne quia controversa res est?
Quod si Calvinus omnia jam perspecta & cog-
nita habet, cur non expectat, donec alij quo-
que ea perspiciant? Cur eos interficiendo effi-
cit, ut discere non possint? Duodecim sunt ho-
re diei: potest quis hora vndecima discere: qui
scis (inquit Paulus) utrum uxorem tuam serva-
turus sis? Quod si sperari vult adhuc Paulus de
conjuge infideli, qui tamen quotidianis conju-
gis admonitionibus nondum revocari potuit,
cur non & de hereticis sperari possit?

Calvinus, 120

H

Quare

Quare non est ut sibi blandiantur errorum patroni, qui in fundendo innoxio sanguine stulto suo zelo & ignorantia indulgent, ut saltem Inquisitionis onus in alios rejiciant, ut sibi (1) ex alienis responsis sanctos Christi martyres crudeliter interficere liceat.

Vaticanus.

Tu eis fenestram aperis isto Libro, non minus quam tuis. Cum enim putent se cultum præstare Deo, dum pios interficiunt, & insuper exhortatione tua impellantur (neque enim eis adhuc persuasisti eos esse malos, ut sibi a persecutionibus abstinendum, & eas Genevensibus permittendas existiment) ferentur deinceps precipites in sanguinem, sicut tu, & quicumque ab eis dissentiet, eum interficient, sicut tu: ut nullus unquam Nero, nullus Caracalla, nullus Heliogabalus, non univèrsi denique Tyranni unquam tantum sanguinis fuderint, quantum tu & Zwinglius vestris istis cruentis & sanguine exaratis dictis & scriptis & hæcenus effudistis & deinceps effundetis, nisi respiciente genus humanum Deo, principes & Magistratus a vobis fascinati atque cæcati cæperint oculos aperire, & suum vobis in hauriendo sanguine ministerium deinceps denegare, (1) Sicut Genevensis senatus ex Calvini & eius sociorum responsis hominem interfecit, de quibus causis non magis judicare poterat, quam cæci de coloribus.

Calvinus. 121.

Ad hæc solvitur quorundam objectio, qui rogant, an gladio adigendi sint ad Christi fidem Iudei, Turcæ, & similes. Neque enim in omnes

pro-

promiscue gladium stringi jubet Deus: Sed A-
postatas, qui se impie alienaverint a vero cultu,
& alios ad similem defectionem trahere conati
fuerint, justę poenę subijcit.

Vaticanus.

Postula a me (inquit pater filio) & tibi dabo
gentes Hæreditatē, & fines terræ possessionem.
Itē filius: Mihi data est omnis potestas in cœlo
& in terra. Itaque cum sit totius orbis rex, nulla
gens potest excludi, quin ea sit Christianorum
gladio persequenda. Si vera est Lex Calvini. Iam
vero Turcę & cęteri in Asia sunt Apostatę: ibi e-
nim predicatum & creditum fuit Evangelium:
Itaque ij maxime essent persequendi. Quid de
Iudęis dicam, quibus dictū fuit, Prophetam vo-
bis suscitabit Dominus &c. Cui si quis non pa-
ruerit, morietur. Iam hunc prophetam Christū
esse ostendit Stephanus: Quem Christum cum
repudiaverint Iudęi, ij maxime digni sunt sup-
plicio. Quod si hæreticos habet Calvinus pro A-
postatis, cum Papistas Hæreticos judicet, debe-
ret eos in primis persequi, & coacto Geneven-
sium exercitu, Galliam in primis invadere, quæ
a vera Apostolorum religione defecerit. Quod
si negabit habere se satis viriū, respondebitur:
Nolite eos timere, unus vestrū fugabit centum,
& centum fugabunt decem milia. Quod si ne
sic quidem audet, debebat saltē Cardinalem
Turonum comprehendere, qui per Genevā pau-
lo ante mortem Serveti transijt, proficiscens (id
quod sciebant omnes) ad comburendos pios ho-
mines, qui erant Lugduni in vinculis, quas &
paulo post combussit. Hic, hic debuit, summi tē-
toquus ille Calvini, aut ipse Calvinus carnificem
illum

Psal. 2.

Mat. 28.

18.

Deut. 18.

Act. 7.

Hij

illum

illum Cardinalem accusare : Servasset vitam illorum. Sed mavult cum Papistis conspirare, seque semper cum potentioribus conjungere.

Calvinus. 122.

Nunc vero quisquis hæreticis & blasphemis injuste pœnam insligi contendet, sciens & volens eodem se obstringet blasphemix reatu.

Vaticanus.

Quoniam nullû in sacris literis locum invenit, qui jubeat hereticos interfici, jungit eos malitiose cum blasphemis, ut si quis eos a morte vindicare velit, gravetur invidia societati nominis, quasi qui blasphemis patrocinari velit. Sic fecit in Libro, quem scripsit contra Anabaptistas & Libertinos, in quo ut gravet Anabaptistas conjungit eos cum Libertinis, cum duæ illæ sectæ non minus sint inter se contrariæ, quam Calvinus & Servetus. Didicit hanc artem a Iudæis qui Christum inter latrones crucifixerunt. Pergit deinde exaggerare pietatis studium, Iubet facessere paternum amorem, quicquid est inter fratres, propinquos & amicos benevolentix, atque id totum facit ut inimicos suos possit opprimere. Nã si esset ipse tam studiosus servandæ Legis quam simulat, cœpisset a suis (ipse me intelliget cum hæc leget) Cur incipit ab hæreticis, quos nusquã lex nominat? Cur non potius ab adulteris, quorum magnum habet numerum Geneva, & quorum pœna in Lege nominatim sancitur? Quod si hæc non impetrat a Magistratu, qualem habet Magistratum? Cur ab eo facilius impetrat de incertis hæreticorum erroribus, quam de certis adulterorum flagitijs? Nec ego hæc dico, quod velim Mosaica pœna puniri adul-

adulteros. Malim alios etiam poenas molliori
quam hanc intendi, & ad Moſem revocari: ſcio
quales ſim⁹ hodie homines: ſi omnes morte pu-
niremur, qui mortem ſecundum Legem Mo-
ſis meruimus, bone Deus quis evaderet? Sed
cum Calvinus nos ad legem illam tam ſevere
vocet, indignum eſt eum ad tam nota crimina
connivere, præſertim cum Magiſtratum habeat
ita obſequentem, ut per eum poſſit interficere,
quos nuſquam jubet Lex interfici, ne quid inte-
rim dicam, quod monet & falſarios & fures Ge-
neve contra Legem pariatur interfici, cum Lex
fures non morte, ſed multa puniat. Iam illud
per Deum quale eſt, quod Legem citat de ever-
tendis funditus urbibus colentium Deos ali-
enos, etiam una pecorio & ſuppelleſtili? Ergo ſi
vires naſtus fuerit Calvinus, invadet Galliam,
ceteraſque nationes, quas pro Idololatriſ ha-
bet: Ibit, evertet urbes, homines univerſos tru-
cidabit, non feminis, non ætate conſectis, non
Lactantibus parcat: Pecora inſuper maſtabit,
& congeſtam in medium forum ſuppelleſtilem
una cum Serveto cremabit. Perpendantur ei⁹
verba: Hæc eo ſpectant: Huc nos revocat Ju-
dæus iſte, qui Moſem velato vultu legit, nec in-
telligit finem Legis eſſe Chriſtum, nec patitur
illi oraculo dari locum: Filius non portabit ini-
quitatem patris. Quid enim meruit infans,
ſi pater eſt idololatra? Nunquam ne relictis le-
gis umbris in Lucem veniemus?

Calvinus. 123.

Sed ubi a ſuis fundamentis convellitur Reli-
gio, deteſtandæ in Deum blaſphemix proferun-
tur, impijs & peſtiferis dogmatib⁹ in exitium

H ij

ab

rapiuntur animæ: denique ubi palam defectio
ab vnico Deo, puraque eius doctrina tentatur,
ad extremū illud remediū descendere necesse
est, ne mortale venenum longius serpat.

Vaticans.

Hoc nobis monstrum describit Calvinus, quale
ego, absit ut velim defendere, pereant per me
sane si qui palam defectionem docent ab vni-
co Deo. Sed tales esse eos, qui a Calvino dissen-
tiunt, & quos habet Calvinus pro hereticis, ego
non credo. Nam multi vel Zwingliani, vel Lu-
therani, vel Anabaptistæ, vel Papistæ, in rebus
gravissimis dissentiunt, qui tamen unum Deum
venerantur, venerandumque docent: quin ne
ipsum quidem Servetum (quem hic depingere
voluit Calvinus) talem fuisse credo. Nunquam
enim mori voluisset, potiusque recantasset, ut
ita Serveti blasphemiam, & Calvinus innocentiam
pateret. Oportet in libris eius fuisse aliquid,
quod Calvinus reformidaret. Neque enim com-
bussit metuens ne publicarentur errores Ser-
veti, cum ipsemet Calvinus quos putat illius
errores esse detestabilissimos, eos hoc suo li-
bro toti mundo publicarit. Credo Servetum
in eo libro detexisse multos errores Calvinus,
quemadmodū significare videtur in ipso Cal-
vini libro pag. 223. ubi sic loquitur Servetus:
*Vtinam mihi liberum esset errorum tuorum facere
Catalogū.* Itaque metuens Calvinus ne detege-
retur, & hominē & librū cremavit. Sed videt
eum Deus, cuius non reformidat oculos, om-
nia patebunt: Nunquā tam multos extinguet
Calvinus, quin supersint, qui ejus errores vide-
ant ac detegant. Quanto ipse se diligentius

&

& diutius ternerit, tanto erit postea magis in-
visus illis ipsis, quos decepit.

Calvinus. 124.

Iudex Moses, quam humaniter in alijs crimini-
bus puniendis se gesserit, constat: in vindican-
do autem Dei cultu totus ardet. Consecrate
inquit, manus vestras, Domino: Nemo fratri su-
o vel propinquo ignoscat: Ut quisque obvius
fuerit, sine venia occidite. An putamus subito
furere correptum, ita solitæ clementiæ, tunc ob-
litum fuisse, ut sacros Levitas sanguine made-
fieri juberet. Vaticanus.

Hic locus Calvinum refellit: Erant illi Levitæ,
nos Levitas alios non habemus quam Christum,
qui sacerdos est secundum ordinem Melchise-
dech: & Christiani omnes, qui sunt regale sa-
cerdotium. Quod si Levitarum factum imitan-
dum est, Christo imitandum fuit, qui illis suc-
cessit, & sane imitatus est. Ut enim illi corpo-
rales sacerdotes corporaliter suis fratribus &
propinquis non pepercerunt: sic spiritualis sa-
cerdos Christus spiritualiter suis fratribus &
propinquis non parcat: Quæ est mea mater (in-
quit) aut qui sunt mei fratres? Abi post me Sa-
tana, inquit Petro. Item qui non renunciaverit
patri & matri &c: et a deo sibi met ipsi non po-
test esse discipulus. Hæc est spiritualis il-
la occisio propinquorum, significata illo facto
Levitarum, & declarata nobis ab hoc nostro
Levita æterno, quæ si retinere volumus, necesse
est, ut si namus illas figuras evanescere: In figu-
ras retinemus, nihil aliud quam Iudæi sumus,
& a gratia excidimus, qui sub lege esse volu-
mus: nam utrumque retineri nequit.

H iij

Calvinus

Si quidam hunc ordinem regno Christi, quod spirituale est, & præsentis seculo congruere negant, quia nusquam in Evangelio detur tale mandatum. Ergo quia disertis verbis Christus & Apostoli non precipiunt, quo pœne genere digna sunt adulteria & furtiva, ideo cessabunt a suo officio magistratus? Si quis excipiat, qui a Christi adventu abolite non sunt politica, sumendas esse de maleficijs pœnas ut Legibus sunt constituti: nempe huic responso libenter subscribo. (1) Nullo fuisse Magistratus, quibus precipere Apostoli quod rectum esset, dicere supersedeo. Hoc vno contentus sum, Christi adventu nec mutatum esse politicum ordinem, nec de Magistratum officio quicque detractum. Agedum quod Paulus docet: Non frustra ab ipsis gladium gestari, an ad speciem vnam restringi debet?

Vaticanus.

Et si hæc omnia Calvino concederemus, atque adeo universam Mosis Legem admitteremus, nihil tamen effecit. Dixerat se ostensurum ferro coercendos Hereticos, Hereticus quid sit, nusquam definit: Id quod est valde vitiosum, nusquam rem (præsertim controversam) definire, de qua nominatim disputes, cum disputatio debeat a definitione proficisci. Sed hoc malitiose fecit. Si enim hæreticum definivisset, nusquam Legem invenisset, quæ jubeat eum interfici: maluit ergo rem confundere, & hæreticos blasphemis, & Idololâtris, & Apostatis conjungere, ut quos seorsum occidere non poterat, eos cum cæteris conjunctos necaret

necaret. Sed nobis non satisfacit hæc fraus: Ostendat Calvinus Legem, quæ jubeat hæreticos occidi: Nulla est. At de Apostatis & blasphemis est, Quid nobis cum Apostatis & blasphemis? De hæreticis questio est. De hæreticis legem ostende. An sunt hæretici blasphemii: Defini ergo quid sit hæreticus, idque ex sacris literis, ut intelligamus an hæreticus sit blasphemus. Quis enim tibi concedet eos, qui hodie habentur heretici, esse blasphemos aut Impios? Quis sanus Papæ concedet Lutheranos & Zwinglianos & Calvinianos esse blasphemos, etiamsi ab eo dissentiant in Cœna? quos tamen non min^o damnat, quam ipsi Papam. Quis Zwinglio concedet Anabaptistas esse blasphemos, etiamsi ab eo dissentiant in Baptismo? Quis Calvino concedet zwinglianos & Lutheranos esse blasphemos, quos tamē de Cœna damnat in libello suo? Item Lutherum & Brentium & cæteros, qui ab eo dissentiunt in hac ipsa quæstione de persecutione? qua vix ulla gravior esse potest, quippe in qua agitur de vita hominis, propter quæ Christus mortuus est. Non est idem blasphemus & errans: debent hec distingui, præsertim in causa capitis, ne ita leviter homines ob ignotū & nusquam in lege nominatum crimen occidamus. Nego usquam in tota Lege præceptum esse de occidendis errantibus aut hæreticis: & Calvinus nobis jamdudum indignis modis illudit, dum eorum pœnam a Lege petit, & nusquam in Lege nominantur. Nunc venit ad Christum, ut ostendat sub eo manere Legem & eandem durare etiam in causis Religionis puniendi rati-

onem quæ est in lege: Quod si quis ei concederet, tamen ne sic quidem haberet legem ullam de puniendis Hæreticis. Sed quis sanus hoc ei concedet, manere sub Christo legem? Quis sibi Christum eripi patiatur, ut ad Molē cum Calvino redeat? Sit Calvinus Mosis discipulis cū suis Iudæis: Nobis Messias jam venit Legislator noster, cuius Legi obedire volumus. Sic enim rem considerem⁹: Lex pædagogus fuit usque ad Christum, donec veniret promissum semen: vbi venit Christus, cessat pædagogus, adeo ut eos qui circumcidi volunt, a gratia excidisse dicat Paulus. Atque in Mosis politiam nemo admittitur sine circumcisione: Ea enim est in eam ingressus: Itaque qui sub Mose esse volunt, circumcidi debent, & totam Legem implere. Legatur diligenter epistola ad Galatas, itemque ad Hebræos, in qua ostenditur Araonicum sacerdotium translatum esse ad tribum Iudæ, hoc est ad Christum, qui fit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ubi disertis verbis dicitur, quod dum transfertur sacerdotium, necesse est ut Legis quoque translatio fiat. Hic vides transferri Legem, videlicet a Mose ad Christū, ab umbris ad Lucem, a figuris ad rem ipsam, a carne ad Spiritum. Quod autem dicit Paulus Legem esse spirituales, hoc ipsum est quod volo. Legis mens est spiritualis, sed actiones externæ carnales. Circumcisio spiritualis est, de qua Moses loquens dicit: Circumcidite cordis vestri præputium: Sed hanc Circumcisionem non intelligebat Israelitarum populus: Itaque inhebrebant carnis manufactæ circumcisioni: id quod

osten-

Gal. 3.

Gal. 5.

Heb. 7.

II. Cor. 3.

25.

ostendit Paulus, cum dicit eos velatum cor ha- *1. Cor. 3.*
bere, dum legitur Moses, nec animadvertere
finem abolende Legis. Sed qui ad Christum ve-
nerunt, ijs velū sublatum est, & a Christo abo-
litum. Et habent legis spiritum, hoc est, circun-
cisionem cordis. Huc enim mittit homines Lex,
sed non perducit, quin manet ultra Jordanem.
Cum sit autem Lex partim Ceremonialis, par-
tim Iudicialis (de morali in presentia non lo-
quor) utraque pars translata est. Nam sacrificia
illa migrarunt in sacrificium Christi, & in eo fi- *Tota lex*
nem habent, sicut litera in Spiritu. Iudiciorum *transla-*
vero factam esse translationem, ostendit transla- *ta.*
tio peccatorum, quorum puniendorum gratia
constituta fuere Iudicia. Peccatum fuit opera-
ri die Sabbathi, huic peccato constituta pœna
fuit, mors corporis. Nunc Sabbatum illud cor-
porale, translātū est in spirituale, quod idē dico
de peccato: Nam qui die Sabbathi operatur,
non peccat: Qualis igitur erit pœna violati spi-
ritualis Sabbathi? Nimirum spiritualis. Idem
dico de Circuncisione, ut quemadmodum tum
occidebantur eorum corpora, qui corpora ha-
berent incircuncisa durante circuncisione cor-
porum: Ita nunc eorum corda occidantur, qui
corda habebunt incircuncisa, postquam nobis
ostensa est, & carnali successit cordis circunci-
sio. Itaque hic nullum locum habebunt iudicia
Magistratus. Ut in Lege Mosis: Non enim cor
incircuncisum possunt attingere, sicuti corpus.
Idem dico de lege illa. Prophetam de Gente *Deu. 10.*
tua & de fratribus tuis (Dicit Moses) sicut,,
me

me, suscitabit tibi Deus tuus, ipsum audies. Qui autem verba eius audire noluerit, ego ultor existam. Atque hanc legem confirmavit Populus, cum dixit Iosue Prophetæ: Qui contradixerit ori tuo, & non obediverit cunctis sermonibus tuis, quos præceperis ei, moriatur. Hic video poenam corporalem. At ubi ad Christum ventum est, qui verus ille Propheta est, ut ostendit Stephanus, & de quo Pater sic præcepit: Hunc audite: Pœna est animorum, non corporum, si quis ei non obediverit, ut docetur in epistola ad Hebræos: Irrita quis faciens Legem Moïsis, duobus vel tribus, testibus moriatur quanto graviore putatis afficietur supplicio qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem Testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliã fecerit? Scimus enim qui dixit: mibi vindictam, & ego retribuam. Et iterum: Iudicabit deus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Vides hic poenam incredulitatis aut defectionis a Christo non mandari magistratui, sed viventi Deo reservari. Quod si ea magistratui commissa foret, deberent Iudei in primis secundum hanc legem puniri, quia Prophetam illum Christum eis a Deo suscitatum audire noluerunt, quos tamen Calvinus (supra) ab huius sui magistratus gladio exclusit. Igitur quemadmodum credentibus Christo vita, non vita temporalis, sed æterna promittitur: ita incredulos mors, non temporalis, sed æterna manet. Atque quo modo puniendi sint, qui in Legem Moïsis peccaverint, ex ipsa lege discendum est: Ita quomodo puniendi sint, qui in Christum peccaverint, ex ipsa Christi lege discen-

Iosue. 1.

Act. 7.

Heb. 10.

discendū est, quæ sic habet: qui non crediderit,
damnabitur, hoc est, poenas Deo dabit, non ho-
minibus. Quod igitur quærit Calvinus, quod
Paulus docet, non frustra ab ipsis gladium gestari,
an id ad speciem unam restringi debeat, id totū
contra Calvinum est. Si enim vult hoc intelligi
de utraque specie, hoc est, de causis tum religi-
onis, tum civilibus, oportet ut reddat nobis Cal-
vinus omnes legis Ceremonias & sacrificia, ut
qui in ea peccaverint, ij ex lege puniantur: o-
portet ut reddat Asijla, ut qui hominem im-
prudens occiderit confugiat in Asijlum usque
ad mortem Pontificis, ut ita novum Iudaismū
habeamus. Quod si dicit ceremonias illas mi-
grasse in alias, videlicet Circuncisionem in Ba-
ptismum, & Pascha in Coenam: primum quæ-
ram, cur ceteræ ceremoniæ, quæque non mi-
graverint in alias: an perierint, an vero in rem
ipsā migraverint? Quod si in rem migraverūt,
ut Aaronis pontificatus corporalis in spiritua-
lem Christi, quæro cur non dici possit etiā Cir-
cuncisionem carnis migrasse non in Lotionem
carnis sed in circuncisionem cordis, ut Bap-
tismus & Cæna sunt novæ Ceremoniæ novi tes-
tamenti, quæ tamen idem significant quæ illæ.
Deinde quæram cur non etiam poena mutata
fit mutatis Ceremonijs? an debeant eadē pœ-
na puniri, qui peccaverint in has ceremonias,
qua puniebantur qui peccabant in illas. Si de-
bent, oportet Calvinum puniri, qui pueros
non baptiset octavo die. Item quod aliquando
noluerit Coenam administrare panibus infer-
mentatis, cum per dies Paschæ fermentum Lex
interdicat. Oportet & eos qui ad Coenam do-
mini non accedunt, aut qui indigne comedunt
occidi

Rom. 13.

occidi, sicut occidebantur qui Pascha negligebant, aut non recte agebant. Sin dicet aliam nunc esse poenam, videlicet spirituales, ut qui indigne manducet, iudicium sibi manducet, hoc est, poenam spirituales a Deo, non corporales a Magistratu, id ipsum est quod volumus, migrasse videlicet poenam corporales in spirituales, quæ qualis sit, discendum est a novo Testamento, non a veteri cum illud nullam de Baptismo & Cæna Legem tradat. Ita fiet ut in causis Ceremoniarum, aut Religionis nullum locum habeat gladius corporalis, quippe qui migravit in spirituales. Quod autem dicit Paulus, Magistratum non frustra gestare gladium, hoc est maxime contra Calvinum. Dicit enim Paulus de omni Magistratu, ac potissimum Romano qui tum fere ubique dominabatur, qui sane legem suam non acceperat a Mose, Itaque quod solvit Christus pro se & pro Petro tributum Romanis, non ideo solvit ut obediret in eo Legi Mosis, sed potius fecit contra Legem Mosis. Nusquam enim iussit Lex Mosis, ut liberi tributum solverent: & ipse cum Liber esset non debebat. Itaque quod dicit Calvinus non esse mutatum Christi adventu politicum ordinem, id eo valet, ut maneat is ordo qui tum fuit, hoc est, ut gentiles non Iudei sumus, non debemus a Mose Legem petere, sed ipsi nostras Leges sequi, sed duntaxat in causis civilibus. Nam quod ad Religionem attinet, ea tota petenda est a Lege Christi, alioquin rejiceretur ipsemet Christus, cum gentiles Leges multos Deos admittant, & ignotos aut novos repudient. Igitur ut rem expediã, Christi fidei Charitatisque Legem docuit, quæ fuit vera mens & scopus legis

legis Mosaicæ, propter quam mentem Mosai-
ca Lex a Paulo spiritualis appellatur. Carnali
quidem Legi, cum spirituales attulerit, no- *Rom. 7.*
luit subijci Gentes, quas docuit: nec enim po-
test caro cum spiritu congruere, cum hic vivi-
ficet, illa necet. Quod autem politicum ordi-
nem reliquit, sic reliquit, ut agriculturam, &
Medicinam, & cætera ad vitam necessaria. Et
quod Paulus docet obediendum esse Magis-
tratu, non magis de Mosaico Magistratu lo-
quitur, quam de Gentili: Et quod Magistratus
punit facinorosos, non punit quia Moses iussit
sed quia Lex naturæ & equitatis jubet, quæ
fuit & ante Mosem & in cæteris nationibus
quas testatur Paulus habere Legem scriptam
in cordibus. Itaque qui fuerunt Magistratus
vel ante Mosē, vel in alijs Rebuspub: punie- *Rom. 2.*
bant homicidia, adulteria, cæteraque facinora
non Lege Mosi, sed naturæ: Ita nunc, qui non
sunt sub Mose puniunt eadem Lege naturæ,
non Mosi. Ac quemadmodum Christianus,
qui Deum amat, fide Christi amat sponte sua,
non quia Moses iussit: Ita qui Magistrat^o Chri-
stianus facinorosos punit, amore Dei punit, nō
coactus iugo Legis, In Christo neque Græcus
est, neque Iudæus, neque maritus, neque uxor,
neque mas neque foemina, sed nova creatura:
& tamen Christiani sunt Græci, Iudæi, conju-
ges, mares & foemina: quod idem dico de Ma-
gistratu. Est Magistratus omnino, necessarius,
quandiu sunt homines mali: & qui Magistra-
tus tollunt, perinde faciunt, ac si patrifa-
miliæ virgam adimerent, vt familia colicen-
tius peccaret: Sed in causis Religionis non
est a-

est alius Magistratus, quam Christus &, quos
Christus non ferro, sed verba armatos misit:
Quæret aliquis an non liceat Magistratui lege
politica Mosis vti? Ad quod ego respōdeo: Non
solum licere, sed etiam longe melius esse, quam
alia, sic tamen vt non idio vtatur, quia Moses
iussit, sed quia rectum sit. Exempli gratia:
Iussit Moses vt cum edificabuntur Domus, tec-
tiam earum septo aliquo muniatur, ne quis inde
delelabatur. Habuit ea lex aliquam rei futuræ
vntam & significationem, quæ in Christo im-
plēta est, ut iam necessaria non sit, si domum
edifices, huiusmodi loricam adhibere, non ma-
gis quam circuncidi. Tamen cum ea res ad vi-
tandam magnam usum afferat, quippe quæ ad ca-
sus vitandos valeat, n̄ quis in ijs regionibus, u-
bi plana tecta sunt domorum, id faciat, rectius
faciet quam secus: Neque tamen seruus erit le-
gis Mosaicæ: Sic de Magistratu dico: Siquis
facinorosos sic punit, ut Moses instituit, lon-
ge rectius faciet, quā si aliorum Leges sequatur:
quippe cum lata divinitus Mosaica Lex sit om-
nibus modis omnium iustissima: neque tamen
erit Mosaicæ legi subiectus: non enim faciet,
quia iussit Moses, sed quia rectū est, semperque
fuit. Sed hoc fieri velim sine superstitione, ma-
liæque semper in parte clemētiæ inclinare quā
severitatis, ne forte nimio & inconsiderato Mo-
sis studio peccetur in Christi clementiam. Ita-
que quod lex illa Talionis, oculus pro oculo,
dentes pro dente, nusquam iam observatur,
ne Genevæ quidem, ubi tamen Magistratus est
Calvinianus, id mihi non displicet. Quod si Ma-
gistratus essem & mihi iudicandum esset de a-
dol-

dultera illa, cui Christus vitam mirabili prudentia conservavit: Aut de impudica, quæ ei pedes vixit, non auderem eam damnare. Terret enim me dictum illud: Quos Deus conjunxit, homo ne separet: Quos Deus purgaverit, tu ne pollueris: Quæ Christus absolvit, homo non damnet. Idem dico de Latrone, qui in Christum in cruce credidit, Itemque de Onesimo servo, pro quo Paulus ad Philemonem scripsit: Et de Davide, qui adulterium & homicidium patravit. Multum enim interest utrum pio, ignorantia, aut negligentia lapsus, & se corrigenti, aut ei, qui pius esse incipiat, venia detur, an impio. Quod autem scribit Calvinus *nullos fuisse Magistratus, quibus præciperent Apostoli, quid rectum esset, non video quorsum pertinet: Non enim ideo præscribere non debuerunt, quia nondum erant Magistratus Christiani: qui, cum vitæ normam etiam in futurum scriberent, debuerunt rationem futuri habere, si sciebant fore aliquando Magistratus Christianos: Sicuti Moses cum leges Israelitis præscriberet, & eos Regem creare vetaret, tamen cum præsciret futurum, ut regem contra Legem, crearent, præscripsit in futurum Iura Regis. Atque hoc idem facere videtur Paulus cum scribit: Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, bonum fac, & laudem habebis ex illa: Dei enim est minister tibi in bonum: si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in ira ei qui malum agit &c. Hæc omnia verba si quis rite perpendat, deprehendet hic officium tacite præscribi Magistratui, videlicet*

ut puniat externâ facinora, non interna peccata Invidiam, Hypocrisim, Superbiam, quæ gladio suo attingere non potest, quamvis majora sunt quam externa, neque item Religionē. Cum enim loquitur Paulus de Magistratu, qui tum erat, si permetteret homines puniri propter Religionē, puniretur ipsemet Paulus in primis qui Religionē profiteretur, a qua tum Magistri omnes, tū Iudaici, tum ceteri omnes abhorrebaāt. Itaque quod dicit: Vis non timere potestatem? bonum fac, perinde est ac si diceret: Loquor de eo Magistratu, qui punit maleficos, non beneficos. Nam quod ad eos Magistratus attinet, qui nos Christianos, qui bonum facimus, nec facinorosi sumus, persequuntur propter Religionē, ij Dei ministri non sunt: Cum Deus ministris suis jusserit, ut beneficos tueantur, non oppugnent. Sed eius ministri sunt qui beneficos & pios a malorum injuria defendunt. Itaque debent facinora punire, Religionem vero tractare non debent (nihil enim aliud quam omnia pervertent) sed nobis religionis antistitibus eam relinquere sic tractandam, quomodo præcepit religionis parens Christus. Hæc Paulus docet, sed paulo obscuri propter tyrannidem Calvinus, 126.

Fatentur isti, quibuscum nunc discepto, ad alia crimina plectenda judices divinitus esse armatos, modo a religione abstineāt (1) ut libere ipsis tacentibus lasciviat impietas.

Vaticanus.

ij. Cor. 10. (1) Imo ut armis Pauli spiritualib⁹ & divini potentibus coerceatur, quib⁹ ille captivam ducit omnem cogitationē ad obediendum Christo, & in

& in promptu habet vindictam adversum omnem inobedientiam.

Calvinus. 127.

Verum reclamant innumeris locis Spiritus sanctus, qui sub Christi regno sanæ Doctrinæ & legitimi cultus patronos ac vindices fore Reges pronunciat. Quando David principes omnes ad osculandum filium hortatur, quid potius ab illis exigit, quam ut sanam Doctrinam suo præsidio defendant? Quum toties dicit venturos esse ut Christo tributum offerant, quid aliud intelligit, quam puræ adorationis præsidios futuros, piæque doctrinæ custodes? Quomodo etiam illud Esaiæ vaticinium implebitur, ecclesiæ nutricios fore, nisi ad tuendum pietatis statum potentiam suam conferant?

Esai. 49:

Est Ar-

gumen-

tum illud

quoq; Mo-

nasterien-

sium.

Vaticanus

Nihil potuit apertius dici contra Calvinum. Nam Esaias eo in loco, qui hic a Calvino citatur, sic loquitur: Cæterarum gentium lac, regumque suges ubera. Et mox: Efficiam ut pro tui administratione sit pax & pro Magistratu Iustitiæ. Non jam crudelitas in tua terra, non vastitas aut calamitas in tuis finibus audietur, tuosque muros salutem, & portas Laudem appallabis. Et Cap. 63. Christus sic loquitur: Prælum calcavi solus, neque mihi quisquam ex populis adfuit, cumque nullum advitorem nullum esse adminiculatorem animadvertens mirarer, victoriam mihi proprio lacerto, mea mihi adminiculante bile, populosque iratus contudi, & bile mea inebriavi, dejecto ad terram eorum potentatu. Et Cap. 65. Lupus & Agnus simul pascentur, & Leo & Bos stramen comedent, serpentisque victus erit

I ij

pulvis;

pulvis, non nocebitur, neque corrupte agetur
Mich. 4. in toto meo sancto monte. Et. 2. Cap. Cudent
 ex ensibus suis vomeres, & ex spiculis falces:
 Neque gentes aliæ alijs arma inferent, neque
 amplius bella discent. Hęc & alia infinita scrip-
 ta sunt de futuro tempore regnantis Ecclesiæ,
 quod tempus hoc loco citat Calvin⁹ contra se-
 ipsum. Si enim erit pro Magistratu Iustitia, de-
 jecto ad terram gentium potentatu, cunctisque
 15. *1. Cor.* potestatibus a Christo abolitis, & ensibus in
 falces conversis, quonā ense utentur Magistra-
 tus, ut veritatem tueantur, quam nemo oppug-
 nare poterit? Atque ut intelligatur, quam lon-
 ge alia futura sit Christi victoria, quam Calvin⁹
Monaste- arbitratur, pugnabit Christus solo verbo, de
rienses. quo scriptū est: Dominus meum os simile red-
Esa. 49. didit acuti gladij. Item: Dominus mihi ling-
 uam dedit eruditam. Huic acuto igneoque ver-
 bo tantum aberit ut patrocinentur Principes,
 ut ei sese opponant gentes omnes, & vincantur,
 atque ita subactæ reddantur scabellum pedum
 Christi, & ei, eiusque ecclesiæ serviant deinceps
 in omnia secula, ut quod regnum, & quæ gens
 ei non servierit, evertatur. De hac victoria sic
Dan. 2. 7. scriptum est: Exultabunt pij gloriose, in suis o-
Esa. 60. vantes cubilibus. Dei prædicationem in guttu-
Psal. 149 re, & gladium in manu habentes ancipitem, ad
 sumendum de gentibus supplicium, ad capien-
 das de populis pœnas, ad eorū Reges cathenis,
 ad Nobiles vinculis constringendos ferreis, ad
 exercendum præscriptum in eos judiciū, quod
 sit pijs ornamento. Hic vides futurum esse, ut
 reges non ferro Ecclesiam defendant, sed op-
 pugnent, & ab ea verbo & spiritu oris Domini
 sic

sic vincantur. Ut ei ad pedes accedant, & eius pedum vestigia lambant. Itaque quod scriptum est, fore Reges nutricios ecclesiae, sic accipiendum est, eos qui antea regnaverant, fore servos, ut Ecclesiam non ferro, sed servitio suo fovere cogantur. Vertetur enim rerum status, & qui regnaverunt, servient eis in quos regnaverint, & qui captivi fuerunt, imperabunt eis quibus servierint. Deponet enim potentes de sede, & exaltabit humiles. Esurientes implebit bonis, & Divites dimittet inanes. Tum habebimus urbem potentem, cui promissis & propugnaculo salus erit, cum Dominus terram percusserit virga oris sui, quod erit Christi sceptrum illud ferreum, O vos qui Domini memoratis, properate tempus hoc, nolite vel nobiscum ipsis, vel ei intermissionem dare, quum componat reddatque Hierosolimam in terris laudabilem. Calvinus (ne quis forte decipiatur) tantum abest ut tempus hoc jam esse putet (quamvis suos Magistratus ferro illo, ecclesiae suae nutricio, jam armet, tanquam illa tempora jam venerint) ut ne futurum quidem arbitretur in hac vita. Nam ut supra ex eius Institutionibus ostendimus, Ecclesiam fovet in qua plurimi sunt hypocritae & impij. Et in Commentarijs suis in Esaiam, de hoc ipso tempore regnantis ecclesiae, de quo loquimur, scribens, dicit, valde ineptire eos, qui haec futura putent in hac vita: Nihil enim hic habere nos eius foelicitatis, nisi gustum. Et in Epistola in Cathedra suum sic scribit: Nisi mirabiliter Deus e caelo succurrerit, videre mihi videor extremam barbariem. Atque utinam non (paulo

Luce. 1.

52.

Esa. 26.

L iij

post)

post) sentiant filij nostri fuisse hoc verbum potius vaticinium, quam conjecturam. Quo magis elaborandum nobis est, ut qualescunque ecclesiae reliquias (quae post mortem nostram restabunt, vel etiam emergent) scriptis nostris colligamus. Cum igitur expectet extremam barbariem, non hic reges ideo ad ecclesiae defensionem & nutritionem armat, quod eos tales futuros speret, sed armat seipsum eorum praesidio (sine quo videt verbum suum esse iners atque invalidum) quo possit ferro (quia verbo non potest) adversarios suos opprimere.

Calvinus. 128.

4. Timo.
8.2.

Accedat jam Pauli suffragium, quo scrupulus omnis eximitur. Solennes in Ecclesia preces concipi jubet pro Regibus & omnibus qui honore & potentia excellunt: Quorsum? Ut quietam, inquit, & tranquillam vitam agamus. An hoc duntaxat? Imo cum omni pietate & temperantia. Si tantum modestiae vel temperantiae facta esset mentio, aliquid forte coloris praetenderent, qui a Principibus religionis causam attingi nolunt: Sed cum hoc illis munus assignet Paulus, ut Deum rite colendum procurent, quantum obsecro temeritatis est, injuncta divinitus potestate illos exuere? Duo hic observare operae praetium est. Neque enim privatos homines instituit Paulus, ut se Deo addicant, sed de publica principum functione differit, quatenus in solio locati sunt & gladio instructi ad regendum humanum genus: Illorum munus non solum in tuendo cuiusque jus constituit, sed ad fovendam pietatem ordinatos esse docet.

Vaticanus.

Vaticanus

Superiore pagina dixerat Calvinus, nullos
fuisse Magistratus, quibus præciperent Aposto-
li quid rectum esset: nunc contradicit a Pau-
lo eorum functionem describi ac dividi in du-
as partes: id quod verum non est. Sic enim scri-
bit Paulus: Exhortor ergo primum omnium ut *1. Tim. 2.*
fiant supplicationes, preces, interpellationes,
gratiarum actiones pro cunctis hominibus, pro
Regibus, & omnibus potestate pollentibus, ut
tranquillam quietamque vitam agamus, cum
omni pietate & gravitate. Ostendit deinde
quorsum hæc dicat: Hoc enim honestum est
(inquit) nostro Servatori acceptum, qui vult
omnes homines servari & ad veri cognitionem
venire: quasi hoc dicat: Orandus Deus est pro
cunctis hominibus, ut eis mentem aperiat, quo
veniant ad cognitionem veritatis: Quod si fie-
ret, serviremus Deo tranquille: quod cum reges
fieri impediunt (persequuntur enim illi ipsi nos
propter Religionem, atque ita tranquillitatem
impediunt) orandus Deus est ut eis quoque
mentem aperiat, (quandoquidem vult eos
quoque sicut & cæteros omnes salvos fieri) non
ut Religionem ferro tueantur, sed ut Religio-
nem ferro oppugnare desinant. Cum enim
soli Magistratus & Principes pios persequan-
tur (ad Reges enim atque Principes ducemini *Mat. 10.*
propter nomen meum, inquit Christus) Si illi *18.*
persequi desierint, agemus tranquillam vitam
cum omni pietate. Nemo enim tranquillitatem
nostram interpellabit propter facinora, si nul-
la committamus. Ipsa se autem pietas facile tu-
ebitur, si a corporibus nostris abstinebitur. Nō

*Elegan-
tissima
similitu-
do.*

*Mat. 10.
5.*

2. Tim. 4.

87.

igitur hic postulat Paulus, ut principes sanam doctrinam armis tueantur (contra quos enim tuerentur, nisi contra semetipsos, cum soli eam armis oppugnarent) sed ut accipiant, & oppugnare desinant. Quod si fiat, sequetur tranquillitas. Perinde ac si Mercatores optent ut Latrones fiant boni, quo possint Mercatores tranquille iter facere, non ut Latrones eis tranquillitatem prestent, sed ut eam impedire desinant. Nam certe Pauli tempore Latrones erant & Lupi principes adversus Christianos, id quod

Christus judicaverat, cum diceret: Ego mitto vos sicut oves in medio Luporum: Et Paulus cum dicit, se liberatum ab ore Leonis.

Calvinus. 129,

Vnde sequetur, gladium in eorum manu esse depositum, quo sanam Doctrinam propugnent: quod prestare nequeunt, nisi impias corruptelas poenis cohibere liceat. Desinant ergo indocti homines & parum considerati negare de vera Doctrinae corruptoribus sumendas esse poenas, nisi palam Deo obstrepere velint.

Vaticanus.

*2. Tim.
4. 10.*

Sanam Doctrinam vocat Paulus eam, quae reddit homines sanos, hoc est, Charitate & Fide non ficta, bonaque conscientia praeditos: Insanam autem, quae reddit curiosos, contentiosos, contumaces, impios, irreligiosos, prophanos, parricidas &c. & si quid aliud sane doctrinae contrarium est. Verum isti lege alia spectant. Habent enim pro sanis eos, qui cum ipsis sentiunt de Baptismo, de Coena, de Predestinatione &c.

Tales homines, licet sint avari, invidi, obtrectatores, simulatores, mendaces, scurriles, foeneratores

cores, & si quid aliud sanę doctrine adversatur,
facile ferantur, nec ullus propter hominum vi-
tia occiditur, nisi quis homicidium, aut furtum
aut aliquod hujusmodi facinus atrox patra-
verit, aut concionatores offenderit: nam hoc
apud eos perinde est, ac peccatum in Spiritum
sanctum, sicuti jam vulgo alicubi proverbio
dici solet. Sin aliquis de Baptismo, aut Cœna
aut Iustificatione, Fide &c. ab eis dissentit is
est Hæreticus, is Diabolus, is omnibus terra
marique adversandus, tanquam Ecclesię hostis
æternus & sanę doctrine everfor nepharius,
etiamsi alioqui vita sit incorrupta, adeo cle-
mens, patiens, benignus, misericors, liberalis,
adeoque religiosus & Dei metuens, ut in ejus
moribus nihil habeant vel amici, vel inimici,
quod reprehendere valeant: Hæ omnes virtu-
tes, & vitę innocentia (quam Paulus in seipso
commendare non dedignatur) hominem tueri
apud istos non possunt, si in aliquo religionis
capite ab eis dissentiat, quin pro impio & blas-
phemo habeatur. Ostendunt hæc præter illud de
Tornatore exemplum, quod supra citata vim,
etiam alia multa. Nam apud Tigurinos multi
inculpate alioquin vitę homines, tantum prop-
ter opinione de Baptismo occisi sunt authore
Zwinglio, inter quos duo Tiguniri fuerunt, pa-
ter & filius, quos ita pios fuisse, ut haud facile
alij tales in ea ecclesia reperiri possent, testan-
tur qui noverunt, etiam amici Zwinglij. Rur-
sum aliqui cum antea inculpate vixissent, post
quam recantare coacti sunt, deinceps ita sce-
lerate vixerunt, ut nemo eos flagitijs equaret-
& tamen propter hanc flagitiosam vitam, nul-

Nota.

Acto. 26

Nota.

iam a quoquam persecutionem passi sunt. Hęc
Dan. 5. persequendę hominum religionis infamia vi-
6. detur jam tempore Danielis grassata fuisse: cū
enim ejus vitam & mores carpere ejus invidi
non possēt, statuerunt ejus religionem cavilla-
ri. Sic isti quorum vitam culpāre nequeunt, e-
orum religionem invadunt: Et in eo sane pru-
denter & malitiose faciunt: cum enim morib⁹
ipsi non excellant, ad Doctrinam veniunt, de
qua cum Magistratus judicare non possit, sicuti
de moribus, ei facilius imponunt, atque ita su-
am illam sanam Doctrinam venditantes ino-
pes opprimunt. At Christ⁹ contra istorum doc-
trinam repudiabit in die Iudicij, & mores re-
quiret: cum enim ei dicent: Edimus tecum &
bibimus, & in vicis nostris docuisti, responde-
bit eis: Nescio unde sitis, discedite a me om-
nes malefici. Hic vides frustra ostentari doctri-
Luc. 13. nam, nisi adsint mores Doctrinę congruentes,
etiāsi Christus ipse in nostris plateis docue-
rit: & tamen nihil jactamus quam verbum &
Sacramenta. O cœca cœcorum cœcitas? O in-
sanabilissima & cruentissima hypocrisis? Quā-
do tandem detecta eris, ut desinant deinceps
Magistratus arbitrato tuo fundere sanguinem
eorum, quos ignorant?

Haftenus undique collegit Calvinus omnia,
quę potuit ad fundendum sanguinem Hære-
ticorum, nec tamen ullum sacrum authorem po-
tuit invenire, qui juberet Hæreticos occidi. I-
taque quo meli⁹ decipere Lectores posset, nus-
quam definivit, quid sit Hæreticus. Sed, de hæ-
reticis disputaturum se pollicitus, multa dixit
de falsis prophetis, de alieni Dei cultoribus, de
impijs

impijs & blasphemis, tandemque conclusit,
quia illi sint interficiendi, atque etiam Hære-
ticos esse interficiendos. Bella sane conclusio,
ut si quis, cum ostenderit incendiarios, & La-
trones, & homicidas interfici debere, inferat,
ergo etiam ebriosos esse interficiendos, nec ta-
men legem ullam proferat, quæ jubeat ebriosos
interfici, sed tantum sophisticis rationibus osten-
dere conetur, ebriosos non minus nocere quam
illos, itaque ergo dignos esse qui occidantur.
Siccine vero fallacibus, & fucatis inductionibus
ducti homines statim interficiemus? Nonne Ju-
dicibus præcipitur, ut legem habeant oculis suis
prepositam? Cedo Legem de hæreticis interfi-
ciendis: Nulla est. At est de falsis Prophetis:
Quid mihi cum falsis Prophetis? Tu Hæreti-
cum accusas (dicit bonus Iudex) profer Le-
gem quæ jubeat Hæreticum occidi. At sunt
Hæretici falsæ Prophetæ: Ostende hoc: Tibi
non credo: Non enim jubent alienum De-
um coli: Neque quicquam futurum prædi-
cunt. At sunt blasphemus. Ostende & hoc:
Ostende idem esse blasphemum & hæreticum:
an Deus non poterat hæreticos appellare, si e-
os volebat occidi? Adeone fuit obliviosus, ut
tot seculis, tam multis libris nusquam verbum
fecerit de hæreticis occidendis? Et nunc Cal-
vinus ultimis temporibus nobis novam Legem
scribit, cum tamen scriptum sit, Legi Dei nihil
nec addendum esse, nec demendum. Enim-
vero ostendamus ipsi quid Calvinus putet hæ-
reticum, ut perspicui possit quonam sit ventura
res, si Principes secuti fuerint ejus concilium.
Cum de re vulgo nota scribimus, eam definire
non solemus: In quo quidem judicamus sic nos

Deu. 4.
212, 32.

ea de re sentire ut vulg^o. Itaque si scribas interfici debere Latrones, omnes populi qui volent sequi legem tuam, interficient eos, quos certo habent ipsi pro Latronib^o. Sic cum scribit Calvinus occidendos esse hereticos, omnes populi, qui ei obtemperare volent, occident eos, quos certo habent pro hereticis. Itaque fiet ut Papistæ Lutheranos & Zwinglianos & Anabaptistas interficiant. Et Lutherani, Papistas & Anabaptistas & Zwinglianos: Itemque cæteri omnes: neque enim dubitat ulla sectarum, quin ipsa recte sentiat, cæteræ sint hereticæ. Itē conspirabunt inter sese homines, auctore Calvino more Madianitarum, & adeo alij alijs non parcent, ut dextra lævaque rapiant, quod comedāt, & fames nec dum saturati sui ipsorum brachij carnem vorent, & Manassensibus cum Ephramitis, & Ephramitis cum Manassensibus contra Iudæos conspirantib^o, ne sic quidem sedata ira Domini, quin habeat adhuc porrectā manum.

Esai. 9.
Scribit enim Calvinus in suis Instit. Cap. 8. sect: 26. De Hereticis his verbis: Heretici & schismatici vocantur, qui dissidio factō ecclesiæ communionem dirimunt: Hæc porro duobus vinculis continetur, sanq̃ Doctrinæ consensione & fraterna Charitate: Vnde inter Hereticos & scismaticos hoc discrimen ponit Augustinus, quod illi, quidem falsis dogmatibus fidei sinceritatem corrumpunt: Hi autem interdum etiam in fidei similitudine societatis vinculum dirumpunt. Habet Calvinus pro Ecclesijs suam & helveticas, & Argentinensem, & Saxonicas, hoc est, Lutheranas. Ab his Ecclesijs qui

qui vero dissident, illi ipsi Hæretici sunt atque
fidei sinceritatem corrumpunt Authore ipso
Calvino. Oportet autem jam eas duobus vin-
culis contineri, videlicet sanæ Doctrinæ con-
sensione & fraterna charitate. Iam cum sint
inter eas, quos Calvinus amplectitur Ecclesias,
maxima tum Doctrinæ, cum animorum dissen-
sio (id quod facillime ostendi potest) & haben-
di sint pro Hæreticis ex sententia Calvinus, qui
hæc duo vincula rumpunt, nihil superest nisi
ut Calviniani alios, & alij Calvinianos inva-
dant, & alij alios pro hæreticis habentes corro-
dant, Donec alij alios confecerint. Ac si volent
homines Calvinus consilium sequi, nulla erit sec-
ta, quæ non alias omnes damnet & persequatur
(nulla enim secta est, quæ judicio suo non est
optima) ut ita Ammonitæ & Moabite & Esaini
mutuis vulneribus cadant, Deinde superueni-
ant veri Iudei, qui sine sudore & sanguine spo-
lia legant. Iam postquam Calvinus dicta refuta-
vimus, superest ut, quod non fecit ille, ostenda-
mus quinam vere sint hæretici, & quonam mo-
do tractandi.

Quid sit hæreticus, & quonam modo tractandus

Sæpe fit ut alienæ linguæ vocabula non in-
tellecta errores magnos atque periculosos affe-
rant: videmus hoc in nomine ecclesiæ, quod vo-
cabulum cum coetum aut concionem significet
sic tamen degeneravit, ut vernaculis linguis
significet templum. Idem dico de Idolo, quod
simulachrum est: & tamen in eo sic erratur, ut
qui simulachra habent, putent se Idolis carere
Quod

Quod si res sua cuiusquam gentis lingua dice-
 retur, non haberet locum hic error. Sic accidit
 in nomine hæretici, quod græcum est, Et
 cum apud ignaros græcæ linguæ nominatur, pu-
 tant hæreticum eundem esse quem blasphemum
 aut magum, aut atheum, aut alieni Dei cultorem,
 aut eius generis monstrum aliquod ita hor-
 rendum, ut facilius Latronibus & proditoribus
 & parricidis veniam dent, quam ei, qui dica-
 tur hæreticus. Hunc vulgi errorem intelligen-
 tes isti homines incendiarij, si quem a se dissi-
 dentem opprimere volunt, appellant hæreticum,
 cuius nominis invidiam ne Christus quidem
 posset effugere. Quod si pro hæretico nomina-
 rent pertinacem, discuteretur hæc erroris nebu-
 la, possentque Iudices longe iustius de pertina-
 ci iudicare, quam de hæretico, hoc est, de noto
 crimine, quam de ignoto. Nos igitur vocabulum
 sic explicabimus. Hæresis græcum vocabulum
 est, quod sectam, sive opinionem declarat (.1.)
 Sunt autem sectæ aliæ laudabiles, ut Acto 24
 & 28. Dicitur secta Nazaræorum, hoc est,
 Christianorum (.2.) Aliæ prorsus impiæ, de
 quibus sic scripsit Petrus: Fuerunt autem &
 falsi vates in populo, ut etiam in vobis erunt
 falsi Magistri, qui perniciosas sectas introdu-
 cent, vindicemque suum herum negantes, ce-
 lerem sibi perniciem conciliabunt, eorumque
 perniciem multi subsequantur, per quos verbi
 institutio male audiet: quique vos per avariti-
 am fictitijs verbis nundinabuntur. 3. Aliæ sec-
 tæ sunt mediæ, quæ per se impiæ dici non pos-
 sunt, videlicet eorum qui Religionem re-
 tinent, atque credunt sacrosacris Literis,

*Definitio
 Hæresis.*

*Sectarum
 tria ge-
 nera.
 ij. Pet. 2.*

sed

sed eas perperam intelligunt, cuiusmodi erant Schribæ, Pharifæi, Saducæi & Essæi, huiusmodi vitiosis sectis qui pertinacius adhærent, neque se ad saniora revocari patiuntur, cum tamen vere & rite moneantur, hi Græce hæretici, Latine pertinaces appellantur. Vere monendos id eo dico, quod non est habendus pro hæretico, si quis falso monetur, hoc est, si ad falsam opinionem, non ad veram vocetur: Ut si Saducæus Pharifæum monuisset, ut ab opinione quam habebat de Resurrectione desisteret: male haberet Pharifæum pro hæretico, & se pro constanti: Essetque potius Saducæus pertinax. Item rite monendos dico, quod si Pharifæi, qui erant avari aliquem monuissent, ut ab avaritia desisteret (nam & in moribus cernitur pertinacia) & is tamen non desitisset, non fuisset subito pertinax & rebellis (tametsi deberet desistere) sed id potius Pharifæorum vitio tribuendum, qui, quoniam avari essent, mortuis & invalidis admonitionibus uterentur. Neque enim habet vires oratio, quæ tantum a Labris, non corde, proficiscitur, qualis est histrionum. Sed si quis avarus a Christo monitus, tamen perstitisset in avaritia, is vere pertinax fuisset.

Iam veniamus ad nostrum seculum. Sunt & hodie tria sectarum genera, videlicet, pius & impium, & medium. Pij sunt qui in hoc seculo sancte & iuste & pie vivunt, expectantes adventum beati domini Dei, quem in spiritu & veritate colunt. Impij sunt Dei contemptores & blasphematores, omnis religionis

gionis inimici & derisores, qui sacris Literis non magis, ne dicam minus, credunt quam prophanis, homines avari, Libidinosi & voluptatū sectatores maximi. Horum magna pars est Apostatarum, qui principio crediderunt Evangelio: Deinde cum non perseverarent, facti sunt Athei, acciditque eis quod dixit Christus, Redijt in eos malus spiritus assumptis alijs septem deteriorib⁹: Atque ita facta est illorum hominum conditio posterior priore deterior. De his vaticinatus est Petrus in eo quem supra dixi loco. Medij sunt, qui Deum reverentur illi quidem, creduntque sacris literis, sed eas non intelligunt. Ac de Impijs & Atheis facile judicare possunt, quippe qui seiplos non solum morum, sed etiam verborum impuritate produnt, & pietatem sibi ne verbis quidem vendicent, Sed de veris Christianis deque filijs, quinam sint, magna controversia est: Propterea quod de multis sectis nulla est, quæ non hoc sibi vendicet. Si in controversiam veniret de multis medicis, ecquis esset optimus, & popul⁹ de eorum doctrina judicare non posset, igitur quod omnes probabiliter differerent, & Hypocratem, & Galenum citarent, non posset populus recti⁹ de eis judicare, quam si omissis eorum rationibus, ex fructu judicaret, hoc est, ei palmam tribueret, qui plurimos & gravissimos morbos curasset. Sic de animorū medicina cum agitur, nec possit vulgus hominem judicare de Magistrorum disputationibus, optimum & expeditissimum esset ex fructu judicare, hoc est, eos optimos putare, qui animorū morbos, hoc est, vitia optime sanant, & plurimos reddunt ex ebriosis sobrios

Ratio judicandi de doctrinis.

brios, ex intemperantibus continentibus, ex avaris, liberales, patientes ex impatientibus, clementes ex crudelibus, ex Libidinosis Castos. Hanc rationem Iudicandi tradidit Paulus: Manifesta sunt, inquit, opera carnis, videlicet, Adulterium, stuprum, impuritas, salacitas, De astrorum cultus, veneficium, inimicitia, Lis, emulationes, Iracundia, contentiones, seditiones, secte, Invidia, homicidia, ebrietas, comessationes, & his similia: At spiritus fructus est charitas, gaudium, pax, clementia, benignitas, bonitas, fides, Lenitas, continentia. Ex his fructibus judicari facile potest, quænam secta sit optima, scilicet eorum qui Christo credunt & obediunt, ejusque vitam imitantur, sive ij Papistæ appellantur, sive Lutherani, sive Zwingliani, sive Anabaptistæ, sive alio quopiam nomine. Neque enim in nomine sita est, sed in re veritas. Tales qui sunt, & quibus non satis est dicere Domine domine, sed in super ejus voluntati parent, ij vere pij, Dei que filij sunt, possunt que de Hereticis, & de alijs judicare: At si qui ejusmodi hominum admonitionibus non optemperant, hos hereticos & pertinaces merito possis appellare: Quemadmodum si quis morbus a bono medico, qui alios multos curaverit, curari non possit, hic morbus pertinax rite dici possit. At si quis morbus a malo medico curari non potuit, hunc morbum non continuo insanabilem dixeris, fortassis enim sanari posset, si bonus esset Medicus. Sic in moribus, si quis malus ab homine malo corrigi non potuit, non protinus putandus est pertinax, fortassis enim corrigi posset, si bonum Magistrum nancisceretur.

K

retur

iteris
n pro
ptatū
est A-
van-
facti
istus,
s sep-
m ho-
. De
a dixi
i qui-
intel-
licare
rum,
& pi-
ed de
mag-
mul-
dicet.
dicis,
doc-
s pro-
Gale-
de eis
us, ex
neret,
asset.
c pos-
orum
imum
timos
a op-
osis so
brios

Gal. 5.

Mat. 7.

reitur. Quemadmodum aliquando contigit hominē una hora ab homine pio corrigi, qui multis annis a sui similibus corrigi non potuit. Sic hodie omissis moribus & vitæ sanctimonia, solent homines judicare de Doctrina, & eos occidere, qui ab ipsis aliqua in re dissident, etiamsi sint alioquin moribus integris, id quod contra fieri decebat. Nam etiamsi aliquis peccasset, deberet ei tamen venia dari, si reliqua eius vita esset innocens, quemadmodum dixit Iehu Iosaphato: Equidem istius facti poenas dares Domino, inquit, nisi inte extitissent quædam laudabilia, quod Lucos ex hac Regione exterminasti, & animum tuum ad Dei studium applicuisti. Igitur quia non ex moribus, sed ex Doctrina judicari occidi que volunt homines, & quænam sit optima sectarum nondum judicatum est, nec ante ludicis adventum judicari potest, Quæritur interea quid faciendum sit pertinacibus? Hic si consulas ut interficiantur, interficientur omnium sectarum homines apud eos qui sectæ sunt alterius.

Ita fiet ut Calviniani in Gallia, atque Papistæ Genevæ, occidantur, & Lutherani a Swinglianis, & a Lutheranis Swingliani, & ab omnibus Anabaptistæ, & omnes ab Anabaptistis necentur, nec ullus occisionum fiet modus, donec omnes mutuis vulneribus conciderimus. Hac occidendi rabie qui putat ædificari Ecclesiam, is ex Christo facit Sathanam. Sic enim sanguine, non charitate solet ædificari Sathanæ ecclesia. Rursû si jubeas Hæreticos impune dimitti, orietur cogitatio de impijs illis & atheis ac blasphemis, an non sint puniendi. Itaque rem
ego

ego distinguendam arbitror, & impios illos ab
ijs discernendos, qui errant. Ac quoniam Cal-
vinus de Hæreticis disputans omnia confundit,
& modo blasphemos, modo alienorum Deo-
rum cultores, modo falsos prophetas infectan-
do, Hæreticos horum nominum invidia grava-
vit? Ostendam eos qui Hæretici habentur non
esse tales. Impios illos & sacrarum literarum
contemptores, ac blasphemos Hæreticorum no-
mine non comprehendo, sed ut impios trac-
tandos judico. Si Deum negant, si blasphe-
mant, si palam de sancta Christianorum Doctri-
na maledicunt, sanctam piorum vitam detes-
tantur, eos ego relinquo Magistratibus punien-
dos, non propter Religionem, quam nullam ha-
bent, sed propter Irreligionem. Quod si quis
Magistratus eos in vinculis teneret, si forte se
corrigerent (quoniam immensa est Dei miseri-
cordia) is mihi Magistratus non alienus esse vi-
deretur a Christiana clementia.

Verum cum de hæreticis agitur, De eis ex vul-
gi opinione judicatur, videndum est quinam
hodie habeantur pro Hæreticis. Hæretici ha-
bentur Papistæ, Valdenses, Lutherani, Swin-
gliani, Anabaptistæ, Zwencfeldiani, & si qui
sunt huius generis. Harum ego sectarum di-
co nullam esse quæ debeat per se impia vocari,
etiamsi omnes errent: Credunt enim omnes
in eundem Deum, & in eundem Dominum &
servatorē Christum. Scio equidem quam mul-
tis, quam prodigiosis erroribus Papa mundum
repleverit, ut ab eo merito defecerint sectæ
illæ, quas modo dixi: Scio & quam in cæte-

*Quinam
hodie ha-
bentur pro
Hæreticis.*

K ij

ris

ris etiamnum restent errores, quos Lux maior
possit discutere: quamquam multi in eis sint
magistri nihilo meliores quam Papa. Sed ego
de ijs loquor, qui sunt in sua secta religiosi. Sui-
ne bonum Papistam, hoc est, Dei metuentē, qui
peierare, qui occidere, qui adulterare aut fal-
sū testimonium dicere metuat, aut alteri face-
re, quod ipsi fieri nolit: Dico hunc nulla rati-
one debere impium vocari, aut interfici: & ta-
men simulachra colit: quid tum? Errore colit,
non malitia, ut & nos omnes coluimus. Quod
si verba Legis urgeas, debuimus, omnes interfi-
ci. Sed non ita est: vult enim Deus pro sua mi-
sericordia errantes doceri, non occidi. Dices:
Mat. 23. 1 Sed perseverat in errore suo: quid tum? & A-
postoli demoniacum quendam sanare non po-
tuerunt, adeo pertinax erat ille Demon: an id-
eo occidere debuerunt, quia sanare nequive-
runt? an non potius incredulitatem suam ac-
cusare, quæ in culpa erat, ut ipsis Dominus ex-
probrat? quia non nisi jejunijs & precibus eij-
ci poterat illud genus spirituum. Quid si nos
non satis fidei, sicut & Apostoli, habemus, aut
non satis a peccatis jejunamus, aut precib⁹ o-
peram damus? An debemus interficere, quos
propter incredulitatem, culpamque nostram
sanare non possumus? O væ nobis si facimus.
Est ne tanta fides, integritasque, & continen-
tia nostra, ut nos Apostolis anteferre audea-
mus? Cur non accusamus incredulitatem
nostram, quæ in causa est, ut errorem spiritus
ex eo eijcere nequeamus? Ac quod de Pa-
pistis dico, idem etiam de alijs intelligi volo.
Si enim Papistæ, qui tam graviter & in tam
multis

multis errant, tamen propter errores illos occidendi non sunt, quanto minus alij, qui ab illorum erroribus magna ex parte discesserunt? Itaque non debet Lutherus neque Zwinglium, aut Calvinum (si tamen sentit cum Zwinglio Calvinus) interficere, quamvis eum in Coena pro heretico, vel potius pro Diabolo & reprobo habeat. Neque Zwinglius Lutherum, quamvis eum etiam maledicum & blasphemum judicet: Neque Calvinus Melanthonem, quamvis ab ipso in Predestinatione dissentientem: Neque isti omnes Osiandrum, licet ab ipsis in Iustificatione discrepantem. Denique non debent ij qui unum Deum, unumque Dominum confitentur alij alios damnare, nedum occidere. Alioquin, quisquis hoc faciet, is nulla arte effugiet, quin dicatur esse malus ille servus, qui tardanti reverti Domino conservos suos verberat.

Mat. 24.

48.

Atque ut hanc de persecutione Disputationem tandem absolvam, exponam hoc ipsum, quod modo attigi, de hac ultimorum temporum persecutione oraculum, ex quo tota res (si quis oculos aperire volet) perspicui poterit.

Sic igitur loquitur Dominus: Quod si quis est fidelis servus atque prudens, quem herus praefecerit suae familiae, ut ei alimomam suo tempore praebat, beatus est ille servus, dicit Christus quem cum venerit ejus herus offenderit officio fungentem, profecto, inquam vobis, eum suis omnibus praeponet facultatibus. Loquitur de bono pastore, qui oves doctrina pascit, non interficit. Quod si malus ille servus cum suo animo cogitans herum suum diu

Mat. 24.

adventum suum differre, cœperit pulsare con-
servos, epularique & potare cum vinolentis, ve-
niet illius servi Dominus inexpectato ei die,
ignotaque hora, & eum dissecabit atque ad
Hypocritarum, hoc est simulatorum conditio-
nem rediget, ubi ploratus erit stridorque den-
tium. Loquitur de malo pastore, qui oves oc-
cidit, non pascit. Et quod de dilatione ad-
ventus heri dicit, ostendit se loqui de ultimo
tempore, cum jam diu adventum differre vi-
debitur Christus. Nam antiqui illi Augusti-
nus, Hieronimus, Hilarius, & cæteri, con-
servos suos non ita persequebantur: Metue-
bant enim adventum Domini: Sed hi ultimi
servi perditii sic se gerunt, quasi venturus non
sit. Item quod dicit, cœpit pulsare conser-
vos, indicat se non loqui de persecutione e-
orum, qui non sunt conservi nostri, hoc est, qui
Christum Dominum non agnoscunt, cujus-
modi sunt Turcæ & Iudæi, nam illi nos prop-
ter Christum non persequantur, neque nos
vicissim eos. Sed loquitur de ijs qui persequan-
tur eos, qui eundem Dominum Christum ag-
noscunt, cuiusmodi sunt omnes sectæ quas su-
pra commemoravi, exceptis illis impijs, qui
Christum non agnoscunt, ideoque persecutio-
nem non pariuntur. Et quod dicit. *Cœpit*,
significat fore hanc persecutionem, non qua-
lis fuit illa gentilium qui persecutionem non
tantum inchoarunt, sed absolverunt, nec in
ea impediti fuerunt: Hæc persecutio non du-
rabit ad finem libidinis mali conservi, oppri-
metur enim repentino adventu Domini. Et
quod dicit. *Epulari & potare cum vinolentis:*
Loqui-

Loquitur de potentibus & abundantibus, qui rebus secundis ebrii luxuriant & lascivunt in conservos, id quod antea non faciebant, cum nondum abundarent. Nam Zwinglius & Calvinus & cæteri persecutores, antequam vires nacti sunt humiliter sese & modeste gerebant, & persecutores damnabant. Nunc saginati & vires adepti & opibus elati, lascivunt, & infirmos conservos suos pulsant, quemadmodum prædixit olim Deus his verbis: Ego ipse inter Eze. 34. obæsum pecus & macilentum dijudicabo, quoniam vos lateribus humerisque detruditis, cornibusque vestris arietatis in infirmissimas quasque, eousque ut eas foras sparsim quatatis. Itaque ego meas oves conservabo, ne sint amplius prædæ, & pecus a pecore dijudicabo, eisque pastorem unum suscitabo, qui eas pascat, meum Davidem, qui eas pascet, eisque pastor erit.

Item quod dicit Christus ipse: *Veniet illius servi Dominus inexpectata ei die, ignotaque hora:* significat securitatem, quæ tum erit, qualis fuit tempore Noë, quam securitatē affert tum hominum indurata improbitas, tum huic congrua hypocritarum blanda doctrina. Et quod dicit: *Eum ad hypocritarum condensationem rediget:* Ostendit huius persecutionis authores fore hypocritas, hoc est, fictos homines, qui volunt meliores videri, quam sint, ideoque famam suam omniratione tueantur, & eos maxime insectentur, a quibus deteguntur. Nihil enim est hypocritis magis sanguinarium, ut ego ipsius Calvinii verbis utar. Itaque omnes quicumque nominis Christi

Christiani homines alijs, qui eundem Duum
Christum agnoscunt, persecutionem propter re-
ligionem inferunt: ij sine dubio sunt servus
ille malus, qui conservos suos verberat. Per-
pende Lector totam rem, aperi oculos, & ama-
vearitem, invenies ita esse.

Haecenus ad ea, quae de persecutione scrip-
sit Calvinus, nunc ad ipsum jam Calvinum ve-
niamus, qui omissa illa generali persecutione
ad Servetum se confert, ut videam⁹ cuius mo-
di sit hic ferreus Christi miles, & eius factum
hoc examinemus, ne simplices ab hoc homi-
ne duplici decipiantur. Primum depellit a se
crimen quo accusatur, quasi eius opera factum
fuerit ut Viennae, in provincia Lugdunensi
captus fuerit Servetus, negatque credibile es-
se, sibi tantam esse cum Papistis familiaritatem
aut gratiam. Quasi vero nesciamus missum po-
stea fuisse Genevensem nuncium Vienam ad
petendam sententiam ibi contra Servetum
latam: aut quasi magna fuerit opus gratia ad
efficiendum ut caperetur, a Papistis Servetus,
qui contra Papam tam acriter scripserat, eum-
que in ipso libro, qui Viennae tum imprimeba-
tur Antichristum esse pluribus rationibus de-
monstrat: aut quasi non facile possit inter Pi-
latum & Herodem coire amicitia adversus
aliquem, qui utriusque sit adversarius. Enimve-
ro Calvinus hoc crimen sic negat, ut prope-
modum fateatur. Sic enim scribit.

Calvinus. 130,

Nec vero, si vere id mihi objicerent, putarem
esse negandi causam, qui non dissimulo me au-
thore

thore factum esse ut in hac vrbe deprehensus,
ad causam dicendam postularetur.

Vaticanus.

Quasi hoc dicat : Si curassem eum Viennæ
capiendum, recte fecissem, cum id Genève fe-
cerim, & recte fecerim. Ergo si poterat effice-
re ut Genève caperetur, debuit id facere, cum
id rectum esse fateatur: poterat autem facilli-
me : nihil enim facilius est, quam efficere vel
levissimo indicio ut capiatur in Gallia, qui ali-
quid, nedum tam atrociam dixerit, nedum scrip-
serit in Papam. Itaque non jam dubito, quin
Calvinus id fecerit. Et insuper quod comme-
morat: vel scripserit vel scribendum curaverit:
si negabit Servetus, habemus eius manu scrip-
ta quædam, que ostendentur, si voletis: Hæc
scribebantur Lugdunum a Geneva ad Papi-
stas: iam vero perpendatur qualis sit hæc con-
fessio Calvinii. Si effecissem, inquit ut capere-
tur in Gallia Servetus, recte fecissem, cum Ge-
nevæ fecerim. Atqui si recte fecisset Calvinus,
recte fecissent etiam Papistæ, qui Servetum
coepissent & occidissent iudicio Calvinii. Ergo
Papistis etiam sicut Genevensibus, licet hæ-
reticos occidere. Atqui supra dixit Calvinus
hoc non nisi pio magistratui licere: Ergo Pa-
pisticus magistratus pius est, potestque de re-
ligionis causis non minus iudicare quam Ge-
nevensis. Quod si pius est, & hoc ei licet, po-
test iudicio suo, hoc pio, interficere eos, quos
iudicat hæreticos, potest ergo & Calvinum
ipsum & Calvinianos omnes occidere, quo-
niam eos habet pro hæreticis. Quod si dicet

Calvinus hoc illis licuisse in Serveto, sed in alijs non licere: quis admittet hanc exceptionem? sic enim dicent illi: Nos Servetum, non ut Servetum, sed ut hæreticum interficimus, atque hinc colligimus ex tua, Calvine, Doctrina, licere nobis interficere eos, quos Serveto similes, hoc est, hereticos judicamus: Aut enim hoc permitti nobis non debet, aut illud debet iudicio nostro permitti: Cum enim Magistratus simus, iudicio nostro, non alieno utimur. Quod si nobis iudicium de religione eripis, eripe etiam potestatum iudicandi de Serveto. Sin permittis: Permite etiam de te, quem eodem loco habemus quo Servetum. Quem admodum enim si consilio tuo inducti, homicidas occideremus, & te ipsum, si homicidam iudicaretur, occideremus. Ut tantum adversarios, non etiam nostros nobis interficere licere iudicemus.

Calvinus. 131.

Obstrepat licet vel malevoli, vel malefici homines, ego libenter fateor, ac præ me fero (quia secundum (1) urbis leges aliter cum homine jure agi non poterat) (2) ex me prodijisse accusatorem: Nec inficior meo consilio dictatam esse (3) formulam, qua patefieret aliquis in causam ingressus.

Vaticanus.

(1) Genevæ Lex est, ne quem die Dominico capi liceat, nisi ob capitale facinus. Itaque cum accusatorem sumpsit die Dominico Calvinus, Servetum capitis accusavit, aut contra urbis Legem fecit (2) In Lege Mosis accusatores sunt testes, qui dicere possunt, vidi aut
adfui,

adfui, primique lapidem jaciunt. An Calvinus
coquus potuerit de Serveti erroribus circa
Trinitatem, & Fatum, & ejus generis obscuris-
simas quaestiones (in quibus tot jam seculis su-
davit Ecclesia) judicare, & primus lapidem ja-
cere, aut ut falsus testis eodem supplicio affici,
ijs judicandum relinquo, qui norunt hominis
ignorantiam. Item an Pastori licuerit ex culi-
na sua accusatorem rei capites depromere, ju-
dicent ij qui Apostolorum mores ingenium-
que norunt. Coquus ille non est accusator, sed
muta persona & accusatoris larva, ut ea de-
ceptus Magistratus, pateretur verum accusa-
torem Calvinum totam Serveti causam agere,
id quod ei non licuisset, si secundum urbis Le-
gem fuisset ipsemet in vinculis. (3) Quae po-
tuerit esse illa formula non video, nisi quod ex
eventu suspicor huiusmodi fuisse: Dico hunc
hominem esse haereticum, hanc accusationem
concludit deinde Calvinus: Haeretici sunt occi-
dendi, ergo dico hunc hominem esse occiden-
dum ea lege, ut nisi reum peregero, occidar pro
eo lege Talionis. Hac est accusatio Calvinus.
Respondeat nunc coram Deo, qui videt om-
nium corda, an ipse sic secum agi velit, quo-
modo egit cum Serveto.

Calvinus. 132.

Ceterum quid mihi tunc fuerit consilij ex
ipso deinde actionis progressu apparuit.

Vaticanus.

Imo ex hoc quod captus est die Dominico,
& ex ipso eventu, hoc est, supplicio.

Calvinus. 133.

Simul enim ac vocati sumus ego & collegae mei
mini-

minime per nos stetit, quo min^o placide nobiscum de suis Dogmatibus conferre liberum illi esset.

Vaticanus.

Misera & nimium serva Libertas disputandi, cum, nisi velis in sententiã Calvinì descendere, conclusionem facturus sit carnifex. Hoc aliunde quam ex Evangelio habet Calvin^o. Si volebat disputare, non debebat accusare (nam accusationi respondet nõ disputatio, sed causę dictio) sed poti^o ad coenam placide invitare. Nec erat quod metueret fugam Serveti, si ei liberam a vinculis disputationem permisisset, cum ille sua sponte eam ob causam fortassis Genevam venisset: Aut si fugam metuebat, ne sic quidem compedes iniicere debuit: Nec enim disputari debet cum invitis.

Calvinus. 134.

Imo perinde accessimus, ac si ex vinculis reddenda esset doctrinæ nostrę ratio: ac si quid objiceret, testati sumus nos ad respondendum paratos esse.

Vaticanus.

Valde credulus erit, qui hoc credet. Ex vinculis qui causam dicit, poenam formidat. Hanc formidare qui possunt illi Ministri? cum Magistratus de religione non nisi ex ipsorum disciplina & sententia pronunciet?

Calvinus. 135.

Cum subinde plenis buccis convitia in me evomeret, quorum indices ipsos pudebat ac pigebat, ab ejus insectatione abstinui.

Vaticanus.

Equidẽ Servetũ non laudo, si fuit intemperatioris Linguae: tamen si magnopere videndũ est, quo

quo quid animo dicatur. Si quid dixisset in Calvinum Servetus, quo animo dixit Iudæo Pontifici Paulus: *Percutiet te Deus paries dealbate*, Act. 23. non ego id temere reprehendendum existimarem, cum verum esset. Sed si quid intemperantius dixit Servetus cum homine intemperantissimo confligens, nactus fuit Calvinus hominem se dignum: tametsi eum a Calvino reprehendi est indignum: cum ipse Calvinus convitijs sic abundet, ut sint qui dicant ex eius scriptis confici posse dictionarium convitiiorum. Ita que quod dicit, se a Serveti insectatione tunc abstinuisse, id mihi creditu valde difficile est, cum eum quotidianis concionibus palam traducere soleret, & nunc insuper edito Libro, obscenum canem, & equum desultorium, & quid non appellans, toto orbe traducat. Credam eum in ipso conflictu ab eius insectatione abstinuisse, Ille vero aut non abstinuit, aut voluit hac spe modestiæ conviciandi postea licentiam apud Magistratum, nec non apud omnes nationes emereri. Alioquin si vera fuisset modestia, nunquam eum, nec tunc absentem, pro suggestu, nec nunc mortuum toto orbe proscinderet.

Calvinus. 136.

Adde quod nullum instabat gravioris poenæ periculum, si quo modo fuisset sanabilis.

Vaticanus,

Qui morbis corporis in carcere laborât, emitti solent aliquando, ut sanari possint. Calvinus insanabilem putat Servetum, qui si sanus fuit, potuit tanta inquietate eger effici: si jam eger, potuit reddi insanabilis, nisi forte corporis morbos magis gravant vincula, quam mentis,

Calvinus

Calvinus. 137.

Atqui tantum abfuit a quærenda moderati-
one ut jactantiæ & ferociæ plenus, sana omnia
& utilia consilia petulanter respuerit.

Vaticanus.

Tum vero sanus fuisset, si Calvinii consilia
Servetus sana fore credidisset. Si sic in vincu-
lis teneretur in Hispania Calvinus, experiretur
quam sana sint hostium consilia.

Calvinus. 138.

Porro quam absurdæ execrandæque blasphem-
iæ illi inter loquendum exciderint, alibi forte
oportunius dicetur: Hoc tantum in præsentia
restatum volo, me non ita capitaliter fuisse in-
festum, quin licitum fuerit vel sola modestia (nisi
mente privatus forem) vitam redimere.

Vaticanus.

Ergo non propter hæreses, sed propter im-
modestiam occisus est. Non debent ergo hæ-
retici necari, nisi sint immodesti. Cur hanc re-
gulam non prius tradidit Calvinus, cum de hæ-
reticis occidendis disputaret? Deinde si mo-
destia hæreticis vitam servare potest, cur non &
homicidis? Cum hæreticum esse gravius sit Ge-
neve, quam homicidium, ut ex supplicij gravi-
tate perspicitur. Enimvero non obscure, si quis
oculos habeat, ostendit Calvinus, Servetum odio
cecidisse Calvinii.

Calvinus. 139.

Sed nescio quid dicam, nisi fatali væsaniam fu-
isse correptum, ut se præcipitem jaceret.

Vaticanus.

Calviniani quidam cum Calvinii factum de-
fendere non possent eo postremo confugerunt,
ut

ut dicerent, Serveto fuisse fatale comburi Geneve. Hac ratione licet excusare quecunque fiunt? Sic erat in fatis. Quod si quem occidimus, sic erat in fatis. Et tamen fati nomen Calvinus ipse in suis Instit. Cap. 14. sect: 40. non recipit, cum tamen rem ipsam sic teneat, ut fortunæ nomen plane rejiciat.

Calvinus. 140.

Excipiet forte quispiam, cur ultra Pauli mandatum progressus sim, qui desperatos quoque hereticos Timotheo, solum vitandos esse scribit. Atqui mihi in promptu est excusatio, mihi fatis fuisse hominem, cui⁹ deplorata impietas mihi nota erat, vitare, et alios monere ut idem facerent. Sed illa cavendi prudentia neque me, neque alium quemlibet fuisse impeditum, quo minus quisque piorum Magistratum, Hæreticum coercendum pro oblata sibi facultate curaret.

2. Timoth.

1. 15.

Tit. 3.

10.

Vaticanus.

Sic se excusant Sorbonæ Magistri: Hæreticum accusant & damnant, & eundem Magistratus servare jubent si possent, sed in medio armatorum satellitum, ex quorum manibus vix etiam volucris posset evolare. Sic fecit Calvinus: hominem accusavit: hæreticum & impium, deploratum, & quovis Latrone scelestiorem pronunciavit, & toto orbe sic infamavit, ut stigmatum aliquod monstrum esse eum putarent homines. Hoc ubi fecit, & Magistratui suo summa diligentia & labore persuasit, non posse illum dimitti, quin descisseret Magistratus ab officij sui fidi (sic enim supra dixit) hominem tanquam hæreticum devitat: De ejus ipsius morte

morte nullum verbum facit Magistratui. Affer
aquam Calvino, ut lavet manus suas: Innocens
est ab eius sanguine. Nobis non licet interfice-
re quenquam. Sed si hunc dimittis, non es a-
micus Cæsaris. O Calvine, Calvine, putas De-
um hominem esse similem, ut istis Sorbonicis
sophismatis decipi se patiat? Ipsi tui Disci-
puli, qui te alioquum tanti faciunt, ut tecum
casuram putent ecclesiam, te hac in parte de-
fendere non possunt. Tantum hoc dicunt, non
sine gravissimis causis (sed quæ lateant) fecisse
te, ut hominem illum occideres: Quod perin-
de est ac si dicant: Si non fuisset Sertus male-
factor, non tradidisset eum Calvinus Magistra-
tui. O quantum abest hic homo ab Helizæi in-
genio, de quo supra locuti sumus: Aut Davi-
dis, qui cum esset ipse Rex unctus Divinitus,
Saulum tyrannum, ipsiusque & regnum injustæ
tenentum, & vitæ armata manu insidiantem,
tantum abfuit ut occideret cum posset, ut ne
occidi quidem passus fuerit: Aut Christi, qui
adulteram ex manu Magistratus tam mirabili
astutia liberavit.

Calvinus, 141.

Idem Apostolus, qui tantum a congressu He-
retici Thimotheum prohibet, se Hijmenæum &
Alexandrum Sathanæ tradidisse palam asserit. *1. Tim. 1.*
Ut discerent non blasphemare. Si tunc Paulo
ad manum fuisset pius Magistratus, & strenu-
us gloriæ Christi vindex, ego quidem non du-
bito, quin illos puniendos libenter daturus
fuerit, quos permessa sibi divinitus castigatio-
ne in ordinem cogebat.

Vaticanus.

Hoc

(1) Hoc est, ut pudore & infamia moti, ad san-
nitatem redirent: Quemadmodum factum est
in Corinthio illo, quem Paulus excommuni- *1. Cor. 5.*
cavit ad pœnam corporis, ut se corrigeret &
iterum in Christianorum communione accipe-
retur, id quod factum est. Paulus vero, tan-
tum abest ut illum Magistratui puniendum li-
benter daturus fuerit, ut sic de illo postea scri-
bat Corinthijs: Satis est illi ea castigatio plu- *2. Cor. 2.*
rium, ut contra potius ei condonetis, ac cum *6.*
eo consolemini, ne forte immodico mœrore
conficiatur, Quamobrem hortor vos, ut cha-
ritatem in eum exerceatis. En metuit ille ne
ob excommunicationis infamiam mœrore con-
ficiatur quanto id magis metuisset a carnifice,
ne quid interim dicam, quam iniquum fuisset
eundem bis puniri, videlicet a Paulo & Magi-
stratu. Cur non idem metuit Calvinus in Ser-
veto, qui supplex Magistratum frustra petijt,
ut gladio perire liceret, ne immodico ignis cru-
ciatu ad desperationem adigeretur? Vbi tum
fuit Calvinianorum charitas? Cur non tradi-
dit Calvinus illum Sathanæ, ut disceret non
blasphemare? Tradidit carnifici: ei Satan fu-
it carnifex: Quomodo discet nunc Servetus
non blasphemare, sed Deum laudare? Cum
scriptum sit: *Non mortui laudabunt te Domine: Psal. 6.*
Aut quomodo tum didicisset Hijmenæus &
Alexander non blasphemare, si accusante Pau-
lo venissent in manus carnificis? Soletne Car-
nifex dedocere blasphemias? Ego vero adeo
a Calvino discrepo, ut non dubitem, quin
Paulus Magistratum oraturus fuerit, ut illis
veniam daret, quo possent discere non blasphe-
mare

L

mare

Phil. 18.

mare : Nam hoc Pauli clementię conveniens est, & fecit tale aliquid in Philemone, quem pro Onesimo servo, antea nequam, tam officiose orat : Si quid te læsit, inquit, aut tibi debet, id mihi imputato. Ego Paulus scripsi mea manu : Ego dissolvam. Hęc tam procul absunt a mente Calvini, quam cœlum a terra. Putat Calvinus Paulum fuisse Calvinianum : & quia non potest dicere illum tale aliquid fecisse (repugnat enim ejus tota Doctrina, totaque in Christo vita) dicit facturum fuisse. Itaque si fuisset Paulus, qualis fuerat, antequam factus est, Paulus certe fecisset, & talem nunc nobis facit illum Calvinus, mavultque Saulum quam Paulum. Enimvero si facturus fuisset Paulus hoc in hæreticis, cur non fecit in maleficis? Habebat ad manum Magistratum ad puniendum homicidas, adulteros, falsos testes, &c. In quibus puniendis Magistratum ministrum esse Dei ipse testatus est in suis Epistolis : Cur nullum unquam facinorosum accusavit, cum posset? Aut cur hæreticos solum deligeret ad accusandum, cum huiusmodi ineptam unius rei, prætermittis alijs, electionem reprehendebat in Papistis ipse Calvinus in primis Instit : pag. 389 his verbis: Mandatur scilicet in Lege de mactando vitulo, de ejus adolenda adipe, de arietibus secandis & comburendis & innumere alię observationes, quibus prætermittis, miror cur una unctio olei illis placeat. Et ego rectius miror cur tam multis facinorosis prætermittis, quos Lex occidi jubet, Calvinus unorum hæreticorum accusatio placeat, de quibus nulla in

la in uniuersa Lege syllaba inveniri potest.

Calvinus. 142.

Neque enim quod mihi & omnibus verbi ministris prescriptum est, iudices constringit ac ligat, ne manus sibi divinitus injunctum exerceant: Ac ne mihi quidem obstat (1) ut eorum presidio fideique Dei veritatem, ubi ita opus est, commendem.

Vaticanus.

(1) Hoc est, quo minus Hæreticos accusem ac dicam: Fides est in vestro presidio. Si hunc dimittis fidem & officium vestrum deseretis. Hoc idem est, quod modo dixerat Paulum fuisse facturum. Quod, quid aliud est, quam dicere: Crucifige tu Pilate: Nobis non licet interficere quenquam: Sed accusare licet, & Magistratui minari, nisi fuerit obsecutus. Et hic quidem sibi contradicit Calvinus: Supra enim scripsit se nullum de poena Serveti, ex quo conjunctus fuerat, verbum fecisse. Et tamen hic scribit hoc esse officij Ministri, & Paulum facturum fuisse. Atqui si Paulus facere debuit, debuit & Calvinus: & si fecit Calvinus, mentitus est cum negavit: Si non fecit, deliquit in officium suum. Cætera quæ de Serveto scripsit Calvinus, & tres illas questiones omitto, non quia non multa ibi reprehendenda sint. Sed quia Calvinum errores omnes refellere esset infinitum: Deinde quia mortuus est Servetus, quo fit, ut si quid in eum forte Calvinus mentitus est, ejus fides sit penes Calvinum: cui quantum credi debeat atque oportebat ostendunt ea,

L ij

quæ

quæ supra posuimus. Facile est de mortuo maledicere: Sed resurget aliquando Servet⁹, sicut & nos: nec ita extincta est eius anima a Calvino, ut non possit Calvinum (si modo falsum dixit de eo testimonium) refellere coram Deo, qui longe aliter iudicabit quam Calvinus. Veniamus ad mortem Serveti, quam Calvinus ita describit, ut simul clementiam suam depingat: Sic enim loquitur.

Calvinus. 143.

Cæterum ne male feriati nebulones, vecordis hominis pernicipia, quasi martyrio gloriantur, in eius morte apparuit beluina stupiditas, unde iudicium facere liceret, nihil unquam serio in Religione ipsum egisse.

Vaticanus.

Hic exerit se modestia Calvini.

Calvinus, 144.

Ex quo mors ei denunciata est, nunc attonito similis herere, nunc alta suspiria edere, nunc instar Lymphatici ejulare.

Vaticanus.

Et si credo omnia hæc invidiose & mala fide a Calvino dici, & accusatorie magis quam vere narrari, tamen etiamsi vera essent, nullã hic video beluinam stupiditatem. Eam enim in militibus & in humanis hominib⁹ intelligimus, qui metu mortis non magis moventer quã beluæ. At hominem moveri, humanum est, non beluinum. Edidit, & Ezechias alta suspiria, cum ei denunciata esset mors longe mitior quam Serveto: Et columbæ sive gruis ritu querulos & miserab.

serabiles clamores emisit. Iobus ipse, qui patientiæ specimen proponi solet, hæsit attonito *Iob. 2. 13*
similis totos septem dies, cum tamen amici ei non tam triste nuncium afferrent, quam inimici Serveto. Ipse denique Christus sanguinem præ angore sudavit, & animam tristem habuit *Luc. 22. 44.*
usque ad mortem, ac in ipso patibulo, quasi desertus, miserabiliter exclamavit: Mi Deus, mi Deus, cur me dereliquisti? Possent hæc omnia Calvinus eadem arte vituperare, & oblique, & sinistre, ut suspicaces solent, torquere, quod tam fieri non debere scripsit in primis Instit. Vt supra ostendimus. Est omnino ea sophistarum natura, ut omnia pervertere sciunt, eademque modo vituperare, modo laudare. Si commovetur morte Servetus, dicunt esse beluini stuporis: Si moritur constanter Anabaptista (sicut aiunt eorum hominum incredibilem esse in perferendis supplicijs constantiam) dicunt esse pertinaciam, virtutemque Diaboli: In quo sane sunt Iudæorum discipuli, quibus nec Iohannis austeritas, nec Christi comitas satis faciebat. Rursum si quis ex ipsorum discipulis constanter occubuit, tollunt laudibus in cœlum: si commotus est, non carent excusationibus, id quod equidem non reprehendo, est enim charitatis hæc in bonam partem interpretari. *Mat. 27. 42.*

Sed quod non idem in alijs quoque faciunt, id ego probare non possum. Spectandus omnino est animus, non corporis facies aut gestus. Potest enim fieri ut & pius aliquis in morte eiulet, & impius cantet: Et contra ut & pius cantet & impius eiulet: Itaque non

sunt hæc amini certa indicia . Servetum quidem commotum fuisse nihil miror : Ipse Calvinus , qui nunc mortuo tam petulanter insultat, si esset in eo statu, nescio quid faceret, cum sepe soleat , si quis in eum Liberior locutus est, cadere statim in morbum suum , quem hemicraniam appellant; Tanta est iracundiæ impatientia . Fere fit ut quo quisque magis ferocit, dum abest a poena , idem magis frangatur dum ea ad est . Credite mihi Lector , aliud est de igne sub umbra Loqui , aliud videre se a carnifice sulphure aspergi , & faciei in orbem admoneri . O Calvine , Calvine , vide ne tecum in hac (id quod esset melius) vel in futura vita, talione agatur.

Calvinus. 145.

Quod postremo tandem sic invaluit , ut tantum Hispanico more reboaret : Milericordia, Misericordia.

Vaticanus.

Ne illi justa causa erat , cur Dei Misericordiam imploraret , cum esset in manibus hominum adeo immisericordium, vt ab eis decollationem precibus impetrare non potuerit, quam impetrare potuisset in media Canibalum barbarie.

Calvinus.

Vbi ad locum supplicij ventum est , hortatu optimi patris , symmysteque nostri Farelli tandem agre extorta ei vox fuit , vt populus communes secum preces conciperet . Porro quæ id conscientia sibi facere permiserit non video. Scripserat enim manu sua , fidem hic Diabolicam regnare : Nullam nobis esse Ecclesiam nullum

nullum deum, quia infantes baptifando Chriftum abnegaremus. Quomodo igitur fe in precibus focium populo adjunxit, cujus fugienda erat communio? An non profanatio eft facrae unitates, communem Deum & fi idem cum impio & profano coetu profiteri?

Vaticanus.

Et Tigurinos Lutherus vocavit animarum latrones: Sed id fe de Magiftris dicere teftatus eft. Pro plebe quidem Dominus oravit. Pottuit & Serverus illa fcripfiſſe de Magiftris, & tamen de plebe non ita sentire: Aut certe non de omnibus. Qui putat populum decipi, non continuo univerſum populum abominatur. Chriftus ipſe & Apoſtoli in templo orare, & facris intereſſe non dubitaverunt: & tamen teftatus eft Chriftus Iudæos ex eo templo feciſſe speluncam latronum. Quomodo ergo fe in precibus focium Latronibus adjungit? Ipſe Calvinus Eccleſiam habet in qua plurimi ſunt hijpocrite & impij, ut ſupra ex ejus Scripturis oſtendimus: Qua igitur, conſcientia ſibi permittit orare communem Deum cum hijpocritis & Impijs?

Luce. 19.

Calvinus. 147.

Ac pro eo quidem ut ſupplicaretur, hortatus eſt Farellus: Sed nominatim ut Dominus perditum alius hominis miſertus, ab execrandis eum erroribus ad ſanam mentem reduceret.

Vaticanus.

Ergo propter errores accusatus eſt Servetus: atque tamen Lex neminem propter errores interficit, etiam ſi quis patrem ſuum per errorem interfeciſſet: Errarunt & gravius quam Ser-

L iij

vetus

vetus Iudæi, qui Christū crucifixerunt: Quod si propter homicidium erant morte digni, at propter errorē certe non erant. Erravit & Thomas gravissime, qui neque sacris scripturis, neque Christi predicatione, neque communi tot Apostolorum & Discipulorum testimonio adduci potuit, vt crederet revixisse Christum: Et poterat tantus error a Calvino blasphemia vocari: An ideo erat occidend⁹? Credidit Servetus revixisse Christum, & tamen non vidit, cur si in alijs errabat, non servatus est? Vt esset Locus ad resipiscendum? Si Thomas tum occisus fuisset, nonne eius saluti fuisset preclusa via? Cur Domino tempus auxiliij prescribimus? Vt si hunc hominem ab erroribus ante accensas flammās non revocaverit, sit ei hodie flagrandum? Quid si cras, cum venturus est Dominus? O si occideret Deus omnes errantes, quis evaderet? Sed dicent, errores illos esse blasphemiam. Itaque Musculus in Epitaphio, quod de Serveto scripsisse dicitur, sic Loquitur:

*Servetus ex Hispania,
Qui tam diu non debuit
Inter fideles vivere,
Hic triplicem nos bestiam,
& Sathana fantasmatā,
Illusiones Demonum,
Habere dicit pro Deo,
Et propter hanc blasphemiam,
Linguamque detestabilem,
Non propter errores graves,
Quibus scasebat plurimis,
Flammis Genevæ extinctus est.*

Vides

Vides quid vocet blasphemiam, Non quod
dixerit Servetus Deum esse triplicem bestiam,
aut Dæmonem (quemadmodum plebi falsissime
persuasum est) sed quod dixerit eos ignorare,
quid sit Deus, & pro vero Deo colere non ve-
rum. Hoc autem debet non blasphemia, sed er-
ror appellari. Sed quemadmodum assentato-
res initio vitia eorum, quibus adulantur, exte-
nuant, eum qui iracundus est, severum appel-
lantes & qui avarus frugi, & qui prodig^o Libe-
ralem. Ita Calumniatores eadem exaggerant,
errorem appellantes blasphemiam, & aliorum
verba sinistre & in malam partem interpretan-
tes. Si dixisset Servetus, Deum esse Dæmo-
nem, esset vera blasphemia, *& ego eum puni-^o
dum esse gauderem.* Sed si dixit eos nescire quid^o
sit Deus, & ideo falsum Deum colere, non
contra Deum locutus est, sed contra homines.
Alioquin possent hoc pacto Iudæi Christum ac-
cusare, cū dixisset eos ex domo Dei fecisse spe-
luncam Latronum. Item cum dixisset eos esse a
patre diabolo, & tamen confessus fuisset esse fi-
lios Abrahami, potuissent dicere ab eo Abraha-
mum appellatum esse Diabolum: Quod idem
dico de Deo, quoniam ipsi se Dei filios afferre-
bant. Huiusmodi calumnijs oppressum fuisse
Servetum video. Persuasum est populo, illum
appellasse Trinitatem Cerberum, id quod fal-
sum est: Credidit enim in Patrem, & in Filium
& in Spiritum sanctum, que Trinitas est: Sed
hæc aliter interpretatus est quam ipsi: Hanc
interpretationem illi in vulgus invidiose ex-
agitarunt, ut putent homines Servetum ali-

quem fuisse Rabelesij aut Dolęti, aut Villanova-
ni similem, qui nullum Deum aut Christum
haberet.

Calvinus 148.

Ipse interea, quanquam nullum resipiscentię
signum dedit, pro suorum tamen dogmatum
defensione ne verbum quidem facere conatus
est. Quid sibi quęso hoc vult, quod jam sub ma-
nu carnificis positus (1) quum æternum Dei fi-
lium invocare pertinaciter renueret, non bre-
viter saltem (quod liberum erat) excusaverit?
Quisnam mortę hanc martyris esse dicet? Doc-
trinam pro qua certandum erat, non modo (2)
omni patrocinio destitutam relinquere, sed vo-
luntario silentio tenere suppressam? Nemo e-
nim a loquendi ipsum libertate prohibuit.

Vaticanus.

Eadem possent de Christo dici: Non ego Ser-
vetum similem esse dico Christo: Sed dico fi-
mitem hic esse Calumniam, Nam Christus sub
manu carnificis disputare noluit. Ego palam
locutus sum mundo inquit. Quid disputaret
Ioban. 18
20. Servetus, cum carnifex esset antegressę disputa-
tionis conclusor ardens? Aut persuadere po-
tuisset ei populo, qui eum pœne pro Diabolo
habebant? Mihi vero videtur prudenter tacuif-
se. Eterni Dei filium in medijs etiam flammis
invocavit. Negabat enim dici filium æternum:
Nota. quoniam filij appellatio tribuitur ei a nativita-
te, qua natus est ex virgine: Antea fuisse non fi-
lium, Sed sermonem. Quod si hic erravit, hec-
cinę justa causa fuit cur occideretur? Imo eam
de-

defendit sanguine suo, quoniam verbis nihil profecerat. 3. Loqui enim supervacaneum est, ubi vires geritur: Silent enim Leges & oris prudentia inter arma.

Calvinus. 149.

Vnde, quod paulo ante attigi, liquere arbitror, quandiu impune se ludere putavit, plus satis fuisse audacem; Vbi autem soluta est justa merces, desperatione concidisse.

Vaticanus.

Imo quandiu verbis & rationibus Locum fore putavit, locutus est: Vbi autem pulsa est e modio sapientia, & vi rem geri videt, desperavit de illis oratione persuadendis: At de Dei misericordia non desperavit, nisi forte desperantis vox est illa, qua jam ore clamabat: *Iesu fili Dei aeterni miserere mei.*

Sequitur jam in Libro Calvinii descriptio dogmatum Serveti, & longa illa, cum alijs de rebus, tum potissimum de Trinitate altercatio, de qua ego multis de causis nihil loquor. Primum quod res est ardua & difficilis, de qua antiqui multum digladiantes (sic enim illos exagittavit haec quaestio, quomodo nostros quaestio de Coena) nec inter se, nec singuli etiam secum ubique consenserunt, qua de re scripsit ipse Calvinus in Instit. Cap. 6. Sect. 24. Vbi Hilarius foelices Galliae episcopos praedicat, quod aliam nec excudissent, nec recepissent, nec omnino cognovissent confessionem, quam veterem il-

lam

iam & simplicissimam, quæ ab ætate Apostolorum apud omnes Ecclesias recepta fuerat. Itaque malo cum illis Galliæ Episcopis foelix esse, quam hujus rei majestatem curiosius scrutando opprimi ejus splendore. Calvinique quidem Disputatio ejusmodi est, ut ego eam legens multum laborem, nec tamen intelligam: Rursum deposito de manibus Libro, jam nesciam quid dicat. Si alij acutiore sunt ingenio, ita ut eum intelligant, utantur sane suo ingenio, & an Servetus erraverit, judicent qui intelligunt: modo ne putent occidi debuisse propter errores.

Altera causa est, cur hac de re disputare non sim, quod Serveti Libros, ex quibus ejus mens penitus perspici possit, non habeo. Nam ex multis quibusdam locis, quos ex ejus Libris Calvinus accusatorie deprompsit, scire quid senserit non facile possim, non magis quam ex Iudeorum Libris, quid Christus docuerit. Facile est, cum amputaveris brachium ex corpore, expugnare brachium. Ita facile est, combusto libro, detorquere & agitare aliquem sumptum ex eo locum. Prodeat liber Serveti, videamus quid dixerit: & quæ mala esse cognoverimus, rejiciemus: alioquin accusatori non credemus. Accidit eo quod cum hæc scriberem, narravit mihi quidam meus amicus, incidisse se in juvenem Gallum, qui dixerit se hanc Serveti cum Calvino altercationem Genevæ, cum imprimenda foret, magna ex parte descripsisse: Sed non fideliter impressam esse, quin multa mutata esse,

An ita sit, ille juvenis viderit: mihi interest

rea de Calvini fide dubitare non est nefas; Au-
get meam hanc dubitationem locus quidam
in Serveti responsis, pag 100. Vbi sic Calvi-
num alloquitur: Nega te homicidam, &
actis probabo. Quem locum legit quidam
scriptum Serveti manu, & mihi, antequam
scripsit Calvinus librum hunc, dixit scriptum
fuisse in hanc sententiam: *Negas te esse homi-*
cidam, sed id actis aut re probabis: nam si qua po-
teris interficies, atque re ostendes, te esse homici-
dam. Et certe probabilius est ita scripsisse Ser-
vetum: quid enim sibi vellet, si scriberet, &
actis probabo? Non enim probavit Servetus
moriendo, sed Calvinus interficiendo.

Vtcunque est, ego disputationem prætermi-
to, ad Servetum venio, quem scribit Calvinus
provocasse ad alias ecclesias, quod an ipse
sponte sua fecerit, an ab aliquo emissario, qui
se ei benevolum fingeret, impulsus, an quia
de Genevensium equitate desperans, spem
dubiam, quam nullam tentare mallet, aut eti-
am ob has omnes causas, Nescio. Hoc scio,
Calvini morem esse hunc, ut soleat huiusmo-
di controversias ad amicos suos deferre, &
adversarios interrogare, an illorum iudicio
stare velint. Habet enim Neoconi Farellum,
& Lausaniæ Viretum: Habet & in cæteris
Ecclesijs precipuis, de quorum mutua opera
non dubitat, ad quos provocare perinde est,
ac si ad Calvinum ipsum provoces. Igitur
cum ille ad ecclesias illas provocasset, scrip-
sit Senatus Genevensis ad quatuor Ecclesia-
rum Pastores, videlicet Tigurine, Bernen-
sis, Basileensis, & Schaffusianæ, qui quo-
modo

modo responderint, sic scribit Calvinus.

Calvinus. 150.

Cordate responderunt: Totum Librum detestabile esse Monstrum, & innumeris erroribus esse conflatum. Denique omnes vno consensu, & quasi vno ore, pronunciarunt, non minus sincere, quam Iustæ reprehensos a nobis fuisse errores, quorum causa clamabat Servetus sibi plusquam atrocem fieri injuriam. Itaque supervacuum fore putavi, singula responsa ordine recensere. Tantum ut sciretur nihil amplificandi causa a me hic fuisse dictum Tigurivꝛ ecclesiæ epistolam tanquam specimen proponere libuit, quæ adeo nihil ab alijs diversum continet, vt inspecta liquidam omnium fidem factura sit.

Vaticanus.

Ostendit Calvinus ab illis vno consensu vniuersam Serveti doctrinam fuisse damnatam, & eos quasi vno ore eadem scripsisse, id quod tibi Lector, animadvertendum est: Pertinet enim ad id, quod mox dicturi sumus. Deinde Tigurinorum epistolam vice omnium ponit, in qua illi Servetum vt hæreticum & blasphemum damnant: Deinde Genevensi Senatui de eo interficiendo callide consilium dant his verbis.

Tigurini. 151.

Multa ergo fide, ac diligentia contra hunc opus esse judicamus, præsertim cum ecclesiæ nostræ apud exteros male audiant, quasi Hæreticæ sint, & Hereticis favcant.

Vatica-

Vaticanus.

Exteros vocant Papistas, apud quos male audire nolunt. Atqui Papam habent pro heretico, vel potius pro Antichristo: itaque volunt ab Antichristo inire gratiam, & apud eum bene audire. En Christianos.

Tigurini. 152.

Obtulit vero in presentia sancta Dei providentia occasionem a epurgandi vos, simul ac nos a prava mali hujus suspicione, si videlicet vigilantes fueritis, Diligenterque caveritis, ne veneni hujus contagio per hunc serpat latius. Id quod facturos vos nihil dubitamus.

Vaticanus.

Si hominibus placerem Christi servus non essem, inquit Paulus, Isti ut Papistis (quos pro Antechristianis ducunt) placeant, consulunt, Genevensibus vt hominem interficiant. Ita sanguine Serveti repurgentur. Neque tamen illi vero dicunt: Interficite, sed malitiosa circum locutione id ita innuunt, ut tantundem ita consequatur, & interea excusare se possent, si accusenter. Sed quis non intelligit eos Genevensibus consulere, vt sic, aut etiam asperius tractent Servetum, quam ipsi tractarunt Anabaptistas? quorum cum magnum numerum propter iteratum Baptismum occiderint, quis dubitat, quin de Serveto etiam graviora statuunt? Cum in eo & illud idem, & alia insuper & multa & maiora damnant. Itaque non fuit difficile Genevensibus, praesertim interprete Magistro Calvino,
corum

Gal. 1. 10

Ecc. 6.

Iob. 11.

23.

eorum mentem percipere. O sanguinarium & Pharisaicum consilium. Christus ut dedecus mortemque nostram deleteret, seipsum ad Dedecus & mortem obtulit. Isti dedecus, quo apud Papistas laborant, sanguine alieno purgare voluerunt. Væ vobis homicidæ hypocritæ: Si vultis istud dedecus abolere, interficite vos ipsos, quos illi (ut vos ipsi scripsistis) hereticos esse iudicant. Væ vobis, cum de vobis benedicunt homines, sic enim faciebant falsis prophetis maiores eorum. Væ vobis, qui illius consilium imitati estis, qui dixit, prestare ut unus homo moreretur, ne toto gens periret. Sic vos Servetum occidi voluistis, ne vos deinceps apud Papistas male audiretis. Ite, & cum Papa vestro societatem coite, neve amplius cruentam istam dissimulate concordiam.

Tigurini. 153.

Dominus Iesus Christus conferat pietati vestre sapientiam, & fortitudinem, viam, rationem & modum iustum faciendi voluntatem eius, ad gloriam nominis ipsius, & ad fidei sinceræ, Ecclesiæque conservationem.

Vaticanus.

Iesus est Servator, qui venit ad servandum, non perdendum. Eius Sapientia est, ægrotis sapienter mederi, non eos occidere. Via est, crucem ferre, non alias cruce occidere. Ratio & modus iustus faciendi voluntatem eius, est Zyzania usque ad messem relinquere, non evellere. Gloria est nominis eius, eius clementiam & præcepta imitari, non hominem occidere. Fidei & Ecclesiæ conservatio est, Christum per fidem sub cruce sequi, & veritatem non ferro, sed

sed armis a Paulo præscriptis tueri. Tolle eis
ferrum; Non magis stabunt, quam vitis sine
stamine.

Tigurini. 154.

Vestre amplitudini dediti Pastores
& Lectores ministri Ecclesie Tigurinae.

Vaticanus.

Si hæc Tigurinorum epistola nihil ab alijs di-
versum continet, (quemadmodum scripsit Cal-
vinus) intelligendum est, etiam aliarum Eccle-
siarum Pastores & Ministros eadem & scripsisse
& consuluisse: Atque hanc opinionem tacite
relinquit in animis Lectorum, sed id ita astute
facit, ut tamen negare possit, si accusetur.
Propterea quod dicunt Pastores & Lectores, in-
telligendum videtur de omnibus, cum dixerit
Calvinus, uno omnes consensu scripsisse. Sic igi-
tur cogitemus, omnium illarum ecclesiarum Pa-
stres & Lectores eadem scripsisse, quæ Tiguri-
ni. Atqui hanc illorum concordiam admiremur,
qui in hominis necem concorditer conspirave-
rint, cum sint in alijs tam Discordes.

Cætera quæ deinde contra Servetum disputat
Calvinus omitto, quando Serveti libros non ha-
beo. Nam de ejus Doctrina ex accusatoris Li-
bris non melius judicari potest, quam de Evan-
gelij ex scriptis Iudeorum. Facile est enim
inimico cuiusvis libri locos torquere & in invi-
diam trahere. Vulgatum est illud: Audi alteram
partem. Itaque de Serveti doctrina iudicium
suspendim⁹, donec ejus libri prodeant, si quando
forte prodituri sunt. Et enim ij sumus, qui nec er-
rores ejus defendere, nec aliorum in eum accu-
sationibus temere credere velimus.

M

Cæterum

Luc. 10.

Cæterum ut tandem absolvam, non ego in hoc scripto id ago, ut bonis pastoribus auctoritatem detraham, quin ipsemet & bonos pastores in tanto pretio habeo, ut si quis eijs non obediat, eum salvum fieri non posse putem. Bonos Pastores voco eos, qui Christum Pastorem summum imitantur, quibus Christus ipse, dum eos mittit, ita dicit: Qui vos audit, me audit.

ij animã suam ponunt pro Ovibus suis, & toti in eo sunt, ut servent, non ut perdant, ijs obediendum esse dico, sicut ipsimet Christo. Sed malis Pastoribus & sanguinarijs qui oves non pascunt, sed ovium carne se ipsos pascēt, & sanguinem sitiunt, ijs inquam, saltem in sanguine fundendo obediendum

esse

nego. Precor Dominum messis, ut mittat operarios in vineam suam, Amen.

FINIS.

Cum

Cum Michael Servetus curaret libros suos de Trinitate imprimi Viennæ, fuit quidam Lugdunensis Genevæ habitans, qui literas scripsit ad quendam Lugdunensem amicum suum Lugduni habitantem, in quibus literis inter cetera scribebat talia.

Nos non fovemus Hæreticos cum vos patiamini apud vos Michaellem Servetum hominem maxime Hæreticum, qui facit imprimi libros plenos errorum, & is est nunc Viennæ in tali domo, &c. Has literas qui viderunt putant scriptas fuisse a Calvino, ob stylum similem; Nec tantam Lugdunensis illius eloquentiam, ut potuerit tam diserte scribere. Ipse quidem Lugdunensis dixit a se fuisse factas; Fuerunt autem de industria ita missæ (sicut nobis narrarunt qui ipsi has literas viderunt) ut venirent in manus Magistratus, atque adeo ipsius Cardinalis Turony. Sunt qui dicunt Calvinum ipsum scripsisse ipsi Cardinali in hanc sententiam. Si tam religionis studiosus esses, quam te esse simulas, non patereris Servetum qui est apud vos &c. utcunque se res habeat, ijs literis lectis Servet⁹ captus est, Viennæ, nec non impressor eius libri. Postea cum ex vinculis clam elapsus esset, venit Genevam, & eodem die videlicet Dominico, audivit concionem post prandium. Ibi cum ante inceptam concionem sederet una cum alijs, agnitus est a quibusdam, qui id continuo Calvino nunciatum iherunt: Calvinus è vestigio ad Magistratum reum detulit, aut de ferendum, curavit, ut Servetum propter hæresim in vincula petant. Magistrat⁹ respondit non posse capi hominem

M ij

in

In libera Civitate, nisi aliquis esset accusator,
qui una cum reo sese offerret ad vincula &c.
Calvinus famulum suum submisit, qui se accu-
satores daret. Is famulus fuit aliquando co-
quus, nobilis cuiusdam nomine Falesij, quem
Falesium Calvinus aliquando tanti fecit ob re-
ligionem, ut eum in quadam Epistola summo-
pere laudaverit. Sed postea cum favere vide-
batur Falesius cuidam medico nomine Hye-
ronimo (qui in vinculis tenebatur propter cau-
sam predestinationis, quoniam de re dissensisset)
in publica congregatione a Calvino iudicatus
est hæreticus. Ab eodem Calvino mittitur ibi
famulus, qui sese accusatorem dedit: & Servetus
è concione vocatus, & nomen suum con-
fessus, conjectus est in carcerem, nec non ipse fa-
mulus Calvini, qui paulo post datis fide iusto-
ribus liberatus est. Servetus in vinculis sic ha-
bitus est, ut cum convenire nemo (nisi magna
authoritate præditus) posset, nisi qui Calvini a-
micus esset. Capto Serveto missus est nuncius
a Magistratu Viennam, qui referret sententiam
ab ipsis Viennensibus contra Servetum latam,
cui nuncio Viennenses eam dederunt, & illud
adjecerunt; Servetum, iudicio summi Gæne-
vensium concionatoris venisse in manus Vien-
nensium. Relata hæc Sententia missus est nun-
cius ad Helveticas Ecclesias, Barnam, Tigurum,
Schaffhuysiam, & Basileam, una cum libro Ser-
veti, & accusatione concionatorum, & literis
Magistratus Gænevensis ad ministros illarum
ecclesiarum, aut ad Magistratus ad corrogan-
das earum super Serveto Sententias.

Interea missus est ad Francofordiam quidam
Tho-

Thomas, famulus Roberti Stephani qui libros Serveti, qui illic ad nundinas prolati fuerunt combussit ne distraherentur. Nuncius ille a cōcionatoribus illarum Ecclesiarum retulit literas, in quibus damnabatur Servetus, tanquam Hæreticus. Itaque statim convocatus est Magistrat^{us} Genevensis super Serveti negotio. Amedeus Porrius militiæ Dux, & idem primus tum Consul vrbis, cum videret animos Senatorum inclinatos in necem hominis, noluit adesse in iudicio, negavitque se participem fore eius sanguinis. Idem fecerunt quidam alij, reliqui alij aliter damnarunt, nonnulli ad exilium, alij ad perpetuos carceres, pars maior ad ignes, nisi recantare vellet.

Cellarum etiam eius vrbis summum Professore Theologiæ, affirmant nuncquam nec in Serveti, nec in ullius Hæretici mortem consensisse: Idemque putant de quibusdam eius vrbis Ministris inferioribus, qui ad dicendam de Serveto Sententiam, propterea non fuerunt vocati. Ita ductus est ad tribunal, & ibi damnatus ut combureretur, & in cineres redigere-
tur. Hanc Sententiam ubi audivit, postulat supplex a Magistratu ut liceret perire gladio, ne se ad desperationem magnitudine cruciatus adigerent, atque ita animam suam perderet: se si quid peccaverit peccasse ignorantia, animo quidem & voluntate ita constitutam fuisse, ut promovere gloriam Dei voluerit, quas eius preces Farellus Magistratui apertius exposuit. Sed Magistrat^{us} a Serveto exoratus non est, ita ductus est Servetus subinde clamans. *O Deus serva animam meam: O Iesu fili Dei æterni miserere mei. Ut ven-*

tum est ad supplicij locum procubuit supplica-
bundus, jacuitque aliquandiu pronus, Farello
populum ita alloquente: Videtis quantas vires
habeat Sathan, cum aliquem possidet, hic homo
est doctus imprimis, & fortasse se recte facere pu-
tavit, sed nunc possidetur a Diabolo, quod idem
vobis accidere posset. Interea vbi surrexit Ser-
vetus, eum hortabatur Farello^o vt diceret aliquid.
Ille gemens & suspirans clamabat: *O Deus, O
Deus*: cum Farello an nihil aliud haberet quod
diceret, respondit, quid aliud possum loqui quã
de *Deo*? Farello monente, ut si vxorem, aut libe-
ros haberet, & testamentũ condere vellet, adesse
tum notarium publicum, Ille nihil respondit, Ita
ductus est ad struem lignorum, erant autem fas-
ciculi querni virides, adhuc frondosi, admixtis
lignis taleis. Impositus est Seruetus trunco ad
terram posito, pedibus ad terram pertingenti-
bus. Capiti imposita est vel straminea vel fron-
dea, & ea sulphure conspersa: Corpus palo alli-
gatum ferrea catena, collum autem fune crasso
quatriplici aut quintriplici laxo, liber femori
alligatus: Ipse carnificem oravit ne se diu tor-
queret. Interea carnifex ignem in ejus conspec-
tum, & deinde in orbem admovit, homo viso
igne ita horrendum exclamavit, vt vniversum
populum perterrefecerit. Cum diu langueret,
fuerunt ex populo qui fasciculos confertim con-
jecerunt, ipsa horrenda voce clamans: *Iesu fili
Dei aeterni miserere mei*: post dimidiã circiter
horã cruciatum expiravit. Sunt qui affirmant
Calvinum cum vidisset ad supplicium duci Ser-
vetum subrisisse, vultu sub sinu vestis leviter
dejecto. Hęc res multos pios turbavit, atque
scan-

scandalum scandolorum peperit, quod vix nunquam obliterare videretur; multa enim in eo facto pij reprehendunt crimina. Primum quod interfectus est Genevæ homo propter religionem, negant enim quenquam propter religionem debere interfici: & cum citatur vetus Testamentum de interficiendis falsis Prophetis, citant novum de non extirpandis zizanys ante messem. Quod si Helveticas Ecclesias consensisse in mortem Serveti dicit; Respondent eas non potuisse esse iudices cum essent reæ. Nam eas, vna cum Genevensi reprehendebat Servetus. Deinde mirantur Calvinum cum eis Ecclesijs in alterius mortem conspirasse, quarum doctrinam alias damnavit. Nam in Libello gallico de coena damnat aperte Zwinglium, Oecolampadium, vna cum Luthero eosque errasse dicit. Quod si in Coena errarunt, possunt & in persecutione errare. Alterum est quod Calvinus opera interfectus est, nam hic ut inimicum suum posset opprimere, subornavit accusatorem ex culina sua, hominem Serveti, & Servetanarum quæstionum ignarissimum, hoc vero tam longè a Christi natura abesse ajunt, quam abest a cælo tellus, venit enim Christus non ut perderet, sed ut servaret. Tertium est quod tam crudeliter interfectus sit, cum tamen supplex gladium petierit, Hęc crudelitas inaudita suspicionem gignere posset, quasi Genevenses velint ingratiã redire cum Papa, & facto ostendere, se ab ipso non abhorrere, quamvis verbis in eum debachentur. Quartum quod ad interficiendum eum conspirarunt Evangelici, cum Papistis, vnde fuit qui putant sic inter eos coire amicitiam, quomodo inter Pilatum, & Herodem coijt,

M. iij

in Christi supplicio. Quintum est quod Ser-
veti Libri cremati sint, id quod (sicut & cætera) vi-
dentur a Papa didicisse. Et quidem si vera est
doctrina Calviniana, de Predestinatione, & Elec-
tione, non fuit quod meruerunt ne quam sedu-
ceret Servetus, si idem electi, seduci non pos-
sunt. At si peccata fiunt necessaria, & cogente
Deo, non poterat Servetus non facere, quod fe-
cit, nec poterant Calviniani non decipi, si futu-
rum, ut decipiantur, nec decipi, si futurum est
ut non decipiantur. Sextum crimen est, quod
mortuus, Servetus insuper publice in concio-
nibus damnatus est, ad æternum supplicium, &
ita damnatus, ut qui sententiam Farellum de-
tonare audiverint, dicunt se toto corpore atque
animo horruisse. Septimum crimen est, quod in
eum jam extinctum, scribere videtur Calvinus,
id quod simile videtur illius facti Iudæorum,
qui mortuo Christo, petierunt a Pilato (Christum
impostorem appellantes) ut ejus corpus custo-
diretur: Sic Calvinum formidare ajunt, ne Ser-
veti corpus, clam tollatur (id ne fieri possit Cal-
vini diligentia prospectum est) sed ne cineres lo-
quantur. Alias, si volebat in eum scribere, debe-
bat eo vivente scribere, ut ei respondendi esset
potestas, quod etiam latroni permittitur.

Combustus est Servetus A^o 1553. die 27. Oct.

Cum principio Evangelium doceret Genevæ
Gulielmus Farellus, & Petrus Viretus, super-
venit ex Gallia Ioannes Calvinus, & a Farello
ascitus, cœpit & ipse docere; Interea oritur dis-
sidium inter concionatores, & cives, quod cives
volebant sibi cœnã administrari pane non fer-
mentato, ut in eo cum Bernensibus conveni-
rent; Concionatores autem fermentato. Erant

~~non~~

tum in Vrbe duę factiones, quarum altera Du-
ce Ioanne Philippo, concionatoribus adverfa-
batur, altera favebat, Duce quodam Balthafa-
re. Cum illa plus valeret, fit Senatus consul-
tum, ut Concionatores urbe eijcerentur, nisi
parerent. Ita eijecti alij alio, Calvinus Argenti-
nam venit, & ibi Theologiam profiteri coepit.
Interea Iohannes Philippus propter homicidi-
um securi feritur; Ita plus valente altera facti-
one, mittuntur Argentinam nuncij, qui Calvi-
num revocent: agro exoratus tandem Gene-
vam redijt, omniumque primum curavit ut res
innovaret. Primum formulam scripsit Baptif-
mi, & Præcum, repudiata ea quæ ibi tum ha-
bebatur; Deinde *novum Catechismum* dedit.
Postea instituta Genevensis Ecclesiæ scripsit, &
ea a Senatu facienda curavit, itaque ita confif-
torium erexit. Concionatores quos ibi inve-
nit, & duos Ludimagistros, singulatim, alios a-
lij de causis eiecit, excepto amico suo Vireto.
Psalmorū cantationes in templis instituit, cer-
tisque dieb⁹ certos Psalmos canendos assigna-
navit. Diem Mercurij dimidia ex parte festū fe-
cit, ut ibi ante meridianam concionem tabernas
aperire non liceat, sub poena pignorationis. Di-
em Natalis Christi fecit profestū, libellos ali-
quot scripsit, quibus in Galliam cæterasque ter-
ras dimissis, multos mortales Genevam pellex-
it, docens, eos sub Papa salva conscientia vivere
non posse. Magistrat⁹ semper coluit, & poten-
tissimorum quorumque amicitijs maxime flu-
duit, his fretus adversarios domuit. Modo in
jus vocando, modo pro suggestu, impunissime
invehendo, Quosdā exilio, alios vinculis mulc-
tavit, multos a se veniam suppliciter petere

M V

coegit.

coëgit. Denique eo processit, ut cum aliqui
murmurassent in eum, nonnulli per Gervasia-
nis (est autem Gervasium altera pars urbis) pos-
tridie erectum fuerit in medio foro patibulum,
in poenā si quis inutire auderet. Quisquis Cal-
vino displicet, sciatisibi pereundum esse, nisi de-
sint Calvino vires. Sed illud pessimum est, quod
Calvinus mendacijs facile credit, nec nullum
diluendis Locum det? Qui eum offendit is im-
pius, is atheus, is Epicureus appellatur. Qui ab
eo ulla in re dissidet, is Hæreticus est, & ita de-
nigratur, ut si quis cum eo colloquatur Chris-
tianus non sit. Qui illuc confluunt, Galli im-
primis docentur abhorrere ab Hæreticis, Hoc
est inimicis Calvini: Cuiusmodi sunt Falesius,
Hieronimus Medicus, Andreas Zebedeus, Ma-
randus, Marcolfus, Castalio, Cælius, & ceteri:
Cum his hominibus colloqui peccatū est mor-
tale. Atque hæc omnia fiunt, sub Christi titulo.
Cæterum est homo laboriosus, acuti ingenij,
(nisi sæpe odio, aut amore sui cæcetur) me-
moriam tenaci strenu⁹, irrequiet⁹, qui Concio-
natoris, Senatoris, & lectoris, & Scriptoris, mu-
nera unus obeat: Et fere omnibus, omniū præ-
sertim divitum, ac potentū, ac doctorum nego-
tijijs, & contractibus intersit, & omnia agit. Co-
litur maxime a nobilibus, & divitib⁹, & eos vi-
cissim colit, & ita potentiā suam confirmat, adeo
ut sit ipsis etiam Senatoribus formidabilis: cum
pauperibus non multum ei est negoti, quū ple-
rique ei sint ignoti. Hominē ita depingere vo-
lui, ut quoniā ipse sibi vendicat summā sacrarū
litarum cognitionem, & hac re multos deci-
pit: considerēt homines, sit ne credibile, *Deum*

in huiusmodi animam infudisse arcana sua, cum
ea soleat potius humilibus & parvis aperire, &
celare mundi Sapientes.

Nescire multi hodie videntur *Christum* He-
braicé, Græcé, & Latine fuisse crucifixum: an non
videtis hodie quoque, eos solos, solos inquam
eos, qui illarum trium Linguarum cultores sunt,
Authores esse persecutionum?

Admonitio ad Lectorem

Cum sectione 22, & 31, Libelli huius dictum,
& demonstratum sit, compluribus in locis a Cal-
vino ipso damnatam, ac rejectam consuetudi-
nem gladio coercendi Hæreticos, & doctrinas
hominum examini cuiusvis subtrahendi, non
abs re fore iudicavi, si præter ea quæ illis locis
a Castellione adducta sunt, nonnulla alia ex
eiusdem Calvinii Scriptis testimonia, hoc loco
subjungerem: quo facilius æquus Lector per-
spiciat, non semel atque iterum, sed sæpe & con-
stanter, vi veritatis adactum, ea improbasse, quæ
postea proprii commodi & honoris causa pro-
bare & propugnare studuit.

Adjecimus eadem opera theses quasdam The-
ologicas, desumptas ex disputatione quadam de
Homicidio legitimo, ad explicationem Sexti
precepti Legis, typis vulgatam, atque ad dis-
putandum propositam Theologiae Studiosis,
& S. ministery candidatis in Collegio Theo-
logico, quod est Lugduni Batavorum Anno
1602: quæ cum Breviarium quoddam sint, pro-
lixæ Disputationis. The: Bezae de puniendis a
Magistratu hæreticis, satis luculenter ostendunt,
quam satagant quidam, ista opinionum mon-
stra in Ecclesias hæc invehere, cum eam Illust.

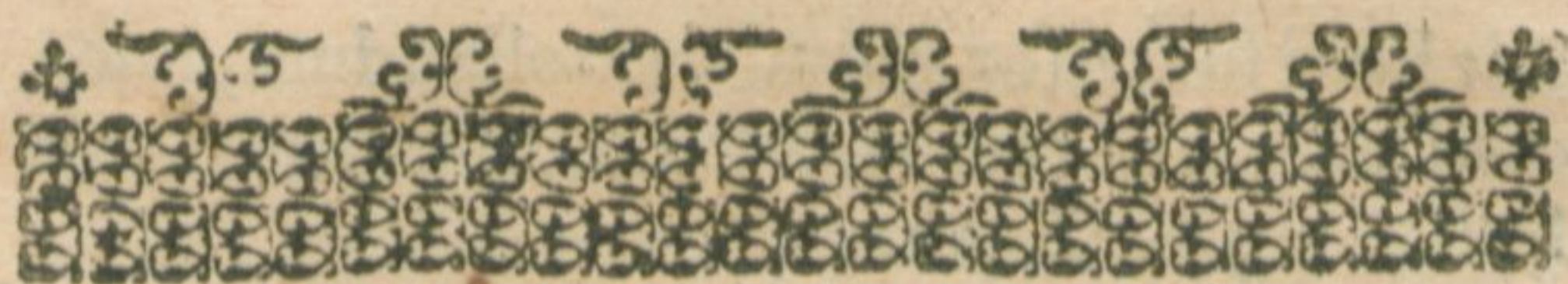
D. D.

D. D. Ordinum Hollandiæ alumnis, qui ad Ec-
clesiæ ministerium præparantur, in Gymnasys
publicis, non voce modo, sed editis etiam The-
sibus instillare non dubitarint.

Denique mantisq̃ veluti loco addidimus, Pau-
cula ex annotationibus Seb: Castellionis in no-
vum Testamentum, ejusdemque in suam vtrius-
que Testamenti translationem, ad Regem An-
glię præfationem: cum & illa huc face-
re viderentur. Tu benigne Lector,
si quid nosti rectius istis,
candidus impartì,
si non, his utere
mecum.

Loca

Loca quædam ex scriptis Io-
hannis Calvini desumpta.

I

Nos operam demus, & quantum possumus
laboremus, ut vas aureum vel argenteum simus.
Cæterum fictilia vasa confringere, solius Do-
mini est, cui & virga ferrea data est: Nec quis-
quam sibi quod proprium est soli filio, vendi-
cet, ut ad aream ventilandam, & purgandam
paleam sufficiat, zizaniaque omnia humano ju-
dicio segreganda. Superba est ista obstinatio, &
sacrilega præsumptio quam sibi furor pravus
assumit. Instit: viij, sect. 20. Idem Cijpr: Epist:
Lib: iij. Ex. iij. pag: 77.

II

Istæc vero quam diximus, Ecclesiæ potestas
si cum ea conferatur, qua se aliquot jam seculis,
in populo Dei venditarunt spirituales tyranni,
qui Episcopos se, & religionis Præsules falso
vocarunt: nihilo melior erit consensus, quam
Christo cum Belial.

Neque hic mihi propositum est exponere,
qualiter & quam indignis modis suam tyran-
nidem exercuerint. Tantum referam Doctri-
nam, quam scriptis primum, deinde ferro &
igni hodie tuentur. Instit: viij. sect. 146.

III

Erit vicarius Christi, qui furiosis conati-
bus Evangelium persequendo, Antichristum
se palam profitetur.

Erit

Erit Petri successor, qui ad demoliendum, quic-
quid ædificavit Petrus, ferro & igni grassatur?
Instit: viij. Sect. 129.

IIII.

Pellitur e medio sapientia dum vi res geritur.
Calvinus, Præfa: in Actis Aposto: Ad regem
Daniæ.

V.

Negat enim id Episcopale esse, fidem & Eccle-
siæ jus armistueri. Instit: viij. Sect. 182.

VI.

Quos enim tanto muneri destinavit Domi-
nus, eos prius ijs armis instruit, quæ ad imple-
dum requiruntur, ne inanes atque imparati
veniant: Hæc sunt arma illa Spiritualia, po-
tentia Deo ad munitionum demolitionem:
2. Cor. 10. 4. 5. Quibus consilia demoliantur fidi Dei milites,
& omnem celsitudinem, quæ extollitur adver-
sus cognitionem Dei, & captivam ducant om-
nem cognitionem ad obediendum Christo. En-
summam potestatem, qua Ecclesiæ pastores, quo-
cunque demum nomine vocentur, præditos es-
se convenit. Nempe ut verbo Dei confidenter
omnia audeant: Eius majestati omnem mundi
Virtutem, Gloriam, Sapientiam, Altitudinem
cedere atque obedire cogant: Eius potentia
fulti, omnibus a summo usque ad novissimum
imperent; Christi domum ædificent, Sathanæ
subvertant; Oves pascant, *Lupos interficiant,*
Mori- dociles instituant & exhortentur, rebelles &
atur er- pervicaces arguant, increpent, subigant: Li-
ror: vi- gent ac solvant: Fulgurent denique si opus est,
vat ho- ac fulminent: *Sed omnia in verbo Dei &c.*
mo.

August. viij. Sect: 145.

VII.

VII.

Neque enim consentaneum est, ut qui monitionibus nostris obtemperare noluerint, eos ad Magistratum deferamus. Instit: viij. § 171.

VIII.

Quomiam pro confesso sumunt, vniversale consilium, esse veram Ecclesie imaginem: Hoc principio sumpto, simul absque dubio statuunt regi immediate a spiritu sancto eiusmodi concilia, ideoque errare non posse: cum itaque ipsi (spirituales tyranni) concilia regant imo constituent: revera sibi vendicant, quicquid contendunt debere concilijs.

Fidem igitur nostram suo arbitrio stare volunt, & cadere: vt quicquid ipsi vtramque in partem constituerint, firmum animis nostris statumque sit, ut sive quid probaverint, ipsū nobis nulla dubitatione probari: Sive quid damnaverint, id quoque pro damnato esse oporteat. Interim sua libidine, contemptoque verbo Dei, cudunt dogmata: quibus postea fidem hac ratione haberi postulant. Nec enim Christianum esse, nisi qui in omnia sua dogmata, tam affirmativa, quam negativa, certo consentiat: si non explicita fide, tamen implicita, quia penes Ecclesiam sit, condere novos fidei articulos. Instit. viij. 146.

*Confess.
Catech.*

IX,

Sed hoc quoque ex aduerso operę pretium est videre, quis fuerit olim verus vsus Ecclesiasticę Iurisdictionis, & quantus abusus obrepserit, ut sciamus, quid abrogandū sit, & quid ex antiquitate restituendum, si volumus everso regno Antichristi, verū Christi

ti

ti regnum iterum erigere. Primum hic scopus est, ut scandalis obviā eatur, quod si quid scandalii exortum sit aboleatur.

In usu duo sunt consideranda: Vt a jure gladii prorsus separetur hæc spiritualis potestas: *2. Cor. 5.* Deinde ne unius arbitrio, sed per legitimum confessum administratur. Vtrunque in puriore Ecclesia observatū fuit. Neque enim vel multis, vel carceribus, vel alijs civilibus poenis potestatem suam exercuerunt sancti Episcopi, sed solo Domini verbo, ut decebat vsi sunt. Severissima enim Ecclesie vindicta, & quasi ultimū fulmen, est excommunicatio, quæ non, nisi in necessitate adhibetur. Illa porro nec vim, nec manum desiderat: Sed verbi Dei potētia contenta est. Instit: viij. §. 172.

X.

Quinquam inter Apostolos, & eorum successores, hoc, ut dixi, interest, quod ij fuerunt certi, & authentici spiritus sancti amnueses: & ideo eorum scripta, pro Dei oraculis habenda sunt: Alij autem non aliud habent officij, nisi ut doceant, quod sacris scripturis proditum est ac consignatum.

Confes- sio Catho- ehismus. Constitutum igitur, non esse jam fidelibus re-
liatum, ut novum aliquod dogma excudant, sed simpliciter inhærendum esse doctrinæ, cui Dominus omnes sine exceptione subjecit. Hoc cum dico, non tantum ostendere volo, quid singulis hominibus liceat, sed quid etiam univēse Ecclesie. Quantum ad singulos attinet: Paulus certe Corinthijs ordinatus erat a Domino A-
2. Cor. 1. 53. postolus: fidei tamen eorū se dominari negat. Quis jam dominiū sibi arrogare audeat, quod sibi

sibi non competere testatur Paulus ? Quod si *1. Cor. 14*
hanc docendi licentiam agnovisset, ut quicquid *29.30.*
tradiderit pastor, in eo certam sibi fidem habe-
ri postulet: Nunquam hanc disciplinam tradi-
disset iisdem Corinthijs, ut loquentibus Pro-
phetis duobus, aut tribus, cæteri dijudicarent,
quod si alicui sedenti revelatum esset, primus
taceret. Sic enim nemini perpereit, cuius autho-
ritatem, verbi Dei censuræ non subijceret. At
de universa Ecclesia, dicet quispiam, alia ratio
est: Respondeo: Paulum huic dubitationi alibi
occurrere, cum dicit fidem esse ex auditu: Au- *Rom. 10.*
ditum autem ex verbo Dei. Scilicet, si a solo Dei *17.*
verbo pendet fides, si in illud solum respicit &
recumbit, quis jam totius mundi verbo locus
relinquitur? Neque hic hæsitare poterit, quicū-
que bene noverit quid sit fides. Eam enim fir-
mitudine subnixam esse oportet, qua adversus
Sathanam, & omnes inferorum machinas, to-
tumque mundū invicta & intrepida consistat.
Hanc firmitudinem non nisi in vno Dei verbo
reperiemus. Deinde vniuersalis est ratio, quam
hic respicere convenit: Deum idcirco adimere
hominibus, proferendi novi dogmatis faculta-
tem, ut solus ipse nobis sit in spirituali doctrina
magister: ut solus est verax, qui nec mentiri, nec
fallere potest. Hæc ratio non minus ad totam
ecclesiam quam ad vnumque fideiū, pertinet.

Instit: viij. § : 45. XI.

Vnde sequitur omnes humanas doctrinas suā
immunditiam redolere. Nihil enim purum, ni-
si quod a Deo profectum est: Calv. In Esai:
Comm: 6. 5. XII.

Habent Moysē & Prophetas. Luc. 16. 29. Etsi Lex
& Prophetæ non sufficerent, Deus alia adjumēta

N

non

non denegaret. Hinc agnoscimus, omnia quæ
Dei verbo adduntur, damnanda, & reiicienda
esse. Dominus enim nos omnino a verbo suo
pendere, eoque contentos esse voluit. Si igitur
alijs præbemus aures magnam ipsi injuriam fa-
cimus. Cal: Comt: in Elai: viij. 20. Item Bēsa in
Confess: Chr: fidei. cap: 4. sec: 6.

XIII.

Sed quoniam est nemo, qui non aliqua igno-
rantie nubecula obvolutus sit: aut nullam re-
linquamus Ecclesiam oportet, aut hallucinati-
onem condonemus in ijs rebus, quæ & invio-
lata religionis summa & citra salutis jacturā,
ignorari possint &c. Interim si nitimur emen-
dare quod displicet, facimus id ex officio nos-
tro. Et huc pertinet illud Pauli: Si melius quid
sedenti revelatum fuerit, prior taceat. Vnde
constat, singulis Ecclesie membris manda-
tum, publicæ ædificationis studium, pro men-
sura gratie suæ: modo decenter & secundū or-
dinem. &c, Inst: viij. sect. 13.

XIIII.

Le regne de Sathan ne peut consister, ou vn
chacun a Franchise & liberté, de mettre en a-
vant son opinion, touchant le faict de la religi-
on. A contiuis. lib. vj. fol: 215. L'empeschement
de ceste liberté est satanique. Idem. Lib: vj. fol.
216.

XV.

Donques ce chois est presenté aux pasteurs, s'ils
aiment mieux, par la liberté, souffrir toutes ces
difficultés, & que la vraye cognoissance de-
meure en l'eglise: ou de viure en repos, & ou-
vrir la fenestre a ignorance. Idé. Lib. vj fo: 223.

Ex

Ex disputatione de homicidio legitimo
tjppis vulgata, atque ad disputandum
proposita in Collegio Theologico,
Illustr: D. D. Ordinum Hollan-
dię, & Westphrisię, Anno
M. D. C. II.
Thesis, V.

DE Idololatriis porro, Hæreticis, & Blasphemis
in Deum, major hodie ventilatur quæstio:
Sed tamen quia tam expressè Deus eos è medio
tollì præcepit, quicumque ex Populo Dei alienos
coluerint Deos, vel populum ad falsos Deos se-
duxerint, vel nomen divinum blasphemè usur-
paverint, omnino cum, S. literis, quicquid hu-
mana contra strepat ratio, sentiendum judica-
mus.

VI.

Verum cautio hic diligens adhibenda erit:
Non enim quilibet Idololatra, aut Hæreticus,
aut Blasphemus in Deum, ejusque cultum, ulti-
mo supplicio a Magistratu puniendus est, ut Le-
ges docent, ratio & usus persuadent. Nam qui
his vitijs est inquinatus, is aut occulte & clam,
aut manifeste & palam peccavit. Qui occultè
& privatim, is minimè Magistratui pœnas tene-
tur dare, quoniam de his cognitio pertinet, non
ad Forum (ut loquuntur) humanum, sed ad cele-
stis tribunalis Præsidem, qui solus occultorum
cognitor, eoque & solus Iudex est. Qui manife-
stè verò & publicè, is continuo etiam non plec-
tendus morte, sed vivus (ex arbitrio tamen Ma-
gistratus, pro rei circumstantia castigatus) dimit-

N ij.

tendus

rendus: Nempe si non, 1°. data opera spontè,
sciensque peccaverit. 2°. de hoc crimine antea
fuerit accusatus 3°. monitus, obstinatè scelus
sceleri cumulans, in vijs impijs perrexerit am-
bulare. 4°. Ecclesię pacem turbare fuerit cona-
tus 5°. Alios ad idem factum sollicitaverit.

VII.

Quo autem melius constet, quisnam morte dig-
nus Idololatra. Hæreticus, Blasphemus sit judi-
candus, singulorum definitionem proponem⁹:
deinde qui tales reperiuntur, quales descriptio
exigit, eos occidendos esse, rationibus ex jure
divino, humanoque ex saniorum hominum tes-
timonio petitis probabimus.

VIII.

Capitali supplicio dignus *Idololatra* est, qui
palam, data opera, neglectis admonitionibus,
obstinate ut turbet Ecclesiam, & alios seducat,
vice vnius veri Dei, fictum aliquem habuerit,
aut præter vnum illum, creaturam aliquam, ip-
si quasi socium adjungens coluerit, aut denique
verum quidem Deum solum, sed non legitimo
in sacris literis præscripto modo, honoraverit.
Hæreticus est, qui ab Ecclesia, cuius se membrum
externa professione antea declavarit, seipse se-
parans, errorem fundamentis fidei, & Prophe-
ticæ Apostolicęque doctrinæ in scripturis tra-
ditæ adversantem tuetur, de quo tamen sæpe,
& rite admonitus convictusque ex verbo Dei,
tam publice quam privatim contemptis admo-
nitionibus non vult desistere, nec veritatem in
scriptis Apostolorum & Prophetarum revela-
tā agnoscere: sed potius invicta & pertinaci im-
pietate ei resistens, Ecclesię pacem & concordi-

am lacerare contendit, suæque perfidix ludum
publicæ & privatim aperiens, pestiferi dogma-
tis factionem, & gangrænam scriptis concioni-
busque suis, quantum in se est, vel in ecclesiã
Dei invehere, vel ab alijs invec̃tam fovere.

Blasphemus est qui publicè deliberato animo,
neglectis admonitionibus præfractæ, vel male-
dica lingua, contumeliose de Deo vero, indig-
num quippiam effutit, tum tribuendo ei, quod
ipsi non competit, tum adimendo quod ei pro-
priũ est; tum transferendo in creaturam, quod
est Dei solius; vel factò impio, cultum divinum
verũ impedit, conculcat, aut impedire, & con-
culcare conatur.

X.

Quicumque igitur alicuis horum criminum, eo
quo diximus modo, reus fuerit deprehensus, eũ
a Magistratibus morte puniendum esse, his ra-
tionibus nixi demonstramus. 1. Quia vox Dei
imperavit, quicumque sacrificat Dijs, præterquã
Domino soli excindetur. alibi. Propheta qui
prælumserit loqui verbũ in nomine meo, quod
ut loqueretur ego non præcepi, aut qui loquitur
in nomine alienorum Deorum, morietur talis
Propheta. 2. Rursum, qui maledixerit Deo suo,
feret peccatum suum, qui blasphemaverit nomẽ
Domini morte mulctetur, omnino lapidib⁹ ob-
ruet eum universus cætus, sive indigena fue-
rit sive incola. 3. Quia isti qui illos occiderunt
in S. Scriptura à Deo laudantur. Exemplo
sunt Moses. 4. Asa. 5. Iosias. 6. Iospahat. 7. Eze-
chias. 8. Quin & cum Magistratus officium
non faceret, in delendis falsis Prophetis, Deus
Heroas suo spiritu excitavit, qui officio Princi-

¹ Exod.

32.30.

Deut. 17

3.

² Deut.

18.20.

13.5

³ Levi.

24.14.

Mat. 26.

65.

⁴ Levit

24.16.

⁵ 2. Par.

14.15.

⁶ 2. Reg

23.20.

⁷ 2. Par.

17.17.

⁸ 2. Reg.

18.3.

N ij

pum

2. Reg. pū in oppugnandis ijs fungerentur, ut in His-
 10. 25. toria Iehu^o & Eliæ^o legere est. III. Et ne quis
 1. Reg. calumniatur moris id tantum fuisse in populo
 18. 40. Israelitico sub lege, sed a viris p̄s post adven-
 tum Christi non factitatum, is diligenter Pau-
 1. Tim. li diabolo tradentis Hijmenæum, & Alexan-
 2. 20. drum^o & excēcantis Elymam Magum^o &
 12. Act. Petri occidentis Ananiam & Saphyram^o fac-
 13. 8. tum perpendat. Quod si Petrus tales morte,
 13. Act. 5. Paulus ex cecatione & traditione Sathanæ ius-
 te puniverit (quod omnes p̄i sentiunt, & iure
 credunt) cum tamen ipsis gladius non esset tra-
 ditus: quid de Magistratu dicem^o, qui gladium
 a Deo ad id accepit, ut exorbitantes à lege Dei
 castiget, si aperte factiosos, Ecclesiæ conturba-
 tores, desperatos Apostatos, & publice a Deo
 ad cerebri sui figmenta multos seducentes, non
 puniverit? Etenim quamvis sua poena delere
 non possit animi opinionem, neutiquam tamen
 ferre debet pestilentem, & impiam professio-
 nem.

X.

I V. His adde primitivę Ecclesiæ Principes
 pios: Constantinus non tantum Arrianos, &
 Idololatrias interfici voluit, sed eorundem etiam
 libros cremari, & præfectos qui id facere ne-
 glexissent capite plecti: Idem jusserunt Theo-
 1. Niceph. dosius, Valentinianus, Gratianus, Martinianus,
 Eccles. Honorius, Iustinianus Imperatores^o. V. Quin-
 hist. lib. quod & illi quoque, qui neque verum Deum
 8. cap. 18 cognoverunt, neque de legitimo ipsum colen-
 25. di modo, quidpiam inaudiverunt, solummodo
 2. c. L. 1. instinctu naturæ eos occidendos judicaverunt,
 1. c. 4. 5. qui in publice recepta religione, quidquam im-
 muta-

mutarunt : Testis est nobis mors Theodori Athei, protagoræ Abderitis, & magni Socratis, quem cum Melites accusaret *Asebeias*, his literis actionem concepit *Adikai Sokrates, Hous he polis nomiz est Theoushou nomiz on, hetera de de-* *monia kena eisegoumenos.*³ Athenienses quoque ut judicarent quantopere ad fidei salutem pertinere si Deorū derisores tollerentur; Sanxiverunt ut ei etiam qui cunque aliquem *Asebeias* accusasset, nisi reum peregisset, capitale hoc foret.⁴

1. Laer. in vita Socrat.

4. Pollux Lib: 8.

XI.

VI. Accedit denique ratio, quæ dicitur crimen pro dignitate objecti gravius leviusve esse. Ideoque cum Idololatra, Hæreticus, Blasphemus, quales descripsimus, primario peccant in Deum, objectum præstantissimum: deinde in Ecclesiam cuius pacem turbant, & ipsorum crimen publicum sit, in omnium injuriam factum ut leges adserunt² tum propter objecti dignitatem tum propter gravitatem criminis, minime ipsis parcendū esse ratio persuadet ut temporalis saltem poena corripiat, quem Spiritualis non correxit disciplina³: ne ex neglectu tales puniendi, homines alij qui a natura ad malum sunt proni, eiusdem delictis & impys actibus assuefiant. Nam ubi

1. ff. 45. 4. 19. Lib: 19. § persona.

2. C. L. 1. t. 5. Lib. Manichæos.

3. Dest: Greg. lib 5. 4. 7. Ca. 3. 10.

maior est venia, illis maior pullulat delictorum Copia.

N iiij

Ex

Hif-
quis
pulo
ven-
Pau-
xan-
2 &
3 fac-
orte,
æ juf-
jure
tra-
dium
e Dei
urba-
a Deo
s, non
elere
amen
essio-
ncipes
s, &
etiam
re ne-
Theo-
ianus,
Quin
Deum
colen-
modo
erunt,
m im,
muta-

2. Arg.
126.

Ex annotationibus in se-
cundam ad Corinth.
Cap. 10.

Arma
Christia-
norum.

Arma enim militiæ nostræ non carnalia sunt, sed divini potentia. Pauli militia erat oppugnare & deturbare cogitationes hominum: hoc est, tanta virtute loqui & docere, ut hominum animi rei veritate victi, cogerentur ita cogitare: Vera dicit, & quæ refelli nequeunt. Ad eam spirituales pugnam utebatur telis non carnalibus, sed spiritualibus: ut enim insanus sit, si quis gladium aut missile velit vincere cogitatione, sic insanus sit si quis cogitationem velit vincere gladio. Atqui Christiani præconis virtus posita est in vincenda cogitatione, ex quo consequitur, eum non posse uti nisi ijs telis, quibus vinci possint cogitationes hominum. Exemplum habemus in Nerone: Is Græciâ peragrans, edebat obibatque ipsemet certamina musicæ: si alios musicos vincebat, coronabatur: hoc erat legitimum certamen: sin ab eis vincebatur, curabat ut interficerentur: hoc vero non erat musicum vincere, sed hominem occidere: Qua inepta iniquitate illud consequabatur, ut hominum fida voce, tanquam victor in præsentia laudaretur: & cæteri Musici deinceps data opera male canerent, ne eum offenderent, cogitationes quidem hominū
(quam-

(quamvis princeps esset omnium potentissimus)
non vincebat, quin eum pro insano & illi tunc
haberent, & nos nunc habeamus. At ceteri mu-
fici, qui eum artis peritia superabant, vincebant
non solum aliorum, sed etiam ipsius Neronis
cogitationem, ut ita eius animus, quamvis invi-
tus, loqueretur: hij melius canunt quam ego.
Similiter accidit & in Religione. Disputatur
de multis rebus: si quem verbis vincimus, coro-
namur: & hoc est legitimum certamen: Si quis
a nobis vinci non potest, hæreticus appellatur
& interficitur: Hoc vero non est hæreticum
vincere, sed Hominem occidere: qua inepta
iniquitate illud consequimur, ut in præsentia
ficta hominum voce victores pronunciemur, &
ceteri deinceps minus benedicant quam pos-
sent, ne pereant. Cogitationes quidem Ho-
minum (quamvis potentes simus) non vinci-
mus, quin nos pro insanis, & nunc qui cæci
non sunt, habeant, & postea habituri sint, atque
ita de nobis iudicatur, ut nos nunc de Nerone
& ceteris Christianorum persecutoribus iudi-
camus. Nihil enim tam tectum est, quod non
sit detegendum. Promisit Deus obedientibus
virtutem tantam, ut unus centum, & centum
decem milia fugare possint. Sic pugnavit Pau-
lus qui unus poterat divinis illis suis armis de-
turbare non centum, sed omnium hominum
cogitationes.

At nunc centeni singulos interficimus, &
Christum carnalibus armis defendimus, ut in-
telligatur nos armis carere spiritualibus, &
rursus Redemptorem Christum habere carna-
lem

lem. Si enim Apostoli, qui nobis ecclesiam plan-
taverunt, contenti fuerint armis spiritualibus,
apparet eos, qui carnalia adhibēt, non satis con-
fidere spiritualib⁹: Quibus tamen confiderent,
si ea haberent quippe quę sunt ōnipotentia ut ap-
parebit in adventu Domini, qui Antichristū, id
est Christi hostem summum non alijs armis de-
bellabit, quam spiritu oris sui. Scriptum est:
Exo. 35. Tabernaculum factum esse ex populi donis ul-
tro oblatis, nemine coacto. Quod idem de ec-
clesia intelligendum est, ut patet in Psal: 110.
In quo dicuntur Christi copię esse voluntarię.
Itemque in lege, in qua jubetur, ut timidi disce-
dant, ne in acie cęterorum animos emolliant.
Sic est gerendum bellum Christi militibus
voluntarijs, sed solo Dei verbo coactis:
aliter qui militant, alij quam Christo
militant. Itaque ostendit eventus
moresque nostri, quis sit
fructus coactę
militię.
FINIS.

Ex

Ex annotationibus in primam
Episto: ad Timoth. cap. I.

Mendacibus, perjurijs, & si quid aliud sanæ
Doctrinæ contrarium est. Hic animadver-
te lector, quid sit sana doctrina: Ea est videlicet,
quæ animi morbos, hoc est, vitia sanat, ut si quæ
videas ex mendaci, veracem, ex contumaci o-
bedientem, ex libidinoso castum esse redditum,
non debeas dubitare, quin quæ Doctrina eos
morbos sanaverit, ea sana sit: Nam insana sa-
nare animos non potest, non magis quam insa-
na medicina corpus. Rursum quæ Doctrina a-
nimos eorum, a quibus admittitur, non sanat,
sed aut tales relinquit, quales invenit, aut eti-
am superbiore reddi & dissolutiores, ea quin
insana sit, nemo sanus negabit.

*Sana
Doctrina
Argu. 12
9.*

Ex Libro defensionis Sebast. Castel-
lionis contra Theodorum
Bezam.

Tit: 3, Super Hæretici vocabulo hæc verba
scribit: Quidam, cui dicitur Hæreticus qui cun-
que pertinax est, *Heretikon*, pertinacem con-
vertit; Quem locum ego jam sic correxeram,
Sectarium hominem; Et in margine hæc verba
adscripseram: Vitiosæ sectæ addictum. Ipse
autem quem vocet Hæreticum, peti jubet ex
Act. 5. 17. Vbi Hæreticum definit his verbis:
Hæretic⁹ is dicitur, qui à recepta Ecclesiæ doc-
trina ita aberrat, ut contempto Dei & ipsius ec-
clesiæ judicio in sententia permaneat & Disci-
pulis

Ex

pulis ascitis, ecclesiæ concordiam violet.

Hanc ego definitionem quo minus approbare possim, multæ causæ sunt. Primo, quia cõposita est, cū sit rei simplicis: Complectitur enim primo dissidentem, deinde contumacem, tertio pertinacem, quarto magistrum, quinto factiosum. Ad quas quinque res definiendas totidem adhiberi oporteret definitiones. Deinde quod dicit: a recepta doctrina, rectius (meo iudicio) diceret: a sana doctrina.

Quid enim si ipsa ecclesia hæresim reciperet (id quod & Christi tempore fecerat ecclesia Iudæorum, & utinam postea, nunquam fecisset ecclesia Christianorum) an discordare nefas erit? Tertio, quia tantū magistros constituit hæreticos; Discipulos excludit: Dicit enim: Discipulis ascitis. Quid igitur ipsi discipuli? an non erunt hæretici? Solus ergo Nicolaus erit Hæreticus? Nicolaitæ non item? Iam pertinaciam cur adjungit definitioni suæ, quã in mea prima translatione non immerito repudiat? Potest enim aliquis hæreticus esse, & tamen non pertinax: sicut Paulus ante cognitum Christum hæretic⁹ erat, videlicet Pharisæus, & tamen non permãsit in errore. Possent plura ejus definitionis vitia commemorare: sed ea ex ijs quæ dixi facile est perspicere: quæ quidem gravem ob causam adduxi.

Nam etiam a simili hæretici definitione deduxit disputationem suam in Libello, quem conscripsit, de hæreticis a civili Magistratu puniendis: Ex quo facile est conijcere quam veram

ram

ram esse credendum sit de tanta re eius sententiam, quæ a tam falsa definitione proficiscatur. Ite nunc Principes, & sanguinem secundum ejus Doctrinam fundere properate.

Hæretici definitio vera.

Enimvero hereticus is proprie est, qui est ab aliqua hæresi, hoc est, Secta: diciturque quæ forma Academicus, Peripateticus, Platonius. Sed quemadmodum valetudo pro mala valetudine: & in sacris litteris Gentes pro profanis gentibus (vnde Ethnici nomen ortum est) dicuntur: Ita & hæresis a Paulo pro vitiosa secta ponitur: Vnde hæretici nomen deduxit, quo eum indicavit, qui vitiosam sectam sequitur, siue is sit pertinax, siue non sit: siue admonitus, siue is sit pertinax siue non sit siue admonitus, siue secus: siue Discipulos ascivit, siue est ipsemet discipulus.

*Hæretici
definitio
vera.*

Quod autem hæreticum vitari jubet Paulus, non ob hæresim jubet, sed ob pertinaciam in hæresi: id quod indicat cum dicit: Post vnam aut alteram admonitionem.

Atque hanc ob causam ego principio hereticum transtuleram, pertinacem, magis in Pauli de pertinaci hæretico Sententiam intentus, quam in vim vocabuli, quam discussi postea diligentius.

Iubet igitur Apostolus Paulus, hereticum non evitari, præsertim Tito, hoc est, magistro: sed admoneri potius ac doceri. Quod si postea pertinacem deprehenderit, evitet: sicut & ebriosum, Blasphemum aliosque flagitiosos

solos evitare debet, si admonitionibus non ob-
*Asteca-*temperent. Illud addam quod Paulus Hæreti-
akritos cum illum pertinacem vocat *Astokakriton*,
quid sit. hoc est, a se ipso damnatum, non sic (meo qui-
dem iudicio) accipiendum esse, quasi ille sciens
volensque seipsum damnet, contraque consci-
entiam peccet, ut docent quidam, qui hereti-
cos malitiose ad præfracte peccare dicunt, quam-
vis id negent, ad mortem usque pertinaces. Si
enim ad mortem usque negant, quis id vobis
post mortem ipsorum testari potuit? Num in
Rom. 2. ipsorum corda (quod folium Dei est) penetrastis?
Sed similis mihi videtur hæc locutio illi. Eo ip-
so quo alterum damnas, teipsum condemnas,
hoc est, condemnatione dignum esse ostendis.
Neque enim scientes volentesque seipsums con-
Rom. 14. demnant, qui alios damnant.

Item illud. foelix qui seipsum non damnat,
in eo quod probat, hoc est, qui in eo, cuius
cognitionem habet, quodque approbat, ita se-
gerit, ut nihil committat, quam obrem sit dam-
Act. 13. nandus. Sed illud longe apertissimum: Quia
divinam doctrinam reijcitis, neque vos sempi-
terna vita dignos iudicatis, scitote nos ad gen-
tes converti. Neque enim profecto indignos se
scienter iudicabant Iudæi sempiterna vita; Sed
ita se gerebant, ut se ea indignos in præstarent.
Sic hoc loco Hæreticum illum pertinacem a
Paulo *Astokakriton*, ideo dici arbitror, quia
ea faciat quibus seipsum damnatione dignum
2. Tes. 2. præbeat. Nam profecto erroris sæpe credunt hæ-
retici, deo illis (quia veritatis amore non admi-
serint) tantam vim erroris mittente, ut credant
(inquit) (animadvertatur hoc verbū) mendacio.

De

De filiis carnis & filiis Spiritus.

Quemadmodum tunc is qui secundum
carnem natus erat, persequabatur
eum qui natus erat secundum spiritum:
Ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura?
Ecce Ancillam & Filium eius: Non
enim haeres erit filius Ancillae: cum filio
Liberae. Gallat. 4.

Perpende hæc verba Pauli Lector. Ismael na-
tus secundum carnem, persequabatur Isaa-
cum natum secundum spiritum. Ita & nunc
carnales persequuntur spirituales. Nec aliter fi-
eri potest. Vt enim Isaacus, quia junior, & ideo
infirmior erat, Ismaëlem persequi non poterat:
ita nunc Christiani, quia post Antichristianos
nati & imbecilliores sunt, non possunt, Anti-
christianos persequi: atque hoc ipsum multis a-
lijs exemplis significatum est; Nam neque Abel
Cainum, neque Noa Gigantes, neque Lothus
Sodomitas, neque David Saulem, neque Pro-
phetæ falsos prophetas, neque Christus aut A-
postoli Scribas & Phariseos persequuti sunt,
sed contra. Quod si qui facere potuerunt,
tamen non fecerunt vt David: quem cum Sau-
lus tanquam pulicem aut tanquam perdicem
per montes persequeretur, David nactus eum
semel atque iterum presidio destitutum, po-
tuit interficere, sed noluit. Sic hodie pij sunt
tanque pulex quidam, quem persequuntur im-
pij. Quod si quando accidit, ut impijs nocere
possint, tantum abest vt noceant, vt etiam pro-
sint, & eorum saluti studeant: Hoc enim a suo
Davide didicerunt: sicut illi a Saulo patre suo
els

eis nocere didicerunt, a quibus beneficia acceperunt. Habes hic signa notasque piorū ac impiorum. Impij sunt nobiles, Divites, literati, potentes, derisores, persecutores, crudeles, superbi, celebres & ambitiosi; Sicut Cain⁹, Gygātes, Sodomitæ, Saulus, Magi Ægyptij, falsi prophetae, Scribæ, Pharisei, herodes, Pilatus, Annas, Cayphas, Philosophi. Pij sunt ignobiles, pauperes, imperiti, debiles, derisi, vexati, pacifici, mites, humiles, summissi, obscuri, viles, contempti, infames, quisquiliæ & ramenta mundi, honorisque sui contemptores, & honoris Dei studiosi, qui bonum pro malo reddunt, convitijs appetiti benedicunt; denique agnum Christum per omnes cruces & virtutes sequuntur. Nunc propone tibi, Christiane Lector, talem popellum ob oculos, & cogita, an fieri possit, ut huiusmodi popellus toto orbe, dispersus, impios, hoc est Gygantes & mundi Dominos inter sese conspirantes, persequatur. Quod si fieri non potest (ut certe non potest) noli dubitare, quin qui alios propter fidem persequuntur, sunt Ismaëlitæ, quoniam Ismaëlis naturam imitantur. Sed quid dicit Scriptura? Eijce ancillam & ejus filium; Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio Libere. Quid est ancilla? Est Lex interprete ipso Paulo. Ancillæ filij sunt, qui sub Lege, hoc est, sub Litera esse volunt; & ideo eos, qui sub spiritum volunt vivere, persequuntur, sicut Ismael Isaacum. Itaque ut intelligatur eos esse veros Ismaëlitæ, citant Legis literam, quæ jubet interfici falsos Prophetas; Falsos autem prophetas interpretantur Hæreticos; Hæreticos autem interpretantur eos, qui ab ipsis dissentunt

unt; In quo filij sunt eorum qui dicebant; Nos
Legem habemus, & secundum Legem debet
mori, quia filium Dei se fecit. Vides ut filij Le-
gis persequuntur filios spiritus, & ad eam rem
Legem citant. Sed quid faciat Sara, hoc est Li-
bera, & spiritualis Ecclesia? Non eijcit ipsa fi-
lium ancillæ, hoc est, Literæ servos; Nec Isaa-
cus item eijcit Ismaelem, non enim potest, hoc
est, pij non eijciunt impios: non enim possunt:
sed rogat Sara virum suū, hoc est, Ecclesia De-
um, ut eijciat persecutricem illam Legem sive
literam, & eius filios persecutores, ne sint hære-
des regni cœlestis. Itaque Ecclesiæ non est, eij-
cere impios ab hereditate cœlesti: sed id com-
petit marito Christo, qui eos eijciet virga oris
sui, cum dicet: Ite maledicti in ignem æternū
Hanc sententiam pronunciare non est Saræ, nec
Isaaci, sed Christi. Proinde videant quid agant
qui hæreticos damnant: non enim sic damnari
solent hæretici, vt Latrones: Nam de latronib⁹
sæpe bene sperant etiam ij qui eos suspendunt
& pro eis Deum orant, nec eos ad Gehennam
damnatos putant. Sed qui hæreticos supplicio
afficiunt, judicant eos a Deo prorsus esse re-
jectos & æternis ignibus addictos: Quod dum
judicant, sedent plane in tribunali Christi, &
sententiam illam pronunciant: Ite maledicti
in ignem æternum: Quæ neque ab alio quam
Christo, neque ante diem Iudicij pronunciarī
potest. Nam ideo Iudicij dies appellatur, quod
tunc, non ante judicari poterit, qui sint electi
aut reprobi: Quemadmodum docuit Paulus,
cum dixit: Nolite ante tempus quicquam judi-
care, donec veniat Dominus, qui illustraturus
est

o

est

est occulta tenebrarum, & patefaciet consilia
cordium. Quæ verba dum mecum perpen-
do, nihil habeo quod addam, nisi ut dum agitur
de aliquo damnando tanquam hæretico, hoc
est, sempiternis pœnis addicto, & a Deo in
sempiternum rejecto (tales enim putantur hæ-
retici) admoneam omnes ut septies confide-
rent, quid agant; Et hic eandem sententiam
majoribus Literis (ut cursim legi possit) iterum
adscribam.

Nolite ante tempus quicquam
judicare, donec veniat Do-
minus, qui illustraturus
est occulta tenebra-
rum, & patefa-
ciet consi-
lia cor-
dium. i.
Cor. 4.

Ex

Ex epistola Castalionis ad Nico-
laum blasdikensem.

Quod istuc sic passim scivitur in Anabap-
tistas doleo, & persecutoribus sanam
mentem opto, non quod erroribus faveam A-
nabaptistarum, sed quod & ipsi persecutores
& erroribus non minus, credo, gravibus, & sce-
leribus laborant gravissimis. Et si neutrum es-
set, & cætera abessent, vel hic error, & hoc sce-
lus esset quovis Anabaptistarum errore gra-
vius, quod homines ob religionem interficiunt,
& putent interficiendos. Nam omnino hic per-
secutionis spiritus alienus est a Christi spiritu,
& qui eo impelluntur, cujus sint spiritus nesci-
unt. Et tu, frater, cave, per Deum, te quæso, cave,
ne tu vel imprudens illa te persecutionis socie-
tate contamines. Non ego de sententia tua lo-
quor, quam ab illis persecutionibus abhorre-
mihi persuasum est, sed de eventu, qui vel invi-
to consequitur tuas cum Anabaptistas dispu-
tationes. Audivi enim eos a te, in gratiam prin-
cipis, advocato, refelli. Deinde cum refutati, ta-
men in sententia perstiterint, puniri. Si ita est,
malletem te in ipsis Principum erroribus & pec-
catis castigandis & refellendis occupari, qui-
bus eos scatere tu non ignoras, iisque hoc pri-
mum omnium persuadeas, non esse homines
ob religionem interficiendos. Ita demum li-
ceret nullo Anabaptistarum, non dicam enim
Principum, periculo disputare. Nunc dum, prin-
cipibus illo errore infectis, refellis Anabapti-
stas, idque ab ipsis Principibus advocatus, fit ut

Ex

O ij

quos

quos volens refellis, iisdem nolens noceas, ne-
que ipsis Principibus quicquam prosis. Neque e-
nim redduntur tua profecto de alicuius erroris
disputatione meliores, sed duntaxat in suo in-
justo facto ne quid dicam asperius) confirmati-
ores. Sanctius esset, Deoque acceptius, tuo peri-
culo Principibus refellendis operam dare, quam e-
tuo disputantem miserorum miseriam augetet
Neque vero errores refellendos esse nego, sed
sic esse refellendos non iudico: hæc a me bene-
vole amiceque dici tu non dubitas. Movet me
& illorum miseria, & tuum periculum. Scis quid
sæpe, me audiente, dixeris, *Ne nos inducas in ten-
tationem.* Callidus est Sathan & paulatim tra-
hit quoscunque potest in societatem sanguinis,
a qua nos ita procul abesse debemus, ut a veste
abhorreamus sanguine polluta. Denique ut of-
ficij nostri quid sit sciamus, sic cogitemus; Quid
faceret Iesus si esset hic, & statim responsum in
animis nostris audiemus. De Gallia nil nisi me-
ros furores audivimus. Rotomagum captum esse
fama est, & utrinque cecidisse plurimos, & ex-
pugnata vrbe ita esse servitum in oppidanos, ut
matres, quo hostium manus evitarent, seque su-
osque natos in flumen demergerent. Denique
tota Gallia nihil miserius cogitari potest. Væ
autoribus, væ sanguinarijs & Principum insti-
gatoribus. Hij sunt fructus Doctrinæ de perse-
quendis hæreticis. Amarunt sanguinem, & san-
guinem (ô juste iudex cœlestis) eis dedisti Sed fi-
nem faciam: Nam nihil proficio, tantum Iustis-
simum meum dolorem in fidelissimi optimique
amici sinum effundo. Vale.

Seb.

Sebastianus Castalio Eduardo

Sexto Angliæ Regi clariss:

Salutem.

Cum sacrarum literarum libros, a me in Latinum sermonem conversos, in lucem emitterem, serenissime Rex anglia, suaferunt amici, ut eos tuæ Majestati dedicarem: Idque ut facere vellem, tribus rationibus persuaserunt. Primum quod dicerent, nulli convenientius sacras literas offerri posse, quam ei, cujus regnum asylum esset eis, qui propter sacrarum literarum studium atque defensionem vexarentur. Deinde, quod tu nuper hanc eandem transferendi libros sacros provinciam, hominibus doctis mandavisses, sed unius obitu impeditus fuisses. Postremo, quod præter cæteras disciplinas, atque linguas, etiam Latinitatis, vel in primis (cujus nos hic nonnullam rationem habuimus) studiosus esses, & ad eam rem magistrum eruditum haberes. His causis adductus sum, ut tibi, Regi illustrissimo, ego infimæ conditionis homo, vigilias meas offerre auderem: sperans fore, ut quanto in altiore dignitatis fastigio, te Dei benignitas collocasset, tanto clementius tenues admitteres, amore CHRISTI, qui cum Deo foret equalis, non dubitavit ad infimos se demittere. Quod si placet, & si hanc translationem, Rex, legere non recusas, exponam tibi jam, quod fuerit in hoc negotio meum institutum. Ego operam dedi, ut fidelis, & latina, & perspicua esset hæc translatio, quoad ejus fieri posset: Ne quem deinceps orationis obscuritas, aut horriditas

O iij

ditas

Seb.

ditas, aut etiam interpretationis infidelitas, ab horum librorū lectione revocaret, Sed perspicuitatis & fidelitatis potissimam rationē duximus. Nam quod ad latinitatem attinet, est oratio nihil aliud quam rei quędam quasi vestis, & nos sartores sumus. Res quidem manet eadem, nec orationis elegantia fit melior, nec vilitate deterior: Neque rem vere amat is, quem ab ea cognoscenda retrahit inculta oratio. Quin etiam videmus Evangelij arcana nobis tradita esse verbis impolitis, & è media indoctorum plebe desumptis, ne quid inde hominum eloquentiæ tribueretur. Cæterum quoniam in hoc studio versantem, necesse erat, non solū verba, sed etiam res ipsas (sine quibus verba sepe intelligi non possunt) perpendere: si quid interim animadverti obscuri⁹, non solum quod ad verba, sed etiam quod ad rem pertineret, id conatus sum paucis illustrare. At in verbis quidem declarandis, fui aliquanto confidentior. Verū res ut parcius attingerem, in causa fuit partim præsens transferendi institutū, quod circa verba versatur: Partim, & quidem multo magis, ignorantia mea. Cū enim sint hi libri de rebus divinis scripti, necesse est nos, quanto magis homines sumus, tanto minorum horum intelligentiam habere. Et profecto si verum fateri volumus, est adhuc nostrum seculum in profundis ignorantiaē tenebris demersum: cui⁹ rei certissimum testimoniū sunt tam graves, tam pertinaces, tam perniciosę dissensiones; tam multi, & iidem irriti convent⁹ de hisce controversijs, tantusque numer⁹ quotidie nascentium librorum, & eorum inter sese toto celo dissidentium.

Si enim

Si enim unus Dei spiritus, & vna veritas est: necesse est, in quibus idem spiritus, eademque veritas insit, eos unū esse, idemque sentire spiritualibus in reb⁹: & si nobis clarissime veritatis orta dies esset, nunquam tot obscuras librorum accenderemus lucernas. Atque equidem mihi hujus ignorantie causam querenti, videbatur inventu difficilis. Neque enim tribui hæc literarū & artium ignorationi potest, cū nostro seculo nihil fieri possit eruditius: & tamen tantis studijs, tanta linguarū cognitione, tot artib⁹ per tot ānos, tantū abest ut multū profectū sit, vt Indies in deterius abeant res. Itaque cū attentius hanc rem considerarem, visus sū mihi hujus ignorantie vnam verissimamque causam invenisse, vitiositatē ac impietatem. Itaque dicit Danieli angelus. *Impie agent impij, nec intel-* Dani. 12
ligent vlli impij. Et David contra: *Iova metuen-* 10.
tibus patet eius arcanum. Et Esajas: *P R E M E*,
oraculum, ob signa disciplinam, apud discipulos me- Psal. 25.
os. Quod si *Iova* arcana in his libris occultata 14.
nosse volumus, metuendus nobis, & colendus,
Iova est, eique obediendum, vt decet eius discipulos. *Esai. 8.*
Hæc vera ad divinarum rerum cognitionē 16.
onē via, hæc vna ad hoc divinorum arcanorū sigillum aperiendum clavis est: quam qui habebit, nullam aliam requirit: qui non habebit, frustra cæteras admovebit huic serq̄. Quod si esset in nobis verus Dei amor atque metus, & si tantum studij & operæ in eo ponerem⁹, quantum alij in comparanda pecunia, alij in literis, alij in disciplinis, alij in honore, alij in alia re ponunt, non solum abesset crassa hæc (liceat mihi dicere quæ sentio) crassa hæc, inquam, quæ tenet seculum, ignorantia: Veram etiam tantæ

O iij

esset

esset *Iovæ* cognitionis, hoc est, verè pietatis ple-
na terra, quanta nobis, si sapimus, promissa est.
Atque ita nasceretur illud verè aureum secu-
lum, quo essent omnes divinitus docti: Fieret-
que quod armipotens *Iovæ* pollicitus est his
verbis: **CVDENT** ex ensibus suis vomeres,
& ex spiculis falces; nec gentes aliæ alijs arma
inferent, nec amplius bella discent, degentque
sub suis quisque vitibus ac ficibus, exterrente
nullo, quoniam *Iovæ* armipotentis os loquitur.
Et illud: Versabitur cum agno lupus, accuba-
bitque pardus hœdo, copulatosque vitulum &
leonē & taurum ducet puer parvul⁹, & vacca
vrsusque compascentur, concubantibus eorum
pullis: & leo more boum palea vescetur, & lu-
det super aspidis foramen lactens infans, su-
perque viperæ cavernam deliculus puer ma-
num agitabit. Nusquam male aut nequiter fiet
in meo sacro monte: Quoniam tantæ erit *Iovæ*
cognitionis plena terra, quantis operitur aquis
mare. Item illud ad Hierosolijmam, hoc est, ad
Christianorum Rempub: dictum: **ADTE** sese
recipient humiliter homines, qui te afflixerint,
& tuorū pedum vestigia venerabuntur omnes
tui conviciatores: teque *Iovæ* urbem, Sionem
Augusti Israelitarum appellabūt. Pro eo quod
deserta, invisa & inaccessa fueris, efficiam ex te
sublimitatem æternam, voluptatem perennem;
adeo ut ceterarum gentium lac, regumque su-
gas vbera, sciesque me *Iovam* esse servatorem,
vindicemque tuum, Iacobeorum numen. Pro
ære inducam aurum, pro ferro inducam argen-
tū, pro lignis æs: efficiamque ut pro tui admi-
nistracione sit pax, & pro Magistratibus justitia.

N. J. I.

Mich. 4.3

Isa. 11.6

Isa. 60.5

Non jam crudelitas in tua terra, non vastitas
aut calamitas in tuis finibus audietur: Tuos-
que muros salutem, & portas laudem appella-
bis. Non amplius tibi Sol interdiu lumen præ-
bebit, neque Luna splendor illucebit: Sed erit,
tibi Iova lux æterna, Deusque tuus decóri. Non
occumbet amplius tuus Sol tuave luna occidet;
Nam Iova tibi lux erit æterna, finita tui lætus
die. Tuus autem populus, iusti omnes, semper
terram possidebunt, à me fata stirps, manuum
mearum opus, quod mihi sit honestamento. Mi-
nimus in ille, minutissimus in populosam gentē
excreset: Id quod ego Iova suo tempore ac-
celerabo. Item illud: A C C E R S A M vos ex
gentibus, & ex omnibus collectos terris, addu-
cam in vestram patriam: Puraque conspersos
Lijmpha, ut ab omnibus vestris foeditatibus
purgemini, ab omnib⁹ vestris vos expiabo ster-
coris divis: Vobisque & cor novum, & spiri-
tum novum in pectora dabo: Et exempto de
corporibus vestris Lapideo corde, vobis carne-
um cor dabo: & dato in corpora vestra meo
spiritu, faciã vt institutis meis pareatis, measque
sententias conservetis: Quo faciendo, manebi-
tis in terra, quam ego dedi maioribus vestris:
& vos mihi popul⁹, & ego vobis Deus ero, vos-
que ab omnib⁹ vestris impuritatis vindicabo.

Hæc est in his multique alijs locis, & maxi-
me in Apocalijpsi, promissa Christianis foelici-
tas, o Rex, & perfecta Dei cognitio, ac obedien-
tia: Quam equidem quo magis coluendis sa-
cris libris considero, eo minus hæctenus præsti-
tam video, utcunque illa oracula intelligas.

Sed existunt ignavę diffidentiũ voces, qui pro

Q V

insano

Ex ec. 36

24.

Apoc. 22

Esai. 52.
1.

insano habent, si quis audeat sperare & confi-
dere meliora nostris : Quasi vero Deus sit, vel
decurtata manus, vel auris obtusa : Aut, quasi
ideo desperandum sit, quia nunquam ita fuit :
Ac non potius ideo sperandū sit, quia non fuit :
& is promisit, qui neque mentitur unquam, &
potest etiam mortuis vitam reddere. Equidem
aut hæc futura esse fatendum est, aut jam fuis-
se, aut Deus accusandus mendacij. Quod si quis
fuisse dicet, quæram ex eo, quando fuerint. Si
dicet, Apostolorum tempore: Quæram, cur non
vndiquaque perfecta fuerit, & tamen cito exole-
verit Dei cognitio, ac pietas, quæ & æterna, &
marinis vndis abundantior fuerat promissa. Sin
dicet, Nostro tempore : Mirabimur hanc pa-
cem, quæ ex vomeribus falcibusque nostris cu-
dat enses, & supellectilem domosque conver-
tat in bombardas, & propugnacula. Sed est, cre-
do, hæc pax in literarum proceribus, & populi
Magistris. Vnde igitur linguarum & clamorū
longe nocentiora bella, quam ferri ? Vnde tot
tam graves controversiæ, quæ neque tot jam se-
culis, tot disputationibus componi potuerunt,
& fere in sanguinem imbecilliorū erumpunt ?
Dum nemo est, qui de suo iudicio dubitet: Ne-
mo est, qui non alios damnet. Invidemus, ma-
ledicimus : Non solum malum malo, sed sæpe
bonum malo pensamus : Et si quis a nobis in
aliquo religionis vel puncto dissidet, eum dam-
namus, & per omnes terrarum angulos linguæ
stylique jaculo petimus, & ferro & flamma &
vndis sævimus, & ex rerū natura indefensos &
inopestollimus: & nobis non licere quenquam
interficere, dicimus: & tamen Pilato tradimus,
& hunc dimittat, amicum esse Cæsaris negamus:
&

& quod est omnium indignissimum, hæc omnia
CHRISTI nos studio, & jussu, & nomine fa-
cere clamamus, & lupi feritatem agnina pelle
tegimus. O Seculum. Scilicet CHRISTI stu-
dio Sanguinarijerim⁹, qui, ne aliorum sanguis
effundendus esset, ipse suum effudit. CHRISTI
studio zizania extirpabimus, qui ne frumentum
extirparetur, jussit vsque ad messem relinqui
zizania. CHRISTI studio alios persequemur,
qui jussit, ut si nobis feriat mala dextera, ob-
vertamus sinistram. CHRISTI studio infere-
m⁹ alijs malum, qui nobis, ut pro malo bonum
redderemus, præcepit. Vbi erit ergo illa nobis *1. Cor. 13*
tantopere commendata charitas, sine qua, licet
& hominum teneas & angelorum linguas, &
omnia scias, & fide vel montes transmoveas, &
omnia tua largiaris, atque adeo tuum ipsum
corpus comburendum tradas, nihil es? Quod si
quis de charitate sese jactat, consideret, num
fruct⁹ charitatis habeat, & ea præstet, quæ cha-
ritatis esse tradit Paulus. Charitas benigna est,
inquit: Charitas temeraria non est, non tumet,
non se gerit turpiter, non sibi ipsi studet, non est
irritabilis, non male cogitat, non gaudet injusti-
tia, sed veritate lætatur: Omnia tolerat, om-
nia credit, omnia sperat, omnia sustinet: Chari- *Rom. 13.*
tas nunquam intercidit. Nunc quidem manet *4.*
fides, spes, charitas: sed harum trium maxima
est charitas, atque in ea sita est legis perfunctio-
Denique charitas multitudinem tegit pecca-
torum, eisque medetur. Quod si hodie ea ita re-
frixit, ut in ejus loco regnet odium & tamen
promisit Deus pium illud justumque seculum,
quod supra commemoravi: fatendum omnino
est, multa in oraculis promissa, nondum esse
per-

perfecta. Cujus rei ignoratio in causa est, ut
Dei dona admodum jejuna, exilia, & macra
faciamus: & vatum oracula pleraque inepte, ne
dicam ridicule, interpretemur: dum quæ fu-
tura sunt, & non nisi ab ijs qui vel divinitus,
vel rei eventu sint edocti, possunt intelligi, ea
& sine spiritu declarare conamur, metuen-
tes videlicet, ne quid ignorare videamur. Cum
hæc ita sint, Rex, & cum ætas nostra in tanta
adhuc ignorantia caligine cœcutiat, etiam at-
que etiam nobis cavendum esse sentio, ne quid
imprudenter committamus. Quod si quæ sunt
in religionis negotio controversæ) sunt autē
plurimæ) in his sequendum Iudæ Machabæi &
suorum factum judico, qui de ara solidi sacri-
ficij, cum quid statuerent, non haberent, ejus
lapides in monte templi, loco opportuno, posu-
erunt, donec adveniret vates aliquis, qui de ijs
oraculum referret. Aut potius Moïsi, cui diser-
tis verbis modo præceptum erat, ut si quis con-
tra legem data opera commisisset, is capiti pœ-
nas daret: & tamen eum qui in die Sabbati lig-
natus erat, interficere noluit, nisi relato super
ea re nominatim oraculo. Et erat Moïses fidus
Dei minister, & ejus spiritu non parcé præditus
Ut interim nihil dicam de consilio Gamalielis,
qui ostendit, si ea res ab hominibus esset, disso-
lutum iri: sin a Deo est, non posse dissolvi, ne
forte contra Deum pugnetur. Quod si has res
nobis esse certiores putamus, quam illa Moïsi
fuit (quando ea sunt tempora, ut nemo se erra-
re putet) at certe non debemus ijsdem, & accu-
satores esse, & judices, potiusque parendum est
Paulo, ita præcipienti: *Si quis imbecilla fide est,*

Mach. 4.
44. 46.

Num 15.
33.

Act. 5.

hinc

luis nulla cum animi dubitatione epistolamini. Tu
quis es, qui alienum famulum damnas? Suo Domi-
no stat, aut cadit. Consistet autem: potest e-
nim Deus cum stabili. Tu vero cur tuum fra-
trem damnas aut tu, cur tuum fratrem despicias?
Nostrum quisque causam pro se dicet apud De-
um. Quamobrem ne jam damnemus alius ali-
um. Nam si damnabimus, damnabimur, & ea-
dem mensura nobis rependetur. Præstiterit
(meo quidem iudicio) Romanorum legem de
vindicis sequi, quæ erat huiusmodi. Si quis, qui
se hætenus pro libero gessisset, vocabatur in-
iustus ab aliquo, qui eum servum esse assereret
interea dum causa pendeat, vindictæ daban-
tur secundum libertatem: Hoc est, is cuius liber-
tati periculum creabatur, manebat in eadem
conditione qua liberi, donec in iudicio pla-
num factum, ac pronunciatum esset, utrum is
servus an liber foret. Et merito, Cum enim de
eius conditione dubitaretur, si forte liberum
esse contigisset, & interea pendente lite servi-
liter habitus fuisset, facta foret homini libero
gravis injuria. At quanto id in capitis causa fi-
eri æquius est? Præsertim in religione, in qua
peccatur gravissime.

Expectemus iusti iudicis sententiam & ope-
ram demus, non ut ipsi alios damnemus, sed ut
nihil committamus, quamobrem nobis metu-
enda sit damnatio. Obediamus iusto iudici, &
zizania usque ad messem sinamus, ne forte fru-
mentum (dum supra magistrum sapere volu-
mus) extirpemus. Neque enim adhuc ultimus
mundi finis est: Neque nos angeli sumus, qui-
bus hæc sit mandata provincia. Adde, quod
absur-

90

91

Rom. 14

1.

92

93

94

95

absurdum est, spirituale bellum, terrestribus
armis geri. Christianorum hostes sunt vitia, con-
tra quæ virtutibus certandum est, & contrarijs
remedijs contraria mala curanda: vt doctrina
ignorantiam pellat, injuriam vincat patientia,
superbiæ modestia resistat, pigritiæ opponatur
diligentia, contra crudelitatem pugnet elemē-
tia, simulationem prosteruat sincera, & se Deo
probans religiosa mens, animusque purus, &
qui vni Deo placere studeat. Hæc sunt vera
Christianæ religionis, & verè victricia arma:
non vt carnifici mandetur provincia doctoris,
& exteriora poculi prius, quam interiora pur-
gentur. Atque hæc de religione duntaxat a me
dici volo. Nam quod ad facinora attinet, ho-
miciidia, adulteria, furta, falsa testimonia, & hu-
jusmodi reliqua, quæ Deus & puniri iussit, &
quo pacto punienda forent, præcepit, ea in con-
troverham non vocantur. Neque de ijs obscu-
re præcepit Deus, & ad bonorum defensionem
pertinent: nisi velimus in nostris cubilibus ju-
gulari, ut quidem nunc sunt tempora. Neque
vero periculum est, ne si Magistratus, a Deo,
ad bonos defendendos constitutus, aliquem
homicidij convictum tollat in crucem, virum
bonum interficiat: neque quisquam defendit
vnquam homicidium, ne homicida quidem.
Sed religionis & intelligentiæ sacrarum litera-
rum longe est alia ratio. Cum sint enim hæc ob-
scure, & sæpe per ænigmata tradita, & de his
jam per mille amplius annos disputetur, nec
dum componi res poterit, neque componi
absente omnium controversiarum diremptri-
ce, & ignorantie fugatrice Charitate possit: &
ca de

ea de causa innocente sanguine repleta terra
fit: debemus profecto (quamvis nobis omnia
scire videamur) debemus, inquam, metuere, ne
inter latrones (quos merito crucifigimus) eti-
am CHRISTVM immerito crucifigamus.
Et si non modo Turcas, & Iudæos (quorum illi
CHRISTVM parum amant, hi etiam capita-
liter oderunt) vivere parimur apud nos, verum
etiam maledicos, superbos, invidos, avaros, im-
pudicos, ebriosos, & cetera hominum flagitia
ferimus, & cum ijs vivimus, epulamur, letamur,
debemus saltem communem hunc ærem &
spiritum ijs concedere, qui idem CHRISTI
nomen nobiscum profitentur, & nemini no-
cent: Eoque sunt animo, vt mori malint,
quam aliud dicere, aut facere, quam quod dici,
aut fieri debere arbitrantur. Vt interim non di-
cam, quod nullum hominum genus minus me-
tuendum sit. Qui enim vitam mavult amittere,
quam dicere quod non sentit (peccaret enim, si
faceret: & qui cogit, peccare cogit) non est,
credo, metuendum, ne is pecunia possit, aut a-
lia re corrumpi.

Atque equidem illud mihi persuasi, nullos esse
principibus, & magistratibus obedientiores,
quam eos qui simpliciter Deum metuunt, & in
eo quod sciunt, fideles sese præstant. Cætero-
rum quidem obedientia ficta est, neque durat
diutius, quam vel metu cogitur, vel utilitate
allicitur. Sed qui conscientia ad obediendum
impellitur, quique docente Deo didicit magis-
tratibus & potestatibus obediendum esse, etiam
iniquis, nedum iustis: hujus veram & æternam
esse obedientiam necesse est, quoniam Deus
(qui

(qui ei obedientiae causa est) verus manet & a-
ternus. Illud quidem (ut ad propositum redeam⁹)
citra controversiam verum est: Ad propositum
properat, cito qui iudicat: Et multos iudica-
se poenituit, iudicium suspendisse non poenitu-
it. Et qui ad clementiam propensior est, quam
ad iram, is Dei naturam imitatur: Qui cum sci-
at nos esse fontes, tamen differt sententiam, diu,
& expectat, dum fiat vitae correctio. Qui enim
continuo necat, nullum relinquit poenitentiae
locum. Quod si quis his contradicere audebit,
necesse erit ut fateatur, sanguinem a se oppugna-
ri, à nobis defendi. Vtrius autem facilius futura
sit causae dictio apud iudicem Deum, si quis ig-
norat: audiat Solomonem ita dicentem: *Impi-
orum verba insidiantur sanguini: At proborum os
eum defendit.* Illud perfectum habeo, clementiae
patientiae, benignitatis, obedientiae non posse
poenitere quenquam, crudelitatis, & temerarii
iudicij non posse non poenitere. Quod si illa tu-
tissima via est, haec periculorum plena: Insanum
esse oportet, qui se sciens volensque in pericula
praecipitet. Neque vero haec ideo tibi dico, Rex
illustrissime, quod aliquid sinisterum de te acce-
perimus. Cum sis enim ejus adhuc aetatis, quae
sub tutorum cura custodiatur, tuum ingenium
(nobis praesertim, tanto terrarum intervallo dis-
junctis) cognitum esse non satis potest. Dicunt
quidem, qui isthinc veniunt, eam esse tuam in-
dolem a humanitatem, ut omnia de te sperent
optima, quorum nos spei a deo accedimus, ut spe-
remus & optemus etiam optimis (si fieri possit)
meliora. Cum igitur videamus, nostra corpora
vobis Regibus esse in manum a Deo tradita, ve-
stros

stros autem animos esse in manu Dei : Move-
 mur exemplis, & periculo pro virili parte obvi-
 am ire conamur, malumque nunquam nimis
 maturè declinari posse iudicamus. Itaque De-
 um oramus, vobis ut eam mentem iniiciat, ut
 vos de vestris animis (qui in Dei manu sunt)
 tanto magis sitis solliciti, quam ij sunt de suis
 corporib⁹, qui vident suam vitam vobis in ma-
 nu esse positam : Quanto animi interitus gravi-
 or est quam corporis cupimus, inquam, vos es-
 se tales, quales esse jubet Deus his verbis: *Cum Deut. 17.*
acciderit regem in regni sui folio federe, hanc 18.
sibi legem a sacerdotib⁹ Levitis in libro exscri-
bito, eamque apud se habeto, & legito per om-
nem vitam suam, vt discat Iovam Deum suum
vereri, curetque ut omnibus verbis huius legis,
atque his institutis pareat, ne contra suos san-
guineos animo insolescat, neve de disciplina ad
dextram aut sinistram deflectat, vt diu vivat
in regno suo tum ipse, tum eius nati, inter Israe-
litas. Item Solomo de bone rege loquens, his
verbis: O R A C V L V M habet in labijs Rex, cuius
os crimen in jure non committit. Impie agere, regi-
bus est invisum : Nam Iustitia solium aptum est.
Placent regibus iusta labra, & probe loquentes a-
mant. Regia bilis, est mortis nuncius, & eam vir sa-
piens diluit. In serenitate vultus Regis, vita est,
eiusque favor est quedam quasi serotina nubes. Ha-
bere sapientiã, est longe prestantius quam aurũ.
Est autem sapientiã caput, Dei metus: qui no-
bis debet ob oculos dies noctesque versari, &
ad mala frenum, & ad bona calcar esse.
Hæc habui præsentia, Rex, de quibus te mone-
rem, non equidem vt vates, non vt missus divi-

P

tus

nitus: Sed vt vnus de multis, quæ diffidia & li-
tes oderim, & religionem charitate magis, &
animi pietate, quam quæstionibus & rebus ex-
ternis exerceri cupiam. Neque vero me præte-
rit, nihil a me dici, quod non ab alijs ante me
dictum sit. Sed recta quæ sunt, ea & a multis,
& tam diu dici, donec eis pareatur, non est inu-
tile. Accipe igitur, Rex, nostrum hunc laborem
comiter & humanè: Et si vacat (debet autem
vacare) & si placet (debet autem placere) lege
sacras literas animo pio ac religioso: & te ad
regendum regnum sic præpara, tanquam
homo mortalis & Rationem redditurus im-
mortali Deo. Opto tibi Mosis clementi-
am, Davidis pietatem, & Salomonis
sapientiam. Vale. Basileæ, Men-
se Februario: Anno mille-
simo quingentesimo
quingentesimo
primo.

Am.

Amplissimo Consuli, & se-
natui Basiliensi, Dominis suis,
clementissimis, & colendis; Sebas-
tianus Castellio Salutem in
Domino.

Est mihi mei clementissimi Domini, a Mag-
nifico Domino Rectore, & cæteris Ecclesiæ
Doctoribus, & Pastorib⁹ demonstratum; quem-
admodum vobis scriptæ fuerint litteræ, in qui-
bus ego gravissime accusarer; cuj⁹ accusationis
partes sunt duæ; Vna ex libro Theodori Besæ
sumpta, altera super mea dialogorum Barnar-
dini Ochini translatione. Ac mihi postulanti, re-
citata est pars illa literarum, in qua ego accusa-
bar, & super ea quid responderem sum interro-
gatus. Respondi petere me, vt si fieri posset, mi-
hi daretur ejus partis exemplum, vt scripto ac-
cusatus, scriptore sponderem. Quod cum sibi,
nisi vestro permisso licere negassët, & alioquin
putarent posse me ad ipsas criminationes, quæ
illis literis allegarentur respondere, sic facere
statui, vt notatis ex illis literis numeris pagina-
rum, in quib⁹ in libro Besæ accusor, vobis ad-
versus illas accusatoris criminationes, quantum
eas recordare & comprehendere possum, hic
paucis respondere, Paratus & cæteras ejusdem
criminationes etiam publico scripto, sicut pub-
lico scripto ab eo accusatus, diluere. Quæso
vos Domini mei clementissimi, vt me dicentem
causam, eo animo audire dignemini, quo ani-
mo se quisque vestrū in simili causa vellet audiri.

P iij

Pri⁹

Primum crimen est quod sum libertinus, a quo crimine me tam procul abesse, quam coelum a terra distat constantissime adfirmo, & innocentiae meae omnia scripta, dicta recte intellecta, & facta mea allego: Itaque ante omnia crimen hoc accusator meus ut probet peto, aut si non probet, calumniatorem eum esse necesse est. Atque insuper se in fontem accusasse non est ei religio: Ipsummet libertinorum heresi affine esse affirmo.

Secundum crimen est, quod sum Pelagianus, & quod gratiam Dei, peccatumque originis negaverim. Ad quod crimen ego idem, quod ad primum respondeo, & ut hoc quoque probet accusator postulo. Nam quod ad Bezae scriptum atinet, in quo hoc ex ijs quae in cap. 7. ad Rom: scripsi probare conatur, dico eum sinistre interpretari scripta mea, & ex ijs ea velle elicere, quae mihi nunquam venerunt in mentem, & hoc publico scripto probare sum paratus.

Tertium crimen est, quod ego sum omnium facinorosorum, hereticorum, adulterorum, furum, homicidarum patronus, & quod eos tutos ab accusatoribus & iudicibus praestare velim: & quod nolim Magistratum ullo modo se negotijs religionis immiscere, & de hoc crimine, idem quod de superioribus respondeo falsissimum esse, & ut id probet accusator postulo. Ego vero me contrarium etiam ex scriptis meis ostensurum esse spondeo. Quinimo si sit opus testibus fide dignis, planum faciam quosdam, qui de Magistratu sinistre sentiebant, sic fuisse ab eo errore opera mea avocatos, ut mihi
con

confessi sint, me apud eos sola mansuetudine plus effecisse, quam vlli vnquam adacti gladijs potuissent. Nam de Magistratu omnino idem & semper sensi, & sentio, quod in Sacris literis. Et in Basiliensi confessione habetur: Vide licet. **Es hatt Gott der waerheyt seiner dienerren das schwert / und hoerstein bfferlichen gewalt / zu schirm der gutteren im / raach und straff der bossem besholden.**

Atque illud addo eum durare oportere etiam tempore novi testamenti, quandiu erunt facinorosi homines, qui sunt puniendi: & qui ei potestati resistit, ordinationi divinæ resistit.

Quartum crimen est quod Castalio sit papista, et blasphem⁹ in gratiam Dei. Et ad hoc crimen idem respondeo, quod ad Superiora: Falsum esse, neque illud vllum vnquam mortalium esse probaturum. Nam tantum abest vt sim papista, vt a magnis viris non semel, magna mercede proposita, & jam pridem, & non ita pridem, vt ad ipsos migrarem sollicitatus recusarim. Quod vero in Dei gratiam blasphemū me esse dicit, hoc quoque non minus quam illud falsū est. Nam nos gratuito Dei beneficio, per fidem in Christum justificari, & seruari: semper & credidi, & docui, & hoc etiam scripta mea palam testantur.

Quintum crimen est, quod Castalio sit Academic⁹, & quod habeat spiritum Anabaptisticum. Academici erant Philosophi quidam, qui nihil sciri posse dicebant, nihilque affirmabant. Ab

hoc crimine ipse met Bese, me in hoc ipso libro
maxime vindicat: Ideo enim in me toto libro
invehitur, quia multa affirmem, quæ ipse a me
adfirmari indignatur. Quod vero de spiritu A-
nabaptistico scribit, qualem spiritum habeant,
aut quid de Dei verbo sentiant, aut scribant A-
nabaptistæ, ipsi viderint. Ego & scripsi, & nunc
scribo, & sentio, controversias, quæ sunt inter
Theologos de Religione, non posse ex scriptu-
ra, nisi simul adsit tum Christi Spiritus, qui men-
tes aperiat, tum Charitas componi. Atque il-
lud addo nisi operam dederimus, ut charita-
tem habeamus, futurum esse ut quanto plus li-
teræ habeamus, tanto minus Spiritus habeamus,
tantoque magis indies inter nos dissideamus,
& indeterius abeamus, neque non insuper
aliud Pauli adijcio: Si & hominum loquar &
Angelorum linguis, neque charitatem habeam,
sum æs tinniens aut cymbalum resonans. Et si
tantum divinationis habeam, ut omnia arcana,
scientiamque omnem teneam, & si adeo omni-
sim fide præditus, ut vel montes transmoveam,
& tamen charitate non sim præditus, nihil sum.
Et si omnes meas facultates, in liberalitatem
erogem, & si vel meum corpus comburendum
tradam, & tamen charitate non sim præditus,
nihil proficio. Hæc sunt quæ de Christo, spiritu,
& charitate, & scripsi, & scribo, & sentio: ac
tantum abest ut hoc crimen reformidem, ut
hæc vera esse dicam, pronunciem, clamem, &
eventus ipse vera esse, & hætenus docuit, & de-
inceps docebit: Nam sine Christi spiritu, &
charitate, si quis has controversias componere
sperat, eum perinde facere dico, ac si velit are-
natum

1. Cor.

13.

bro
bro
me
A-
ant,
A-
unc
nter
otu-
en-
e il-
ita-
s li-
m^o,
nus,
per
&
eā,
t si
na,
oni
am,
um,
tem
lum
us,
itu,
: ac
vt
, &
de-
, &
ere
re-
um

natum, ex sola arena, atque calce, sine aqua face-
re. Illud addo accusatorem meum hic sibi tri-
pliciter contradicere, nam si sum libertinus,
non possum esse vel Papista, vel Anabaptista,
aut si Anabaptista, nec Papista, nec libertinus
esse possum: quippe cum tres seclē a se invicem,
addo etiam ab Academicorum seclē, sicut ig-
nis ab aqua discrepent, id quod facile proba-
rem, nisi id vestræ prudentiæ cognitum esse mi-
hi persuaderem.

Sunt & alia mei clementissimi Domini cri-
mina, quæ Bese, & Calvinus mihi imponunt,
quorum vnum aut alterum (de quibus vos fa-
cillime, etiam sine mea defensione judicare po-
testis) obiter dicam. Vnum est quod Biblia
trastulerim impulsu, instinctuque diaboli. Co-
gitate quam verisimiliter hoc scripserint. Al-
terum est, quod vicini mei ligna herpagone
rapuerim. Hinc cognoscite mei clementissimi
Domini, quales sint accusatores mei. Si enim
eorum accusationi credetis, oportebit non so-
lum me, verum etiam vicinos tunc meos, & pis-
catores multos, aliosque cives Basilienses, for-
tasse plus quam trecentos, mecum dare furti
pænas, quippe qui eadem ligna mecum palam
rapuerint.

Hoc isti cum furtum palam toto orbe publi-
catis libris interpretati sunt, cogitate qua-
les sunt & in ceteris, præsertim si quem
oderint

oderint, nam mea scripta nihilo candidius profecto sunt interpretati, quam harpagonem. Hęc & huiusmodi multa (quę de me scripserunt) si vult probare meus accusator, prodeat coram vestro Senatu, & coram eodem etiam Germanicis verbis, (utcunque Germanice vix etiam balbutiam) paratus sum causum dicere. Sin malam habet conscientiam, meque putat non sibi privatim, sed illis qui me publicatis libris accusarunt, publicatis libris respondere, & Besam cum hac transfret: interpellare debuisse, scitote mei Clem: de hac re Domini, quo minus id hæten^o fecerim, per me non stetisse. Nam & tū D. Cocceum, & porro cum eo. D. Rectorem. Simonem Sulcerum conveni, & Besam vna cum illis, nisi ad bellū properans discessisset conventurus fui, & nunc paratus sum ad omnia, quę mihi, illi in suis scriptis imposuerunt crimina, publico scripto respondere: Atque adeo a vobis mei Clementissimi Domini: Ut hoc mihi permittatur, postquā sic accusor, obnixepeto. Aut si hoc non impetro, illud faltempeto, ut si forte respondere non permittatur, tacere non sit fraudi. Quod si sint sibi bene conscij, compareat ipse Bela & Calvin^o, & omnia quę contra me crimina literis mandarunt, coram vobis meis Iudicibus probent: Et ego (ut intelligatis quantum meę causę bonitati confidam) si illa probaverint, meum caput ad iustum supplicium ultro offero. Non debebunt autem, nisi sibi male conscij sint, Basileense tribunal reformidare, qui illa toto mundo publicare non reformidarunt. Spero vos mei Domini: Clementissimi, Dei in hoc negotio vicarios, in
hac

hac causa, sicut hactenus, & in cæterorū, & in
mea ipsius causa fecistis, adhibituros etiam
eam prudentiam, afflante spiritu veritatis, ut
nihil nisi re probe perspecta pronuncietis.
Magna sunt & potentes adversarij, & accusa-
tores mei, sed & potens est De^o (qui personarū
rationem non habens) de solio deicit. Ego ve-
ro humilis sum homuncio: sed & humiles res-
picit Deus, & eorum sanguinem (si iniuste fun-
ditur) ulciscitur. Labi facile est, & vulnus vno
momento facile infligit vnus vir malus, quod
deinde centum boni medici multis annis sa-
nare non possunt. O Deus, qui & meum, & ad-
versariorum meorum corda nosti, surge, & ju-
dica causam meam.

Quod ad accusationis partem secundam at-
tinet, videlicet, quod Barnardini Occhini di-
alogos transtulerim, non puto id mihi fraudam
esse debere. Transtuli enim (sicut & alia e-
iusdem opera transtuleram) non ut iudex,
sed ut translator, & ex eiusmodi ope-
ra, ad alendam familiam & quæ-
stum facere solitus: & typo-
graphus librum se dixit
obtulisse, eumque se-
cundum Basileensi-
a instituta fu-
isse censu-
ra appro-
batum.

FINIS

Errata Benevolus Lector sic emendabit.

Litera.	linea.	erratum	correctum.
Folio		Pro	Lege
A.1.	3.	Propteters	Propterea.
	25	concilium	consilium.
A.1.vers.	20	maximeque	maximique
A.2.vers.	17	puem	quem
A.4.	7.a fin.	ist anter-exagitat	instar exagitee
A.5.vers.	1.	finctos	tinctos
	25	Ictus	Itus (i.e. juris-consultus)
A.8.	8	tractatus vicula	tractus vincula
A.8.vers.	11	libris	liberis
	18	ore	re
B.1.	1.	amor	amantior (sum
	12	tamque insultu	tamquam insult-
	19	jaccensu queque	accensu queque
B.1.vers.	6.	coforaplixsitos	autohatakritos
	8.a fin.	valeant	valeat
B.2.	7.	modestiam	immodestiam
	16	quum	quum
B.3.	14	causaque huius-causam hucius-	que
	penult.	vidio	video
B.4.verso.	5.	non	nos
B.5.	16	effutira	effutire
.7.	9.a fin.	par	per
	4.a fin.	habet	habent
B.7.verso.	12	nihilve	nihilne
C.1.	1.	perditia	perditum
C.2.	16	declinantur	declinant
	9.a fin.	verri	Verris
C.2.verso.	9.a fin.	quo	equo
C.3.	13	quia	quia

Litera	Folio	linea	erratum	correctum.
			Pro	Lege
		23.	ritis	ritus.
B. 5.		ult.	sustinebat	sustinebant.
C. 6 verso.		10.	fit.	fit.
		12.	quia lis.	qualis.
		21.	magistris.	Magistratus.
C. 7.		15.	veritates.	veritas.
D. 1.		6.	efferveatur	efferveant.
D. 1. verso.		7. a fin.	ovium.	omnium.
D. 2.		16.	mabus	maxibus
D. 3.		18.	felicem.	Felicem
D. 3. verso.		3 a fin.	conspēctis.	conspēctus.
D. 5.		15.	mermes.	inermes.
		19.	palina	palma.
D. 5. verso.		3.	libra.	libera.
		5.	ipse-videtis	ipse-videris.
D. 7. verso.		8.	minus.	munus.
		25.	hebeat	habeat.
E. 2. verso.		ult.	fierres.	serres
E. 3.		11.	protervant	proterviant.
E. 3. vers.		penult.	Christum.	Christus.
E. 4. vers.		2.	ejecet.	ejecit.
E. 5. vers.		15.	animis.	annuis.
E. 6. vers.		4. a fin.	hoc est ho est.	hoc est.
E. 7.		18.	quo	duo.
E. 7. vers.		25.	sumnum.	summum.
F. 1. vers.		19.	Elijnam.	Elijma
F. 2.		5.	glariatur.	gloriatur
F. 2. vers.		2.	ecclia.	ecclesia
F. 4.		3.	tamque.	tanquam
		13.	levis.	lenis
		10, a fin.	discipliam.	disciplinam
F. 5. vers.		1.	peccatum.	peccatum

B. 6 s a fin

Litere Folio.	Linea	erratum	correctum
F.6.	5. a fin.	Dium.	Diem
4.7. vers.	7. a fin.	sentiam.	sententiam
G.3.	11.	doluisse	diluisse
G.3. vers.	4. a fin.	Eljmachus	Symmachus
G.5.	6. a fin.	Vanitates	Vanitatis
G.5. vers.	23.	bonium	hominum
	25.	multa	inulta
G.7.	4.	huc	hac
G.7. vers.	9.	quum	quin
H.1.	13.	Ei	Et
H.2. vers.	12	societati	sociatis
H.3.	1.	alios	alias
H.4. vers.	8.	quia	quia
	11.	constituti	constitutæ
	16.	quicque	quicquam
H.7.	11. a fin.	quæ	quod
H.8. vers.	2	verba	verbo
	6.	idio	ideo
I.1. vers.	3. a fin.	divinipo.	divinipo.
	ibid.	jur æ constituit	jure constituit.
I.4. verso.	12	indicaverat	indicaverat.
	5. a fin.	lege	longe.
I.5.	23.	citavimus	citavimus.
I.5. vers.	13	contra	contra.
I.6.	2	atque etiam.	etiam.
I.6. vers.	5. a fin.	r sinceritatem	sinceritatem
I.7. vers.	1	cujusquam	cujusque
I.8.	7	id eo	ideo
	3 a fin.	beati	beatum
I.8. ver.	23	igitur	propterea
K.1.	6	De astrorum	De astrorum
K.2.	3. a fin.	propigosis	prodigosis

K.2

Litera	Linea	erratum	correctum
Folio.			
K. 2. ver. 4		Suine	Sume
K. 3. 8		habeat, neque	habeat, neque
K. 3. vers. 6. a fin.		Christquem.	Christus.
K. 4. vers. 1.		Duum	Dominum.
	6.	vearittem	veritatem.
K. 5.	7.	Geneve	Vienna.
	13.	fecerit. Et Et c.	distingue hoc pacto : fecerit, Et insuper, quod commemorat, vel scripserit vel scribendum curaverit: Si
	15	eius	eius. Et Et c.
K. 6.	9.	capites	capitis.
K. 6. verso. 5.		indices	judices.
K. 8.	Panult.	fidi	fide
K. 8. verso. 6.		hominem	hominum
	13	Sertus	Servetus
	19	tenentum	tenentem.
L. 1.	10	eum eo	eum.
L. 1. verso. 13		est, Paulus certe	distingue est Paulus, certe.
	10. a fin.	reprehendebat	reprehendat.
L. 2.	20.	conjectus	convictus.
	6. a fin.	sint. Sed	distingue sint, sed
	ult.	oportebat	oporteat
L. 2. verso. 6. a fin.		in humanis.	inhumanis
L. 3.	12	tam	tamen
L. 3. vers. 12.		Et faciei	Et ignem faciei
	13.	ad moneri	admo veri
L. 4.	5.	unitates	unitatis
			ibid.

Literæ	Folio	linea	erratum	correctum
			Pro	Lege
L. 6. vers.		8. a fin.	accidit.	aeccedit
L. 8		9.	aepurgandi	repurgandi
		ibid.	Si idem	fidem
		19	imposita est	adde Coronam
		6 a fin.	ipsa	ipse
M. 4.		1.	nunquam ob- literare vi-	unquam obli- terari posse vi-
			deretur	detur
M. 4. verso.		6	si idem	siquidem
		7	necessaria	necessario
		21	ne Ser-	non ne Ser-
M. 5.		14	Precum	precum
M. 5. verso.		2	nonnulli per Gervasianis	per Gervasianos
		5	in utire	mutire
		8	nullum	ullum
M. 6. verso.		5.	mantisa	mantissa
M. 7.		ult.	(.)	(?)
N. 3. verso.		16.	Apostatos	Apostatas
N. 3.		3	melit	melitus
		4	Adikai	Adikei
		5	nomisei The	nomiz. ei Theous,
		ibid.	ous hon demo	ou daimomake
			nia kena eis	na eis egoumenos
			egou me vos	
		3 a fin.	illis	illic
N. 7. verso		8	ad	ac
		8 a fin.	imprestarent	prestarent
N. 8		5 a fin.	tanquo	tanquam
N. 8. verso.		7 a fin.	spiritum	spiritu.
9. 5		4 a fin.	coluendis	evoluendis
			FINIS	

vi
vi

1803

0115,
ke
01103

T
11' 8 84

ULB Halle

3

004 977 564

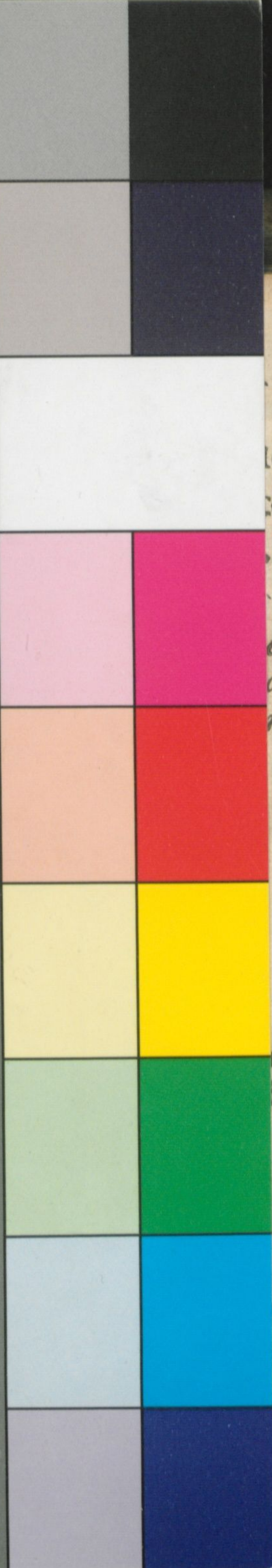
10 170

Av. C.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

TIFFEN® Color Control Patches © The Tiffen Company, 2007

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

...TIO;
...love fructu
...endi
...eanus & servi
...culus tuus ut oc
...m, & manus tua
...guini, at pro
...lit.
...Erudimini

